

Гордана Јелић
Весна Половина

Дискурс SMS порука – језички процеси и иновације

Дискурс *SMS* порука – језички процеси и иновације

Едиција
Монографије – језик

Издавач
Универзитет у Београду – Филолошки факултет
Студентски трг 3
11000 Београд

За издавача
Проф. др Ива Драшкић Вићановић

Едицију уређује
Издавачки савет Филолошког факултета

Рецензенти
Др Жарко Бошњаковић, редовни професор, Универзитет у Новом Саду
Др Зорна Кашић, редовни професор у пензији, Универзитет у Београду
Др Игор Лакић, редовни професор, Универзитет Црне Горе
Др Страхинја Степанов, ванредни професор, Универзитет у Новом Саду

Графичка припрема
Предраг Жижовић

Дизајн корица
Срђан Ђурђевић

Тираж
50

Штампа
Маб, Београд

ISBN 978-86-6153-737-0

Забрањена је свака врста прештампавања и фотокопирања, укључујући ручно или софтверско, неовлашћено копирање и умножавање садржаја или делова садржаја. Сва права задржавају издавач и аутор. Садржај и ставови изнети у овом делу јесу ставови аутора и не одражавају нужно ставове Издавача, стога Издавач не може сносити никакву одговорност према њима.

Гордана Јелић
Весна Половина

Дискурс *SMS* порука – језички процеси и иновације

Београд, 2024

*Катарини, Емилији,
Михајлу и Николи*

САДРЖАЈ

Предговор — 11

1. НАСТАНАК И РАЗВОЈ КРАТКИХ ПОРУКА — 17

Различите перспективе истраживања — 19

*Комуникација мобилним телефонима
- социо-прагматички аспекти* — 21

Друштвене функције кратких порука — 26

Значај SMS комуникације у периоду адолесценције — 29

2. „СУДБИНА“ ПРАВОПИСНИХ ПРАВИЛА У КРАТКИМ ПОРУКАМА — 33

Знакови интерпункције — 34

Велика и мала слова — 40

Графостилистичке иновације — 45

Комбиновање слова и симбола из различитих алфабета — 48

Грешке и омашке, исправке и самоисправке — 55

Слике и анимације у порукама — 60

3. ЛЕКСИЧКА ОБЕЛЕЖЈА - КОЛОКВИЈАЛНОСТ И ДОВИТЉИВОСТ — 69

Жаргон младих - морфолошки процеси — 69

Функционална типологија жаргонских глагола — 71

*Функционална типологија именичких
и других жаргонских речи* — 80

Промена језичког кода - употреба англицизама,
дијалектизама и архаизама — 90

4. САЖЕТОСТ И НЕОДРЕЂЕНОСТ — 101

Скраћенице — 101

Изрази неодређености — 112

Деиктичке личне заменице ја и ти — 116

Прилози у функцији исказивања неодређености — 121
Прилози за начин и количину са деиктичком семом — 123
Апроксиматори — 144

5. РАЗГОВОРНА МАКРОСТРУКТУРА КРАТКИХ ПОРУКА — 149

Упаривање турнуса — 149
Број упарених турнуса — 150
Уметнути турнуси — 152
Паралелизам у упареним турнусима — 155
*Усклађивање макроструктуре са новим апликацијама
– од нарације до само једне речи* — 157
Макроуоквиравање комуникације порукама
– отпочињање и завршавање кратких порука — 161
Почетак кратких SMS порука — 161
Завршетак кратких порука — 169

6. КАДА? ГДЕ? ОК?- ПИТАЊА У ПОРУКАМА — 175

Општа питања – Дал? Јел? Зар? — 175
Супстандардна и структурна елипса — 181
Да клауза у функцији питања-предлога — 182
Посебна питања – Где? Када? Шта? — 183
„Кад се видимо/гледамо?“ — 185
„Ко то беше?“ — 185
Финалне упитне партикуле — 186
Алтернативна питања — 188
Негативна питања — 189

7. РЕСПОНСИВНЕ ПОРУКЕ – КРАТКИ ОДГОВОРИ И КОМЕНТАРИ — 191

Кратки респонсивни искази – дискурсне функције — 191
Синтаксичке специфичности кратких одговора и коментара — 196
Специјалне независне реченице — 196

<i>Елиптичне реченице</i>	— 197
Лексичке специфичности кратких одговора и коментара	— 199
<i>Узвици и речце</i>	— 200
<i>Од лексеме и синтагми до клаузе</i>	— 202
<i>Специфични графолошки кратки респонсивни искази: графолошко представљање паралингвистичких појава</i>	— 205
ЛИТЕРАТУРА	— 209

Предговор

Комуникација путем кратких порука је релативно нови облик асинхроне комуникације који се односи на слање и примање кратких откуцаних порука путем мобилних телефона коришћењем *SMS*¹ услуге, коју нуди већина телефона још од краја 90-их година прошлог века. У европској литератури из ове области, користи се термин *SMS* како за медиј тако и за саме поруке (нпр. Kasesniemi & Rautianen, 2002). У српском језику се такође углавном користи акроним *SMS* у оба случаја, *SMS* сервис, односно *SMS* порука.

Навешћемо неколико различитих термина који се у енглеском језику употребљавају за именовање језика кратких порука: *textese*, *txtng* (Sutherland, 2002), *Txt* (Shortis, 2007a,b), *texting* (Crystal, 2008a), *SMS communication* (Hard af Segerstag, 2002). Таг (Tagg, 2009) у својој докторској дисертацији користи Шортисов термин *Txt*, а кориснике кратких порука назива *texters*. Термине *text messaging* и *texting* користи подједнако да би означила медиј и језички варијетет, док термин *text message* користи за именовање појединачне поруке. У овој књизи, због практичности употребе термина, а услед његовог честог понављања, користићемо термин кратке поруке уз одређену именицу: *језик кратких порука, сервис кратких порука, комуникација путем кратких порука, и кратка порука* за саму појединачну поруку, али у неким случајевима задржавамо и скраћеницу *SMS*.

Истраживање смо сместили у области корпусне лингвистике и анализе дискурса, с обзиром да је наше основно полазиште претпоставка да језик кратких порука представља језички варијетет². Како је сваки језички варијетет условљен и одређен ситуацијом у којој се користи, његова анализа и опис треба да се заснивају на аутентичном језичком материјалу (корпусу), који може да буде састављен било од аудио записа говорног језика или од различитих форми писаног језика. Језик кратких

¹ Акроним *SMS* писаћемо латиничним словима јер је настао од енглеских речи *Short Message Service*, а и да би се разликовао од друге скраћенице, која се такође употребљава у литератури о електронској комуникацији као *CMC* (*computer-mediated communication*).

² Бугарски (1987: 3) дефинише варијетет као „ситуирани облик језика, одређен темпорално, регионално, социјално, функционално или неком комбинацијом ових елемената“. Филипковић (2009: 14) варијететом назива „сваки језички систем који има изворне говорнике (дијалекат, језик) без обзира на његов статус, политичку моћ или писану реч“.

порука формално представља облик писаног језика, мада по многим својим карактеристикама подсећа на говор, посебно на свакодневну, неформалну страну говорне делатности. Стога смо приликом анализе структуре комуникације кратким порукама, користили метод анализе конверзације, служећи се одговарајућим појмовно-терминолошким апаратом, аналитичким средствима и категоријама (Schegloff, 1968; Sacks et al., 1974; Polovina, 1987, 1999; Savić, 1993; Stević, 1997). Иако кратке поруке не захтевају непосредан одговор, оне се могу размењивати брзо, што омогућава 'вођење конверзације', тако да комуникација путем кратких порука често има дијалогску форму, нарочито код млађе популације. Било је потребно одредити лингвистичка обележја која су специфична за језик кратких порука и на основу којих се он разликује од говора. Поред тога, циљ нам је био да објаснимо различите друштвене, ситуационе и мотивационе факторе који утичу на избор језичких средстава и непосредно учествују у креирању лингвистичког профила језика кратких порука.

Неколико речи о физиономији књиге. Ова књига је настала као резултат дугогодишњег интересовања ауторки за дискурс путем порука послатих преко телефона и сачињавају је знатно измењени делови докторске дисертације др Гордане Јелић (Јелић, 2016), која је рађена под менторством проф. др Весне Половине, као и нека сасвим нова поглавља. Иако су многи детаљи везани за анализу резултат заједничког размишљања и дискусије ауторки, на пример треће поглавље о лексикологији је заиста резултат заједничког рада, већина поглавља су ауторско дело једног или другог коаутора. Овде ћемо напоменути да је Гордана Јелић аутор првог, другог, првог дела петог, шестог и седмог поглавља, док је Весна Половина аутор четвртог, као и другог дела петог поглавља. Неки резултати ауторских и коауторских радова који су у међувремену објављивани, а за које су ауторке сматрале да треба да се нађу у овој књизи, наведени су на одговарајућим местима.

О нашем корпусу – KoSMS. Основни библиографски подаци корпуса односе се на период сакупљања SMS порука (јануар 2011 – октобар 2014), број SMS порука (20.000), број учесника који су уступили своје SMS поруке на анализу (19), те састав учесника по старосној доби и занимању (15-70 година; ђаци, студенти, запослени различитих професија, пензионери). Важно је нагласити да је приказан само број особа које су дале своје поруке, док је немогуће било одредити тачан број учесника у комуникацији јер немамо податак о томе ко су били пошиљаоци порука које су наши учесници примили, и које су нам такође доставили на анализу. Можемо само да претпоставимо да би укупан број учесника у размени порука које смо анализирали био значајно већи. Такође је битно истакнути да смо укупан број порука поделили на два једнака поткорпуса од по 10.000 SMS порука, тако што смо узели старосну доб од 30 година као границу и формирали поткорпус младих и поткорпус одраслих. Пошто се у последњих десетак година све више користе апликације *Viber* и *WhatsApp* накнадно смо у истраживање уврстили и кратке поруке размењене у

овим апликацијама јер смо учили да се слање порука и њихова дискурсна структура разликују у односу на стандардну SMS комуникацију (период сакупљања порука са апликација *Viber* и *WhatsApp*: јануар 2018 – јул 2022; број порука: 5.000; број учесника који су уступили своје поруке на анализу: 10). Није свака анализирана појава захтевала узимање у обзир свих порука па смо у неким случајевима због природе појава анализирали мањи број порука када смо говорили о учестаности и наводили смо тачно који сегмент корпуса је употребљен.

Сакупљање корпуса. Приликом сакупљања порука наишли смо на различите реакције код људи. Свима од којих смо затражили поруке били су јасно предочени услови под којима ће њихове поруке бити обрађене и приказане у јавности. Такође им је речено да могу да избришу поруке за које сматрају да су интимне природе, као и неке пословне поруке или поруке од банке, у којима се налазе подаци о стању на рачуну, те уплатама и исплатама. Без обзира на могућност селекције порука и на чињеницу да ће поруке бити анализирани само са лингвистичког аспекта, многи нису били вољни да дају своје поруке. Овде желимо да нагласимо да су млади, тинејџери и студенти, били много спремнији да уступе своје поруке и углавном су то радили без икаквих ограничења, у смислу брисања неких порука или захтева за анонимношћу.

У литератури о језику кратких порука наишли смо и на другачије методе сакупљања порука, на пример, праћење и анализа порука неколико појединаца у одређеном периоду (Grinter & Eldridge, 2001; 2003: 477 порука, 5 учесника), те метод којим се анализирају поруке анонимних пошиљалаца, сакупљене углавном путем интернета или јавног канала који омогућава бесплатно слање порука на одређени телефонски број. Овим методом је могуће сакупити велики број порука од великог броја учесника (Fairon & Paumier, 2006: 30.000 порука (од првобитних 75.000); 3.200 учесника).

Уочено је неколико предности ангажовања познаника и пријатеља у поређењу са методом који подразумева учествовање анонимних учесника. На овај начин смо обезбедили аутентичност корпусног материјала, што код анонимних пошиљалаца није увек сигурно, нити је лако проверити да ли су неке поруке можда измишљене или прилагођене намени. О питању аутентичности има записа у литератури, где су аутори, који су користили метод сакупљања анонимних порука, били принуђени да неке поруке изоставе јер су из различитих разлога посумњали у њихову веродостојност, описујући их као *'non-genuine messages'*³ (How & Kan, 2005) или *'messages that seemed to actually be filled in by someone... making things up for the fun of it'*⁴ (Hard af Segersteg, 2002: 209).

С обзиром на то да смо имали контакт са особама које су нам дале своје поруке могли смо са њима да обавимо разговор у циљу појашњења различитих појава. Нарочито код порука младих, у неким ситуацијама,

³'неоригиналне поруке'

⁴'поруке које изгледају као да их је неко попунио... да би биле занимљивије'

било је потребно обавити личне разговоре како бисмо разумели њихове навике у писању, на пример, размену изузетно кратких порука, са једне стране, и потребу да се пишу изразито дугачке поруке, са друге стране. Младе смо анкетирали и у вези са употребом графолошких иновација, где смо сазнали како они неке новине избацују из употребе, а уводе неке нове стилове писања. Ово је показатељ њихове креативности и жеље за игром речима, али и њиховог настојања да буду оригинални и да недвосмислено буду представници своје генерације. Човек, као *homo ludens*, има потребу да се игра, и ова потреба има великог утицаја на креирање језика кратких порука, као што ћемо видети у нашој анализи.

Величина и репрезентативност корпуса. Поред наведеног, специфична природа кратких порука са собом је донела нове изазове, тако да смо се приликом састављања корпуса кратких порука сусрели са неколико питања. Прво питање се односило на одабир порука, наиме учесници су сами одлучивали које поруке ће дати за анализу. Појавило се и питање исправљања словних грешака, где смо одлучили да све поруке наводимо без икаквих корекција. Дакле, све поруке описане у књизи наведене су у оригиналу, са словним грешкама, дуплираним словима, изостављеним размацима и свим графостилистичким обележјима која су описана у одговарајућим поглављима. Такође, значајну пажњу смо посветили етичким разматрањима анонимности и приватности власника кратких порука. Сви учесници су дали сагласност да се њихове SMS поруке користе у нашем истраживачком раду, а ми смо се, са наше стране, обавезали да ће сви подаци личне природе бити анонимни приликом објављивања, иако већина учесника није инсистирала на томе.

Приликом састављања и креирања корпуса потребно је водити рачуна о две основне особине сваког корпуса, а то су његова величина и репрезентативност (Kaewphanngam et al., 2002). Корпус који смо обрадили у овом раду припада врсти специјализованих корпуса, који су по свом обиму много мањи у поређењу са општим (референтним) корпусима. Међутим, сама природа анализираног материјала захтева да сваку поруку посматрамо као засебну јединицу, попут текстова или делова текстова у неким другим анализама писаног језика, што нам даје за право да наш основни корпус од 20.000 SMS порука (239.840 речи) дефинишемо као велики корпус.

Поред величине, друга битна карактеристика сваког корпуса јесте његова репрезентативност. Појам репрезентативности може да се доведе у питање приликом састављања сваког корпуса (McEnergy et al., 2006: 73; Hunston, 2002: 28-30). Природа комуникације кратким порукама намеће посебна ограничења у вези са репрезентативношћу корпуса. На одлуку о томе на који начин ћемо сакупљати поруке утицали су практични разлози који су имали за циљ да се добије што више података за анализу⁵. Наш корпус не чини насумично одабрани материјал, већ материјал до кога смо успели да дођемо у нашем личном приватном и

⁵ Hunston (2002: 26). 'make use of as much data as is available'.

пословном окружењу. Овде ваља истаћи да смо настојали, колико је то било могуће, да ангажујемо различите профиле људи, по критеријуму старосне доби, али и по професији (наставници, професори, инжењери, технолози, васпитачи, пензионери, те ђаци и студенти). Евидентно је да многе професије нису заступљене, међутим кроз преписку, односно на основу анализе примљених порука наших испитаника, сусрели смо се и са порукама великог броја других профила људи, што је било могуће закључити на основу садржаја порука.

Припрема и обрада корпуса. Било је потребно одредити начин на који ћемо заменити лична обележја, било да су у питању имена, презимена, надимци, бројеви телефона, адресе становања, имејл адресе или слично. Тер (Tagg, 2009: 80-94) је у свом раду користила принцип кодирања тако што је све индикаторе идентитета обележила одговарајућом општом именицом и редним бројем појављивања (NAME1, NAME2, SURNAME1, SURNAME2...). Рок (Rock, 2001: 11-13) такође подржава ову врсту анонимизације, наводећи да је много ефектније заменити властита имена неком врстом кода, него их заменити измишљеним именима. Ми смо се одлучили да изаберемо ову другу опцију, односно да анонимност спроведемо тако што ћемо користити насумично изабрана друга имена, из два разлога. Први разлог је што се у српском језику именице, па самим тим и лична имена деклинирају, тако да употреба безличног и граматички необележеног кода у реченици не би звучала природно и ометала би правилно разумевање реченице. Други разлог је што употреба личних имена носи са собом информацију о полу особе о којој је реч у поруци, што такође утиче на разумевање како садржаја поруке, тако и стила изражавања и опхођења у складу са разликом у половима.

Прва фаза прикупљања порука за формирање корпуса подразумевала је пребацивање порука из телефона у рачунар, односно у програм који је погодан за обраду текстуалних података. Следећа фаза је била иницијално читање порука са циљем да се обришу оне поруке које нису релевантне за анализу. Избрисане су поруке техничке природе у којима телефонски оператор обавештава кориснике о пропуштеном позиву или о доступности позиваног броја, затим поруке са извештајима из банке или личним подацима о бројевима рачуна и новчаним износима. Задржали смо поруке пословне природе у којима агенције или фирме обавештавају купце о различитим понудама и акцијама. Такође смо задржали поруке које имају само графички садржај, било у виду емотикона или комбинације знакова интерпункције.

Све поруке су пребачене у програм за табеларну обраду података *Excel*. Овај програм је изабран из практичних разлога јер су подаци лако доступни у смислу претраживања, помоћу наредбе *Find*, могу се лако сортирати по абецедном реду и омогућавају сортирање података по колонама (датум / време / број телефона пошиљаоца / број телефона примаоца / порука).

Цео корпус порука смо такође пребацили у текстуалне датотеке (.txt) како бисмо податке могли обрађивати у програму конкордансе *Wordsmith Tools 6* (Scott, 1996). Овај програм смо користили за анализу фреквентности појаве одређеног језичког елемента, као и приказ језичког окружења дате језичке јединице, односно њене конкордансе са осталим језичким појавама.

Настанак и развој кратких порука

Кратке поруке су у почетку биле споредни производ у мобилној индустрији. Према Агару (Agar, 2003) нико није очекивао да ће кратке поруке доживети овакав процват и у почетку су их озбиљно схватале само телекомуникационе компаније. Посматране су као маргинално средство за комуникацију, односно као начин на који су компаније за мобилне телефоне комуницирале са својим клијентима. С обзиром на то да комуникација кратким порукама није била водећи циљ развоја мобилних телефона, нагли пораст њене употребе затекао је неспремним како технологе и социологе, тако и представнике других друштвених области (Faulkner & Culwin, 2005). Норман (Norman, 1998) сматра да када дође до изума новог производа, његова примена не улази тако брзо и природно у људске животе, као и да производи треба да буду уведени постепено како би људи пронашли њихово место и сврху. Он даље додаје да ако нови производ може да обави неки задатак који се на други начин не може обавити, онда ће тај производ заживети, без обзира колико то било тешко и компликовано.

Постоји више разлога збох којих је *SMS* комуникација заживела и постала саставни део социјалне културе широм света, а не само савремено технолошко откриће. У почетку свог развоја, кратке поруке су биле сигурнији и поузданији начин да се оствари комуникација него телефонски разговори путем мобилних телефона. Разговори су били подложни прекидима услед лошег сигнала и слабе покривености мреже, те је преписка кратким порукама постала много практичнија, како за пошиљаоца тако и за примаоца поруке. Други суштински разлог је приватност. Дејви (Davie et al., 2004) истиче да кратке поруке нуде много већу приватност тинејџерима који желе да 'причају' са својим пријатељима или желе да флертују и, уопштено, свима који желе да обављају приватне 'разговоре' на јавном месту. У Финској, као постојбини мобилних телефона, социолози су спровели бројна истраживања и указали на велику промену у финској култури. Како Пуро (Puro, 2002) наводи, по природи тихи и ћутљиви Финци (стереотип који се често може пронаћи у литератури северноевропских земаља) са ентузијазмом користе мобилне телефоне за обављање свакодневних неформалних разговора, који нису својствени њиховој социјалној култури и опхођењу.

Идеја о слању кратких порука родила се још 80-их година, а за њеног идејног творца сматра се Немац Фридхелм Хилебранд (Friedhelm Hillebrand). Он је желео да уобличи кратку форму писане преписке која ће бити наставак телеграма, телекс-порука, разгледница и честитки. Анализом је дошао до закључка да би дужина од 160 карактера била сасвим довољна за овај облик преписке (Milian, 2009).

У последњој деценији прошлог века, тачније 3. децембра 1992. године, прву кратку поруку је послао Нил Пепворт (Neil Papworth), 22-годишњи инжењер компаније *Vodafone* у Великој Британији са свог персоналног рачунара на мобилни телефон свог пријатеља, са кратким празничним садржајем *'Merry Christmas'* (*'Срећан Божић'*). Он је прву поруку у историји послао свом колеги Ричарду Џарвису (Richard Jarvis), који је тада био на божићној забави своје фирме и није могао да му се захвали и узврати честитку јер тадашњи мобилни телефони нису имали могућност уношења текста. Прву *SMS* поруку са мобилног на мобилни телефон послао је почетком 1993. године један стажиста у компанији *Nokia*. Те године *Nokia* почиње производњу првих мобилних телефона који могу да шаљу поруке. Прве поруке биле су бесплатне, али су се могле размењивати само међу корисницима исте мреже. Тек са појавом мобилних телефона друге генерације, који су имали могућност слања и примања кратких порука, заживео је и сервис кратких порука (*SMS*). У почетку, *SMS* сервис није био претерано популаран и користили су га искључиво пословни корисници. Две године касније појавио се систем Т9, који је омогућавао тзв. *predictive texting*, односно куцање речи унапред, на основу првих откуцаних слова. Прва *QWERTY* тастатура појавила се 1997. године са моделом *Nokia 9000i Communicator*.

До праве експанзије кратких порука дошло је са увођењем *pre-paid* модела плаћања услуга мобилне телефоније. *SMS* сервис је почео масовно и незауостављиво да се шири у свим слојевима друштва јер је нудио јефтино и ефикасно средство комуникације. Почетком новог миленијума, забележене су милијарде размењених кратких порука широм планете на годишњем нивоу.

Огроман потенцијал сервиса кратких порука препознали су мобилни оператори и друге компаније који су почели да користе кратке поруке како би освојили тржиште и привукли циљне групе да користе њихове услуге и производе. Данас постоје изузетно софистицирани модели пословања путем *SMS* сервиса, који нам омогућавају различите услуге електронске трговине (куповина/продаја) и електронског пословања (плаћање рачуна, трансфер новца, провера стања на рачуну).

У почетку су мобилни телефони били тешки и масивни, а куцање порука је захтевало време и додатан напор, с обзиром на то да је све

до појаве 'паметних' телефона тастатура на мобилном телефону била бројчана. Према стандарду ISO/IEC 995-8 1994 тастатура има 12-15 тастера, који се користе за куцање знакова интерпункције, нумеричких карактера и 26 слова енглеског алфабета. Сваки тастер обавља неколико функција те може бити потребно више пута притиснути тастер да би се откуцао жељени карактер (Butts & Cockburn, 2002). У литератури се могу наћи и подаци о просечној брзини куцања порука, са максимално 21 речју у минути код професионалаца (Silfverberg et al., 2000), и 6 речи у минути код аматера (Pavlovych & Stuerzlinger, 2004). Без обзира на ове недостатке, комуникација кратким порукама је доживела велики успон.

Данас, словно-бројчана тастатура на додир омогућава лако и брзо куцање порука. Млади људи, уопштено говорећи, куцају много брже од одраслих и са појавом нових технологија стичу и нове вештине, од којих је једна свакако вештина брзог куцања на тастатури на додир, било на мобилном телефону, таблету, *PDA* уређају или неком другом савременом апарату.

У последњој деценији били смо сведоци не само технолошког развоја мобилних телефона, већ и њиховог естетског преображаја. Модел мобилног телефона постаје ствар престижа и модни детаљ, а агенције за оглашавање у својим кампањама пласирају идеју да је кориснику неопходан савремени апарат ако жели да несметано обавља све функције које нуди мобилни телефон и да се забавља у исто време. Мобилни телефон није више само алатка, већ модни детаљ, верни пратилац, продужетак сопствене личности, који на неки начин говори о томе какав је његов власник (Ling, 2004; Davie et al., 2004). Неоспорно је да су употреба и значај мобилних телефона доживели невероватан пораст, и свет је постао незамислив без различитих могућности за комуникацију које омогућава мобилна телефонија.

РАЗЛИЧИТЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ИСТРАЖИВАЊА

Иако су се бројни аутори бавили различитим перспективама *SMS* комуникације, од 'чисто' лингвистичких до оних које имају додирних тачака са другим научним дисциплинама, као што су социолингвистика, социологија, психологија и комуникологија, и упркос све већем значају комуникације кратким порукама и порасту броја размењених порука широм света, још увек нема довољан број научних радова у области лингвистике који су проучили овај феномен на свеобухватан начин. У свету је највећи број лингвистичких приказа језика *SMS* комуникације написан на енглеском језику и углавном су усмерени на анализу скраћеница,

варијација у спелингу енглеског језика и елиптичних структура које су условљене медијем (Hard af Segerstag, 2002; Thurlow & Brown, 2003).

Свакако треба споменути докторску дисертацију Каролине Тег (Tagg, 2009: 11067 text messages), под насловом *A Corpus Linguistics Study of SMS Text Messaging*, у којој ауторка користећи методологију корпусне лингвистике даје детаљан опис нестандардних језичких облика и скраћеница, те указује на креативност језика кратких порука, као и његове сличности и разлике у поређењу са говорним језиком. Ауторка је свој рад сместила у оквиру корпусне лингвистике, анализе дискурса и студија о језичким варијететима, са циљем да пружи боље разумевање овог контроверзног медија. Лингвистичке карактеристике кратких порука на шведском језику анализирао је Хард аф Сегерстаг (Hard af Segerstag, 2005) на корпусу од 1152 кратке поруке. Ауторка уочава да писци кратких порука развијају посебне стратегије како би уштедели време и простор, у складу са ограничењима и условима SMS комуникације. Изостављањем знакова интерпункције и размака писци порука штеде број карактера предвиђених за једну поруку, али и време и напор потребне да се више пута притисне тастер на тастатури телефона. Неретко, међутим, то постаје лични стил писања појединаца. Уобичајена изостављања неких граматичких елемената (личних заменица, копула, помоћних глагола, итд.) и лексичка иновативност у креирању неконвенционалних скраћеница не само да смањују време, напор и простор, већ указују на то да писани језик кратких порука поседује карактеристике неформалног говорног језика и може се посматрати као посебна варијанта језика, која је на креативан и ефектан начин прилагођена условима и намени SMS комуникације.

Потреба да се проучи језик кратких порука постоји из више разлога. Са једне стране, језик кратких порука је свеприсутан у нашим приватним животима, али и на пословном и професионалном плану. Са друге стране, у јавности се води полемика о штетном утицају овог писаног жанра на стандардни језик, а посебно на писменост младих нараштаја, који расту уз нове технологије. Тег (Tagg, 2007) цитира Џона Хамфриза (Humphrys, 2007), новинара часописа *Daily Mail*, који оне који пишу кратке поруке назива „SMS вандалима који чине језику оно што је Џингис Кан учинио својим непријатељима пре осам стотина година“¹. Ауторка такође наводи да многи текстови у медијима пласирају негативан став према језику кратких порука. Оваквим негативним ставовима супротставио се Кристал (Crystal, 2008а), водећи полемику против популарне митологије која оптужује језик SMS комуникације. Кристал настоји да разјасни

¹ ‘...the SMS (Short Message Service) vandals who are doing to our language what Genghis Khan did to his neighbours eight hundred years ago. They are destroying it, pillaging our punctuation; savaging our sentences; raping our vocabulary. And they must be stopped.’

неке погрешне ставове о језику кратких порука, наводећи да употреба скраћеница није искључиво карактеристика језика нових технологија, те да језик кратких порука не уништава стандардни језик, нити има лош утицај на општу способност деце да читају и пишу. Последњих година све се већи број аутора у својим научним студијама јавно супротставља претераним оптужбама новинара и друштвених експерата и указује на позитивну везу између кратких порука и писмености, као и укуса и навика у читању (Plester et al., 2008).

Терлоу (Thurlow, 2006) је анализирајући 101 новински чланак о језику кратких порука и комуникацији путем рачунара дошао до закључка да велика већина анализираних текстова описује језик који се користи у писаним жанровима електронске комуникације у негативном светлу. Међутим, емпиријска истраживања оповргавају овакво негативно вредновање језика кратких порука, као и језичких навика и вештина које корисници SMS комуникације развијају. Резултати истраживања показују да већи део језика кратких порука поштује правила стандардног језика, и да нестандардни облици који се користе често представљају креативне творевине, имају одређену комуникативну функцију и одраз су развијене језичке компетенције (Tagliamonte & Denis, 2008). Анализирајући поруке на норвешком језику, Линг (Ling, 2005б) је открио да је само 6% речи скраћено, док Линг и Барон (Ling & Baron, 2007) приказују да њихов корпус кратких порука сакупљених у Америци садржи мање од 5% скраћених речи. Иако је употреба различитих специфичних облика у језику кратких порука већа у енглеском језику у поређењу са другим језицима (Bieswanger, 2007), анализе кратких порука показују да употреба скраћеница није толико честа (Ling & Baron, 2007; Thurlow, 2006).

Фарина и Лиди (Farina & Lyddy, 2011) такође сматрају да језик кратких порука није тако девијантан каквим га представљају медији. Штавише, указују на позитивну корелацију између језика кратких порука и читања, вокабулара и осећаја за фонолошка правила код деце, те специфичног језичког исказа код младих. Ауторке закључују да креирање језика кратких порука на одређени начин одсликава употребу металингвистичког знања, које омогућава учесницима у комуникацији кратким порукама да се пребацују са једног језичког система на други.

Комуникација мобилним телефонима – социо-прагматички аспекти

Комуникација путем мобилних телефона, али и електронска комуникација уопште, проучавају се са више аспеката у оквиру различитих научних дисциплина, као што су анализа дискурса, социолингвистика,

комуникологија, бихевиорална психологија, анализа друштвених мрежа и социологија (Sotillo, 2012). Ејчисон и Луис (Aitchison & Lewis, 2003) су проучавали *SMS* комуникацију са становишта језика нових медија. О друштвеном и културном развоју и утицају кратких порука расправљали су Харпер и група аутора (Harper et al., 2005). Објављен је и читав низ радова са занимљивим насловима, преко Хамфриза (Humphrys, 2007: *I h8 txt msgs*) до Кристала (Crystal, 2008a: *Gr8 Db8*; Crystal, 2008b: *2b or not 2b*) и Бисвангера (Bieswanger, 2007: *2 abbrevi8 or not 2 abbrevi8: A Contrastive Analysis of Different Space- and Time-Saving Strategies in English and German Text Messages*).

Последњих година, све већи број научних радова анализира утицај употребе мобилног телефона, која поред забаве и задовољства са собом носи и неке ризике и опасности. Неумерена употреба мобилног телефона може довести до смањеног квалитета дружења 'уживо', до животне опасности коју може изазвати употреба мобилног телефона у вожњи, преласку улице или некој сличној ситуацији, као и лошег утицаја на постигнућа у учењу и образовању. Са друге стране, едукатори, посебно они у високом образовању, указују на изазове и потенцијалне могућности инкорпорације мобилне технологије у наставни процес.

Комуникација путем дигиталних технологија је саставни део одрастања младих генерација, тзв. миленијалаца. Млади веома активно учествују у свом друштвеном животу у дигиталном окружењу. Размењујући поруке кроз различите електронске медије они међусобно 'разговарају' о свакодневном животу и активностима. Међутим, сведоци смо да мобилни телефон почиње да ремети онај исконски облик дружења, тј. живи контакт са људима, било са породицом, пријатељима, пословним партнерима. Често видимо људе окупљене на местима која су предвиђена за дружење, кафићима, парковима, игралиштима, како у руци држе мобилни телефон и не обраћају много пажње на своје окружење. Као део кампање речника аустралијског енглеског језика *Macquarie Dictionary*, спроведене у мају 2012. године, а коју је осмислила рекламна агенција *McCann*, настао је неологизам "*phubbing*" ("*Phubbing*", 2023). Ова реч је кованица изведена од *phone* и *snubbing* и односи се на обраћање веће пажње на мобилни телефон него на саговорнике, а самим тим и игнорисање особе која покушава да комуницира са вама. Било би погрешно овакво понашање приписати само младима јер се сличне навике могу приметити код свих генерација, од мале деце до одраслих особа. Када се налазите у друштву особе која обраћа више пажње на мобилни телефон него на вас, веома је извесно да ћете се осетити одбаченим, незанимљивим и неважним, што може итекако утицати на ваше ментално здравље, али и угрозити квалитет међуљудског односа, било пријатељског, емотивног или пословног, који имате са том особом. Нагон

да се пречесто 'проверава' телефон је стечена навика и као таква се може кориговати, али за то је потребна и воља и стрпљење. За почетак би било добро 'заборавити' на телефон за време оброка, док седимо и разговарамо са неким, док се одмарамо и опуштамо у друштву, јер истраживање показује да само присуство телефона, макар га и не дотакли, утиче да људи осећају мању блискост и повезаност (Legg & Holland, 2018).

Разговарање мобилним телефоном или куцање порука за време вожње је честа појава упркос опасностима од удеса са неретко смртним исходима, али и забрана и казни које прописују саобраћајни закони и регулативе. Нодер (Noder, 2009) анализира зашто и поред јавних упозорења и подигнуте свести о опасностима истовременог управљања возилом и коришћења мобилног уређаја људи то и даље раде. С обзиром на то да истраживања показују да приближно 85% Американаца користи мобилни телефон за време вожње, аутор анализира зашто тренутне законске мере нису ефикасне у смањењу ових процената и предлаже нове саобраћајне регулативе и измене у статуту које ће омогућити ефектнију и ефикаснију примену јединствених саобраћајних прописа на нивоу свих савезних држава САД. Постоји неколико разлога који се могу издвојити као узрочници повећане употребе мобилних телефона за време вожње. Чињеница је да због гужви на саобраћајницама људи све више времена проводе у својим аутомобилима и желе да то време искористе за завршавање послова, а мобилни телефон им то у великој мери омогућава. Поред тога, послодавци често очекују од својих запослених да им буду на располагању и ван радног места. Чак и када возило има уграђен *Bluetooth* ауто трансмитер, тзв. *hands free* опрему, присутна је опасност од подељене пажње и негативног утицаја употребе телефона на когнитивне способности возача и на време потребно за адекватно реаговање.

Занимљиви су резултати истраживања односа између употребе мобилних телефона и општег академског успеха, спроведеног на узорку од 536 студената из 82 различита студијска профила основних студија (Lepp et al., 2015). Закључци до којих су аутори дошли указују на то да мобилни телефон има негативан утицај на фокусираност студената на учење и смањује период њихове неометане концентрације усмерене на ментално ангажовање приликом усвајања наставних садржаја. Студенти тешко могу одолети изазовима, као што су претраживање интернета, комуницирање на друштвеним мрежама, играње видео игара и разни други богати садржаји које омогућавају паметни мобилни телефони. Мобилни телефон је свеприсутан у животу нових генерација студената па је за очекивати да ће уређај који је превасходно намењен за комуникацију и забаву ометати пажњу студената у радним окружењима која су предвиђена за учење, попут учионице, читаонице, библиотеке, или било ког другог радног

простора који би требало да омогући студенту мир и концентрацију потребну за успешан интелектуални рад. Међутим, свесни све већих могућности за забаву, размену порука и информисање које омогућавају мобилни телефони, аутори указују на потребу за даљим истраживањем и бољим разумевањем начина и стратегија употребе савремених мобилних технологија за побољшање услова учења.

Појам *multitasking*, који подразумева истовремено обављање више различитих активности, описује оно што се дешава када студенти користе електронске медије за ваннаставне активности у току процеса учења, било у учионици или изван ње. Истраживања у области когнитивне науке потврђују да истовремено обраћање пажње на два или више различитих стимулуса умањује способност усвајања и примене нових садржаја. Јакобсен и Форст (Jacobsen & Forste, 2011), проучавајући академски рад и друштвени живот универзитетских студената, потврдили су већ познату хипотезу о негативном утицају електронских медија на постигнућа у учењу, а самим тим и на академски успех. Аутори су, с друге стране, дошли до закључка да активност на друштвеним мрежама и комуникација путем мобилних телефона имају позитивну корелацију са организовањем друштвених активности студената, олакшавају комуникацију са пријатељима и познаницима и омогућавају нова познанства.

Проучавањем фреквентности употребе различитих електронских медија за време часа међу студентском популацијом, Џанко (Junco, 2012) је такође испитивао какав утицај има *multitasking* на академски успех. Анализа спроведена на 1.723 испитаника показала је да студенти за време часа најчешће користе *SMS* поруке, затим *Facebook*, *email*, претраживање на интернету, *IM* и веома мало разговоре преко мобилног телефона. Поређењем академског успеха са резултатима анализе, аутор закључује да друштвена мрежа *Facebook* и *SMS* комуникација имају негативан утицај на академски успех, док остали дигитални медији немају, што би се донекле могло објаснити различитом квалитативном употребом одређених технологија јер се *Facebook* и *SMS* комуникација углавном користе за социјалну интеракцију, за разлику од електронске поште и претраживања интернета, који се у спроведеном истраживању углавном користе у академске сврхе.

Модернизацијом наставног процеса кроз промовисање нових образовних технологија наставницима се пружа могућност да креирају наставни програм који ће, поред традиционалних метода учења, обухватати и савремено дигитално окружење и на тај начин олакшати и унапредити наставу, омогућити бољу интеракцију са студентима и допринети успешнијем усвајању знања и вештина и бољим академским постигнућима. Појмови као што су електронско учење (*e-learning*),

мобилно учење (*m-learning*), онлајн курсеви/настава (*online courses/education*) представљају методе у реализацији наставе и учења уз подршку и коришћење савремених информационих и комуникационих технологија (*ICT*). На овај начин, учионица постаје паметна учионица која пружа могућност за примену различитих стратегија и модела учења, а самим тим отвара могућност за примену адаптивног учења, односно персонализованог начина усвајања наставног садржаја прилагођеног циљевима учења, карактеристикама студента као појединца и знањима која студент поседује (Radosavljevic et al., 2019). Иновирана настава која подразумева употребу дигиталних медија у учионици са собом носи и одређене изазове. Вуд и група аутора (Wood et al., 2018) су проучавали понашање студената у ситуацији када им је омогућена неограничена употреба мобилних уређаја као помоћног наставног средства у учионици. Резултати до којих су дошли указују на значај адекватно осмишљеног наставног материјала јер када је садржај релевантан и занимљив студенти ће расположиве дигиталне уређаје користити за учење (*'on-task'*), у супротном случају, студенти ће усмерити пажњу на неке друге садржаје које нуди мобилни телефон, што ће им свакако одвратити пажњу и смањити концентрацију на учење (*'off-task'*).

Занимљиво је видети на који начин се употребљава језик SMS комуникације у маркетиншке сврхе. Ел-Фалаки (El-Falaky, 2016), користећи Халидејеву (Halliday, 1994) системско-функционалну граматику као аналитички апарат, анализира лексичко-граматичка обележја дискурса кратких порука на корпусу од 110 SMS порука у којима три мобилна оператора у Египту (*Mobilin, Vodafone, Etisalat*) рекламирају своје услуге и производе. Аутор приказује како компаније мобилних оператора кроз избор одређених језичких средстава остварују интеракцију са постојећим и потенцијалним клијентима. Доминантном употребом садашњег глаголског времена (>80.50%) компаније желе да укажу на континуитет и трајност својих услуга и настоје да пробуде код потенцијалних нових клијената жељу да буду део „тренутног/садашњег“ искуства. Процентуално подједнаком употребом декларатива и императива пошиљаоци порука креирају дијалогски стил којим остварују неформалност и блискост са својим клијентима, док се употребом заменице за друго лице јединине фокус комуникације ставља на примаоца и његове користи, чиме се избегава ауторитаран став пошиљаоца и ствара атмосфера међусобне интеракције.

Употреба SMS комуникације има велики потенцијал у области здравства, тачније мобилног здравства (*mHealth*), због ниске цене порука, могућности тренутног преноса информација и доступности великом проценту становништва. Здравствени системи широм света

користе различите платформе засноване на технологијама мобилног здравства и софтверска решења текстуалних порука како би побољшали интеракцију између лекара и пацијената. Размена текстуалних порука (*Text-Messaging Intervention - TMI*) се може користити у различитим врстама интервенција мобилног здравља. Како наводе Јелић и група аутора (Jelić et al., 2022) SMS поруке „се категоризују према различитим критеријумима: комуникација о промени понашања (подсетници за прегледе и лекове, промоција здравља као што је престанак пушења, мобилизација заједнице); прикупљање података или информација (прикупљање и извештавање о здравственим информацијама и пружање услуга, праћење виталних догађаја, као што су епидемије); управљање логистиком или ланцем снабдевања (обезбеђивање основних залиха и лекова на залихама у различитим здравственим установама)“. Ефикасност и доступност SMS комуникације доприносе да лекари могу утицати како на превенцију болести, тако и на правовремено дијагностификовање, ублажавање и излечење симптома болести. Могу допринети да пацијенти боље разумеју своје здравствене проблеме и да се придржавају терапија, чиме ће позитивно утицати на исходе свог лечења. Аутори, кроз студије случаја, приказују лексичко-синтаксичку анализу SMS порука које су послате грађанима за време пандемије *COVID-19*, као и порука које се шаљу добровољним даваоцима крви. Пажљиво одабраном лексиком и једноставним синтаксичким структурама, пошиљаоци порука желе да изврше емоционални и психолошки утицај на примаоце порука и да их подстакну на деловање. Како аутори закључују комуникација лекар-пацијент представља вишеслојну интеракцију и захтева „добро осмишљену и обликовану поруку која ће бити на одговарајућем нивоу разумевања циљне групе пацијената (*health literacy*)“.

Друштвене функције кратких порука

Анализирајући комуникацију кратким порукама, разни аутори су настојали да утврде које су теме највише заступљене, односно о чему најчешће пишу корисници овог вида комуникације. Према анализи спроведеној на случајно одабраном узорку од 882 кратке поруке сакупљене од 463 испитаника у Норвешкој, Линг (Ling, 2005b) издваја неколико најфреквентнијих тема заступљених у кратким порукама према њиховом процентуалном уделу у анализираном корпусу: уговарање свакодневних активности, размењивање емоција, одговори, питања, давање информација, наредбе или захтеви, обавештења личне природе, разноврсне друге категорије.² Анализирајући наведене категорије,

² The most common themes used in SMS messages, Norway 2002: Coordination (33%), Grooming (17%), Answers (14%), Questions (11%), Information (6%), Commands or requests (6%), Personal news (5%), Diverse other categories (9%). (Ling, 2005b).

аутор запажа одређене социо-демографске разлике на основу разлика у половима и у старосној доби. Мушкарци су склонији да, као одговор, пишу кратке поруке са једном речју. Када планирају активности, мушкарци тинејџери и мушкарци млађе доби радије користе кратке поруке за планирање активности у средње далекој будућности, док су жене склоније да праве планове везане за непосредну будућност. Жене, и у мањем обиму тинејџери и млади, много чешће размењују емотивне поруке.

Фокнер и Калвин (Faulkner & Culwin, 2005) су засновали своју студију о заступљености различитих садржаја у SMS порукама на дневницима које су њихови испитаници водили у периоду од две недеље. Укупно су анализирана 24 дневника, а групу испитаника су чиниле углавном младе особе, између 20 и 30 година, и универзитетски студенти. За потребе истраживања, за све поруке је било неопходно навести следеће податке: датум, време, статус поруке (послата/примљена), текст поруке, личне податке пошиљаоца као и однос између пошиљаоца и примаоца поруке. Оформљена је база података и сваки члан истраживачког тима је самостално класификовао поруке на основу унапред утврђених категорија³. Истраживање је показало да су у обрађеном корпусу SMS порука најзаступљенија питања, отпоздрављање/завршетак разговора и информације личне природе. Аутори такође додају да се може уочити одређена разлика у садржају порука у односу на старосну доб испитаника, наводећи као пример финска истраживања из 1999. и 2001. године која указују да старије особе мање постављају питања, а чешће шаљу подсетнике и поруке информативног садржаја.

Филипан-Жигнић и сарадници (Filipan-Žignić et al., 2012) наводе да су у њиховом корпусу од 1000 кратких порука на хрватском језику заступљене готово све теме из свакодневног живота, као што су „љубав, породица, школа, пријатељство, изласци, слободно време, празници, рођендани, кућни љубимци, спорт, политика и друштво у целини“. Међутим, примећују присуство и неких других занимљивих тема као, на пример, „раскидање везе, објава развода, рекламирање путем SMS порука, уручивање или давање отказа и омаловажавање или конфронтирање локалних политичара“. Аутори закључују да се готово било која тема може пронаћи у садржају кратких порука.

Према Кристалу (Crystal, 2008а) постоји читав низ друштвених и информативних функција које се могу обављати кроз интеракцију кратким порукама, без обзира на ограничења у писању кратких порука,

³ Number of messages in each category: Advertisements (0.39%), Questions (18.74%), Rendezvous immediate and ongoing (2.56%), Rendezvous near future (5.13%), Events (3.06%), Instructions (9.42%), Reminders (3.60), Jokes (4.54%), Signon (4.68%), Signoff (19.63%), Gossip (2.61%), Dates (2.61%), Information-personal (18.84%), Information-commercial (1.63%), Information-operational (2.12%). (Faulkner & Culwin, 2005).

условљена самим медијем комуникације. Кристал сматра да су све поруке друштвене природе позитивне, било да преносе подршку, саосећање, емоције којима се изражава недостајање или жељу за пријатељством. У друштвене поруке спадају честитке личне природе, као што су честитке за рођендан, годишњицу или постигнут успех, као и честитке за државне и верске празнике. Аутор указује на то да су нека истраживања дошла до закључка да готово четвртина свих порука припада овој категорији. Забележени су и случајеви ухођења и малтретирања путем кратких порука, а Кристал, као пример, даје студију Беле Елвуд Клејтон (Elwood-Clayton, 2005), која је истраживала како се кратке поруке могу користити за личне препирке и свађе.

Међу различитим друштвеним функцијама, Кристал сматра да кратке поруке имају огроман потенцијал за пружање помоћи и давање савета. Наводи да Самарићани, хуманитарна организација која пружа подршку и помоћ људима у невољи широм Уједињеног Краљевства и Републике Ирске, виде у кратким порукама нови начин комуникације са својим штићеницима. Према Кристалу све је већи значај који родитељи придају кратким порукама у побољшању комуникације са својом децом. Друштвена функција која је најзаступљенија међу млађом популацијом односи се на кратке поруке којима се изражавају љубавне емоције, удварање, флертовање, започињања или раскидања везе. Млади, такође, често пишу и шаљу поруке из досаде, али и када желе да се забаве, прослеђујући смешне циркуларне поруке или смишљајући нове садржаје. У кратке поруке чија је функција давање информација, Кристал убраја разноврсне услужне садржаје. Велики број организација различитих профила, као што су трговина и банкарство путем мобилних телефона, те агенције за маркетинг и оглашавање, формирају листе слања и шаљу кратке поруке са информацијама о својим делатностима свима који се налазе на тој листи. Велики утицај кратких порука у маркетиншким кампањама препознале су и политичке партије, тако да комуникација кратким порукама улази и у свет политике и избора, чиме овај технолошки феномен поприма нове димензије.

Сотило (Sotillo, 2012) своје истраживање заснива на теорији говорних чинова (*Speech Act Theory*) са циљем да одреди које су комуникативне функције највише заступљене у анализираном корпусу од 5.809 кратких порука. Сотило дефинише друштвену мрежу кратких порука као комплексан систем интерперсоналних односа и очекивања између пошиљаоца кратких порука и оних који примају и одговарају на примљене поруке. Ауторка употребљава теорију говорних чинова да би објаснила како пошиљаоци користе језик кратких порука да би остварили жељене циљеве и радње и како примаоци порука интерпретирају значење

на основу садржаја примљене поруке. Још неколико студија је користило теорију говорних чинова за анализу језика електронских комуникација, због практичне таксономије која омогућава да се комуникативне и функционалне оријентације кратких порука идентификују као одређени илокуциони чиновци (Nastri et al., 2006; Twitchell & Nunamaker, 2004). Класификација говорних чинова у корпусу који је Сотило анализирао показује да су најзаступљенији асертиви и експресиви, а затим директиви и комисииви, док се функционална оријентација анализираних кратких порука углавном може класификовати као лична (*personal-relational*) и информативна (*transactional-informational*). Међутим, Сотило сматра да би било пожељно сакупити на хиљаде анонимних кратких порука од особа из различитих географских подручја САД, који би представљали различита социо-економска и културна обележја. Велике базе података састављене од кратких порука омогућиле би проучавање не само синтаксичких, ортографских или стилистичких карактеристика језика кратких порука, већ и анализу текста, прагматичких функција, као и социо-културолошких аспеката кратких порука, са посебним освртом на пребацавање са једног језичког кода на други. Оваква свеобухватна анализа различитих друштвених домена SMS комуникације (припадници различитих друштвених група) значајно би унапредила наше разумевање овог варијетета језика који се реализује у природном окружењу (*'a variety of naturally occurring language'*).

Значај SMS комуникације у периоду адолесценције

SMS је социо-културолошки феномен, посебан супкултурни модел припадности младој *hi-tech* генерацији, која се по њему препознаје и одваја од остатка популације. Мобилни телефони су постали популарни код младих људи управо због приватности употребе и могућности да добију тачно ону особу коју су желели да чују, а локација саговорника је битна само када је тражен одговор на питање *Где си?*

Раст популарности комуникације мобилним телефонима међу младима лежи и у чињеници да је то значајно јефтинија технолошка опрема од компјутера који нуде комуникацију путем електронске поште (Grinter & Eldridge, 2003), а такође је практичнија и доступнија (Davie et al., 2004). Према Фокнеру и Калвину (Faulkner & Culwin, 2005) мобилни телефон је много приватније средство за комуникацију од рачунара, који, у већини домаћинства, деле и остали чланови породице управо због великих финансијских издатака потребних да би се набавио компјутер.

Група аутора бавила се утицајем технологија које омогућавају друштвену интеракцију (*socially interactive technologies - SITs*) на однос који млади имају у свом друштвеном окружењу у свакодневном животу, изван

технолошких оквира (Bryant et al., 2006). Њихови резултати показују да друштвено изоловани адолесценти не користе савремене технологије за комуникацију, нити она повећава друштвене активности код оних који их користе. Ови ставови су супротни ставовима који се могу пронаћи у литератури о *SMS* порукама у северно-европским земљама, где важи уверење да комуникација кратким порукама помаже стидљивим особама у њиховом друштвеном животу. Линг (Ling, 2005a) своје истраживање заснива на подацима који су сакупљени на случајном узорку од 11.928 тинејџера у оквиру студије Норвешког статистичког истраживања под називом „Млади у Норвешкој“ (*Ung i Norge*). Резултати истраживања указују на то да комуникација кратким порукама има комплексну улогу у одрастању адолесцената. Карактеристике комуникације кратким порукама, као што су приватност и интимност, омогућавају младим људима да лакше остваре своју еманципацију у односу на родитеље, помажу им да се лакше интегришу у друштво својих вршњака, али и да, у одређеној мери, проверавају и померају границе друштвено прихватљивог понашања, што се такође сматра саставним делом одрастања.

Употреба и могућности које пружа комуникација путем кратких порука у мобилној телефонији омогућавају тинејџерима богат друштвени живот. Кроз овај медиј, тинејџери не само да организују своје друштвене активности већ користе овај вид комуникације да искажу и уобличе веома сложене емотивне и социјалне аспекте животног доба кроз који пролазе. Линг (Ling, 2005a) истиче да, у време адолесценције, тинејџери осећају снажну потребу и жељу да изграде сопствену личност која ће бити, социолошки гледано, независна првенствено у односу на њихове родитеље. Свакако, један од главних проблема са којима се сусрећу тинејџери јесте управо еманципација у односу на родитеље. Динамичан темпо савременог живота мења навике и помера границе прихваћеног друштвеног понашања много брже него што је то било у традиционалним друштвима. Тинејџери су свесни да ће се друштво чији ће они бити део у одређеној мери разликовати од друштва у ком живе и раде њихови родитељи. Вештине које су појединцу потребне, технологије које користи као и квалитет и ниво образовања, мењају се из генерације у генерације. Због свега наведеног, тинејџер је активни учесник у стварању сопствене социјализације (Glaser & Strauss 1971, 57-88).

У периоду транзиције, односно преласка из периода детињства у свет одраслих, друштво вршњака игра главну улогу јер омогућава тинејџерима да унутар своје групе доносе одлуке и граде сопствене ставове у односу на разна социјална и етичка питања. Према Фајну (Fine, 1987:126), друштво вршњака штити своје чланове и активни је учесник у развоју једне идеокултуре, односно, читавог система надимака, шала,

стилова одевања, песама, артификаата, итд. Адолесценти осећају потребу да испробају различита друштвена понашања по питању доношења одлука, стварања компромиса и решавања конфликта, али исто тако да тестирају, односно проналазе границе између прихватљивог и неприхватљивог понашања у другим сферама, као што су сексуалност, конзумација алкохола, однос према ауторитетима и различити степени друштвене/нормативне девијантности (Ling, 2005a). Док родитељи, с једне стране, пружају тинејџерима неопходну емотивну подршку и развијају осећај за (не)морално понашање, с друге стране, управо односи који се стварају унутар групе вршњака имају ту моћ да пруже тинејџерима међусобно разумевање у њиховој интеракцији са светом одраслих и разним облицима ауторитета.

Комуникације путем кратких порука, својом приватношћу и лакоћом употребе, веома брзо је заживела код младих. Као што ћемо видети из наше анализе која има за циљ да прикаже лингвистичке и дискурсне карактеристике језика кратких порука, управо су млади људи креатори и иноватори специфичних обележја језика SMS комуникације, било да на духовит или наглашено емотиван начин реагују на примљену поруку, или да помоћу графостилистичких елемената модификују тон своје поруке или, пак, поруци додају нови ниво значења.

Од самог почетка, SMS комуникација је била предмет расправа међу представницима разних научних дисциплина: лингвистике, социологије, комуникологије, и других. Као и свака новина и комуникација писаним путем преко мобилних уређаја изазвала је неверицу и подозрење, односно страх да ће нови медиј имати штетне последице на писменост и комуникативне вештине младих људи посебно. У овом поглављу смо видели како су разни лингвисти покушали да објасне феномен SMS комуникације, међутим, многи аспекти овог жанра остављају простор за даља језичка истраживања јер само научно утемељена сазнања могу помоћи да се боље разуме како сам језик кратких порука, као језички варијетет електронског дискурса, тако и његов утицај на остале видове писане комуникације.

„Судбина“ правописних правила у кратким порукама

Правопис или ортографија, као скуп правила за комбиновање знакова алфабета у одређеном језику и који уз граматичка правила чини основу стандардног, односно књижевног језика, доживљава специфичну судбину у језику *SMS* комуникације. Правописна правила: знакови интерпункције, писање великих и малих слова, одвојено писање речи, поштовање фонолошких и морфолошких правила, чини се да се мање поштују и лежерније користе, а можда и иновативније, у односу на стандардни правопис. Многи аутори су се бавили истраживањем правописних карактеристика *SMS* комуникације у различитим језицима. Тако Кристал (Crystal, 2008a), стајући у одбрану језика кратких порука, описује неке препознатљиве карактеристике попут пиктограма и логограма, иницијала, изостављања слова, нестандартне ортографије, скраћеница и спојеног писања речи, од којих је већина постојала у језичкој употреби и пре појаве комуникације путем мобилних телефона. Аутор истиче да би се једино спојено писање, односно узастопно понављање слова, симбола и речи могло сматрати суштинском новином у било којој форми писаног језика. У овом одељку ми ћемо показати следеће појаве: специфичну употребу знакова интерпункције, као и малих и великих слова, графостилистичке иновације, комбиновање слова и симбола из различитих алфабета, типичне грешке и омашке у језику кратких порука, али и исправке и самоисправке које аутори порука користе у циљу постизања бољег разумевања.

С обзиром на то да се често говори о одступањима од стандардне ортографије битно је погледати у ком обиму се та одступања јављају и упоредити начин и навике у писању кратких порука између млађе популације и одраслих како би се уочило у којој мери се развија нови језички варијетет електронске комуникације. За свако анализирано правило дати су примери из порука младих и порука одраслих јер је уочено да се динамика увођења иновација може доста генерацијски разликовати. У неким, посебно интересантним случајевима, статистички смо упоредили поруке младих и одраслих.

ЗНАКОВИ ИНТЕРПУНКЦИЈЕ

Као што се наводи у Правопису српскога језика из 2010. године „Да би се говор верно пренео у писани текст, речи се одвајају белинама, а интонација реченице, смисаоно рашчлањавање, паузе међу деловима исказа и др. означавају се правописним знацима, интерпункцијом. Наша интерпункција је у основи логичка, што значи да употреба интерпункцијских знакова по правилу зависи од смисла. Интерпункцијски знаци су: тачка, запета, црта, тачка са запетом, тачка запета, наводници, упитник, узвичник, цртица и остали правописни и помоћни знакови.“ (Пешикан и др., 2010: 98). Овде ћемо показати само употребу најчешће коришћених интерпункцијских знакова, као што су тачка, запета, упитник и узвичник, што не значи да се други не користе, како у тексту поруке тако и у друге намене (за приказивање емотикона, логограма, вербализације смеха).

Тачка. Интерпункцијски знак који се у писаним жанровима најчешће користи да означи крај реченице је тачка. Међутим, у порукама је примећено да су млади мање доследни када је у питању писање тачке на крају изјавне реченице у односу на друге знакове интерпункције. Они их најчешће завршавају писањем одговарајућег емотикона или их остављају без интерпункцијског знака (M1)¹. Одрасли много доследније користе тачку и ређе употребљавају некакву замену, бар када су у питању SMS поруке.

(M1) < Putujem u sredu ujutru, zato cu da zbrisem ranije :->
< Neka je, nek spava pile, od spavanja se raste ;-) Izljubite je za mene kad se probudi uspavana lepoticka :-* >
< Vazi, ja sam spremna, reci cu Milici da pozuri >

(O2) < Javni sta je Novak uradio. Ja idem na snimanje >
< Dezuram na ispitu, javicu se kasnije >

¹ Number of messages in each category: Advertisements (0.39%), Questions (18.74%), Rendezvous immediate and ongoing (2.56%), Rendezvous near future (5.13%), Events (3.06%), Instructions (9.42%), Reminders (3.60), Jokes (4.54%), Signon (4.68%), Signoff (19.63%), Gossip (2.61%), Dates (2.61%), Information-personal (18.84%), Information-commercial (1.63%), Information-operational (2.12%). (Faulkner & Culwin, 2005).

² У примерима, знаковима мање од и веће од (<, >) означавамо почетак и крај послате поруке. Уколико се ради о упареним турнусима/репликама, говорнике означавамо великим словом. Емотикони су приказани углавном као комбинације интерпункцијских знакова. У сваком другом погледу текст порука није исправљан, пренесене су како изгледају изворно – писане латиницом претежно без дијакритичких знакова.

Из разговора са млађом популацијом сазнали смо да они формалну употребу тачке доживљавају као одређени вид дистанце, или чак уздржаности, од стране пошиљаоца. Узмимо на пример, једноставни говорни чин захваљивања. Поруку која гласи < *Hvala.* >, дакле без икаквих додатака карактеристичних за комуникацију кратким порукама, као што су понављање графема, емотикони, вербализација смеха, а који служе да би се појачала експресивна вредност исказа, млади ће схватити као резервисан одговор и највероватније ће се запитати да ли је све у реду. Једноставним изостављањем тачке одговор постаје мање 'озбиљан' и не нарушава комуникацију.

Упитник. Анализа показује да се, у оба поткорпуса, најдоследније користи знак питања. Образложење би се могло наћи у чињеници да не постоји одговарајући емотикон који би могао да замени знак питања (М3), али и у недостатку упитне интонације, која се користи у случају када изјавна реченица има функцију питања (О4).

(М3) < *Koji cas imate francuski sutra?* >

(О4) < *Vidimo se u ponedeljak?* >

Такође издвајамо кратке поруке са вишеструким питањима, те поруке у којима је питање исказано само једном речју. О различитим облицима питања, пронађеним у анализираном корпусу биће више речи у посебном поглављу.

(О5) < *Kako si kolega, jel sve u redu, svi ste zdravi i veseli?* >
< *Ne, radim jos dva dana, a onda me nema do 1. sept! Ti?* >

Питање стилског нијансирања неког исказа може да услови употребу неког упитника. Тако, на пример, питање *Где си?* у неким случајевима није праћено знаком питања. У разговору са информантима указано је на то да се знак питања ставља рецимо после дужег одсуства контекста, када дуже време саговорници нису били у контакту, на пример, неколико дана, а ако су се тог дана већ чули или видели или разменили поруке, онда се уз наведено питање често не ставља упитник. Друго објашњење може бити да се, на пример, питање *Кад долазиш?* може схватити као критика „Што већ ниси дошао?“, док варијанта тог питања са емотиконом или три тачкице уместо знака питања, указује да пошиљалац поруке није љут већ једноставно жели да сазна информацију. У крајњој линији, ово има сличности са објашњењем употребе тачке, што значи

да је у неким случајевима изостављање интерпункцијског знака сигнал неформалности, а употреба указује на одређени степен дистанцираности и формалности.

Узвичник. Узвичник се, по Правопису (2010; 137), користи у исказима који означавају емоционални или афективни став говорника. С обзиром да се употребљава у таквим случајевима онда је тај знак јасан показатељ којим аутор означава своје могуће емоције. Тако у порукама млађе популације овај знак постаје препознатљив стил писања порука. Поред тога, на месту узвичника, млади често стављају одговарајући емотикон, неколико узвичника у низу, понављају последњу графему или исказ завршавају вербализацијом смеха. И у порукама одраслих такође је забележено писање више узвичника у низу, као начин постизања појачаног ефекта узвичне реченице (O11), најчешће у порукама којима се преносе честитке.

(M6) < Ako, ako ;-) Uzivajte i popijte po jedno i za meneeeee :-* :-* >
 < Јао па овај је из операције тријумф!!! >
 < Mrzim zimuuuuu >
 < Znas kakav je lik **hahahahahahaha** >

(O7) < Sve je bilo savrseno, narocito vi!!! Dolazite u Bg?>
 < Vaistinu se rodi! Takodje sve najlepse, mira, ljubavi i zdravlja!!! >
 < Bravo!!! Puni baterije... a mene ceка pranje i spremanjeJ pozzz >

Као што се види из наведених примера, узвичник је нарочито погодан у изражавању позитивних емоција, честитки, лепих жеља, похвала и слично.

Запета. И код младих и код одраслих, најчешће употребљавани знак интерпункције је запета. Она се употребљава у набрајању, за одвајање вокатива и апозиција и приликом уметања речи или израза. У дугачким порукама, запетом се одвајају клаузе када се налазе у односу паратаксе и када представљају комбиновање клауза као у говорном језику.

(M8) < Ја ево скоро устала, пијем калу да се разбудим, нешто сам сва слагирана...
 Поједи нешто и за мене :-* >
 < Може, е ајд ти пре тога додјес до мене мало, молим тееее, знам да те
 мрзи и да морас да уцис, али морато да направимо мало паузу, нечу да
 ми буде смор викенд :***** >

У случају када клаузе представљају засебне реторичке целине, оне се углавном одвајају тачком:

(O9) < *Snezo, ja sam na TMF-u. Poslala sam poruku Mii. Predavanje je u sve canoj sali.* >

Овај ‘телеграфски’ уобличен стил садржи три тематски релативно различите поруке, за разлику од порука (M8) у којима се клаузе везују за исту тему – „разбуђивања“ и „предлога за паузу од учења“.

Међутим, примећено је одсуство запете за одвајање узвика и партикула, посебно у порукама младих. Овде се поставља питање да ли је то последица непознавања правописног правила, или је још један од примера манифестације неформалног стила језика кратких порука кроз свесно изостављање интерпункцијских знакова.

(M10) < *Aj pokazacu ti sve danas jer nmg ovako preko poruke hahahaha kakav kreten* >
< *Uh super onda* <3 >
< *Joј ja sam tek sad videla poruku, mozee.** >

Тротачка. Још једна специфичност која је уочена приликом анализе употребе знакова интерпункције јесте употреба тротачке. У складу са правописним правилом, три тачке се стављају у реченици иза речи или реченица где је говор прекинут, па је нешто остало неисказано и недоречено.

(O11) < *Marija valjda u utorak krece na posao... Jel bolje?* >
< *E Kajo, mi krenuli na zimovanje...Cujemo se kad se vratimo...Ljubim vas...* >

Међутим, употреба три тачке у комуникацији кратким порукама може да има посебну комуникативну намену јер коришћење тротачке, уместо тачке, на крају изјавне реченице представља начин да се ублажи исказ или указује на то да „следи“ даља комуникација.

(M12) < *Ma tu mi je usb... U svakom slucaju dobijas to sutra...* >
< *Ne mogu, kod staske sam...* >
< *Ako budem mogao zovem te...* >

Такође смо уочили да млади често пишу две тачке, уместо три, што би се могло протумачити као још један од начина да унесу новину у свој начин изражавања или их једноставно није брига да куцају три тачке.

(M13) < *Hahaha ne lozi se.. :D trebao mi je kredit svejedno.. :D* >
 < *Jaoo hahah aj, aj.. Jel si otisla za karticu ono? >*
 < *U busu sam sada zovem te posle.. Videla sam MIROSLAVA!!!!!! >*

Ко више поштује правописна правила, млади или одрасли? На крају овог прегледа употребе знакова интерпункције из нашег корпуса, у Табели 1 приказаћемо резултате квантитативне анализе спроведене на мањем, али репрезентативном узорку, од 2000 порука, односно 1000 порука одраслих и 1000 порука младих, како бисмо их упоредили у погледу доследности или одступања од употребе интерпункцијских знакова³. У табели су наведени број порука и њихов процентуални удео, у складу са одређеним критеријумом.

Табела 1. Употреба интерпункцијских знакова

Употреба правописног правила - интерпункција	Поруке одраслих	Поруке младих
<i>Правилна употреба интерпункцијских знакова</i>	<i>606 порука (60.6 %)</i>	<i>215 порука (21.5 %)</i>
<i>Делимично правилна употреба интерпункцијских знакова</i>	<i>232 поруке (23.2 %)</i>	<i>510 порука (51.0 %)</i>
<i>Одсуство употребе интерпункцијских знакова</i>	<i>162 поруке (16.2 %)</i>	<i>275 порука (27.5 %)</i>

Према подацима из Табеле 1 видимо да су три петине порука у анализираном узорку порука одраслих правилно правописно написане. Из овога можемо закључити да одрасли прилично воде рачуна о правопису, а неписање интерпункцијског знака на крају поруке би могло бити последица брзине комуникације и захтева одређене ситуације, односно тренутка слања поруке.

Напомињемо да је највећи проблем било сврставање порука у којима су делимично правилно коришћени знакови интерпункције. У

³ Тег (Tagg, 2009) је у свом раду издвојила 100 порука од укупно 11 067, тако што је насумично изабрала поруке послате око 14:30 часова. Ми смо обрадили већи узорак (2000 порука или 10%), који смо сачинили од порука послатих/примљених у три различита временска интервала, ујутро од 8 до 9 часова, после подне од 14 до 15 часова и увече од 22 до 23 часова. Будући да смо на овај начин изабрали узорак, насумично смо издвојили по 1000 порука у оба поткорпуса, и млађих и старијих од 30 година, и анализирале појаве процентуално смо приказали у одговарајућим табелама (Табела 1 и Табела 2).

свакој од њих је употребљен по неки знак интерпункције, нарочито у дужим порукама, и написан је на одговарајућем месту те, стога, нису могле да се сврстају у категорију порука у којима није употребљен никакав интерпункцијски знак.

(M14) < E hoces mozda da idemo u bioskop? Isli bi i sara i njen deckic >
< E necu na rucak jer sam malopre doruckovao sa Vladom xD aj doci cemo Deki i ja sutra ili kad god vam odgovara. Može? >

Код одраслих је, такође, забележена недоследност у употреби интерпункцијских знакова, најчешће недостаје знак на крају поруке, али има и примера где је знак стављен само на крај:

(O15) < Ja idem u SC posle posla, pa mogu da kupim karte. Napisi mi sta bi gledala >
< Kako je Luka kako je vreme mozete li da se prosetate plazom? >

Прилично велики број порука младих, половина анализираних узорка, које смо класификовали као поруке у којима су делимично поштована правописна правила о употреби знакова интерпункције заслужује објашњење. Чињеница је да млади у великој мери обележавају крај исказа, али то чине на различите начине.

(M16) < Ne znam **hahahaha** >
< E jbg sad, ne moze sve u minut do 12 :) >
< Strasno !!!!**Hahahahaha** >
< Zini da ti kazem :p >
< Pa marko sta mi pricas to, znam:-D >

У наведеним примерима видимо да млади свесно бирају другачије ознаке за обележавање краја реченице (вербализација смеха, емотикони, низање узвичника и слично) и на тај начин креирају концизан стил писања, који има за циљ да постигне жељену интерпретацију поруке. Као што смо већ рекли, интерпункцијски правилно написана реченица, посебно изјавна реченица са тачком на крају и без графолошке стилизације, у порукама младих може бити доживљена као знак уздржаности, дистанце, или чак љутње.

ВЕЛИКА И МАЛА СЛОВА

Великим почетним словима се пишу властита имена, речи из поштовања и прва реч у реченици. Међутим, савремени програми за писање текста нуде различите опције у вези са писањем великог слова: аутоматизовано писање великог слова на почетку поруке, као и после тачке праћене размаком (*Sentence case*). Та аутоматизованост писања слова може да доведе до заиста непримереног начина писања. Као пример можемо навести писање назива месеци у години великим словом само зато што се пишу иза тачке и размака, што није исто што и крај реченице и почетак нове. Друга крајност је одустајање од било какве формалности у писању, односно у употреби великог слова, избором опције писања само малих слова (*lowercase*), било зато што писци порука хоће да избегну такве грешке, или што је комуникација кратким порукама увек врло неформална те је одабир писања малих слова свесна стилска одлука. Овај технолошки подстицај да се размишља о употреби великог и малог слова, ван стандардног правописа, показују и примери питања са којима су се сусрели наставници за време онлајн наставе. Наиме, студенти или ученици понекад постављају својим професорима питања како би проверили да ли су обавезни да уопште користе велико слово у својим одговорима приликом провере знања на неком тесту постављеном на некој од едукативних платформи (*Moodle, Google Classroom, Canvas*) јер су свесни да технологија нуди и опцију избора писања великог слова (*Case sensitive/insensitive*).

Приликом анализе поштовања правила о писању великог слова, анализирали смо писање властитих имена као што су лична имена и презимена и називи градова, држава, народа, и слично. Анализа показује да одрасли много чешће користе лична имена, не само када спомињу неку трећу особу већ и кроз директно обраћање особи којој шаљу поруку. Са друге стране, код младих су ретко примећена оваква директна обраћања именом на почетку поруке, па отуда разлике у броју појава великог слова приказане у Табели 2.

Табела 2. Поштовање правила у писању великог слова

Употреба правописног правила – велика слова	Одрасли укупно појава - 291	Млади укупно појава - 131
Правилна употреба великог слова	263 или 90.4 %	77 или 58.8 %
Неправилна употреба великог слова	28 или 9.6 %	54 или 41.2 %

У Табели 2 смо статистички приказали употребу великог слова на издвојеном узорку од 2000 порука. Наведени подаци се односе на број речи које би требало написати великим почетним словом, са изузетком речи написаних на почетку поруке, које би требало да су по аутоматизму самог телефонског апарата написане великим словом. Могло би се закључити, на основу приказаног, да одрасли много више воде рачуна о правилном писању великог слова. Међутим, и у једном и у другом поткорпусу, уочен је незанемарљив број примера са неправилним писањем великог слова. И ова карактеристика би се могла сврстати у специфичности језика кратких порука, а њена појава би се могла донекле објаснити као последица брзине куцања или настојања да се остави утисак неформалности и присности.

(M17) <Ja na kraju svratih do **kineza**, kad se nadjete i krenete, zovite:* >
< Znaci jos 2 mesecaaa -.- e da **marija** u subotu se otvara **teranova** u 1 i prvih 1000 dobija farmerke :D >

(O18) <Sta ces u **topcideru**? >
< Hvala puno srce moje, vracamo se iz **slovenije**, gde ste vi? >

С обзиром на то да су у наведеним примерима малим словима написана лична имена, што је једно од најпознатијих ортографских правила, онда можемо закључити да овде није у питању непознавање правила. Разлози за ову појаву могу бити многобројни, од техничке природе самог телефонског уређаја, када опција за велика слова може бити искључена, до различитих ситуација у којима аутор поруке пише поруку. Наиме, поруке се често пишу у незгодним, понекад и опасним ситуацијама, на пример, док се шетамо улицом, возимо у трамвају, док возимо аутомобил, итд, и тада је најважније откуцати праву информацију, а правилно писање великог слова, које захтева додатни покрет прста на тастатури, постаје мање битно.

Порука написана малим словима. Друго важно правило је писање почетка реченице великим словом, међутим, у порукама врло се често налазе примери да се користе искључиво мала слова, што би се у SMS комуникацији могло сматрати маркираним начином писања, за разлику од дискурса ћаскања.⁴ Такве примере налазимо и код младих и код одраслих. Друга варијанта је да је само прва реч написана почетним великим словом

⁴ У својој анализи дискурса ћаскања, Радић-Бојанић (2007; 52) истиче да учесници у таквој комуникацији желе да „са што мање напора пренесу што већи број информација“, те да нека одступања од правописних правила, као на пример, коришћење малих слова у писању исказа, заправо представљају необележени начин комуницирања „па је све што одступа од тога на неки начин обележено, и то с разлогом“.

због тога што је програм тако подешен. У разговору са неким информантима сазнали смо да посебно млади често свесно искључују опцију писања великог слова на почетку поруке јер мисле да би у свакодневной преписци са својим вршњацима то деловало као сувише официјелно.

- (M19) < *nisam se cuo, dodjite, javicu ti gde cemo biti....* >
 < *eee pa super onda: vidimo se veceras :D* >
 < *javicu ti se za sat vr* >
 < *Brate nikako ne mogu da dodjem tada, imam nesto dogovoreno pre toga, dolazim ja tamo samo mi javi gde vam je sto i na cije ime je rezervacija* >
- (O20) < *kada bi mogle danas da se vidimo?* >
 < *jeste, ali ja imam neke obaveze od pet, slobodna sam bila samo do tada.* >
 < *Ja sam te zvao sa mog fiksnog da vidim za potvrdu ako ne mozes da smislim nesto drugo* >

Да писање порука искључиво малим словима није последица брзине, већ више свестан избор формирања исказа, говори нам правилна употреба знакова интерпункције, писање великог слова за потребе обликовања емотикона (нпр. :D), те употреба вербализације смеха. Ово је поготово јасно у порукама из ранијег периода када нису постојали предефинисани визуелни емотикони. У случајевима када у поруци постоји низање кратких клауза, слично као у говору, можемо претпоставити да употреба малог слова на почетку сваке клаузе означава континуитет мисли, идеја и предлога пошиљаоца.

Велика слова. Осим тога, и у старијим и у новијим програмима за куцање порука, употреба великих слова, слично као и у писању за *e-mail*, *instant messaging*, *chat*, није само преношење прозодије у писану форму, већ служи и за истицање неке речи или реченице, што се може видети у следећим примерима.

- (M21) < *Kiki, **SRECAN RODJENDAN!!!** Zelim ti sve najbolje... ;-)* >
 < **ZNAM STA CU DA OBUCEM U NEDELJU!!!!** >
 < *Draga moja **UZIVAJ MAX!!!** Volim :-** >
 < *Da, **IZLAZ 4 JEBOTE NE MOZES DA PROMASIS*** >
 < *Ej bre miko! Pa mi se vidjamo **VECERAAAAAAAAS!** :-) Woo hooooo :-D* >
- (O22) < *Reci Tanji da dodje da vidi moju **PRAZNU** korpu za ves. Imam napad ludila samo pa perem sve po redu. A ona neka se spremi za peglanje.* >
 < *Kumovi, **HRISTOS VASKRSE!** Pozdrav iz **LJUBLJANE!*** >

< Samo? Pa ti si **BAS** nezna i stalozena, blago tvojoj deci!;-) >
 < Budi dobar. **CEKAM TE** >
 < **BRAVO LJILJO, JOS SAMO DATUM!** >
 < Kakve **SAD** to ima veze? >

Видимо да се употреба великих слова у писању користи да би се дочарале различите емоције – радост, одушевљење, честитке, али и изнервираност и слично, што свакако представља још један пример обележеног начина комуницирања попут писања порука искључиво малим словом. Уочавамо примере у којима је само једна реч написана великим словом, као и поруке које су у целини написане великим словима.

Наизменично велика и мала слова. Нешто ређе, али ипак типично за поруке младих налазимо исказе наизменично написане великим и малим словима. Навешћемо сва 4 пронађена примера оваквог писања, уз напомену да овакво играње великим и малим словима нисмо нашли у корпусу одраслих.

(M23) < **JeeeSssam, u Stage-u sam...:)** Gde si ti? :) >
 < Dobrooo jutroooo :)...Ja samo da te **pozZzZz** i da ti kazem da nikako ne mogu stici na vezbe...imam kolokvijum, svirku, bla, bla :D ...itd. >
 < **DjAnko-seljAnko-cobAnko**, kako si mi?... E si bila kod svog ginekologa? Sta ti ona kaze? I sta si odlucila, je l' pocinjes da sljakas ove nedelje, or what? Nadam se da si konacno pocela da se kupas, operacija ti vise ne moze biti izgovor! Hehehe, prljavice moja mala...cmoookac* >
 < **SrEcAn RoDjEnDaN**...Sve najbolje i da vam se sve zelje ispune...:-) :-* >

Оваква игра великим и малим словима сама по себи носи позитивне конотације и можемо претпоставити да пошиљалац уноси додатни елемент живости у текст поруке који се углавном односи на неко честитање, позив на провод и забаву.

Писање слова са размаком. Познато је да се у писаним текстовима графички остварује истицање појединих речи или реченица тако што се користе додатно размаци. Иако у писању порука то захтева додатно куцање, такви примери су пронађени у неким порукама.

(M24) < **Jupi sto si pronasla surpris za naseg laleta... ponesi sutra... A da znas samo da mi je muka... a ti pijes... bruka... Ali necu da budem glada!** E, a kada cemo da obidjemo hipodrom?! >

(O25) < **FENOMENALNO.** >
 < **SUPER!!!!!!!:-P** >

Примери порука са речима написаним са размаком између слова такође подсећају на игру словима и преносе позитивне емоције. Чак и у примеру (M24), део којим се изражава нека врста протеста, написан на овај начин, не изазива негативну реакцију.

Писање речи без размака. Писање речи без размака је слично понављању речи, међутим, док је понављање речи присутно како у писаном тако и у говорном језику, писање речи без размака јесте новина искључиво језика кратких порука. Ова новина присутна је и у писању порука на енглеском језику (Tagg, 2009; Crystal, 2008a).

(M26) < **Dadadadadada!!!!!!** >

< *Aj i ja cu posle hahaha pa meni nije da se **basbasbas** izlazi ali znam da ce svi opet izaci sledece nedelje a mi cemo da se smaramo* >

< **Okok** :D *pa to ti kazem, kao telefon, a nije telefon hahahah ali ne bih se zalila da ga imam hahaha* :D >

< **Nene**, *ne pita sve, pita dokle ima vremena, a oni koji ne budu odgovarali radice kontrolni iz teorije tako da bolje odgovarajte!* <3 >

< *Pa sta da radim vec sam skoro pola potrosila ccc!* **Leto leto leto!!!**
T<3 >

< *Srecaaaaaan rođendaaaan! Sve **najnajnaj** ti zelim, da ti se sve zelje ispune*
:D >

< **Ajdeajdee**:-D <3<3<3<3<3<3<3<3<3<3<3<3<3<3<3<3 >

< **Placemlacemlacemmm!** :0 >

У издвојеним примерима видимо да се иста реч пише два или више пута без размака. Спојено написане речи имају емфатичку функцију. Наглашене су углавном речи које се и у говору могу често понављати, с тим што се чини да су овде низови поновљених речи још дужи. Тако истакнуте емоције углавном су позитивне. Чак и у примеру са глаголом *плакати*, овако написана порука нема толико негативну, колико шаљиву конотацију.

Табела 3. Фреквенција писања речи без размака

Речи	Одрасли	Млади	Речи	Одрасли	Млади
<i>dada</i>	/	28	<i>letoletoleto</i>	/	4
<i>basbasbas</i>	/	12	<i>najnajnaj</i>	/	2
<i>okok</i>	/	6	<i>ajdeajde</i>	/	1
<i>nene</i>	/	6	<i>placemlacemlacem</i>	/	1

(M28) < E hvalaaa ti <3 >
 < **Naaaraavnoooo!** Sad sam u gradu pa cu oko 7 da idem do drustva, malo ranije, pa se **viidiiimoooo!** A sta da kazem tacno, kako lepo da trazim **pareeee?** :))) >
 < **liiiiiiii**, super :-> Je l' si sada makar malcice mirnija? >
 < **Ljuuuuuuuuuubim** i ja vas! :-*:-* >
 < Moze pub, subota i 21h, vidimo **seeeee!** :-> **Cmmmmmmok!** >
 < **Stizess!** >
 < Opet ispaljujes...**ccc**...Ajde, have fun, pa se cujemo nekad;-) Kisses :-*>
 < Hahahahahhahah ahahah jel **ocajjjjjj????!?!?!?!** >
 < Stiglo, javljam ti definitivno cim pre! :-> **Pozzzzz** >

Најчешће се понављају самогласници, било унутар или на крају речи, мада се неретко понављају и сугласници. Понављање графема је средство којим се истиче експресивна функција исказа. На ефектан начин писац поруке наглашава и обележава жељену реч како би постигао одређену комуникативну намену.

Табела 4. Најчешће понављане графеме

Поновљена графема	Одрасли	Млади	Поновљена графема	Одрасли	Млади
Aaa	37	437	mmm	4	59
Eee	37	302	sss	3	29
Ooo	22	348	ccc	2	28
Iii	20	187	jjj	3	19
Uuu	14	112	zz/zzz	242	18

Табела 4 показује да и одрасле особе користе понављање графема, али много ређе, са изузетком графеме z, коју понављају приликом скраћивања речи поздрав (*pozz/pozzz*). Примећује се да старије особе сличан ефекат радије постижу понављањем правописних знакова, нпр. упитника, узвичника или њиховом комбинацијом, него што користе понављање графема.

Понављање речи. Иако се често истиче тежња за економичношћу и брзином у писању порука, код млађе популације јављају се случајеви да се неке, углавном кратке речи, понављају. Те речи углавном представљају реакцију на примљену поруку, било у виду слагања и одобравања или неслагања и неодобравања. А то опет значи да млади некада итекако

воде рачуна о томе шта пишу и какву поруку шаљу свом саговорнику. Навешћемо њихове различите реализације пронађене у корпусу.

- (M29) < **Ne, ne** :D jel mi sutra idemo do skole? Aj danas! >
 < Aaaaa, **okej okej**<3 >
 < **Aj aj!** I ja tebe<3 >
 < A **vazi, vazi**, nema na cemuu <3<3<3 >
 < **Znam, znam gledala sam ga sto puta hahaha** <3 >
 < **Mogu, mogu** :D gde cemo da se nadjemo? :* >
 < **To to**, to sam bas razmisljala, moramooo<3 >
 < **Oce, oce** :D ja za napolje nosim jaknu hahaha >
 < **Bas! Bas!** >
 < **Nista, nista.** >
 < **Nema, nema** :P kod tebe?Haha tek sreda hahahah >
 < **Ima, ima** >
 < **Da, da** :-D >
 < **Ajde, ajde** idem i ja. <3 ovo je 400ta poruka haha :D >
 < A **ok, ok** >
 < E **moze, moze** :D onaj sledeci vikend npr posto ja idem popodne sl nedelje, dogovoriceмо se :* ma nema nista, odbrojavam dane do raspusta haha:D >
 < **Jesu, jesu** :D >
 < **Nisi, nisi** evo gledam tvoje lice zvuci poznato :D nisam ja to nista skontala haha stravaaaa<3<3 >
 < **Mozda, mozda...** Dog cemo se, ima vremena do petka... >

Иако стриктно говорећи ово нису графостилистичке иновације, сви ти примери представљају подражавање говора у писаној форми. С обзиром на то да у порукама старијих од 30 година ретко налазимо овакве примере, можемо претпоставити да је старијој популацији мање стало до тога да пренесе говорну форму и у овај вид комуникације.

Понављање интерпункцијских знакова. Поред наведене мултипликације графема и речи, забележено је и понављање знакова интерпункције, узвичника и упитника, као и њихова комбинација, такође у циљу повећања илокутивне снаге исказа. Иако је и ова појава забележена у оба поткорпуса, желимо да истакнемо да млади много чешће користе овај начин обележеног писања, што још једном потврђује њихово настојање да интензивирају експресивност исказа.

- (M30) < Dadadadadada!!!!!!!!!!!!<333333 >
 < Napisalaaaa sammmmm !!!!!! <3<3<3 >

< Jaoo!!!!!! Sta radeee!?!?!? >
 < Jao kako je divan!!!! Jao! Jao! Jao!!!!!! >
 < Ajmooo!!! Vec je pola 8!!! Hahahahaha >

(031) < Hvala draga!!! Uzivajte, ljubim vas!!!! >
 < Sve je bilo savršeno, narocito vi!!! Dolazite u Bg? >
 < Da nisi jos i platu dobila, pa da castis?! >

У порукама младих видимо много већу креативност у комбиновању различитих облика графостилистичких иновација. Уз понављање узвичника и упитника, млади комбинују понављање графема, емотикона и речи. Такође, постоје примери употребе вербализације смеха уз понављање знакова интерпункције. Код одраслих је ипак понављање интерпункцијских знакова најчешћи начин наглашавања поруке или дела поруке.

КОМБИНОВАЊЕ СЛОВА И СИМБОЛА ИЗ РАЗЛИЧИТИХ АЛФАБЕТА

Дијакритички знакови. У складу са правописом српског језика неписање дијакритичких знакова сматра се правописном грешком. Корисници мобилних телефона приликом избора језика углавном користе енглеску тастатуру, дакле без дијакритичких знакова. Међутим, и када изаберу српски језик, корисници углавном не користе слова са дијакритицима, већ користе исте графеме, али без знакова (*s, z, c, c*, како би написали *š, ž, ć, ć*, и комбинацију слова *d* и *j* на месту слова *đ*). Постоје свакако и корисници који доследно користе опцију српског језика и додатним притиском на одговарајући тастер пишу слова са дијакритичким знаковима. Анализом издвојеног насумично изабраног узорка од 2000 порука, пронађено је 159 порука написаних словима са дијакритичким знаковима у поткорпусу одраслих, а само 3 поруке у поткорпусу порука младих. Чињеница је да млади много више времена проводе на интернету, где поред прегледања садржаја, учествују и у различитим видовима комуникације, као што су: ћаскање, размена електронске поште, блогови, оглашавање преко друштвених мрежа *Twitter, Facebook*, итд. У свим наведеним медијима електронске комуникације користе се углавном слова енглеског алфабета, иако и тамо постоје опције за друге алфабете па тако и српски ћирилични и латинични. Овде значајну улогу игра и врста телефонског апарата коју особа поседује. Нови телефони са тастатуром на додир имају *QUERTY* тастатуру, која такође нуди могућности писања

слова са дијакритицима, међутим њихова употреба захтева знатно више времена и пажње приликом куцања, као и код старијих модела телефона, тако да корисници који желе да подражавају правила правописа српског језика понекад прибегавају и другој тактици, односно комбинацији слова латиничне абецеде (*sh* – *š*, *ch* – *č,ć*, *zh* – *ž*). Овакав начин писања изискује додатан напор како за писање тако и за читање тако написаних порука, те није много заступљен.

(M32) < *Sedim na klupici, ne **mosh** me **promashish**.* >
 < *e jbg majkumu. pa od **chega. shto** mi krivo* >
 < **Mosh** ili ne **mosh**? **Osh** opet da me **iskulirash**?:-D >
 < *ne ovaj splav je kod brankovog mosta. zove se **shlep*** >

(O33) < *Onaj **drzach** za svecu **shto** se gore sipa **aromatichno** ulje. Super **shto** si ovo **nashla**:* >

Иако не можемо са сигурношћу да тврдимо, можемо претпоставити да је један од главних разлога због којих се аутори порука одлучују да реч без потребног дијакритичког знака на неким од слова напишу комбинацијом латиничних слова тај што те речи написане само са *s*, *c*, *z*, *d* могу имати друга значења, а то нам јасно потврђује и следећи пример. Навешћемо пример преписке пронађене у корпусу младих, у којој је било потребно додатно објашњење приликом покушаја да се имитира латинично слово српског језика са дијакритиком.

(M34) A.: < *Bla, bla! **Trucj, trucj** :-)* >
 B.: [*poruka nije u korpusu*]
 A.: < **Cj** je c kao curka! Nego sam stavila j da bi znao da je to c!:-) >
 B.: [*poruka nije u korpusu*]
 A.: < *Pa da sam stavila c ne bi razumeo!msm ni sad nisi:-D ali da sam stavila c ispalo bi truc – kao kad voz ide pa se ljudi truckaju, a ne **trucj-trucj**!:-D* >

Наиме, иако немамо комплетну преписку, односно одговоре примаоца поруке, јасно видимо шта је довело до неспоразума. Пошиљалац поруке је хтела да избегне погрешну интерпретацију, али је довела до још веће забуне, па је била потребна исправка у виду појашњења.

Употреба неких ћириличних слова. Иако у српском језику постоје ћирилично и латинично писмо још увек су ретки писци порука који пишу доследно на једном од ова два писма. Више их има који пишу латинично

са употребом дијакритичких знакова, али има и појединаца који се труде да пишу искључиво српском ћирилицом. Свако од нас познаје једну или неколико таквих особа. Чести су примери мешања или убацивања ћириличних слова у поруке написане латиницом. Примери вербализације смеха и имитације пољубаца коришћењем ћириличног слова *x* су показатељ смишљене игре различитим алфабетима у циљу постизања одређеног ефекта.

(M35) < **Xaxaxa** kretencino:-) >

< **Axaxaxa** carice! Evo potrudicu se **axaxaxa** ljuuubimo te! >

< Leno, nemam mrezu iz nekog cudnog razloga, mnogo te ljubim i pokusacu da te zovnem sutra vece **x x x** >

(O36) < **Xixixixi** pa ona je hit!!! Prevedi joj me molim te nameru :-) >

< **Xe xe** bas su lepe >

< Ja se izvinjavam što vas smaram, samo da vam kažem da ste me juče oduševili, svojim izgledom. Izvinite što sam vas pozvao **xteo** sam piće sa vama popiti. >

У наведеним порукама употребљено је латинично слово *x* са очитим циљем да се протумачи као ћирилично слово како би се приказала вербализација смеха. Из енглеске латинице преузета је и употреба слова *x* да означи пољупце. Као што видимо у примерима, могуће су и комбинације слова *x* са вокалима *a*, *i* и *e*, као и један пример употребе у речи *xteo*.

Енглески алфабет. Ово исто слово *x* употребљава се као графема из енглеског алфабета у коме се изговара као комбинација *кс*. Најчешће у речима енглеског порекла (*fax*, *box*), али и у речима које само садрже ту комбинацију, али нису из енглеског језика (*baxuz*). У језику кратких порука пронашли смо употребу неколико графема (*x,w,q*) из енглеског алфабета која се заснива на њиховом изговору.

(M37) < Ja sam završila pre sat vremena sa **faxom**..pa sam se prošetala i sad sam u 35ci kod mosta >

< Do sad sam spavala, komirala sam se :) Necu na **box**, jer necu stici da ucim... Hoces onda malo ranije da se vidimo? >

< Ma kad padne **sex** odma cemo se izmiriti :D hocuuu da prošetamo vcrs, kad ces doci? >

< Jel se vracate kuci **taxijem** i koliko vas se vraca? >

< Prva jeste bas, druga onako, a i ova sad ga pretera...a lepo rece Sneza malopre da izbegavamo mnogo **texta** na slajdovima... >

< Srecan rodjendan, **swe** najlepse! :) >

< Zato ima da umrem do poned.!! A u poned.opet **praxa!** Zato mi je mnogo bolje kad ja odem kod nekog (msm van bg-a) nego obrnuto! Ja sam ko nevidljiv gost >

< Aj **laq** noc:-) >

< Ali koji sam **baxuz** :-D Imala sam viska vremena i ja sidjem tamo gde je pre okretao 534 i isla peske do meka da ubijem vreme :-D I gle sad. .jos cu i da kasnim :-D >

- (038) < Cao Biljana, mozes mi poslati tvoj **fixni** broj telefona? Pozzz, Sinisa >
 < Vazi. Mi smo **max** do tri ovde. Javicemo ako nameravamo da krenemo ranije. >
 < **Extra** lepo se provedite >

Видимо да доминира графема *x*, односно њен изговор /*ks*/, која је у неким примерима, углавном у англицизмима, употребљена као у оригиналу (*box*, *extra*, *max*, *sex*, *text*, *taxi*), док је у другима послужила као замена за два слова *k* и *s* – *sa faxom* (у значењу факултет), *fixni*, *baxuz*, *praxa*), речи које у том смислу и не постоје у енглеском језику. На сличан начин употребљене су графеме *q* (*laq noc*) и *w* (*swe*).

Табела 5. Употреба енглеског спелинга у писању

Енглески спелинг	Одрасли	Млади	Енглески спелинг	Одрасли	Млади
<i>fax</i>	/	39	<i>text</i>	/	3
<i>extra</i>	2	20	<i>swe</i>	/	2
<i>box</i>	/	16	<i>praxa</i>	2	1
<i>sex/sexy</i>	3	15	<i>fixni</i>	1	1
<i>taxi</i>	/	9	<i>laq</i>	/	1
<i>max</i>	/	6	<i>baxuz</i>	/	1

У Табели 5 навели смо неке од најчешће употребљаваних речи у којима је присутан изговор неколико слова страног алфабета, најчешће по угледу на енглески језик. Такође видимо да, као и у већини примера употребе графостилистичких иновација у језику кратких порука, млади много чешће комбинују изговор страног алфабета у српским речима од одраслих.

Писање страних речи. „Према српској филолошкој традицији, ранијој и садашњој писаној пракси и правописним нормама, у српском стандардном језику речи преузете из страних језика, класичних и савремених, укључујући ту и властита имена, пишу се прилагођено, а не изворно, и то једнако српском ћирилицом, као и латиничким писмом кад се њиме служимо“ (Шипка, 2010: 1406). С обзиром на то да ми у овом поглављу разматрамо само ниво писања, навешћемо примере како оригиналног тако и прилагођеног облика речи. О употреби позајмљеница биће више речи у поглављу о лексичким обележјима језика кратких порука. Оно што је примећено приликом анализе корпуса јесте да писање, односно употреба страних речи, најчешће на енглеском језику, у великој мери зависи од старосне доби, те од знања и навика коришћења енглеског језика учесника у комуникацији. Задржавање оригиналне форме речи преузете из енглеског види се у следећим примерима.

- (M39) < *Vidi **mail*** >
 < *Tijana, ima li **any news**?* >
 < *Kad ste **free**?* >
 < *Vidimo se **next week**?* >
 < *Nista, **sorry**. Vidimo se u ponedeljak?* >
 < *Ne dolazim danas – sve je ok, ne brinite, nisam bolesna. **See you** sutra :*** >
- (O40) < ***Dear family**, sretna vam Nova godina i prijatan rucak:-)* >
 < *Kupi vodu, **please**. Zagadjen vodovod.* >
 < *Ok, procitacu kad se okupam. **Good night**:-)* >
 < *Hvala, **darling**.* >
 < ***Hello** Pavle! Trening ce se odrzati u sredu u 18h, da bi ti se pridruzio i ostatak grupe. Bice vas cetvoro... Izvini sad na pomeranju, ali izdrzaces... Pozzz* >

Свакако, једно од специфичних обележја комуникације кратким порукама представља писање страних речи и њихово уметање у српску реченицу. Ни брзина куцања, ни медиј не спречавају пошљаоце да правилно напишу реч на страном језику, што значи да је у питању свестан и пажљив избор (M39, O40). Поред преузимања оригиналних писаних форми, има доста примера да се стране речи, из енглеског језика углавном, пишу прилагођено, онако како се изговарају.

- (O41) < *Da li si videla **imejl**?* >
 < *Ajde na **skajp**!* >
 < *E budi me u 8h **pliz** :-)* >

*< Da li znas sta je plan HE Uvac za 2014 – novi trafoi ili remont? I kojih? Treba mi za **Biznis** plan.. >*

*< **Sori**, cekam majstora za masinu. Verovatno ce da je penzionise :-), al' da probam nesto. Cekam pricu. U pon idem na rodit, vidi kakva si s vremenom. >*

Из наведених примера видимо да када су у питању фонетски транскрибоване стране речи, то су углавном речи које су већ устаљене у говору и као такве пренете у медиј кратких порука.

Логограми. Логограм или логограф је назив који се односи на графичке јединице, односно слова, бројке и типографске симболе који представљају речи, делове речи или оноματοпеју, нпр. xxx и zzz. Док је код пиктограма битан њихов визуелни облик који представља неки предмет или с њим повезан концепт (фигура човека који трчи може да означава и 'тркача' и 'трчање', те овде говоримо о иконичким знаковима), код логограма је битна реч, односно концепт означен том речју, која у различитим језицима може различито да се изговара. Међутим, логограми су добили специфичну употребу у електронској комуникацији у којој постаје значајан њихов изговор, истоветан са неком другом речју или делом речи у датом језику, а не концепт који стоји иза логограма. Као илустрацију различите употребе логограма и пиктограма у језику кратких порука, Кристал наводи пример симбола @, који у речи @oms и самостално као емотикон који означава „вриштање“ има потпуно различите комуникативне функције, у првом случају базиране на свом звуку - логограм, а у другом на свом облику - пиктограм. Веома је честа употреба логограма у енглеском језику где се користе самостално или у комбинацији: b4, @oms, 2day, xxx, zzz (Crystal, 2008a: 38, 39).

За разлику од енглеског језика, у коме спелинг, односно посебан изговор слова енглеског алфабета, као и велики број једносложних речи, омогућавају креативност израза комбиновањем различитих логограма, у порукама на српском језику пронашли смо само неколико примера логограма.

(M42) *< Priblizavamo se makedonskoj granici pa rekoh samo da se odjavim ;-)
Ne znam da li sam ti rekla: na more idemo svi porodicno, sa Petrom na celu ;-)
Cujemo se xxx >*

< Srecan ti put Majo, ljubim te mnogo. Vec sam ti poslao Viber porukice. Xxx >

(M43) *< **U3povala** da je sutra, ne znam zasto :-P A ti cuti, ja se makar seti da cestitam rođj... :-P >*

< Zovi o5 >

< Aj laq noc :-) >

У поткорпусу порука младих пронађени су примери употребе логограма *xxx*, који у енглеском језику представља пољупце (*kisses*), као и неки занимљиви и аутентични логограми, који такође подсећају на логограме у енглеском језику. Овај творбени механизам настао је са појавом електронске комуникације и није продуктиван у великој мери у српском језику.

Писање сатнице. Комбинација слова и бројева за писање сатнице уочена је у оба поткорпуса. Уобичајена пракса писања прецизне сатнице у српском језику подразумева писање бројкама, где су сати и минути одвојени тачком. Уз бројке се пишу речи *часова* или *сати*, или њихове скраћенице ћирилично слово *ч* или латинично *h*. С обзиром на то да се кратке поруке веома често користе за договарање виђања или, уопштено, организовање свакодневних обавеза, велики број порука садржи неку форму сатнице, али је веома мали број написан у складу са правописним правилом.

(M44) *< ali ne valja sto ja moram da kupim Emu.. najkasnije sa njom mogu da se nadjem u 20 do 8, znaci ako dodjem kod vas moramo da krenemo u pola osam? >*

< pa moze oko 7-pola 8? Lena nece izaci vrv ima da uci latinski... -.- ajde ako oces mozemo negde da se nadjemo? >

< Kada ti kreces, u pola? >

< eej marija, ja nemam kr pa ti saljem od kuce sad sa mondo sajta.. :D nama dramska traje najkasnije (bar se nadam) do pola 9, jer ova nastavnica voli da oduzi posao... pa me ti zovi oko 8 i 15-20 i ako ti odbijem poziv znaj da sam na casu i posalji mi samo por da li izlazis... hihi bilo bi super da izadjes, pa da pricamo i za luku ovo.. :D >

< Pomereno ustajanje za pola sata, u 7 i 45 :)) >

< Vazi, ja te cimam u 5min do 9! :-D >

< Pa oko 11-pola 12h. Koliko ces se ti zadržati? >

< Oces sad negde posle posla, oko 5, pola 6, 6? Gde - nemam pojma! :-D hoces da dodjes po mene pa cemo da smislamo usput? Negde na reku, npr.? Da izvedes dete iz grada da malo vidi prirodu i zelenilo a ne samo beton? :-D >

(O45) *< Divno, vidimo se u pola 21 :-) >*

< Ajde oko pola osam, osam? >

< Kod tebe sam oko pola 3, petnaest do 3. ok? >

< Petre jel nije problem da u cetvrtak dodjes pola sata ranije? U 9:30? Sale >

Разноврсност у бележењу сатнице показује настојање писца поруке да што јасније представи сатницу на коју мисли. Најчешћа временска одредница је предлошко-падешка конструкција у функцији прилошке одредбе: *око/у/до/за+пола* у комбинацији са бројевима. Не бисмо могли рећи да је увек у питању краћи исказ јер би у већини примера бројни израз износио мањи број карактера, а самим тим и мање времена и напора у куцању. Овде једноставно долази до спонтаног 'преношења' говора у писану поруку, а не до економичности у дужини поруке, што се може видети у поруци *<Kod tebe sam oko pola 3, petnaest do 3. ok?>* где је дужи изговор броја 15 написан словима, а броја 3 бројем. Блискост саговорника и неформалност комуникације се огледа и у договарању које се не односи на строго одређену сатницу, већ подразумева мање или више флексибилан временски период, што се види у изразима *око 7-пола 8; око 8 и 15-20; око 11-пола 12h; око 5, пола 6, 6*, и слично. Са друге стране, када је аутору поруке стало да прецизно одреди време и избегне евентуално погрешно разумевање, он веома води рачуна да буде јасан, па тако када каже да је „устајање умерено за пола сата“ аутор даје и прецизно време „и 7 и 45“, код „заказивања виђања и *пола 21*“ јасно се ставља до знања да је у питању пола девет увече. Такође, „молба Петру да у четвртак дође пола сата раније“ је додатно појашњена тачном сатницом „9:30“ и знаком питања, како би пошиљалац добио јасан одговор и био сигуран да је његов саговорник добро разумео поруку. Дакле, у свакодневной неформалној комуникацији, аутори порука, када желе и осећају потребу за тим, лако и ефектно додају формалан 'тон' својим порукама.

ГРЕШКЕ И ОМАШКЕ, ИСПРАВКЕ И САМОИСПРАВКЕ

Грешке. На нивоу ортографије уочавају се правописне грешке настале као последица непознавања фонетских правила, нпр. једначења по звучности (046), затим као последица непознавања правила о састављеном и растављеном писању речи, нпр. писање речце не код негације глагола (M47), речце ли (M48) и помоћних глагола (049), као и неправилне употребе неких предлошко-падешких синтагми (M50).

(046) *< Bice ovo dug dan. Jos sam u **sabcu**. >*

(M47) *< Drugarice mi smo jos kod Jovane i **neznam** do kad cemo ostati tako da se veceras necemo videti. Lepo se provedite u Sarajevu i javi se kad dodjete >
< Ako **nemozete** da me dobijete zovite na tetkin broj baterija mi je gotova >*

(M48) < Pa vidim nema te. Pa reko **dal** si se naljutio :-* >
< **Jel** ima cokolade:-D? >

(O49) < Ako vam odgovara malo ranije da dodjemo, posto smo bez auta, mi **bi** dosli. >
< Hvala. Sve najbolje u Novoj. **Docicemo.** >

(M50) < Nema sanse! Ceo dan **necu biti gajbi** A za onaj glup osecaj...ne znam sto ga :-D E da, zaboravila sam u kolima da ti kazem - mama mi sutra ostavlja pare za burek za rucak:-D pa ono... O:) >
< Zvrcni me, **kuci sam** :D >

Овај последњи пример (M50) показује сличност са говорним језиком, у којем можемо чути овакве исказе. Како је већ уочено у вези са променом речи (именица, заменица, придева, бројева и глагола) „у говорној пракси, међутим, често се јављају недоумице који је од тих облика правилан, а који није, [...]“ (Шипка, 2010; 1392). Дакле, овакви проблеми приликом избора правилног облика речи јављају се како у говору тако и у различитим облицима писаних жанрова, и грешке настале услед неправилног избора никако нису последица тзв. језика електронске комуникације, већ могу да буду последица непознавања граматичких правила или су одраз дијалекатског говора, као у примерима са употребом падешког облика (O51). Такође су пронађени примери колоквијалних облика неких речи (M52).

(O51) < Sredinom jula se useljavas sad rekose na **studio b** >
< Zdravo Tina, jako mi je drago da si bila sa Sasom **na more**, zaslužila si, moras da se opustis sto vise,... >
< Nisam bila **u grad**, sledeci vikend cu... >

(M52) < Znaci sreda ili petak? Sredu normalno radis a u petak do **kolko**? >
< Veceras u 18h sastanak i podela **majci.** >

С обзиром на то да су текстови порука углавном кратки, не можемо увек бити сигурни да ли се ради о случајној грешци приликом куцања, дијалекатској форми или намерној употреби колоквијалне варијанте.

Омашке. Код анализе писања такође је важно истаћи да постоји одређени број грешака које су настале као последица медија. Њих називамо омашке јер нису последица непознавања и непоштовања правописних и граматичких правила, већ настају услед одређених специфичности које

са собом носи мобилни телефон, као средство за успостављање овог вида комуникације. У питању су врста и величина тастатуре, начин куцања порука, величина дисплеја, начин распореда и расподеле функција унутар самог телефонског апарата и слично.

(M53) < I tebi srećna Nova, Tamariska! :-) Da smo zivi i zdravi, i da se **vesce** vidjamo u ovoj godini! ;-) Cmok od mene :-* >
< **Nebitno, ja te ne napadam, samo kazem svoje misljenje, a ti malo raymisli i stavi se u moju poziciju kako bi ti bilo... Ja sam izgubila zelju da se vidimo... >**

(O54) < Stigla kuci...:) Cisto da ne **btines...**,*** >

Ове омашке постају препознатљиве и умногоме зависе од модела мобилног телефона. Код телефона са тастатуром на додир, познато је да близина слова може често да доведе до омашке у куцању, што може да олакша разумевање како је дошло до грешке. На пример, у речи *vesce* до омашке је дошло због близине слова *s* и *v*, а у речи *btines* у питању је близина слова *r* и *t*. Омашка која је настала код речи *raymisli* последица је разлика у положају слова *z* и у између *српске* и *енглеске* тастатуре. Код старијих модела телефона, једна типка служи за куцање више слова у зависности од броја притисака, што је показатељ потенцијалног извора омашке у куцању. У највећем броју случајева омашке настале због медија се занемарују јер се њихова интерпретација може лако закључити на основу језичког и прагматичког контекста (изражавање жеље за „*češćim*“ виђањем у честитки за Нову годину, „*Javljam ti da sam stigla kući da ne brineš*“ представља стереотипне исказе у одговарајућим ситуацијама, а у случају глаголског облика „*razmisli*“ како контекст тако и можда уобичајеност такве омашке у кратким порукама са енглеском тастатуром), те не долази до неразумевања.

Исправке и самоисправке. Међутим, има примера у којима пошљаоци сами желе да исправе своју омашку, без обзира што она не утиче на разумевање поруке – таква појава самоисправљања (*self-initiated repair*) се јавља и у спонтаном говору. Самоисправљање пошљаоци започињу непосредно након уочене омашке и за то је често довољан само један турнус, односно једна порука.

(M55) < E aj mi u povratku kupi kamilicu Kupi **kod radete** i uzmi kamilicu koju radi centro proizvod. Znas ono C! :-) >
< Pardon:-) **kod Radeta** >

У наведеном примеру, иако претпостављамо да ће прималац поруке разумети и текст са грешком, ипак су у питању две грешке: недостатак великог слова и погрешан род именице, што је вероватно превише грешака по схватању писца поруке. Омашка је очигледно сметала пошиљаоцу поруке који је самоиницијативно исправља у својој наредној поруци.

Навешћемо још један пример самоисправке карактеристичне за *Viber* поруке, за коју дајемо и релевантан податак о времену слања.

(056) < *Dal ste bili na Kosmaju i kako je **bili**?* >
(*Posle dva minuta*)
< ***Bilo?*** >

Могуће је у овом случају да је пошиљалац, с обзиром на то да није добио одговор ни после два минута, помислио да је нешто било нејасно, те да зато није добио одговор па се накнадно исправља. Слање нове поруке може да се схвати не само као настојање да исправи омашку, него истовремено и као поновни покушај успостављања контакта са саговорником који није одговорио. Чињеница је, међутим, да ажуриране верзије апликације *Viber* нуде могућност исправке поруке која је већ послата. Наиме, дужим притиском на поруку отвара се мени са понуђеним опцијама међу којима је и 'Уреди' (*Edit*). На овај начин није потребно слати нову исправљену поруку, и то је разлог због ког многи корисници мобилних телефона највише воле да комуницирају преко апликације *Viber* – порука се може исправити чим се уочи грешка или омашка, и пре него што је саговорник прочита.

У комуникацији може доћи до погрешног разумевања, због нејасноће исказа, неспоразума или једноставно непажљивог писања или читања поруке, и таква говорна размена захтева објашњење или реформулацију исказа. Ова појава се назива исправка (*other-initiated repair*) и иницијативу за исправком оваквих грешака покрећу примаоци порука када дође до неразумевања. Како истичу Јелић и Половина (2015), поред исправке пропозиционог садржаја исказа, постоје и исправке које се тичу формалне, графолошке стране исказа. Ауторке наводе да, док у говору до исправке може доћи услед објективних проблема, као што су бука, неразговетан говор, проблеми са слухом и слично, у комуникацији кратким порукама исправке формалне природе најчешће представљају исправке ортографских грешака, које настају као последица куцања порука.

(057) V.: < *Mislila sam da i ti radis trk od ponedeljka* >
V.: < *Nisam stigla da odem po novi paket u telenor. Uzecu prenesi 500 najverovatnije* >

V.: < *Koji ti imas?* >

V.: < *Ajd necu da te zadržavam... pisi kad imas vremena* >

N.: < *ne razumem. kakav trk. radim od sutra* >

V.: < *Haha...tek, mrzim ove touch tastature tesko nabadam neka slova* >

V.: < *Trk je tek* >

N.: < *Imam prenesi i surfuj ali nisam sigurna koliko.*

Imam 300 min ka svim mrezama + 1000 min ka 063 i 1 gb brzog interneta >

Ортографска грешка у наведеном примеру је очигледно настала због брзине куцања и као последица близине слова *r* и *e* на тастатури телефона. Уочавамо појаву карактеристичну за комуникацију кратким порукама преко апликација *Viber* и *WhatsApp* коју смо у овом раду назвали „експанзије кратких порука“ (углавном због популарности ових апликација за мобилне телефоне у нашој средини) и која се односи на специфична проширења реплика у виду низања засебних порука. Наиме, у примеру (057) V. је направила грешку коју вероватно није приметила, па се та реч тако написана може анализирати и као именица у објекатској функцији, а не као планирани адверб, са грешком, и наставила је своју реплику слањем нових порука. Међутим, N. зауставља нови ток порука јер захтева разјашњење прве послате поруке. Тек када је обављена исправка, односно протумачен извор неспоразума, N. одговара на претходно постављено питање.

Интересантно је да се у следећем примеру саговорници помало и шале са грешкама:

(M58) K.: < *Da li ste za neku **kafanicu** sl vikend? :-)* >

L.: < *Kakva **kaficaaa**? :)* >

K.: < *Es ti vec u kafani? **Kafanica** ne **kafica***

L.: < *:D pa valjda ako mi se bude islo... >*

Чињеница да је L. погрешно поновила реч у својој поруци изазива K. да је пита за узрок грешке („Јеси ли ти већ у кафаници кад тако пишеш?“). Као што смо већ напоменули, до исправке може доћи и када слушалац погрешно разуме реплику која му је упућена. У овом примеру пошиљалац поруке није направио грешку, међутим, до неспоразума је дошло због тога што прималац поруке или није добро прочитао поруку саговорника или је у брзини погрешно поновио реч, заменивши је сличном речју и по облику и из истог семантичког поља па је затражено објашњење.

СЛИКЕ И АНИМАЦИЈЕ У ПОРУКАМА

Поред текстуалне поруке, данас дописивање обухвата и слање аудио-визуелних порука с обзиром на то да савремена технологија, односно употреба паметних телефона као малих рачунара, омогућава снимање и дељење фотографија, видео клипова, аудио порука од стране самих учесника у комуникацији. Појава паметних телефона са могућношћу приступа интернету омогућила је корисницима употребу ових програма који су бесплатни, лако доступни и лаки за употребу (*user-friendly*). Пре двадесетак година, доминантни су били само емотикони, а данас су видео клипови вероватно скоро половина порука које примамо и шаљемо.

Емотикони. Емотикон је сликовни приказ израза лица и представља врсту пиктограма или пиктографа, односно графичког приказа или слике која се користи како би се приказао неки предмет или концепт (Crystal, 2008a: 38). Основна функција емотикона јесте да у недостатку гестикулације и прозодије пренесе тон пошиљаоачеве поруке и обезбеди жељено тумачење. Свој значај и популарност емотикони дугују универзалности емоција које преносе и које разумеју људи широм света, без обзира на расу, менталитет или друштвена, политичка или нека друга уверења. Сам термин емотикон преузет је из енглеског језика, а настао је комбинацијом речи *emotion* и *icon* и односи се на графички знак који се користи како би се употпунио текстуални израз у комуникацији путем рачунара (*СМС – computer-mediated communication*). Први пример употребе емотикона забележен је 1982. године, када је Скот Фалмен (Scott Fahlman), са Универзитета Карнеги Мелон, поставио поруке на дискусионом форуму рачунарског друштва са два основна емотикона, смешко [:-) *smiley face*] и тужно лице или мргудић [:(*frowny face*], како би сигнализирали да ли је оно што он говори шала или не (Слика 1).

```
19-Sep-82 11:44      Scott E  Fahlman           :-)
From: Scott E  Fahlman <Fahlman at Cmu-20c>
```

```
I propose that the following character sequence for joke markers:
:-)
Read it sideways.  Actually, it is probably more economical to mark
things that are NOT jokes, given current trends.  For this, use
:-(
```

Слика 1. Прва порука са емотиконима

(Извор:<http://en.wikipedia.org/wiki/Emoticon>)

Десетак година касније, у Јапану је почео да се употребљава појам емоџи (*'emoji'*), који је настао од јапанских речи *e* (*'picture'*) и *moji* (*'character'*). Емоџи су постали популарни од 2010. године, када су почели да их подржавају мобилни оперативни системи *Android* и *Apple*. Постоји разлика између емотикона и емоџија. Док су емотикони графички приказ мимичког израза одређене емоције, емоџи покривају различите области живота те, поред израза лица, приказују предмете и активности из свакодневног живота, флору и фауну, храну и пиће, различите спортове, музичке инструменте, превозна средства, временске прилике, гестикулацију рукама и још многе друге појмове и концепте. Чињеница је да је од свог почетка до данас развијено неколико стотина нових пиктограма и на интернету се могу пронаћи различите листе са симболима и објашњењима. Уз емотиконе, који су представљени комбинацијом знакова интерпункције и симбола, дато је њихово значење, док су емоџи јасан сликовни приказ предмета, стања или радње који не захтева додатно појашњење. У кратким порукама обрађеним у нашем основном корпусу, а с обзиром на период у ком су поруке сакупљане (2011-2014), налазе се углавном емотикони састављени од знакова интерпункције.

Новији телефони са приступом интернету који омогућавају нпр. комуникацију путем апликација *Viber*, *WhatsApp*, те друштвених мрежа као што су *Instagram*, *Twitter*, *Facebook* и слично, пружају још веће могућности за изражавање ауторовог става, коментара или емоције кроз употребу стикера (*'stickers'*), илустрација које често подсећају на цртане филмове, а данас постоје и тематски избори стикера, везани на пример, за одређене празнике или догађаје, који се у већини случајева могу бесплатно преузети и користити. Ако пошиљалац поруке жели још интензивније да пренесе своју емоцију или идеју, може преузети и користити готови тзв. анимирани *GIF* (*'animated GIF'*), или направити сопствени снимак или кратки видео запис помоћу апликација и друштвених мрежа *Snapchat*, *Instagram*, *Vine*, и послати га као самосталну поруку или додатак текстуалној поруци.

У нашем основном корпусу пронађено је 11 различитих емотикона, што нам говори да, без обзира на све разноврснију понуду на интернету, емотикони и даље служе да пренесу базичне емоције, као што су радост, срећа или љубав, саосећање или збуњеност, туга или бес, кроз осмех, намигивање или мрштење.

(M59) < *Sta ces...taman da ti bude poklon od Deda Mraza:))) Onda se vidjamo tamo neki dan... >*

< *Ma bas sam se naspavala -.- zaspala u pola 4 ustala u 8 >*

< *E ja ipak ne bih izlazila veceras, nesto mi je lose i boli me glava, nikako da prodje :-(>*

< E marija, ajde ako hoces pozovi me ponovo ili idi na viber pa mi recii :*<3 >

< Niko bitan, cim ni broj vise nemas ;) >

(060) < Kako bese ona prodavnica, sajt? Sutra cu verovatno da je obidjem, uzivo.:-) >

< Sorry, nemam. Nismo to nikad koristili.:-(>

< Dolazi ovde kod nas jedan spediter, lep ko lutka. Kad god udje ja se pogubim. Kao u crtacima, sve obaram, sve mi ispada, zbunim se, ne znam sto mi je :-D >

< Sinoc sam joj rekla :D Godine su to :D Ma nije, samo od ponedeljka kako stvari stoje preuzecu ga za Novu godinu :D >

У примерима (M59), емотикон који означава широки осмех :))) додатно истиче позитивну емоцију коју пошиљалац поруке осећа приликом даривања поклона. У поруци < Ma bas sam se naspavala .-. zaspala u pola 4 ustala u 8 >, поред речце ма, као типичног говорног маркера, те јасног навођења краткоће сна, пошиљалац поруке додатно користи и емотикон како би изразила своје незадовољство. Такође, у поруци у којој се пошиљалац жали на главобољу и уз речцу *ипак* обавештава примаоца поруке да због лошег стања није за дружење, употребљено је 'тужно лице' да би додатно изразила своје жаљење због новонастале ситуације. У примеру у ком се Марија позива на наставак комуникације, употребљени емотикони пољупца и срца, :*<3, немају посебну функцију, већ су више нека врста поздрава на крају поруке. Емотикон намигивања ;) је начин ублажавања помало провокативне изјаве да 'неко није битан'. Навели смо и примере код одраслих у (060), који показују сличну употребу емотикона у одговарајућим говорним чиновима.

У многим порукама налазимо различите комбинације емотикона.

(M61) < Joooj ja sam tebi potpuno zaboravio da odg :/...sry i nadam se da te necu probuditi ;) ...elem dobio sam 9 :D ... >

< Aj, aj, znas da sam zadnja 2 dana do 2 bila na tabletu, nekako mi je jako zanimljivo haha aj laku nocc, ljubim tetetee <3333333 >

< :p e paaa... dobro :O :D :p >

Ови примери показују оно што је већ познато, а то је да су и учестаност и разноврсност употребе емотикона много већи код млађе популације. Они се често поигравају са употребом емотикона тако што сваки појединачни исказ унутар поруке завршавају емотиконом, као што се види у првом примеру. Често ређају исте емотиконе, нарочито у љубавним порукама и

порукама веселог садржаја (нпр. срце <3333333) или различите симболе један за другим (нпр. чуђење, гласан смех, исплажен језик:O :D :p). С обзиром на то да се примећује велика употреба емотикона у порукама, навешћемо број порука у којима су пронађени емотикони. Табела 6 приказује листу свих емотикона, пронађених у оба поткорпуса, са приказаном фреквентношћу њихове употребе кроз број порука у којима се одређени емотикон појављује.

Табела 6. Број порука у којима су коришћени следећи емотикони

Емотикони	Млади	Одрасли
:), :-))) осмех	1074	704
:), :))) осмех	1163	473
:- (тужно лице	141	54
:(, :(((тужно лице	126	42
:-D гласан смех	598	38
:D гласан смех	984	8
:-P, :-p исплажен језик	167	20
:P, :p исплажен језик	631	6
;-) намигивање	607	98
;) , ;))) намигивање	136	57
<3, <333 срце	873	4
:-*, :* пољубац	1150	150
:-/ скептичност	29	7
:/ скептичност	33	2
:/ досада/љутња	40	1
:O чуђење	42	1
.- незадовољство	136	1

Користили смо програм конкордансе (*WordSmith 6*) како бисмо добили наведене статистичке податке. У овом програму сви емотикони су аутоматски приказани као комбинација интерпункцијских знакова, тако да смо их могли претражити помоћу функције *Search word*. Програм нам је дао све поруке у којима се налази одређени емотикон и ми смо у табели приказали њихов укупан број. Међутим, морамо нагласити да приказани подаци нису коначни јер се у једној поруци некад појављује више истих емотикона, било узастопно или на различитим местима. Такође се у једној поруци појављују два или више различита емотикона, што даље говори

о шароликости њихове употребе. Због тога смо одлучили да прикажемо број порука у којима се емотикон појављује, што значи да је коначан број емотикона већи од приказаног. Свесни смо ограничења датог статистичког приказа, али сматрамо да може послужити као илустрација разлика у употреби емотикона између два поткорпуса.

Као што се види из Табеле 6, употребљава се мали број типова емотикона, од укупног броја које разни програми нуде. Дакле, аутори кратких порука увек направе избор најкориснијих симбола, у овом случају пиктограма, које ће користити у комуникацији. У овој табели посебно су уочљиве разлике у употреби код млађе и старије популације емотикона који означавају гласан смех, срце и пољубац. Вероватно постоји више разлога за ту појаву. У литератури се помиње да се млади много чешће гласно или грохотом смеју од одраслих, мада је до тачних података тешко доћи било због методологије испитивања те појаве (непоузданост самозаписивања испитаника, или недовољног броја испитаника у случају опсервације) као и не баш лаког дефинисања који тип смејања се узима у обзир приликом таквих испитивања. У сваком случају наш узорак показује да се млади више „грохотом смеју“ (1582) од одраслих (46), и да блискост са другарицама и друговима присније изражавају путем емотикона.

У овом делу желели смо да прикажемо употребу емотикона као препознатљивог графостилистичког обележја електронске комуникације. Комбиновање интерпункцијских знакова у емотиконе постало је моћно средство изражавања, односно веома делотворан начин побољшања тумачења модалности исказа, а чести су и примери кратких порука у којима се налази само један емотикон, где је очигледно да је он једини носилац садржаја поруке. На основу претходног приказа можемо закључити да се употреба емотикона може анализирати како са лексичког, тако и са семантичког и прагматичког аспекта.

Вербализација смеха. Поред исказивања смеха путем емотикона, задржао се и традиционалнији начин вербализације смеха. Поступак бележења смеха словима, односно слоговима који представљају својеврсну ономотопеју смеха, није новина и дуго постоји у писаној традицији српског језика. Смех се приказује кроз комбинацију сугласника *х* са самогласницима *а*, *е*, и *и* (*ха-ха*, *хе-хе*, *хи-хи*). Међутим, оно што је новина језика кратких порука на српском језику јесте начин бележења смеха. Слогови се не одвајају цртицама, већ се пишу заједно и понављају се узастопно више пута, нарочито у порукама младих.

(M62) < **Hahahahahaha** jao **hahahaha** zovem te kada izadjem **hahahaha**!!!!

T <3 >

< **Aahahhahah** imaju u skoro svim prodavnicama popusti i pise lupam 10%, 20% itd. i onda pise kao ako kupis parce pice i sok dobijes kisobran **hahahhaha** >

< Saaaaaaaalim se bre, zna se ko ce da kasni :-D **Hihihihih**, cmoke >

< Videcemo jos za to ;-)**Hehehehehe** :-)Hvala ti za sve! Ljubim ja tebe puno i volim!:* >

< Aaaaa! <3 ja sledece nedelje idem samo u utorak, sredu i petak u skolu **buahaha!!** TTTTTT <3 >

< Nema na cemu i drugi put. :-)**xaxaxa** hvala na pozivu >

< Ahahahhahahahaahhahaha volim te (**keeez**) >

(063) < **Hahhahah** eto vica...bice ovo krvnicki posao, ali se nadam i da ce plata biti u skladu sa tim... :) >

< **He he**,da! Necu, ne brini!;-) >

< **Hihih**:) imamo neke rodjendane ali cemo svakako pre 5og doci da vas vidimo i nekima vucemo usi:) cmokic >

С обзиром на то да млади, уопштено говорећи, много више користе овај медиј за комуникацију, и овде се уочава њихово настојање да се 'играју' језичким изразом и уводе неке новине које затим постају њихов стил писања. Тако су настале нове словне комбинације за приказивање смеха, као што су *buahaha* или „ћирилично“ хаха где се очигледно искоришћава графолошка истоветност двеју графема у ћирилици и латиници, а такође су занимљиви примери у којима је смех описан речима (*keeez*).

Табела 7. Број порука у којима је коришћена вербализација смеха

Вербализација смеха	Млади	Одрасли
<i>hahaha</i>	1321	28
<i>hihih</i>	1	11
<i>he he</i>	1	1
<i>buahaha</i>	7	0
Хахаха	7	0
<i>Xixixi</i>	0	1
Хе хе	0	1

Примери вербализације смеха пронађени су у оба поткорпуса, дакле и у порукама младих и у порукама одраслих, са уочљивом разликом у фреквентности њихове употребе, што се може видети у Табели 7. Из примера (М62, 063) видимо да се вербализација смеха веома често

комбинује са емотиконима који приказују различите степене смејања, од осмеха, преко кежења, до гласног смејања, односно 'умирања' од смеха.

Може се приметити да пошиљаоци порука на различите начине изражавају своју реакцију на смешан или забаван садржај примљене поруке. Са једне стране, уочавамо лични стил писања порука, где неки пошиљаоци доследно користе вербализацију смеха у одговарајућим ситуацијама, у мање или више различитим формама, док код неких других нису уочени наведени начини бележења смеха. Са друге стране, могло би се говорити и о самом карактеру и психолошком профилу особе, од суздржаности у отвореном изражавању емоција до претерано наглашеног реаговања.

Као и у осталим сегментима језика кратких порука, и овде се примећује креативност и непрестана жеља за иновацијама, па тако различити начини бележења смеха попримају нове димензије и интерпретације и имају различите ефекте на примаоца порука. Познати облик бележења смеха са два 'haha' више није довољан. То би значило 'млако' изражавање осмеха у неформалној и присној комуникацији каква је размена кратких порука. Три 'hahaha' значи да се забављате и да вам је нешто заиста смешно, док више од три 'ha' у низу (често са поновљеним *a* или *h*, случајним или намерним) значи да су вам „потекле сузе на очи од смеха, да вас боли вилица или стомак од смеха, да се гласно смејете тако да се око вас окрећу и слично”. Док 'hihi' подсећа на неку врсту конспирације и тајновитости усмерене на чување тајне коју деле само саговорници, млади често употребљавају и 'hehe' као начин е-смејања (*e-laugh*), како би приказали церекање, неретко подсмешљиве природе. Отворенији начин да се изрази подругљив смех представља употреба 'buahahah' или 'tuahahah', такође са већим бројем понављања слогова или употребом великих слова.

Различите комбинације са вокалима и бројем слогова су очигледно резултат креативне жеље да се избегне уобичајени начин бележења смеха. Као што је базична емоција радости универзална категорија људског рода, тако се и звучна реализација смеха и смејања мање или више слично 'чује' широм планете Земље. Међутим, у складу са својом ортоепском и ортографском нормом, језици различито изговарају и бележе одређене гласове, тако да постоје занимљиви примери бележења вербализације смеха у односу на латинично 'haha/hihi/hehe', које је присутно у већини индоевропских језика. Графема 'x' се користи за бележење смеха у српској и руској ћирилици и грчком алфabetу. У шпанском језику се смех бележи као 'jajaja', с обзиром на то да се 'j' изговара као 'h', а у бразилском португалском као 'rsrsrs', што је вероватно скраћеница од 'risos' (срп. смејање, мн.). Занимљиво је да тајландски пошиљаоци порука када желе

да прикажу свој смех често пишу низ '55555' јер се број 5 изговара као 'ha'. У јапанском језику, ортографски карактер за смех се изговара 'warai', што је у електронској комуникацији постало скраћено у 'w' и као такво се мултиплицира да би се веродостојније исказао интензитет смејања 'ww', 'www', 'wwwwwwww'. Такође је занимљиво како Кореанци бележе електронски смех. Најчешће користе симболе 'ㅋㅋㅋㅋ', који се изговарају као 'k' или једноставно пишу 'kkkkkkk'.

Смех се може исказати и акронимима, углавном су то варијанте енглеског акронима за гласно смејање: *LOL (laughing out loud)*, *LMAO (laughing my ass off)*, *LMFAO (laughing my fucking ass off)*, *ROTFL(OL) (rolling on the floor laughing (out loud))*. Занимљив је и аналоган акроним из француског језика *MDR (mort de rire)*, у значењу „умро сам/умирем од смеха“. Није нам познато да се сличан акроним појавио на српском језику.

Лексичка обележја – колоквијалност и довитљивост

Иновације у лексикону једног језика настају из многих разлога, али уопштено говорећи, оне увек задовољавају неке стварне потребе говорника тог језика. То је сасвим очито када је у питању наука, али и свакодневни живот условљава неке новине у именовану појава са којима се говорник сусреће. Најчешће су то проширења употребе постојећих речи, измењена значења, преузимање и адаптирање стране лексике, и слично. Дакле, историјски и социоекономски фактори утичу на измене у лексици, па у науци и струци говорници свесно иновирају лексику, док у свакодневном говору, новине често настају несвесно, из спонтане жеље да се употреби адекватан израз за оно што желимо да искажемо.

С обзиром на то ко и у каквом контексту ствара и употребљава иновативне лексеме, речи се деле на опште и посебне, говорне и учене или књишке, стандардне или књижевне и нестандартне или некњижевне. Лексику даље можемо делити на лексику карактеристичну за говорни, па и нестандартни језик, као што су колоквијализми, жаргонизми, дијалектизми и вулгаризми. Иако је и у језику одраслих такође присутна употреба лексике карактеристичне за колоквијални, свакодневни разговорни језик, ипак она је посебно иновативна у комуникацији младих, те се у увом поглављу бавимо лексиком кратких порука млађе популације и њу ћемо свести под заједнички појам – омладински жаргон, тј. речи које типично припадају речнику младих људи.

ЖАРГОН МЛАДИХ – МОРФОЛОШКИ ПРОЦЕСИ

Жаргон, поред дијалеката, спада у нестандартне језичке варијетете једног језика. Према Бугарском (2003а: 244) жаргоном се обично именују, са једне стране, језици затворених група који се манифестују кроз претерану неформалну употребу стручне терминологије одређених професија или коришћење нестандартизованих назива унутар појединих заната и, са друге стране, језици отворених група који су карактеристични за неку узрасну групу, односно супкултуру, као на пример, омладински жаргон. Бугарски (2003б: 9-10) дефинише жаргон као „сваки неформални

и претежно говорни варијетет неког језика који служи за идентификацију и комуникацију унутар неке друштвено одређене групе – по професији, социјалном статусу, узрасту и слично – чије чланове повезује заједнички интерес или начин живота, а која уз то може бити и територијално омеђена. Жаргон је обележен специфичним језичким средствима, пре свега лексичким и фразеолошким, а изузетно граматичким и фонолошким. Отуда је он слабо разумљив другим говорницима истог језика, који га често негативно вреднују у подразумеваној опозицији према стандардном или књижевном језику.“

Омладински жаргон у порукама је у највећем броју случајева неформалан, и у великој мери је сличан говорном варијетету, а обележен је истим начином живота и заједничким интересима. На почетку поглавља, осврнућемо се на лексику и фразеолошке жаргонизме. Анализа жаргонизама који су семантички сродни, односно везују се за одређене сфере друштвених активности или појава, може нам пружити слику о интересовањима младих људи која се испољавају у кратким порукама. Ми смо најпре идентификовали речи које сматрамо да припадају омладинском жаргону, па смо их затим класификовали према специфичним интересима и животним сферама младих.

Прво ћемо на примеру глагола, који су нам се приликом анализе показали као изразито погодна основа за творбене иновације (наравно, нису само глаголи једини, већ, као што ћемо касније видети, и друге врсте речи), одредити поједине групе употребних вредности глагола. Жаргонски глаголи приказују активности којима млади описују свој друштвени живот, и уопштено говорећи, показују да су динамични, слободни, урбани. Млади користе различите морфолошке процесе како би стварали нове глаголе и на што експресивнији начин приказали своје свакодневне активности. Тематски гледано могли бисмо да издвојимо неколико, условно речено, семантичких поља, као на пример, глаголи везани за дружење и забаву (*blejati, zujati, cirkati*), емотивне везе (*privoditi, navatati*), слободно време (*razvlaciti se, svrljati*), учење (*strebati*), рад (*sljakati, odraditi*), као и велики број глагола који изражавају емотивна и психолошка стања (*kulirati, loziti se, zablokirati, smarati se, tripovati*). Најпре ћемо приказати неке глаголе које смо пронашли у корпусу кратких порука младих за које сматрамо да припадају омладинском жаргону, како оне који су новонастали тако и оне који имају донекле измењено значење и употребу у односу на њихова објашњења у Речнику Матице српске (Стевановић и др., 1990).

kulirati, cirkati, zablokirati, navatati, cimati, blejati, bataliti, privoditi, odraditi, razbucati, izmuvati, prolupati, kpirati, piciti, spopadati, cokiti, provaliti, dzonjati, lumpovati, istraumirati, strebati, eksirati,

izljubiti, izmaziti, razvlaciti se, svrljati, folirati se, iznapadati, ispaliti, ispipkati, tupiti, kontrirati, prangijati, komirati, isfurati, lupetati, banuti, iskomplikovati, poplacati, peti se (umesto penjati se), zgromiti, blenuti, plaknuti se, klopiti, pikati (loptu), begati, puknuti (=izgubiti), tripovati, zujati, iskombinovati, izdogovarati, sljakati, vatati, izignorisati, kontati, isproveravati, iskamčiti, vrnuti se, zapaliti za, nauzivati, kuntati, flipnuti, dzabalebariti, raskokodakati, zablentaviti, vukljaciti se, dernjati, savatati, sopingovati, izdjuskati, torokati, trenuti, zaginuti, zaraditi se, tangirati, ujuravati, djuskati, pavkati, lalati, iskafenisati, lajkovati, smarati, drati se, zezati se, zgotiviti, blamirati, smuvati se, loziti se, utripovati, lupati

Из оваквог низа глагола, а на основу детаљнијег разматрања њиховог облика и употребне вредности, посебно издвајамо две групе глагола, које смо назвали „глаголи електронске комуникације“ и „глаголи свакодневног дружења“, као и неколико глагола у аористу са специфичном дискурсном функцијом.

Функционална типологија жаргонских глагола

Глаголи електронске комуникације. Посебну групу жаргонских глагола у корпусу кратких порука чине глаголи везани за телефон, као медиј комуникације, али и за електронску комуникацију уопште. Навешћемо глаголе које смо пронашли, као и неколико примера њихове употребе у кратким порукама младих.

cimati, zivkati, okrenuti (na tel), zabadati (tel/net), tipkati se, kuckati se, javniti se, sibnuti/pustiti (poruku), zovnuti, zvrchnuti, odjaviti se, iskljuciti se, nakaciti se, kopati (po netu), crknuti (tel), riknuti (tel), bagovati

(M1)¹ < Pa ne znam.. dobro je vreme, sta ga znam... kolko vidim s prozora.. Aj ja te **cimam** sutra u 12 i 15, pola 1, da krenes od kuce. Ok?? >
 < Rekla sam im da kupujemo u pon...ne zanima me da ih **zivkam** 100 puta >
 < **Okreni** me kad ne budes u guzvi :-) >
 < Pile, izvini molim te za sinoc.. Ajde **zovni** kada budes mogla.. >
 < Bacaj se na pisanje! **Odjavljujem** se... >
 < Pretpostavljam da spavas ;-) Dodji kod nas na rucak danas, npr. oko 3 – **javni** se kad budes mogao :-* >
 < Poslala sam vam slike :-) **Sibni** i ti svoje kad budes mogao, ok? Nadam se da si dobro i da završavas kako treba sve to za fax;-) **Kuckamo** se, smok :-* >

¹ Сви примери ће бити обележени словом М и редним бројем, с обзиром на то да у овом поглављу анализирамо омладински жаргон те су сви примери узети из поткорпуса младих.

< *Izvini ali necu moci veceras da stignem. Imam neku poslovnu veceru oko 8. **Tipkamo** se. >*

< *Vazi, javi se kad dodjes! Srecan put i lepo se odmori! :-) brate, proslo godinu dana, znaci odmah 'bre' da nadoknadimo :) p.s. **Riknuo** mi android, sad samo sms imam >*

< *Meni jako **zabada** net.. Tako da ono.. I nije los izgovor da **pustim** poruku :p >*

< *Ej **baguje** viber :P idem i ja, laku nocc <3 vidimo se sutra u 20 do :* >*

< *E marija nesto mi je **ubagovao** telefon kada si pozvala nisam mogla da podignem slusalicu -. ako hoces pozovi me sada ili mi napisi poruku :D >*

< *Ne spavam, nego je Viber nesto **zabagovao**, pa ti ne stizu poruke... >*

< ***Izbagovao** se fon.:-D >*

Позивање телефоном, као што видимо, углавном је означено тренутно-свршеним глаголима: *zovni, javni, okreni, cimni*, и слично, као и неке радње везане за слање поруке: *šibni, pusti*. Неки су и итеративни: *kuckati, tipkati, zabadati*. Интересантно је приметити како су се неки глаголи изменили у односу на своје основно значење. *Okreni me* је остало још из времена када је телефон имао округли зупчаник. Глагол *odjavljujem se* такође се везује за старије начине комуникације, попут телеграфа или неке друге врсте бежичне везе. Са друге стране, глаголи *kuckati* и *tipkati* се директно односе на писање порука на тастатури телефона, док се *riknuti* може односити на различите електронске уређаје, а *zabadati* углавном на интернет. Глагол *bagovati* (са варијантама *ubagovati, zabagovati, odbagovati, izbagovati*) јавља се и уз термине везане за интернет и за сам апарат, али и у метафоричком смислу, у којима се односи на психолошко стање: < *Ma skroz sam ubagovalaa!! :O pa ne znammm j...ga. >*

Следеће примере смо посебно издвојили јер илуструју још једну игру речима. Наиме, овде се писаном медију додаје 'звучни ефекат', нарочито у контексту шаљиве препирке међу саговорницима, такође у циљу постизања ефектног израза.

(M2) S.: < *Da znas da danas dolazim samo zbog tebe na vezbe i prebicu te ako se ne pojavis :p : D :D >*

G.: < *La la la la laaaaaaa **Ne cujem teeeee** :-D >*

S.: < *Hahahahahaha :D ...dobroooooo :p ...neka te neka :p :D >*

(M3) K.: < *Palim za Bl. Budi dobra ;-) >*
(posle 16 minuta)

K.: < ***Jel cujes sta ti kazem/pisem!?** >*

M.: < ***Cujem, ne moras da se deres:-P Ja sam uvek dobra :-)***
Srecan put >

У првом примеру, турнуси се ређају временски врло брзо један за другим, тако на шаљиву писану претњу < *prebicu te ako se ne pojavis* > саговорница одговора као да је стварни усмени разговор у питању. У другом примеру, ради се о изостанку реакције пошто је између прве две поруке говорника К. настала пауза од 16 минута, када М. није одговорила на поруку. Дакле, < *Jel cujes sta ti kazem/pisem!?*> је тражење одговора, а < *Cujem, ne moras da se deres ...* > је заправо коментар на опомену, након чега следи потпуни одговор на прву поруку. С обзиром на то да се ради о писаним порукама које се читају, оваква употреба глагола који подразумевају аудитивни канал јавља се, иако ретко, као реакција „неслагања“ или „протеста“ у односу на садржај претходне поруке саговорника у којима су или садржински или формално (нпр. великим словима исписана порука) исказане некакве „замерке“.

Глаголи везани за „свакодневно неформално дружење“. Навешћемо групу глагола који иначе представљају пример *префиксалне творбе* глагола, процеса у којем настаје нови глагол састављен од префикса и мотивног глагола. У овој вези, префикси, који су по свом пореклу најчешће предлози (неки од њих и прилози), мењају значење глагола са којим срастају у сложеницу. Међутим, „осим комбиновања лексичких значења префикса и глагола и промена у сфери семантике (значења) глагола са којим префикс сраста, префикси мењају и граматичке категорије: глаголског вида и глаголског рода.“ (Станојчић & Поповић, 2011: 184)

Када се префикс *из-* (и његови аломорфи *ис-*, *иш-*) дода имперфективном глаголу, тај глагол осим измењеног значења добија и промењен глаголски вид, односно постаје перфективан. У поткорпусу младих пронашли смо следеће примере:

ис-/из-/иш-   *iskulirati, iscimati, istraumirati, ispaliti, ispipkati, iskomplikovati, istripovati, ishvaliti, isfurati, ispomerati, isplanirati, iskombinovati, isprevrtati, iskafenisati, isključiti se, istorokati, iskamčiti, izblejati, izmuvati, izljubiti, izmaziti, iznapadati, izignorisati, izđuskati, izmoriti, iščitati*

Поред основног значења предлога *из*, који подразумева вршење радње мотивног глагола кретањем од унутрашњости или са нижег места према вишем, наведени глаголи углавном представљају завршетак радње (*ishvaliti*) или извршење радње на већем броју објеката (*ispomerati*). Ова врста творбеног процеса у српском језику, чини нам се веома продуктивном у креирању жаргонског језика, који је саставни део језика

кратких порука међу млађом популацијом.² Не само да се префиксација јавља код новонасталих жаргонских глагола (*iskulirati, izblejati*), већ неки глаголи префиксацијом мењају своје основно значење (нпр. у жаргонском говору *ispaliti* не значи „испалити топовско ђуле/гранату/метак“, већ „некога преварити, слагати, изневерити“).

Унутар ових глагола могу се издвојити две групе глагола, они који се користе у свакодневном говору, а за језик порука су специфични јер се јављају у контекстима уобичајеним за планирање дружења, на пример:

- (M4) < *Znam sreco al sam si reko-pare su pare!nema odmaranja:-D ma **iskomplikovalo** se, ne idemo veceras nego sutra ujutru,a u poned.se vracamo, tako da opusteno Hahaha pa vis kakva je moja mama!zena zmaj!:-D hahah Inace malo pre sam ustala:-) sad idem u prodavnicu. Bas sam lepo spavala i odmorila >*
 < *Uvek! Kad **se isplanirate** samo javnite! Jedva cekam! :* cmok >*
 < *Daniceee, jel verujes da se na kraju **nismo iskombinovale** za izlazak, te sam ja maltene ceo vikend provela na gajbi :/ sto i nije bilo toliko lose :) sta ima kod tebe? Kako si mi ti? >*

или су додати на мотивациони глагол који је већ сам по себи део омладинског жаргона (попут – *tripovati, blejati, kulirati*) или део неформалног свакодневног језика (*kafenisati, torokati, kamčiti*)

- (M5) < *Jebote mene sad ziv blam pojede pa ja tebi ladno nisam ni vratila onih hiljadu dinara. Ja sam ti onda spremila i **istripovala** da sam ti dala i skapirala da nisam. Uzas! Blam >*
 < *E pa hocu i da vidim:-) Pa jeste tako:-) E pa eto, a smejaо si se kad sam rekla da **izblejimo** u kraju:-) >*
 < *Fazon napolju nema nijednog oblacka i sve je suncano hahahahaha malo smo se **ispalile** <3 >*

Са лексичко-семантичког аспекта, Ајџановић (2018:16) уочава да префикс из- добијају глаголи различите семантике, где се као најфреквентније групе глагола издвајају глаголи комуникативно-интелектуалних радњи и глаголи стања/става, док је забележена ниска фреквентност глагола кретања и акционих глагола. У нашем корпусу, бележимо велику заступљеност префиксације афективних глагола,

² Полазећи од хипотезе да жаргон младих обилује новонасталим глаголима са префиксом из-, Ајџановић (2018:14) такође анализира разговорни језик младих са циљем да идентификује најфреквентније глаголе настале овом префиксацијом, као и контекст у којем се они јављају.

којима се изражава неки став или емотивни однос аутора поруке према свом саговорнику, или према некој другој особи (*iskulirati, izignorisati, ishvaliti, istraimirati, iscimati, ispaliti, iznapadati, izmoriti, izblejati*).

Навешћемо још неколико префикса који представљају продуктивније моделе творбе овог типа глагола у нашем корпусу. Изабрали смо следеће глаголе јер сматрамо да припадају омладинском жаргону, и то по контексту у коме се јављају (свакодневног дружења, међусобних односа, планирања дружења, и сл.).

<i>od-</i>	<i>odblokirati, odraditi, odgledati, odslusati</i>
<i>na-</i>	<i>navatati, nasetati se, naplacati, naodmarati, napatiti, nakaciti se, nauzivati</i>
<i>s(a)-</i>	<i>skapirati, skontati, smuvati se, savatati</i>
<i>u-</i>	<i>ukapirati, ucirkati, ubagovati</i>
<i>z(a)-</i>	<i>zablokirati, zaginuti, zaraditise, zgotiviti, zbrisati, zablejati, zabadati</i>
<i>ras-/raz-</i>	<i>raskokodakati, razbucati</i>
<i>pro-/pri-/po-</i>	<i>proluftirati, prolupati, privoditi, priupitati, pribeleziti, povatati, poplacati</i>

Пошто би детаљнија анализа употребе свих ових глагола била преширока за потребе ове књиге, навешћемо само неколико примера који показују њихову неформалну употребу:

- (M6) < Ivan isto jedva ceka. Sam je razmislio i **skonto** kada mora da ustane :-D voliiiiimoooo teeeee :-* >
 < Jao pa ja sam mnogo **zgotivila** ovog decaka! Strava je! Ne samo po pevanju!!!>
 < Ma salim se, nisam jos tamo... Sad idem nesto na fax. Posle cemo Tea i ja icitamo u stan da **privodimo** momke, pardon da ucimo :) a uvece dolazite ti i mica :-* >

И по облику (скраћени радни глаголски придев *skonto*), и по помало шаљивој употреби ових глагола у датом контексту, јасно се види да се употребљавају на начин који одговара свакодневном разговорном језику.

Издвојићемо још једну групу глагола који настају помоћу творбеног процеса деривације. Наиме, префиксалном творбом мотивни имперфективни глагол (*koristiti*) постаје глагол перфективног вида (*iskoristiti*), који даље деривационим творбеним процесом суфиксације, тј. додавања суфикса *ava/-ева/-ува (-mu)* постаје глагол итеративног видског подвида (*iskorišćavati*). Примећена је релативно честа употреба оваквих

итеративних глагола у обрађеном корпусу, те смо је стога уврстили у специфична обележја језика кратких порука.

isproveravati, iskoriscavati, savatavati, navatavati, razocaravati, pozavrsavati, ispaljivati, odjavljivati, utrkivati, ujuravati, izdogovarati

- (M7) < Moze, samo sto ja putujem u ponedeljak uvece :) Aj se onda ti javi oko 7-8, pa da se **izdogovaramo** za dalje, m >
 < Svima bitna! :-D Ne, mene **iskoriscavaju** :-D hahah i tisina tamo :-D >
 < E samo da javim da sam nasla povoljnije karte od 17. do 28. avgusta ;-) >
 A ti javi kad **isproveravas** sve na poslu, sta&kako... Btw, na svadbi u Sarajevu je bilo extra, otkrila sam shocking cinjenicu o sebi – u proslom zivotu sam definitivno bila Bosanka – a mozda i Bosanac:-D Moj omiljeni narod :-) Ljubim* >
 < Nemoj me **razocaravati**... dolazi! >
 < Sutra zborim kod Mace, a danas **navatavam** Slavku za temu – za to mi drzite palceve ;-) >
 < Ma hocu i ja tebe da vidim nego ne znam kad cu s mojima ovo da **pozavrsavam**, obecala sam im da cemo jos otici da vidimo neki namestaj i stvari za stan, a odlazem im vec stoti put :-{ Jbg... >
 < News jos njet, jurcam nesto po bolnaji od jutros, bila kod anesteziologa, a sad **ujuravam** doktora da me puste kuciiii >
 < Nema na cemu. Bili su to trenuci ocaja dok je onaj prokleti spori net **ucitavao** slikurdace... >

Анализа семантичког типа ситуације означене овим глаголима показује да се овим облицима истичу фазе и трајање радње: тако, *navatavati* (професора – Славку) и *ujuravati* (доктора) није једна кратка радња, већ нешто што захтева више понављања до потпуног окончања. Глаголи *izdogovarati* и *isproveravati*, као и *pozavrsavati* јасно означавају ситуације у којима се те радње не могу једнократно обавити: *izdogovaramo* претпоставља да се ради о више тема 'договора', *isproveravas* се односи на низ ствари 'на послу', *pozavrsavam* је у даљем тексту поруке разјашњено као низ одлазака у 'куповину намештаја и ствари за стан'. Посебно су занимљиви и глаголи *iskoriscavati* и *razocaravati* које можемо сврстати у „емоционалне“ глаголе, први од њих својим несвршеним обликом указује да се тој особи стално изнова дешавају непријатне ствари, а други можда потенцира да ће 'недолазак' саговорника бити још једно у неком низу разочарања. О разлозима употребе оваквог вида глагола најбоље говори последњи пример *ucitavati*, јер је и процес обављања радње *prokleta spor*, а додатни разлог трајања је и обим предмета учитавања - *slikurdace*, појачан аугментативним обликом.

Видех, рекох, заборавих – аорист као маркер комуникацијског чина. Поред *беше* и *рече*, који се у порукама јављају у оквиру питања, те смо их у релевантном поглављу и приказали, а који су и у разговорном језику врло чести, у поткорпусу младих учили смо употребу и неких других глагола у аористу, углавном у првом лицу једине.

Употреба глагола у аористу често представља увод у говорни чин извињења, који је праћен одређеним објашњењем, те су то углавном дугачке поруке.

- (M8) < *Vec? Hvalaaaaa :-)* *Iju, ja zaboravih da ti dam pare! Izvini :-* *(Da svratim danas da ti donesem? >*
 < *E, promena plana, zaboravih da ti javim: ipak nismo radili danas, a ja sad zujim i završavam nesto po gradu, tako da cu na Adu najverovatnije tek oko 4... Ti? >*
 < *Zaboravih da ti odg. juce. Dolazim sutra. Dodji u sredu u 19h kod mene na slavu. :)* >
 < *Hej, draga:)* *ne javih ti se ja juce:| sorry!* *kako si mi? nesto novo? kod mene sve po starom:)* *inace sam ok:)* *ljubim te puno:** >
 < *Jo, izvini sto ne odgovorih juce...ajmo veceras oko 7-8, ako budes bio kod kuce, i ako ti odgovara? Poslacu ti sms kasnije da potvrdimo ;-) >*
 < *E pile izvini, ne stigoh juce nikako da ti odgovorim, jurcali smo na sto strana ovde...a ono u subotu sam odmah prosledila tvoj broj, a tebe sam, kao, pitala reda radi, cisto da znas ;-) I je l' se javljao mali, sta se desava? What else is new? :-* >*
 < *Mozeeee! Hvala :-)* *I ne rekoh ti ni dobro jutro :-** >
 < *E dobro jutro sa zakasnjenjem :-D Tek sad videh da ti nisam odgovorila na sms :-D Ajde zvrzni kad budes mogla, cmoka :-* >*
 < *De si Lili :-)* *Tek malopre videh poruku, sorry sto tek sad pisem :-* *(Kako ste vi, sta radite? Kod mene nista novo, Petar se ne javlja od onomad... stvarno ne znam sta da radim... >*

Као што се може видети у прва три примера, писац поруке отпочиње признање глаголским обликом *zaboravih*, а тај глагол сам по себи носи импликацију да „нешто није урађено“, да је писац поруке тога свестан и да му је због тога жао, те жели да се извини саговорнику или да га обавести о новонасталој ситуацији. У наредна четири примера, говорни чин извињења је јасно исказан негацијом глагола *ne javih*, *ne odgovorih*, *ne stigoh*, *ne rekoh* и лексемама *izvini/sorry*, или употребом емотикона, где емотикон *:-** (*пољубац*) представља додатни елемент емоционалности у исказу. Примери порука са 'тек сад/малопре видех поруку/ телефон/да ти нисам одговорио/ла и сл.' такође представљају једну врсту извињења

и објашњења и релативно се често јављају у комуникацији кратким порукама у којима се саговорници често извињавају што нису дали „правовремену“ реакцију на примљене поруке.

Употреба колоката *pa rekoh* и да клаузе „појачане“ неким прилогом је други тип употребе глагола у аористу, али се такође односи на увод у комуникацијски чин.

- (M9) < Zaboravicu do sutra pa rekoh odmah da ti javim ;-) Sad mi kaze Andrea, mali inace nosi 68, ali vec polako prelazi na 74, tako daaaaa...bolje uzmi ti onako kako si mislila - jedinicu ;-) >
 < Sigurno ste stucali danas, pa rekoh da ti odmah prijavim da ne razmislijas mnogo ko je krivac ;-) E napisi mi mejl da ti posaljem onaj jad i bedu od par slika koje imam ;-) >
 < Priblizavamo se makedonskoj granici pa rekoh samo da se odjavim ;-) Ne znam da li sam ti rekla: na more idemo svi porodicno, sa Markom na celu ;-) Сужето се xxx >

Употребом речце *na* уз аористни облик глагола *reћu*, овај глагол губи своје примарно значење и постаје нека врста дискурсног маркера којим се отпочиње исказ у коме треба „*нешто да се јави/пријави/одјави*“.

Сличан пример увођења питања у комуникацију налазимо у следећем примеру:

- (M10) < Draga, evo nas još na aerodromu, avion će kasnije, u 19.55h, da poleti. Taman da nam ovaj naš Mateja još malo ostane :) Nego, htedoh da te pitam da li ćeš da ideš na koncert «Depeche Mode»-a? >

Аутор поруке жели да ‘ублажи’ прелазак на нову тему унутар исте поруке јер би, у супротном, стандардно питање општег типа „Да ли ћеш да идеш на концерт...?“ деловало у нескладу са претходним текстом поруке или би било логичније да буде сасвим нова порука.

Према Пиперу и Клајну (2015: 402), футурски аорист се употребљава са општим значењем будуће ситуације која се на експресиван начин изражава као да се већ десила.

- (M11) < Aha, ok onda :D meni bi bilo najbolje da idemo na otard realno! **Oдох** da ucim pa ceto pricati napolju, u pola 7 kod fontane? >
 < Ok, mi stizemo za 10ak mni. ti se javi, kupimo i Sladju **pa odosmo** >

Употребом футурског аориста шиљалац поруке не указује толико на то да ће се радња остварити у најближој будућности, колико сигнализира и намеру да ускоро оконча комуникацију.

Навешћемо још неке примере употребе глагола у аористу којима се иницира нека специфична тема релевантна за неку емоцију или догађај, који се имплицитно односе и на комуникацију путем порука.

(M12) < Pozdrav za moje omiljene beogradske tetke! **Setih** se odlaska u Ohrid i Skadarna putu. Ja sam u predispitnoj ekstazi, delirijumu takoreci. I tako zaljubljen, svaki dan spoznam neku novu emociju u sebi. Vi? Beogradski? Tetkasto?:) >

< Hahahaha :D ...ja sad **zavrsih** termin plivanja tako da sam sve navedeno odradio jutros u 06h :)... Hvala sto piiiitas...prezivljam nekako :D jel se gledamo sutra? >

< Eve me **dodjoh** do fona :-D idem ujutru u maxi, ce ti kupim :-D >

У наведеним примерима, аорист означава радњу која се десила непосредно пре слања поруке и као таква омогућава или иницира комуникацију, на пример ‘сетих се нашег путовања па да вам се јавим да видим како сте’, или ‘сад заврших пливање па да ти се јавим’. Могуће је да супстандардним обликом *Eve me* и аористом *dodjoh do fona* аутор поруке не само да обавештава где је стигао већ и имплицира да ‘тек сад има времена да узме телефон у руке и откуца поруку, а самим тим и одговори саговорнику’.

(M13) < Aaaa!Cmok i zagrl odavdee! Tetke, pa kako ste? Ja evo pisem, tacnije pokusavam da pisem. Sa mudrosću sve u redu. Divna je jaako. **Zaljubih** se potpuno.:* za vas >

< Pa ok, nista specijalno ni posebno :-D hahaha I ja se bogme **odvalih**, ali sam ok, za divno cudo :-) Samo mi se spavaaaa :-(A kako se ti drzis? Si se naspavala? >

< Izasla sam i samo sam iscitala :-D usta mi se osusila od citanja! Uh, **preziveh!** >

< Aaaaaa ja vidim nema te, pa odmah **zakljucih** pogresno...sorry...a je l' ste se culi? Ja mrtva skroz, jurcanje, proleteo mi dan, zaspala na kaucu, sad se probudila po peti put - debil :-/Hoćemo na pivce sutra? Ljubim, cmoka >

И последња група глагола који се јављају у аористу у нашем корпусу су глаголи емоције и когниције, на пример, „заљубљивање“, субјективни доживљај или став о нечему, као што је „добро спавање“, „јавни наступ“, „погрешно закључивање“. Из свега наведеног можемо закључити да аутори порука веома свесно користе аорист да би остварили жељени комуникативни ефекат.

Функционална типологија именичких и других жаргонских речи

Тотално ме боли вугла – именичке речи. Поред глагола, колоквијалност се види и кроз жаргонске лексеме, које су најчешће именичке речи. Те лексеме издвојене су по типу творбених процеса, који се пре свега јављају у говорном језику, међу пријатељима, па су добар пример зашто се кратке поруке морају сматрати и формом пренесеног разговорног језика. Чињеница је да се оне чују у разговору међу младим људима који су међусобно блиски, а чак и ако се јаве у разговору старијих људи опет ће имати ту обојеност присности, афективности и фамилијарности.

Жаргонске именичке речи су настале различитим творбеним процесима, али оно што је битно јесте да се у свима њима јасно види „иновативност, граматичка флексибилност, семантичка експресивност нарочито у правцу пејоративности и ироније, ... те хуморно поигравање звуком и значењем“ (Бугарски, 2003б: 14-15). Са становишта морфологије, у творби ових жаргонских речи у језику кратких порука користе се различити механизми, понекад самостално, а најчешће комбинацијом више различитих творбених процеса (нпр. скраћивањем, инверзијом, променом редоследа, суфиксацијом). Следећа група примера пронађених у анализираном корпусу кратких порука односи се на неке појмове из свакодневног живота.

tekma (utakmica), fon, cvidže (naočare), bajs, vugla, gajba (kuća/stan/dom), ekipa/ekipica, fuca (fudbal), bus, sket (basket), komp, pivce, frka, cim, fazon, faca, kunt, kinta, evrići, svirka, lova, ladnoća, bolnaja, tipo (typo), šuljka (košulja), spika, mjuza, kul, mata, geos, bios, fora, bataja, čuka (sat), tebra, dindže (dinari), fuka (kafa)

Ефектност жаргонске лексике млади постижу тако што на оригиналан начин користе различита творбена средства како би креирали домишљате и духовите изразе. Скраћивањем су настали *komp, fon, kunt, cim, bus, sket*, као и школски предмети *mata, geos, bios*, премештањем гласова или слогова, односно метатезом настали су *vugla, tebra, šuljka, fuka*, морфолошким прилагођавањем позајмљеница из енглеског језика: *spika, kul, mjuza, bajs, tipo, faca*. Комбинацију различитих творбених процеса (скраћивање, деривација, метатеза) видимо у следећим речима: *tekma, fuca, dindže, cvidže, svirka*, које подсећају на називе од миља, као и деминутиви *pivce, ekipica, evrići*, те жаргонски називи са суфиксом *-aja* за болницу и Батајницу (насеље у Београду): *bolnaja, bataja*. Млади су веома довитљиви када су у питању називи за новац. У нашем корпусу смо пронашли четири

различита жаргонизма: *lova, evrići, kinta, dindže*. С обзиром на то да се у идентификацији жаргонских речи често ради о одређеним континуумима и прелазима између различитих језичких варијетета и стилова неке од наведених лексема би свакако могле бити приписане стандардном разговорном језику, на пример *ladnoća*, где је напросто редуковано *h* из стандардног језика, што је веома фреквентно у говорном српском језику.

Погледаћемо неке примере из порука који се могу наћи у употреби код готово свих генерација говорника:

(M14) < *Ma bre opusteno ;)* *razumem ja te necu racunati, videcu nesto drugo za sutra, ako budem ostala **gajbi** i budem ok onda cu te iscimati pa ti vidi kakvo je stanje kod tebe ;)* >
 < *Msm ja cu nju jos pitati ali cu ti svakako javiti jer mi je sada rekla u **fazonu** jos nije vreme da idete na splavove*>
 < *3 npr? Plus-minus, pola sata ;-) Ako ti je **frka** - nema veze... ;-) >*
 < *Bice **fora** da na kraju stvarno poloziš... Ja cu onda odmada se prebacim na tvoj fax :) u koliko sati imas to sutra? >*
 < *Hahahahahah:D pa kako da odem juce kad samceo dan bio na vezbama :p :D...e neka ste vala...odoh da uhvatim **cuku** sna pa u nove radne pobeде -:D -:D >*

Најбољи доказ да ове речи спадају у жаргон јесте чињеница да се њихова употреба и значење у говору разликују од њихових дефиниција датих у Речнику Матице српске, где је гажба - ж тал. 1. *кавез, крлетка*; фиг. *затвор*; 2. *сандук, дрвена кутија*. Лексема фазон - м фр. *облик, форма*; начин на који се нешто обавља, *чини; стил; крој, модел*; фрка - ж *снажно и гласно дување кроз нос, фркање*; фор - м нем. *фора* - ж 1. *предност*. 2. спорт. у *ногometу: додавање лопте напред (сам себи или суиграчу)*; чука - ж *брдо или брдашце с једне стране сасвим стрмо, а с друге стране нагнуто*. Овде је чука, у значењу *сат* изведена од глагола *чукати*, -ам несврш. а. *ударати, тући, лупати, куцати; звонити*.

Ако се претходни примери могу понекад наћи и у говору старијих особа, наредне лексеме су заиста карактеристичне за млађе генерације, и неке од њих би могле бити и неразумљиве старијим генерацијама:

(M15) < *Evo sad neku **tekmu** da gledam :) ti? >*
 < *Moze! Ocete u petak posle posla da padne **fuka**, recimo pola 6, 6? Greenet Bulevar? >*
 < *Ae **tebra** B-) >*
 < *Pa dobro.. Videcemo se onda neki drugi dan. Srecan ti rad sutra! :-D :-P Joj boze tatalno me boli **vugla!** -. tolko sam neispavana strasno... Onda*

s tobom kad sam bila dosla sam kad... oko 4 bese... Pa vece posle oko 5, pa sam spavala sat ipo jer sam morala da ustanem da se spremam i onda tamo sta smo spavali.. A grlo me od juce zeza >

*< Ma jok, sad cu pod tus pa na **kunt**, prispavalo mi se odjednom...stizu me godine, postajem baba...tacnije, baba-tetka :-D >*

*< Smete u 22h **sket**? >*

*< aj skupi ekipu da opalimo **fucu** jednu nama se vise **fuca** igra? :-D Ako nemas onda cemo basket >*

Све истакнуте речи у наведеним примерима припадају омладинском жаргону, а настале су комбинацијом различитих творбених процеса, и јасно је да су пренесене из говорног у језик кратких порука. Учили смо честу употребу речи везаних за спорт (*tekma, fuca, sket*) и њих углавном користе особе мушког пола, затим израза за дружење (*padne fuka, ae tebra*), или неке друге ситуације (*boli vugla, (idem) na kunt*).

Напомињемо да се неки од наведених творбених процеса, на пример метатеза, јавља и код глагола: *ticu (ćuti), mojne (nemoj), zemo (može)*:

(M16) *< E ni tvoje ime ne izlazi tako da **ticu**!! :D :P >*

*< Imam sad bes.poruke **mojne** me zajebavas onako :-D:-D >*

M.: *< Jede mi se onaj flips sa slonom... e jel moze sutra za vreme pauze do deichmana da odemo? >*

D.: *< Aj, **zemo**... >*

Није увек лако рећи шта је то што условљава да се некад употреби жаргонски израз, а не стандардни свакодневни, осим релативно уопштеног коментара да се ради о исказивању присности. У првом примеру, жаргонски израз служи за ублажавање негативног контекста „да се имена не појављују негде“, тако уместо наредбе *ćuti, ticu (tiću)* делује као ублажена наредба. Слично томе, у другом примеру релативно груб исказ је ублажен употребом облика *mojne* уместо *nemoj* и емотикона, што га претвара у шаљиви исказ. У последњем примеру, иако је саговорник М. поставио питање са правилним обликом *moze*, саговорник D. користи жаргонско *zemo (žemo)*, уз елидирани облик партикуле *ajde* – *Aj* и три тачке, да покаже да ипак прихвата помало ‘хировит’ позив „на флипс са слоном за време паузе“.

Посебно су разноврсни примери грађења неких речи са позитивном конотацијом и изразима присности, пријатељства, љубави. Приказаћемо две најразвијеније речи, *rodjendan* и *stok* (ономатопејска реч за пољубац), које се често појављују у поткорпусу порука младих. Процесом скраћивања и/или додавањем различитих суфикса настале су следеће речи:

rodj, rodjos, rodjendanko, rodjisa, rodjendanac, rodjjs, rodjica, rodjendancic

cmok, cmokic(i), cmoka, cmokovi,cmox, cmk, cmokisa, cokete, cokete cok, coka

- (M17) < Srećan **rodjendanko** draga moja! Da mi budeš zdrava, srećna i voljena! Ljubim! >
 < Super, javite kad vam bude odgovaralo, pa ćemo se dogovoriti za detalje. Ionako kazu da će biti još lepih, suncanih dana, pa da iskoristimo ;-) Bas se radujem! **Cmoka**:-* >

Поред креативности у творби речи, у колоквијалне и жаргонске речи можемо уврстити и оне речи које су делимично и творбено особене али и функционално иновативне, а самим тим и карактеристичне за поруке. Стога у тексту који следи издвајамо по функционалном критеријуму неке карактеристичне лексеме које иначе постоје у говору, али их налазимо и у порукама: апелативе, коментаре, ономотопеје, вулгаризме и појачиваче, кроз које се испољавају блискост међу саговорницима, њихови емоционални ставови и тежња ка хумористичком бојењу порука.

Апелативи. Експресивност и сликовитост жаргонизама нарочито се виде у изразима који се користе било за обраћање једно другом, било за опис физичких и духовних особина трећих лица. Млади настоје да буду духовити и шаливи у свом начину изражавања и док властита имена не користе често у обраћању у порукама, у неким случајевима они једни друге често називају присним, али и погрдним и вулгарним именима:

some, seljaku, keva, supak, riba, idiot, cvecka, lujka, stipsa, blento, matori, majmune, dzukelo, stoko, budalo, fuksa/fuksica, lik, likusa, gotiva lik, glupaco, brate/brte/brt/tebra, buraz, brale, sine,ortak, faca, (nemoj biti) penzija, folirant, stekaro, ispaljivacica, slepci, kreteni, ludaku, konju, streber, retard, debil, sabane, naddrdana, zeno, mentol

- (M18) < **Brate** kakav je provod >
 < **Sabane** idi uci >
 < **Matori**, nemoj mi se siris tu, oduzecu ti privilegije...pocev od auta...:-P >
 < Pa **some** poslao si mi jutros u 8 :* pa ti ja sad odg. Na to... sta se cudis... :D nemam kredita Tamara! >
 < Hahahahaha.. jao **seljaku**!! :D >
 < Mogao si da dodas jos dvesta dinara,pa da zaokruzis iznos, **stekaro** jedna!:-) >

< *Jesam, tu mi je u kesi, nego pricam za USB, **glupacooooo** >
 < *Odlicno odlicno :-)* Ima neke vajde od tebe **blento** :-D >
 < *Lepa je **likusa!** :P msm sori hahaha >*
 < *Jaoo kakav **kreten!!!!** >*
 < *Hahaha kakav **retard!** Evo je jana ilic samnom u busu, ali me nije skontala! Znas kako se prolepsala :O >*
 < *Nije, imamo vec dve devojke...fali jos jedna za 2 taxija... nemoj biti **penzija!** >*
 < ***Ispaljivacica** sam znam, sorry jos jednom i fala tebi na razumevanju, smok >**

Из наведених примера видимо да се употребљава облик вокатива, *brate, matori, Sabane, some*. Иако су неке од ових лексема потенцијално негативне, оне се у присним односима у породици, међу пријатељима, могу употребити као нека врста надимка, израза блискости, слично као што се у породици често обраћају са *матори, дебела* и сл., и често са низом варијаната, на пример, код речи које се односе на родбинске везе, као што су *brate/brte/brt/tebra, buraz, brale*. У поруци < *Sabane idi uci* > („Шабане, иди учи“) налазимо још један пример употребе имена ради означавања класе људи, слично као у изразу *Пепа, Мика, Лаза*, или у енглеском језику *Jane Doe*, у значењу „неки људи“ или „непозната женска особа“. У случају *Шабана* синоним би вероватно био „сељак, сељачина“. У неколико случајева, вокатив је употребљен као додатна квалификација саговорника да је овај ‘глупо’ поступио (<*Hahahahaha.. jao seljaku!! :D*>), да се понаша као ‘тврдица’ (< *Mogao si da dodas jos..., stekaro jedna!:-)*>), у критици саговорници што није схватила претходну поруку (<*...nego pricam za USB, glupacooooo*>). У неким, пак, лексемама *likusa, kreten, retard* коментаришу се трећа лица о којима је претходно било речи, док последња два примера: *penzija* и *ispaljivacica* имају метафоричко значење и представљају типичне примере омладинског жаргона (не буди ‘лењ, непокретан као пензионер’ и постала сам ‘особа која не одржава обећања’). Дакле, у свим наведеним примерима, овим апелативима се додатно карактеришу углавном тренутне карактеристике особа које се испољавају у одређеним ситуацијама.

Кратки коментари догађаја. У нашем корпусу кратких порука велики број жаргонских израза млади користе да опишу своје расположење и/или свој емотивни доживљај неког догађаја.

smor, havarija, bruka, haos, raspad, prpa, strava, sigurica, uzas, bedak, vrh, hit, blam, krs, fora, sok, blablalba, simpa, mrak, ludilo, bag, bleja, superiska, smaranje, opusteno, nebitno, bezveze, bukvalno, realno, slogirano, trulo, laganez, ful, kul, definitivno, kida, razvaljuje, tipa, fensi, retardirano

обраћање ономе ко даје рефундацију, док је други пример велики *uzdah* који би био изражен прозодијским средствима у говору.

Ономатопејски изрази радости, беса и оклевања. Оно што такође карактерише језик који млади користе у писању кратких порука јесте ономатопеја, подражавање звукова из спољашњег света гласовима како би се код слушаоца или читаоца изазвао сличан акустички утисак. Употребом ономатопеје млади желе да на звучан, сликовит и експресиван начин искажу своје емоције, попут употребе емотикона³.

(M21) < *Hvala ti, draga moja! Bas si me obradovala:-) Cmok :-* >*
 < *Siss izlazis? <3 coka >*
 < *Da probas? O.o pa sta su ti radili moji kad si izlomljen:-D:-D uh,banja zakon:-D :p samo se ti kaci s nama:-D :p Mwah mwah:-D >*
 < *Hahahahahahahahahahha ne verujem :) mwa >*
 < *Aaaaaa, znaci na ti nisam prioritet za vidjanje odmah sutra ili prekosutra? Ccc... Dobro te, dobro... smrc smrc smrc... Saaaaaalim se ;-) Moze vikend, nesto popodne/predvece, ok? >*
 < *Hmmmmm... razmislicu... >*
 < *Khm khm... Toje LAZ! Podsetimo se pitanja: kako ti se zvala bivsa devojka? Na to nisam dobila odgovor! Tako da ti je bolje da cutis, ne mozes protiv mene, ja sve pamtim :p :) boze u 7h ces da spavas... Aj lepo dzonjaj :-* >*
 < *Ufff, bas sam se potresla :p :-* >*
 < *Mmmmm... moj dorucak :-D >*
 < *A sto nisi zvao blentavi? Ja treba da gledam u pasulj, ccccc... >*
 < *Popodne smo tu, osim S. Dodjite pre aerodroma, a? U 2 imam kako kazes bal vampira kod B. Grr >*
 < *Hvala puno, Dunjice! Napolju sam, pa ne mogu da pisem, brrrrr. Vidimo se u subotu. :-* >*

Најчешће и најразноврсније су ономатопејске речи којима се подражава пољубац (*cmok, cmox, mwah/mwa, coka, cokete,...*). Остале издвојене речи су примери ономатопеје који се иначе користе у писаном тексту, с тим што у језику кратких порука млади њихову експресију појачавају, на пример, понављањем речи (*...smrc smrc smrc...*) или понављањем графема (*Hmmmmm,...*; *Ufff,...*; *cccc...*).

³ Поповић, Љ. (2009). „Комбинација ономатопеје са емотиконима резултира синкретичком емотивизацијом дискурса – када се у циљу јачања перлокуције активира више канала допремања емотивне поруке – писани, семиотички ликовни и аудитивни ономатопејски“.

Вулгаризми. Савић и Митро (1998: 8) дефинишу псовке као „један облик говорног чина експресива којим говорник изражава одређену конверзациону навику, став или емоционални однос према саговорнику (конкретном или имагинарном), према ономе о чему говори, према самом себи или некој вредности“. Хајду (2018: 13) описује четири типичне ситуације у којима долази до све чешће употребе нестандартног говора. Прва ситуација се односи на афективна стања или фрустрације који се испољавају кроз употребу псовки и увреда, а као замена за потенцијални физички обрачун у датим околностима. Хајду затим наводи ситуацију у којој се вређање и псовке употребљавају као средство за исказивање моћи. Употреба простачких и увредљивих речи може се такође користити са циљем да се шокира или провоцира саговорник. Четврта ситуација се односи на употребу псовки и увредљивог језика да би се утврдила припадност групи, што се може видети у омладинском жаргону где млади често користе маркиране изразе како би показали да су „своји“, самостални, припадници нове генерације, да нису више деца и да се истовремено разликују од одраслих.

Иако не спадају директно у омладински жаргон, циљ нам је био да утврдимо учесталост употребе вулгаризама и псовки у језику кратких порука млађе популације и да видимо у којој се мери оне преносе из говорног језика у овај писани жанр електронске комуникације. Међутим, иако се пронађени вулгаризми крећу од погрдних назива до врло експлицитних псовки, желимо да истакнемо да у односу на обим анализираног корпуса фреквенност њихове употребе није толико велика. За разлику од Радић-Бојанић (2007: 58) која наводи да је много више негативних него позитивних ситуација у којима учесници у ћаскаоницама користе вулгаризме и псовке, у анализираним кратким порукама нисмо уочили примере у којима би се стварно користиле псовке или вулгарни изрази да би се испољила вербална агресија или увредила особа којој се шаље порука.

- (M22) а) < Hahahaha, **ne seri** da si stigla :-D >
 < A natasa **jedi govna** hahahaha >
 < Ma da, **i ja kenjam** :D >
 < Manistam enepitaj.. Opetsam napravila **sranje**..(((Svasamsjeb..
 pravo da ti kazem. :) >
- б) < Hahahahah.. **kretenu** :P >
 < To, **konjuuuuuuu** :-) >
 < **Pi*ko0000000000** :-D >

- в) < Dan mi je uz **qrac!** Uvalili su mi takvu kosku na poslu, stite jednu koleginicu koja bi trebalo to da radi, pa su uvalili meni jos i to, na sav redovan posao! **Popizdela sam!** >
 < Hahahahah **e ne zajebavaj** :D hvala :D srecan mi rođendan :D >
 < **Jeeeeeeeeeebiga**, omeli me Turci, **majke im ga nabijem** :-D >
 < **Kuj te jebE** :-P >
- з) < Odlicna su mesta :) volela bih da smo isle zajedno al **jbg**<3 >
 < **Jbt**, i dalje ne verujem! :-D >
 < Ja tek kod SKCa, cekam **jbn** tramvaj... **wtf?!** Je l' danas subota ili nedelja, **jbt?!?** >
 < **Bem** ti parfem mirisem kao ljubicica >
- д) < **e jbg majkumu**. pa od chega. shto mi krivo >
 < My location – Repnica! **WATAFAK???** DE SAM TO JA?? >

Употреба вулгаризама у примерима под а) односи се на радње везане за људско тело и све наведене вулгарне речи се доживљавају као ружне, и по свом формалном облику и по садржају на који упућују. Како Хајду (2018) наводи, Алан и Бариџ (Allan & Burr ridge, 2007) овакве изразе описују као „прљави језик“. Међутим, у нашим примерима примећујемо да су сви наведени вулгарни изрази на неки начин ублажени, било вербализацијом смеха или емотиконима. У примерима под б), поред једног очигледног вулгаризма, видимо употребу увредљивих речи у функцији апелатива. Њихов ефекат је такође ублажен употребом графостилистичких иновација типичних за језик кратких порука, те се у њима не осећа ни агресија ни провоцирање. И у примерима под в) видимо ‘наглашене’ реакције на одређену ситуацију или догађај, у којима су употребљене псовке које, на овај начин, саговорници могу упутити само неком са ким су блиски, јер би у супротном биле схваћене као увреда и изазвале непријатну ситуацију. У порукама које смо груписали под г) налазе се скраћенице псовки, које се као такве не доживљавају као типични вулгаризми, већ више као еуфемизиране псовке, односно „појачивачи“ исказа, и њихова употреба је забележена у оба поткорпуса. У последњој групи примера под д) издвојили смо псовке које су графолошки маркиране тако што су написане спојено, било малим или великим словима. У питању се везане колокације, а начин на који су употребљене са циљем да њихов ефекат не буде ‘прејак’ је још један пример довитљивости младих када је у питању језик кратких порука.

Анализирајући функције које има употреба вулгаризама у регистру кратких порука дошли смо до следећих резултата. Учесници у

комуникацији кратким порукама углавном користе вулгарне речи да би се нашалили. Шала у којој има псовки могућа је једино између блиских и пријатељски расположених саговорника. Чак и када се једни другима обраћају погрдним именима, учесници у комуникацији обавезно користе нека од средстава која нуди овај медиј (емотиконе, вербализацију смеха, понављање графема) како би ублажили свој исказ, односно пренели своје добре намере. Из истог разлога се користе скраћенице, звездице или спојено написане речи.

Колоквијални фраземи – појачивачи. У оквиру анализе лексике, издвојићемо и неке колоквијалне фраземе за које сматрамо да такође припадају омладинском жаргону. Према Драгићевић (2007) „фразеологизми (идиоми, фразеолошки обрти, фраземи, устаљене конструкције) јесу устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи и имају јединствено значење“. Мршевић-Радовић (1987: 11) такође наводи неколико термина којима се означавају овакве лексичке појаве: *идиом, идиоматска фраза, устаљена фраза, фразеолошки обрт (израз, конструкција), устаљени обрт (конструкција), фразем*. Обе ауторке истичу у својим радовима да је битно конотативно, експресивно значење. „Тако, на пример, конструкција *кад на врби роди грожђе* спада у фразеологизме зато што је то устаљена вишечлана језичка јединица, јер се у њој не може мењати ни ред речи ни саме речи у њој, а и јединствена је јединица, јер цела конструкција означава *никад*. Према томе, *кад на врби роди грожђе* јесте експресиван начин да се каже *никад*.“ (Драгићевић, 2007: 20). Такву експресивност и појачавање значења видимо у примерима које смо пронашли у нашем корпусу.

Boli te/me uvo, boli me dupe, lud sto posto, ko te sisa, kao pusten sa lanca, za sve pare, do jaja, dva dana jahanja, gledati u pasulj, uprtiti k'o mazgu, sve u 16, pamti pa vrati, sve po spisku, ne znam gde udaram, hvatati zjale, drzati fige, uvaliti kosku.

(M23) а) **Квази-псовке**

< Sineee, a drugare ne zoves! **Boli te uvo...** >

< Ahhahaahaha :-D **bole tebe uvce** :-) Sta radi Ancica, je l' je pustas jadnu da ode i kuci s vremena na vreme? ;-) >

< E ipak necu da ti kazem nemoj!!! **Boli me dupe!** Ima da mislim na sebe! Ja hocu i ne zanimaju me drugi!

< **Ko te sisa** :p >

б) *Поређења*

< Ahahaha znaci do jaja je bio odmor, tako treba! :) ja putujem za nedelju dana tako da moze za vikend. Ajde zvacu te u petak da se dogovorimo :) >

< Pa to je fin decko, a ne ko ti, kao pusten sa lanca :p ajd >

в) *Хипербола*

< Iako si ti moj zaboravio, ja ipak pamtim datume i cestitam :-P Srecan ti rođendan mrcino! :-) Sve naj, uživaj, slavi i ucirkaj se za sve pare ;-) cmok :-* >

< Da, da, donosi sta drugi skuvaju sve u 16 :D ne smaram se previše, nego kratke posete pa ne mogu sam da vezbam hodanje po ceo dan :D >

< E da popizdis! Vec 40 min pokusavam da posaljem mejl, a govno internetsko zajebava! Zamisli! Na svu muku, jos i ovo!Sutra zovem sbb da im sve po spisku...>

У првој групи примера а), у зависности од контекста, сви фраземи могу се заменити лексемама „није ме/те брига“. У другој групи б), максимизирано је својство које се приписује одмору, односно понашању особе (*do jaja* = одлично; *kao pusten sa lanca* = разуздан), док се у последњој групи примера в) истиче максимално интензивирање радње употребом наведених фразема. Због тога смо ове фраземе назвали појачивачима.

ПРОМЕНА ЈЕЗИЧКОГ КОДА – УПОТРЕБА АНГЛИЦИЗАМА, ДИЈАЛЕКТИЗАМА И АРХАИЗАМА

Постоје различити приступи проучавању дискурсне стратегије промене језичког кода. Такозвани „симболички“ правац проучава смењивање језика у билингвалним окружењима у складу са одређеним друштвеним ситуацијама и говорним улогама које говорници једног језика имају у време остваривања говорног догађаја чији су учесници. Нас овде занимају приступи који се заснивају на моделу за тумачење монолингвалног језика и анализе конверзације. Многи аутори (Romaine, 1995; Gardner-Chloros et al., 2000; Meeuwis & Blommaert, 1998) посматрају промену језичког кода као средство којим се могу остварити исте функције као и при коришћењу различитих стратегија у оквиру једног језика. Према Ауеру (Auer, 2000), заговорнику примене анализе конверзације, анализа функција и значења промене језичког кода мора, пре свега, почети од анализе конкретних примера конверзације тј. комуникације.

Аутор закључује да се ове дискурсне функције користе на исти начин као и вербалне и невербалне стратегије (нпр. интонација, гласноћа, промена темпа, промена положаја тела) које се користе у монолингвалном говору. Као што ћемо видети у анализи која следи, писци кратких порука користе речи енглеског језика, као и дијалектизме и архаизме српског језика, како би остварили жељене комуникацијске циљеве – појачавање снаге исказа, постизање комичног ефекта, поигравање језиком, успостављање присности са саговорником и слично.

Англицизми. Кренућемо од анализе употребе англицизама⁴ у комуникацији кратким порукама с обзиром на велику учесталост њихове употребе у говору уопште, а посебно у говору младих. Будући да је енглески језик присутан у различитим областима савременог живота у многим језицима света, англицизми се још називају и интернационализми. Међутим, Прћић (2005: 19) сматра да „због своје доминантне међународне улоге комбиноване с извесним својствима страног, другог и матерњег језика“ енглески језик добија „нов, социолингвистички условљен, квалитет који би се најприкладније могао изразити називом енглески као одомаћени страни језик“, и што у случају српског језика доводи до настајања „једног новог специфичног варијетета, који би се могао подвести под домен социолекта“. Даље, Прћић каже: „Овај нови социолект својствен је урбаним, обично двојезичним, људима млађе генерације, започетог, а незавршеног образовања, који своју језичку и другу културу стичу углавном путем популарних медија. Хибридни језик којим се они, а понекад и не само они, служе, може се назвати једино англосрпским језиком: то је врста српског језика који (све више) одступа од својих норми и (све више) бива употребљаван према нормама енглеског језика.“ (Прћић, 2005: 69).

Мада је тачно да се оваква употреба англицизама може понекад назвати и новим социолектом, не бисмо се могли сложити да су у питању људи млађе генерације „започетог, а незавршеног образовања“, јер је наш корпус кратких порука углавном прикупљен међу студентском популацијом а, као што ћемо даље приказати, управо они који добро знају енглески језик употребљавају га креативно и довитљиво.

Анализу употребе англицизама приказаћемо тако што ћемо примере класификовати на основу степена њихове адаптације у складу са графолошко-фонолошким и морфолошким нормама српског језика.

⁴ „Позајмљенице представљају саставни део речничког (лексичког) фонда сваког, па и српског књижевног језика. Како су оне настале као последица различитих географских, историјских и културно-цивилизацијских контаката, позајмљенице у српском језику воде порекло из великог броја језика и деле се на: романизме, грцизме, турцизме, германизме, чехизме, русизме, хунгаризме и англицизме“ (Станојчић & Поповић, 2011: 200).

У порукама младих забележен је велики број енглеских речи, написаних у оригиналу, што представља примернулте адаптације, односно дословног преписивања оригинала. Постоје различити разлози њихове употребе, било да именују појмове из области рачунарске технологије

(M24) < *Koliko je? Ali smor je zato sto je kao telefon a nije telefon haha neeee iPhone je vrhh :D* >
 < *Mozes na viber/skype?* >
 < *Probaj ako ima opcija da na telefonu wireless hotspot pa da se laptopom konektujes na taj wifi sa telefona i onda posaljes* >

или наводе оригиналне модне робне марке, или називе локација или фестивала, који се и иначе не преводe.

(M25) < *Svaka vam cast za pakovanje, ja uvek u poslednjem trenutku :-D A je l' se spakovao i Princ 01? I smislio koje ce marke da nosi po Finskoj? Da li TommyHilfiger ili Marks&Spencer? :-P* >
 < *Jel bi hteo u subotu na Jimmy's? <3* >
 < *Drugari, hajmo na pice u cetvrtak, 25-og od 20.30h! :) Naci cemo se u baru 'Korto' u Nusicevoj. Za neupucene to je pored kafica 'Greenet' i svaki 3. koktel je besplatan :)* >
 < *Pileeeee :-) Nisam ni za kakve akcije, nazalost :-(Udarila sam nogu pre neki dan, pa moram malo da mirujem :-| Kako si mi ti? Ides na Beer fest?* >

Такође је забележено да млади углавном све што је везано за музичку и филмску индустрију на енглеском језику пишу у оригиналу.

(M26) < *Odslusaj pesmu od ellie goulding burn! Vazi, vazi!!!! <333333 >*
 < *Ako je ovo glas od Britney u scream and shout ja dam glavu... Ima jedan deo gde nema sanse da ona peva. >*
 < *Winners and losers opet na foxlife^^ >*
 < *Nego, kad smo vec kod zike, kako ti se cini stay od rihanne? Ja odusevljena >*

У следећим примерима, уобичајене речи из свакодневног говорног језика, као што су изрази *извини*, *у реду*, *молим те*, *поздрав здраво!*, *придев срећан*, замењене су енглеским речима, чиме аутори порука вероватно желе да остваре још већи степен блискости са својим саговорницима.

(M27) < *Kasnimo, sorry, krecemo tek za 10 :-(>*
 < *Aha... pa ok.. Sad ide lepo vreme pa da vozimo :-)* >

< Cini me **happy** da znam da imas lep dan >
 < Draga, **hello!** :) Da li bi ti odgovaralo u cetvrtak da se vidimo? Ti predlozi gde da se nadjemo, a sto se vremena tice neka bude u 18h ili u 20h. >
 < Poslala sam ti mejl, baci pogled, **please** ;-) >

Уочили смо да одређени број младих људи, углавном студената филологије или свршених филолога, пише делове реченице, а понекад и целе клаузе на енглеском језику, правилно граматички, семантички и прагматички употребљене. Ово је још један доказ да млади не виде комуникацију кратким порукама само као начин брзе размене информација већ врло свесно граде слику о себи бирањем стила и начина свог језичког израза.

(M28) < **Thanx anyway**, bas si pametan :-) >
 < Hahahahaha Sto si bezobraznaaaa :p... poz Jelenu i **see ya next week** :) :* >
 < Pa vidim ja ne stizu ti Viber porucice... **how very strange, indeed**... ajde drz' se tu, **wrap it up** sto pre mozes na poslu pa pravac kucici da uzivas ;-) Cmok :-* >
 < Sutra mi dolaze iz ZG-a neki, vidimo se **next week** :* >
 < Koji je ovo haos napolju? **Drive safely** ;-) >
 < **Hello!** :) Dobro smo stigli, lepo se provodimo! :) Nema problema za sinoc! :) **Wish you were here!** Svi te pozdravljamo, a ja te ljubim! :) >
 < Dakle, jos jedan izignorisan poziv...ccc...**you just never stop, do you?** :-P Eee, a je l' si vec u aeroplanu? >

Често можемо наићи на примере додавања српских граматичких и лексичких морфема англицизмима који су написани у изворном ортографском облику. То су углавном речи везане за нове технологије јер у српском језику често немамо одговарајући превод за њих, а њихов транскрибовани облик би можда многим био непрепознатљив (нпр. *iksplopera, jahua, dzitoka*,...).

(M29) < Caos Emilija! :) Nadam se da si super! Ja sam juce stigao u UK, i sve je perfektno. Kada ti odgovara da se cujemo preko **Skypea**? Zelim ti predivan dan X* Dejan >
 < E bre, sta uradi s **Viberom**? :-(>
 < Ma evo, sad sam preko **explorera** i **yahooa** poslala mejl... ali gmail i dalje nece... >
 < Di si, je l' sve ok? Pisala sam ti danas na **gtalku**, ne znam da l' ti je stiglo... Mislim, cmoka :-* >

< *Nemam ni ja, al' zato znam kako da **forwardujem** onima koje uveseljava da vide cirilicu :-)* >

< *Ako moze to xD sinoc sam nesto cackala, meni na tom **twitteru** nis nije jasno... msm kako se **twittuje** i to :-P samo blenem i citam sta su drugi **twittovali** xD* >

У поткорпусу младих пронашли смо примере измењеног преписивања оригинала у циљу постизања одређеног комуникативног ефекта, то су енглески изрази који су написани према српској ортографији. Да се овде ради о намерној модификацији оригинала видимо из њихове комбинације са неким специфичностима језика кратких порука, нпр. емотиконима, понављањем графема, те комбинованом употребом интерпункцијских знакова. Пошиљаоци порука на овај начин настоје да буду занимљиви, забавни и оригинални.

(M30) < *E ovaj Milan sve zaboravi da mi kaze :-)* A preko koje agencije idete? Kafica moze **ofkors**, super, bas se radujem ;-)

Ajmo krajem sledece nedelje, ako ti to odgovara? Смок :-* >

< *Ma kreteni... Znaci, znas ti to sve kako ide, pa da me sprovedes, posto ja nemam pojma :'(Onda cemo **tugedr** :-)* E a koliko je uclanjenje? >

< **Lavju tuuuuu** :-* >

< **Jur' velkam** :) >

< **Oukidouki** :-* >

< **Yes, ser(onjo)!!! :-):-):-** >

< *Ma ja sam slobodna **ol d tajm**... samo mi se danas ne igra* >

< **Gud morning**... Ja imam boxic vcrs, pa jedino opet posle? >

< **Kol mi!** ;-):-)* >

Устаљена пракса у српском језику подразумева фонетско транскрибовање страних речи, у нашем случају англицизама, на оба писма, ћирилицу и латиницу. Наредни примери илуструју тачну или приближно тачну транскрипцију оригинала, са додавањем српских граматичких и лексичких морфема.

(M31) < *Ne znam sta da radim sa memorijskom i futrolom... dal da zadrzim?? Ja se nadam da cu isti **fon** kupiti.. da ne bude da sam bzv zadrzala* >

< *Zamisli da mu se svidjam hahahahahahahahaha jaooooo !!!!!!!!!!!!! **Sori** ako te smaram! I **sori** ako ucis! Ali sta je hteo da uradi ?!?!?!?!? >*

< *Ja sam zvala ima jos 9 mesta i treba da se odnese potvrda da se upise mesto na njoj i da se **bukiraju** mesta i to je to... ili neko danas da ode to i zavrshi ili da se ceksa sutra pa ako bude bude ako ne ostali smo bez mesta i to je to* >

- < *To bi mu bila jedna od opcija :-D Al opet – nasla si koga da pitas, sta ja znam o finom ponasanju i kulturi, vidis da su me **banishovali** iz Društva u kom sam poznata kao 'ona mala bezobrazna i arogantna' :-D >*
- < *Neki **apdejt** nesto? Inace, sanjao sam te :P >*
- < *Hahahahahahaha **sou** :))) ajde uzivajte, dok se vi zajebavate ja ucim ovde, sutra mi ispit :) inace, bio sam u nemackoj, doterao masinu :) >*
- < ***Lajkovao** mi je sada sliku na instagramu hahahahahah, a mozda nije video <3 >*
- < *Aha **okej**, pa pitacemo ga onda sutra, hvala ti <3333 :D >*
- < *Jel treba da idem peske do **pet sopa**>*
- < *U inat **hejterima!** :D >*
- < *Mislila sam da ce biti smor ali bas je u **fulu** koncert :D >*
- < *Stvarnoooooo? :O a mozda si **ubagovala**ahaha >*
- < *Ma dobro, nije ni bitno uostalom, samo ti nju pitaj :D napisi joj sad samo poruku na **fejsu** da bismo znali sto pre >*
- < *Imas li instalacioni disk za **Fotosop**? >*

Из наведених примера можемо видети да фонетски транскрибовани англицизми имају различиту употребу, у неким случајевима су замена за постојећу реч у српском језику (*fon* = телефон; *sori* = извини, *bukirati* = резервисати, *banishovati* = протерати, истерати), док се у неким другим случајевима употребљава енглеска реч због своје концизности у односу на српску реч или фразу (*apdejt* = неке новости/информације; *sou* = добар провод, лудило, хаос; *lajkovati* = рећи/показати/написати да ти се нешто/неко свиђа/допада; *okej* = у реду, наравно, договорено; *pet sopa* = продавница за кућне љубимце). Такође смо уочили и употребу енглеских речи које су претрпеле граматичке и морфолошке трансформације и добиле нова значења у српском језику. На пример, употреба енглеског придева *full* = пун, потпун, комплетан, употребљеног уз именицу, у српском језику добија ново значење = одлично, изванредно, и сл. Издвојићемо и различите облике речи *ubagovati/zabagovati/ne bagovati*, која има основу у техничком термину из области рачунарске технологије (*to bug* = стварати проблем у раду; *to debug* = отклањати грешку у раду нпр. софтвера, уређаја,...), и која је тако модификована постала саставни део омладинског жаргона са широм применом значења = имати/немати проблема. И последња два примера (*fejs, fotosop*) су илустрација постојања великог броја англицизама из области нових технологија и електронске комуникације, који су 'заживели' у говору у свом фонетски транскрибованом облику.

Последњу групу примера чине тзв. скривени англицизми (Прћић, 2005) који се односе на пресликавање енглеских речи, структура, значења и употреба у српске речи и структуре.

- (M32) < E drago mi je bas! :-) Kod mene ne bas tako kao kod tebe, ali intenzivno radim na tome, tako da ce biti i to ;-) **Cmok&zagrl** :-* >
 < Da znas da bismo mogle! Mnogo je proslo, stvarno ga preterasmo :-/ Aj **bicemo u kontaktu** (cescem ;-)) pa cemo valjda nesto konkretno i smisliti :-D Ljuuuuuubim vas sve :-**** >
 < Jaoo ako veceras bude pala kisa pa ja cu **definitivno** da se ubijem!!!!!!!!!!!! >
 < Tako je! Nego kako nego sa preduzece :D stvarno nista ne propustas Gago, jer je **jbno** blato, i uzasna je magla... ali nadam se da cu ozdraviti od planinskog vazduha :) i kuvane rakije :D ajd ako hocete za vikend da padne vidjanje, **krajnje je vreme!** :* >
 < Dunja, ipak ne mozemo na Skype veceraske, lepo se provedi u **Veljkoless** drustvu. Will be in touch x x x >

Издвојили смо ове примере јер смо у њима мање или више препознали структуру и употребу речи и синтагми својствених енглеском језику. На пример, фраза отпоздрављања *Cmok&zagrl* свакако је настала по узору на енглеску фразу *Hugs&kisses*. Неке синтагме, попут *bicemo u kontaktu*, вероватно се чешће употребљавају у порукама под утицајем енглеске конструкције *We'll be in touch* јер би се у оваквим ситуацијама, у духу српског разговорног језика, пре рекло нешто попут *чујемо се/видимо се*. Издвојили смо и прилог *definitivno* као скривени англицизам јер се у наведеним примерима његово значење не поклапа са значењем наведеним у Речнику Матице српске (дефинитивно прил. *коначно, потпуно*), већ одговара дефиницији енглеског прилога *definitely*⁵ = сигурно, уистину, заиста. Такође, у Речнику Матице српске међу изразима са речју време, нисмо пронашли колокацију *krajnje je vreme*, те смо и у њој препознали енглеску фразу *It's high time*. Придев *jebeni/a/o* и његова скраћеница *jbni/a/o*, које смо класификовали као вулгаризме, користе се у српском језику, али сматрамо да је њихова учестала употреба у омладинском жаргону настала по узору на енглески придев/прилог *fucking*.⁶ У последњем примеру видимо необичну употребу властитог имена уз енглески суфикс *-less* (= без), који се у енглеском језику додаје на именицу да би се формирао придев и означава недостатак нечега/некога.

Дијалектизми и архаизми. На основу критеријума о простирању разликују се речи које су ограничене на уже језичко подручје (нпр. локализми, дијалектизми, регионализми, итд.), оне које припадају целом

⁵ Oxford Advanced Learner's Dictionary (2010) **definitely**, *adv. (informal)* a way of emphasizing that sth is true and that there is no doubt about it.

⁶ Oxford Advanced Learner's Dictionary (2010) **fucking**, *adj. adv. (taboo, slang)* a swear word that many people find offensive that is used to emphasize a comment or an angry statement.

језику и оне које су распрострањене у више језика (интернационализми) (Бугарски, 2003а). Према Драгићевић (2018: 209) основни језички фонд је најстабилнији део једног језика, док се језичка превирања углавном дешавају на периферији језичког система кроз појаву архаизама, дијалектизама, неологизама, жаргонизама и остале маркиране лексике. У нашем корпусу примећена је употреба одређеног броја дијалектизама. Станојчић и Поповић (2011: 202) наводе да се „у књижевном језику дијалектизми јављају, углавном, у две ситуације. У говорном језику, оствареном као разговорни супстандард, када су резултат језичког аутоматизма: матерњи језик се никад сасвим не потискује, па ће се понекад таква реч спонтано јавити. И јавиће се у писаном језику уметничке књижевности, када је резултат свесног одабира лексема и облика речи, ради стварања одређеног утиска у тексту.“ Аутори даље наводе да су многи дијалектизми истовремено и архаизми, али и регионализми, речи које се користе на ширим подручјима него што је то подручје једног дијалекта. Део корпуса који се односи на поруке млађе популације чине поруке које су углавном прикупљене од младих људи који припадају београдској урбаној средини. Њихова употреба дијалектизама и архаизама углавном се користи за испољавање блискости (*djesba*) или представља резултат свесног избора са циљем постизања посебног ефекта самог исказа (*leba ti, vala bas*), имитацију говорног језика (*fala, ma jok*) или једноставно пошљалац поруке жели да буде духовит и оригиналан (*dje cula i dje ne cula, 'aljinca*).

- (M33) а) < **Vala bas**, proklinjem glupi test :) bas sam bila raspolozena sinoc za akciju :D ljutko mi je sladje :) tagovacu te na fejsu na pospanka :p >
 < **Ma jok**, evo na kompu nesto ;-) Sta ti radis? >
 < Hahahahahaha :D pa kako da odem juce kad sam ceo dan bio na vezbama :p :D... **e neka ste vala...**odoh da uhvatim cuku sna pa u nove radne pobede :D:D >
 < Odlicno odlicno:-) **Ima neke vajde** od tebe blento:-D >
 < **Aman** dokle vise sugavo vreme? -.- Kako ce biti za koncert? >
 < Vidi kakav je **kijamet** napolju... mozda ipak ne :-D Aj budi drug pa odradi jedan krug vezbi i za mene ;-) >
 < Stigla, **divanim** ispred. >
 < **Mamore**, dacuja tebi trajne posledice... podupetu!:-PNemanistas Reljom, nismo se culi >
- б) < Oki, nema veze, opusteno, vidimo se **ondak** za 45 min, plus-minus koji minut mog kasnjenja :-D >

< *Srecan srecan divan dan!!!! Vazda mi mailove slala, i sve ti se lepo desavalo, a mogle bi i na kafu ;-)* >

< *A je li, oklen ti ta info o prevozniku? Btw, je l' znas da meni uopste nije stigla ni jedna poruka od Filip trevela? Verovatno kontaju da, ako jave tebi, javili su svima nama ;-)* Inace, jos nisam ni pocela da se pakujem, evo me u gradu :-)

< *Jao, znam taj aerodrom, manji ali simpa skroz – barem meni bio onomad pre 10 godina ;-)* Popijte neku Deutsche Kaffee i uživajte jos malo u normalnoj zemlji :-)

< *Elem, a sta bi od nasih silnih dogovaranja za more? 8-)* >

< *Ma divne ste obe. :-)* Pusi mi se, pije mi se kafa i **kanda** me zbolela glavica. >

в) < *O djesba Milena? Otkud ti u Brckom? Kako bilo tebi na svadbi? Esmo se igrali po stolovima? A sad business, kad se skajpavamo oko Londre? Zemo petak popodne?* >

< *A ko mi to pise, bolan? :-)* >

< *E hvala ti, dje cula i dje ne cula! Svaka ti je ka' Njegoseva, a narocito ova za kafu ;-)* Hocemo od sledece nedelje nekad, a? Kad ides na odmor? >

< *A niiiiijije 1:1, znala sam da cete da me zajebavate za to :-P Sorry stvarno, bas mi je krivo :-(Al' taman imate dodatnu nedelju za dijete, pa cete ipak moci da nabacite ono sivo 'aljince, mmmmm ;-)* Hihihihih, ljubim :-* >

г) < *Oke brale fala ti puno..* >

< *Aj, leba ti, vidis da od njega nema vajde...* >

Наведене примере смо груписали тако што смо издвојили примере под а) са турцизмима и грцизмима. Занимљиво је приметити да сви наведени језички изрази, осим именице *kijamet* и глагола *divaniti*, имају комуникативну функцију експресива, било као минимални одговори, односно реакције на примљену поруку (*vala bas, ma jok, aman*), или као коментари на одређену ситуацију, познату учесницима у датој размени кратких порука (*e neka ste vala, ima neke vajde, ma more*). Под б) смо груписали примере који су наведени у Речнику Матице српске као књижевни изрази, али је њихова употреба у свакодневном језику архаична. Наведени су покрајински прилози (*ondak, oklen*), прилози (*vazda, onomad*), речца (*elem*) и везник (*kanda*). С обзиром на то да наведени примери имају своју алтернативу у савременом српском језику (*ondak* = онда; *oklen* = одакле; *vazda* = увек; *onomad* = пре одређеног времена; *elem* = дакле; *kanda* = као да)

њихова употреба у језику кратких порука представља тежњу пошиљаоца поруке да свој језички израз учини богатијим и разноврснијим. Још једну групу примера дијалекатског говора груписали смо под в). Узречице *ba* и *bolan* се углавном користе на подручју Босне и Херцеговине и немају неко посебно значење. Њихова употреба је слична употреби узречице *бре* у Србији. Такође видимо примере дијалекатске употребе упитне речи где (*dje cula i dje ne cula*), као и њену комбинацију са узречицом *ба* и елидираним обликом глагола *јесам* (*djesba*). Елидирани облици су присутни и у примерима *esmo* и *'aljinse*. Употреба апострофа у другом примеру још једном указује на свестан избор дијалекатског облика у циљу постизања одређеног ефекта. У последња два примера под г) уочавамо изостављање слова *h* (*fala, leba ti*) и пермутацију *v* у *f* (*fala*). Ове примере смо издвојили као дијалектизме који су постали саставни део разговорног колоквијалног језика и као такви су пренесени у језик кратких порука.

Као што смо навели у уводу овог пододељка, за употребу дијалектизама и архаизама каже се да се јављају у писаном језику уметничке књижевности као резултат свесног одабира лексема, а ради стварања одређеног утиска. Као што наши примери показују, њихова употреба у језику кратких порука је такође резултат свесног одбира ради стварања утиска шaljивости и довитљивости.

Сажетост и неодређеност

Када се у лингвистици полази од веома опште функције или значења, онда је могуће да се нађу веома разнолике појаве под истим кровом, као и да дође до преклапања између лингвистичких категорија (такав је случај, на пример, са категоријама модалности, евиденцијалности, експресивности, евалуативним исказима, исказивањем субјективног става, имплицитношћу, да поменемо само неке од таквих категорија). Слично се дешава и са ‘сажетошћу’ и ‘неодређеношћу’, двома категоријама које се могу, бар у неким језицима, и граматички и лексички директно испољавати, али још чешће се користе када је у питању нека евалуативна, стилска процена језичких исказа, какав је случај и са порукама. У овом поглављу пажњу ћемо свести на један круг лексичких појава, пре свега са функционалног и прагматичког аспекта, које доприносе ефекту сажимања и неодређености у језику порука. Обухватићемо скраћенице као очит пример ‘сажимања’, а потом разматрамо неке које имају ефекат ‘неодређености’: деиктичке речи, неодређене квантификаторе, екстендере и апроксиматоре.

СКРАЋЕНИЦЕ¹

Језик кратких порука се често лаички описује не само као ‘правописно поједностављен и искварен’, већ и као ‘неразумљив и препун скраћених облика’, те ћемо приказати морфолошку анализу процеса скраћивања речи у порукама.

У језицима постоје мање или више продуктивни процеси стварања нових речи и облика. У многима, као што је случај са српским језиком, процеси деривације и композиције су најпродуктивнији процеси у погледу броја нових речи који се тим путем стварају. За неке друге творбене процесе сматра се да су мање продуктивни. То важи за процесе скраћивања, сливања, конверзије, калкирања и различите адаптације страних речи. Међутим, због типа дискурса којим се бавимо, а то су кратке

---

¹ Ово поглавље о скраћеницама је сажета верзија рада Polovina, V., & Jelić, G. (2020) Shortening and Clipping in Serbian Text Messaging.

поруке преко телефона, овде посвећујемо посебну пажњу скраћивању, и то из два разлога. Први је теоријске природе, други је специфични социолингвистички повод.

Наиме, писање порука је, како смо већ више пута напоменули, најчешће комуникација неформалног типа, између пријатеља, односно особа које су блиске међусобно. Због тога што је тако могуће сагледати како сами говорници преносе нека обележја говорног језика, сматрамо да се неке појаве у језику, у овом случају скраћивања израза, а које у великој мери произлазе из свакодневног, неформалног језика и чињенице да је економисање језичким изразом карактеристика текста порука, изузетно јасно испољавају.

Други, социолингвистички повод је чињеница да се различити типови скраћеница или скраћивања негативно карактеришу у односу на стандардни, поготово писани, језик, када су у питању поруке преко мобилних телефона. Сматрамо да се такви углавном популарни ставови о једном варијетету морају размотрити с обзиром на чињенице које говоре не само о том, већ и о другим варијететима језика.

На почетку цитираћемо тврдњу да је скраћивање речи и израза које, иако ни на који начин није неуобичајен процес, у електронској комуникацији честа појава, те да постаје „специфично обележје језика електронске комуникације“. Тако Радић-Бојанић (2007: 60) истиче, на основу анализе дискурса електронских ћаскаоница, да се скраћенице могу сматрати својеврсним стручним жаргоном, будући да су га сковали и сада га користе искључиво учесници у различитим видовима електронске комуникације.

Међутим, када се погледа правопис српског језика, скраћено писање речи и израза је сасвим уобичајена и прихваћена појава. И то не само када су у питању скраћенице које постоје можда вековима (на пример, у граматикама, у религиозним текстовима), већ и нове скраћенице које се изнова утврђују за различите домене живота (примере је лако наћи – вест у новинама: „*Тако је повећање броја општина у нашој земљи које издају таблице за аутомобиле утицало и на повећање броја скраћеница на регистарским таблицама.*“). У научном стилу, пак, постоје прецизна правила како се поступа са скраћеницама у објављеним радовима, те ако нису опште познате, морају се приликом прве употребе јасно објаснити па даље у тексту употребљавати доследно. С обзиром на такве, добро познате појаве у различитим другим варијететима језика, јасно је и зашто је скраћивању приписан епитет „својеврсног стручног жаргона“, иако то не приличи ни свакодневној неформалној комуникацији, ни оној путем порука. Другим речима, скраћивање није обележје само порука, а да ли постоје неке заиста специфичне, само за поруке карактеристичне скраћенице, видећемо у анализи која следи.

Оно што је одмах уочљиво када се погледају скраћенице у нашем корпусу јесте да се оне јављају више у неформалној комуникацији међу младима него код старије групе испитаника. Стога ће се наш даљи приказ скраћеница односити пре свега на поруке младих, а само у појединим случајевима навешћемо разлике у односу на поруке одраслих за које сматрамо да су довољно интересантне за доношење одређених закључака. Грписаћемо их у обличко-функционалне категорије.

Анализирајући корпус кратких порука на српском језику уочили смо да употреба скраћеница није ни приближно толико фреквентна колико се на први поглед чини.

Брисање вокала. Оно што је заједничко овој групи скраћеница јесте да су оне настале елизијом вокала, дакле, у речи су остали само консонанти, што олакшава њено препознавање и разумевање.

Једини пример ових скраћивања код одраслих пронашли смо у следећој поруци, па се бројеви наведени у Табели 1 односе само на оно што се јавља у поткорпусу порука младих.

(01) < *ajde mi kupi nesto za veceru nmg jedem.ono. Plasi me i nzm sta je* >

Табела 1. Скраћивање глагола и модификатора

Скраћени облик		Пуни облик		Скраћени облик		Пуни облик	
<i>msm</i>	142	<i>mislim</i>	124	<i>nzm</i>	10	<i>ne znam</i>	260
<i>mrm</i>	5	<i>moram</i>	192	<i>nmp</i>	3	<i>netam pojma</i>	66
<i>nrv</i>	12	<i>naravno</i>	73	<i>vrv</i>	19	<i>verovatno</i>	59
<i>nmg</i>	17	<i>ne mogu</i>	182				

Као што се види из табеле, најчешће се скраћује глагол *мислити*, док се други глаголи: *морати*, *моћи*, *знати*, као и модификатори *наравно* и *вероватно* релативно ретко скраћују.

Глагол *мислити* у говорном језику представља једну од веома фреквентних лексема, а има доста случајева употребе прагматикализованог облика, са посебним изговором /*misim*/, што се у порукама рефлектује начином писања: *msm*. О овом дискурсном маркеру у порукама већ је писано (Polovina, 2019). Уопштено говорећи, овај маркер се налази унутар појединачних порука, када писац, из било ког разлога жели да коригује² или реформулише претходну поруку или део поруке:

² О томе шире у: Jelić, G., & Polovina V. (2015: 419-436).

- (M2) P: < *Ne mogu za pola sata. Sad se sminkam ...* >
 F: < *Pa ne nego **msm** ja mislila za jedno sat,sat ipo odemo...>*
- < ... *Ne valja to stalno da se nosi, **msm** nezgodno je, ...* >
 < ... *U sredu ok..kad ti odgovara ako ides **msm**.. A ako ne ides eto cetvrtak :)* eto tako >

Како ће се реформулисати тај претходни део текста зависи од тога да ли је у питању једна реч или синтагма коју треба појаснити, рецимо синонимним или антонимним изразом, и да ли ће ефекат бити на пример, ублажавање, постизање „умерености“, додатно обавештење или прецизирање, због сувише кратке и непрецизне информације претходно дате.

Оно што је посебно занимљиво код употребе овог маркера у *SMS* порукама јесте чињеница да овим скраћеним писањем у односу на глагол *мислити*, односно на облике *мислим/мисим*, сами говорници-писци порука показују да је то маркер, а не глагол у пуном, когнитивном значењу. Ова скраћеница рефлектује делимично измењен, скраћен изговор: /*misim*/ или /*məsəm*/, типична јој је позиција на почетку поруке, или на почетку исправке или реформулације унутар поруке, мада може и након тога да се јави (као у последњем од примера у (M2)). Честа употреба /*misim*/ у корпусу младих, а врло ретки примери код старије популације, казују нам да је с једне стране, колоквијалност тог маркера узрок његове примењивости код младих. Тешко бисмо могли закључити да таква употреба није постојала у свакодневном разговорном језику и раније, већ пре да нисмо у историји писаних текстова имали овај тип комуникације, какве су данас бројне кратке поруке телефоном.

Наведићемо низ примера и за остале скраћенице са изостављеним вокалима:

- (M3) < *Pa meni nista ne znaci da ti se javim ako **nmg** da te vidim :D* >
 < *Pa **nmzs** preko fb da pricas :-D [...]* >
 < ***Nrv** da mogu! -.- i zelim! :p sta ti mislis! :p Ajde bezi tamo!* >
 < *Ali **mrm** nesto da ucinim!!! [...]* >
 < *Hehe ok :) vazi, ja cu **vrv** biti negde u gradu, pa me ti samo pokupi...>*
 < [...] *Aj javi se onda, jedino uvece tj. predvece sam zauzeta danas, **nmp** tacno kad, [...]* >

Наведени примери илуструју стварну употребу ових скраћеница у нашем корпусу, међутим осим *misim*, односно *msm*, као дискурсног маркера,

остале скраћенице се не употребљавају често. Није сасвим јасно када се употребљавају, иако нам се чини да у неким случајевима тема о којој се говори, степен колоквијалности и присности могу утицати на различиту употребу, нпр.:

(M4) < E **nzm** kuj je izvodjac :-D >
 < Ja sam lupila 3 :-D **Nzm** dal je tacno :-D >
 < **Nzm**, koju jaknu? :& >

(M5) < *Muzicko treba do baroka, do 25 strane. Ne znam ko se sve javlja za istoriju, ja cu se javiti ako dobro naucim. Mislim da pita latinski, a ne znam da li se nako javlja* :D >

Када се погледају ови примери скраћенице *nzm*, чини се да се она употребљава када следи неко додатно питање или коментар у комуникацији (M4), док пуни облик *ne znam* уводи питања којим се отвара нова тема. Такође се види и употреба других колоквијалних лексема (*kuj*, *lupila*) и другачија тематика у (M4) за разлику од дуже поруке (M5) у којој се говори о школским, 'званичним' темама. У преписци истих особа наилазимо и на следеће варијације:

(M6) О.: < *Jel izlazis?* >
 Р.: < **Nzm** *ti?* >

(M7) О.: < *Nije, u cetvrtak pita. Izlazis?* >
 Р.: < **Ne znam**, *ti?* >

Дакле, у питању је потпуно исти контекст – *izlazis?* и готово идентичан одговор, само је у једном случају скраћеница и то у контексту договора о дружењу, а у другом пун облик у контексту разговора о испиту. Стога можемо да претпоставимо да се употреба скраћеница, у већини случајева, одвија на индивидуалном плану и као интерсубјективни сигнал успостављања необавезне комуникације међу вршњацима.

Вреди погледати и примере неких прилога и прилошких израза у њиховој скраћеној верзији, са изостављеним вокалима:

Табела 2. Скраћивање прилога и прилошких израза, код младих и одраслих

Скраћени облик	Млади	Одрасли	Пуни облик	Млади	Одрасли
<i>vcrs</i>	40	/	<i>veceras</i>	160	145
<i>mng</i>	3	/	<i>mnogo</i>	100	83
<i>bzvz</i>	12	2	<i>bezveze</i>	18	3
<i>jbg</i>	85	8	<i>jebiga</i>	8	4
<i>jbt</i>	30	/	<i>jebote</i>	2	2

У Табели 2 су наведени само примери који су се више пута јавили, мада има и оних који су се појединачно јавили, а нису уврштени у табелу. Стога наводимо примере и чешће и појединачно употребљених скраћеница.

- (M8) < *Mogli bi **vcrs** malo da izblejimo ako nemate sta da radite?* >
 < *Nemam ni jaaa :(ne seriii, nemoj da places **bzvz*** >
 < *E ja sam mislila da se skupimo jedno vece monopol da igramo :-[...] a moze i remi, **svj** je [...] >*
 < *Evo bila do kaje sad idem pod tus i u krevet **mng** sam umorna. [...] >*
 < *Unutra, ona prva ucionica iz hodnika, poceli smo vec... **Jbg**, sela ti jedna devojka na mesto... >*
 < ***Jbt** gledam gde si, nema te:-D razmisljam dal da te cimam ovo ono... :-D [...] >*
 < *Znaci kasnim, uzas nema **jbng** busa, izvinjavam se, ali valjda stizem do 14:45 :-(>*
 < ***Mrs**, vise ne pricam sa vama i ne druzim se :-P >*

За сваки од ових примера јасно је, пре свега на основу контекста, шта скраћеница значи. На пример, у трећем примеру *svj* види се да може да се игра и Монопол и Реми - „свеједно је“. У последњем примеру, *mrs* би била потпуно нејасна скраћеница да после тога не следе изрази љутње „више не причам са вама...“.

Ако погледамо Табелу 2, види се да млади много чешће употребљавају скраћенице. Тако псовкама могу да изразе своје реакције и ставове, док се код одраслих псовке ређе јављају. Интересантно је да фреквентност употребе корелира са начином писања псовки, код одраслих углавном у пуном облику и ‘исправно’ – глагол одвојен од објекта (*јеби га*), код младих се то само у једном случају јавило. Дакле, свест о модалној, субјективној употреби израза, какве су псовке, код младих је сасвим јасно истакнута.

Као праве скраћенице, које су уштеда у времену писања поруке, могу се прихватити само две лексеме: *bzvz* и *vcrs*. Не зачуђује доста честа употреба скраћенице *vcrs*, с обзиром да се поруке односе на договарање и планирање заједничких излазака, сусрета и сл. Навешћемо још један пример који показује колико тематика уопште утиче на могућности скраћивања неких речи:

(M9) < *Ma nista bolestan samm :(kod **tb**? >*

Овде је скраћен облик заменице *тебе* јер се односи на питање о томе како се један и други саговорник осећају. Иначе би оваква скраћеница у неком другом контексту била потпуно нејасна.

Финална елизија. Следећа група скраћеница настала је тзв. финалном елизијом, којом је остао или први слог или прва слова речи, али довољно да реч остане препознатљива.

(M10) а) < ***Stv?** Ja sam videla nesto kao 29. Ali mozda je to bio septembar ahahah >*
 < *Ono bribery league... ja prepisala od tebe danas lista korporacije... a **ustv** je korupcije jel da? :-D >*
 < ** Lepo i gramaticki ispravno xD ne **ozb**... >*

б) < *[...]Joj sad mi krivo sto ih nemam na fb:-(Vrv je komendija prava **dop.** se sa njima:-D >*
 < *Jeste od mene poruka, nemam **kr.** Nista, meni lepo 'vako :-). >*
 < *Izvini, veelika greska :) nije tebi trebala da stigne **por.** >*
 < *Perem zube sad haha ajd **odg** cu ti za 5 min <3 >*
 < *[...] kad cemo da se **dog.** za sutra? >*
 < *a jel ima garancija na te delove i na ceo **komp** uopste? >*
 < *Ja sve spakovala...yeeeeeahh... a **info** o busu dobih putem poruke [...] >*
 < *Ma znam da uvek lajkuje bilo koju sliku koju stavim kad je on u tom trenutku na **inst** haha :D a iskulirao bi sto posto haha >*

в) < *Mare mogu tek od srede, u guzvi sam, a hocemo sto posto da igramo. **Pozz**>*
 < *Ma naravno da hocemo ;-) dogovaramo se **sl.** nedelje, ljubim :-* >*
 < *Moze **ned?** >*
 < *Rekla sam im da kupujemo u **pon**...ne zanima me da ih zivkam 100 puta.. >*

- з) < *Marija nama iz latinskog nije predavala 3 **dekl** samoglasnicke osnove jel tako? >*
 < *Aj u ponedeljak posle **kol** da idemo do terazija, a? ^^ >*
 < *Ee, Miko, jel nemamo sutra **kont.** iz informatike?:-l<3 >*
 < *Mala hoces sa mnom oko pola 4, 4 do **st** merkatora do casovnicara? <3 >*

Иако не толико честе, ове скраћенице се такође јављају у контекстима у којима је њихово значење потпуно јасно. Издвајамо четири групе таквих скраћеница: а) оне које имају модално значење: *stv, ustv, ozb*, б) оне које обухватају глаголе: *dop, odg*, именице: *por, info, inst, kr.* које се односе на телефонску и интернет комуникацију, в) скраћенице везане за поздраве и договоре: *Pozz, sl. nedelje, Moze ned(elja)?*, као и г) специфичније скраћенице које се користе унутар одређене групе говорника, средњошколаца (*dekl* = деклинација), или становника Београда који могу препознати да је *st merkatora* у ствари „старог Меркатора“, назив за део града.

Такође се користе и скраћени облици дужих речи, који су опште прихваћени у омладинском жаргону, на пример, *mata, geos, bios, profa, fon, engl.*

- (M11) < *Prvi cas je **geos.** :* >*
 < *Duso sta radis, kako ide **mata**? <3 >*
 < *Yes, pre 10 min, upravo uzela **fon** da ti se javim :-) A gde si ti? >*

Наведени примери илуструју лексеме које би се тако скраћено изговориле и у усменој варијанти (*geos, mata*, и евентуално *fon*), док већина наведених лексема у примерима (M10) представљају скраћенице које се, сматрамо, јављају само у писању, али не и у усменој комуникацији (*pon, kont, odg*, итд.).

Чак и у случајевима када је остављено само прво слово, реч је препознатљива на основу контекста (*dz = džabe, z = zovi, ć = ćao*).

- (M12) < *Karte su **dz**, a ne treba ti ni za usput-imam ja ;-) [...] >*
 < ***Z** me odmah >*
 < *Haahah, ja ono za srednji rod nikako da ukapiram. Ako budes ukapirala ti jel mogu da te **z** da mi objasnis? <3 >*
 < *Vidimo se. Ajde ć :-) >*

И у овим примерима се опет скраћенице односе на препознатљиве глаголе комуникације, поздраве и ‘финансијске’ проблеме.

Иницијална и медијална елизија. Скраћенице могу да настану и елизијом било ког другог дела речи, без обзира на то да ли је у питању консонант или вокал. Тако, поред финалне, разликујемо и иницијалну и медијалну елизију те њихове комбинације. Битно је да је онај део речи који је преостао препознатљив за утврђивање њеног значења. Примери овако елидираних речи су углавном скраћени облици речи које су пренесене из говорног језика у језик кратких порука, најчешће са циљем да се створи атмосфера неформалне комуникације или духовитости. Првих неколико примера је изостављање почетног гласа /h/, сасвим уобичајено у говору.

(M13) < Eeeeeee, super! Utorak it is! :-) **Ajmo** 20h, pa nek bude CD u Evrocentru, ... >
 < **Ajde da ti javim sutra samo da li cetvrtak ili petak** >
 < Samo to si **teo** -.- c... >
 < Koji si **smarac**, **ladno** spavas :-P >

Занимљиво је приметити да *ladno* може бити и прилог и интензификатор, и да се најчешће, као прилог који се односи на време или осећај говорника у вези с временом, употребљава углавном у пуном облику *hladno*:

(M14) < Nisam jos krenula, ali oblacim jaknu, hladno je >

док таквог, пуног, облика нема када је интензификатор.

Следећи примери представљају колоквијално скраћену, супстандардну верзију упитних форми о којима ће бити више речи у одељку о супстандардној и структурној елизији у поглављу о питањима.

(M15) < Meni poslao. I to rar file. **Cu** ti prosledim i to... >
 < **Si vido** prognozu? >
 < **E si kuci?** >

У последњем примеру: *E si kuci?* могуће је протумачити да је глагол скраћен за почетни консонант /j/, или се ради о речци *ej* комбинованој са колоквијалним *cu кући?* слично као у следећем случају:

(M16) < **E sa rais?** Ono... sutra bi mogli da se vidimo.. ili prekosutra.. Sta mislis?>
 < Hahahahah bolje nego mene hahahah zahvaljujem na tome! Ne sumnjam da bi bilo tako :) **psihicki** si raznezen?? **Si** to reko? **So?** :) >

Ови примери истовремено приказују и скраћивање упитних речи *шта* и *што*.

Медијална елизија глагола *нeмaти* и *видeти* јавља се у спонтаном говорном језику, па и у порукама младих:

- (M17) < **Neam** *pojma sad cu sa comi da se dog..* >
 < *Ma pitam onako, vim ne pominjes.. Pa ako vec nemas sta da radis tu onda idi iskoristi da se vidis s njima nisi mi reko os od nedelje neki dan da se vidimo?* >
 < **De nije..vis kolko je toplo.. Oke ;)** >

А уобичајени су и следећи „скраћени“ глаголи: *мош*>*можеш*; *ош*>*хоћеш*:

- (M18) < *Gotova sam mos misliti :-D 3 str. Kraj je najbolji hahah e ako me posle ovoga ne izaberu... e onda stvarno ne znam koga ce :-D* >
 < **Os** *da sedis jos kod gaje da dodjem el da dodjete do mene?* >

Оваква употреба скраћених облика не само да рефлектује могући изговор у конверзацији, већ и њихову функцију у говору у смислу интензивирања колоквијалности комуникације.

Стандардне скраћенице. У корпусу су коришћене и постојеће скраћенице на српском језику, које се углавном користе у писаним жанровима, као што су: *str., npr., br., tel., god., ul., itd., tj., prof., gdjo, min., p.s., tv*; затим скраћенице за градове и државе, као на пример: *bg, nbg, ns, gm (Gornji Milanovac), ja (Jagodina), va (Valjevo); slo, mne, cro.*

- (M19) < *Kupite malo hleba, npr. lepinju. I novine.* >
 < *Taj vas posao zlata vredan...:-) Jel bi mogla i meni jedno mesto kod vas da nadjes ako bi se vratila u srbiju? Znas stokuvam kafu? Ekstra... a poslužujemistu na vise stranih jezika :-) Umem i da kopiram, kucam, cistim...itd... :-)* >
 < *Mozda bi bilo bolje pre. Ja cu ujutru rano doci na NBG, do medicine rad, da otvorim novo bolovanje, [...]* >
 < *ne znam, u Ns-u sam...* >
 < *Kad putujete za Cro?* >

Скраћенице англицизама. С обзиром на чињеницу да постоји велики број скраћеница које се на енглеском језику користе у кратким порукама, те на велику учесталост употребе англицизама у говору младих уопште, анализом смо открили донекле неочекиване резултате који показују веома малу употребу скраћеница преузетих из енглеског језика.

- (M20) < *Napisi msg*>
 < *Jeeeeeeeste, moramo da ponovimo **asap**, ali sa Dacom ;-)* **Btw**, i ja kasnila na pos'o jutros, isto mi se spava do jaja, udavicu nekog :-D >
 < *Ma cula si 100% bree! Meni je **ok** ime.. I ja tebeeee <3<3>3 >*
 < *A neeeeeemoj ljutis **pls** .... Pa stvarno ne znam ni kada cu doci kuci... try to understand me :) ... **PLS**>*
 < *Ok, javi ako budes mogao ;-)* **thanx** :-* >
 < *Evo me na **fb**-u :-D >*
 < *Izvini, ja sam mislila da se malo pre zezas sad mi Maja kaze da si ozb. :D **sry** >*
 < ***Omg omg!!! Red alarm!!!** Luka popizdeo, zove Petra... javljam detalje... na sms ili na gmail/gtalk? >*
 < *[...]. Thanks za mejl, sacu da ga **fwd** gde treba. >*
 < ***Siss**, izlazis? <3<3<3<3<3 cokaа >*

Од свих ових англицизама једино *fb* има више од десетине примера, док се остали јављају у по неколико примера, три, четири, пет.

Напомињемо да смо већ у поглављу о графолошким иновацијама показали примере употребе логорама у скраћивању речи, али то су ретки примери (*U3povala=utripovala, o5=opet, laq=laku, frx=frka*).

Аутори из енглеског говорног подручја (Crystal, 2008a; Tagg, 2009) у својим анализама језика кратких порука наводе много више сличних примера скраћивања речи, и њихово постојање доводе у везу са потребом за концизним језичким изразом, али енглески језик има много више хомонимије између неких фреквентних речи и бројева и спелинга, него што је то случај са другим језицима (*four/for, two/to, CU/see you* и слично) тако да није неочекивано да се типови скраћеница које се употребљавају у одређеним језицима разликују и по својој фреквенцији. Међутим, у случају српског језика, показује се да разлози нису примарно концизан језички израз колико потреба за неформалношћу комуникације којом се успоставља близак интерперсонални однос међу саговорницима, што се види и по чињеници да у појединачним порукама налазимо и по неколико скраћеница.

- (M21) < ***Al** pazi da je ne zagubis... ja cu te **cim** al ti moras tog trena da iskocis **nemo** posle bude u sred sam partije. >*
 < *Mikoooooo, **de si, si dobro?** Nista nisi odgovorila juce: [...] >*
 < *Mile **ocu didem** samo me pozovi desetak min pre nego sto podjemo.. [...] >*

Можемо закључити да скраћенице представљају комбинацију уобичајених скраћивања у писаном стандардном језику и скраћивања

која говорници преносе из типичног говорног језика и да то јасно говори о „хибридном“ статусу језика *SMS* порука. Уопштено речено, њихова функција је с једне стране економисање дужином порука, а с друге стране, указује на способност говорника да процене шта се може скратити, а да то скраћивање остане довољно јасно.

ИЗРАЗИ НЕОДРЕЂЕНОСТИ

Уводне напомене – о неодређености и непрецизности у језику уопште. У различитим правцима и дисциплинама пуно је текстова у којима се расправља о непрецизности или неодређености језика. То се често односи на језик уопште или уже, на неке језичке појаве које се сматрају „инхерентно“ или „намерно“ неодређенима. Оваква обележја се супротстављају појмовима ‘прецизности’, ‘конкретном’, ‘одређеном’, али се ни ти супротни појмови не дају лако и јасно дефинисати. У ствари, постоји дуга историја расправе о језику па и сазнању која се односи на неодређеност уопште, а често је повезана са идејама о томе да је сам људски језик у основи несавршен и непрецизан, па би стога требало потражити „идеалан језик“.

Једна од појава о којима се дуго расправља, поготово у филозофији и логици, јесте тзв. ‘соритски парадокс’, немогућност да се одреди, на пример, колико је потребно зрна песка да можемо да говоримо о гомили песка. Слично „гомиле“ су и неке друге речи, нпр. градабилни придеви, о којима се писало и у лингвистици.

Већ је Сапир (Sapir, 1944) посветио пажњу градабилним антонимима. По њему и позитив ових придева има имплицитну градабилност, односно стварно значење се не може одвојити од стандарда који се имплицира употребом придева и њеног колоката (*ibid.*, 93) Експлицитност се читује у поређењима: *Тамо је мање људи него овде.* – оно је и језичком формом исказано, док су имплицитна у тврдњи попут: *Овде има много људи.* Штавише, разрађујући ову основну идеју он тврди да све што се може квантификовати јесте инхерентно градабилно као и оно на шта се квантификација може односити (*quantifiable and quantificates*). То су и други придеви, именице, глаголи: *црвен, кућа, трчати*, итд. Указујући на разлике између логичких, психолошких и лингвистичких погледа на степеновање, Сапир на више места говори о „збрканим“ проценама и терминологији (*ibid.*, 454), „беспомоћности језика“ да нпр. створи неутрални термин на скали, па стога кажемо *Колико је дуг X?, Он је 2 метра дуг*, употребивши имплицитан, али неодређен термин (*ibid.*, 456). „Већина језика пати од недостатка начина да изрази неке аспекте степеновања на

недвосмислен начин“ (*ibid.*, 462). Другим речима, и Сапир полази од тога да су неки изрази у великој мери, а можда и већи део језика, неодређени.

Слично као код оваквих ајтема може се поставити и питање уопште за језик: да ли се ради о пресликавању појава из реалног света, те су те појаве нејасних обриса, или је то немогућност спознаје, или инхерентна особина језика.

Једно од показатеља како разумети такве лексеме је, стога, погледати контекст у којима се јављају. Тако, рецимо, придев *велик* може стајати, колоцирати са именицама: *велико место, велика шерпа, велика марама, велики ексер, велика кућа, велике врућине, велики пацов*, па и уз апстрактне именице: *велика несрећа, велика штета, велика тајна, велики ратови, велика мука, велика брига*. Чак и ове именице могу бити зависне даље од ширег контекста (*велика штета на папиру, велика штета на ауту, велика штета по усеве* – укључујући и текстуални контекст), али и веровања и ставова учесника у комуникацији. Сматра се да постоји нека врста акомодације контекста, односно веза контекста и неодређених израза је не само карактеристика језика, него је управо оно што омогућава ефикасну комуникацију између кооперативних саговорника (Égré et al., 2023:1075).

Чињеница је да је језик систем чије јединице нису у директном односу према стварности. Многе ‘опште’ и фреквентне речи можемо да употребимо за више случајева, што не би било могуће када би сваки елемент у језику био недвосмислена, прецизна ознака, јер би то значило да имамо огроман, и у принципу когнитивно несавладив вокабулар, и тешко би комуницирали. Језик је у том погледу суштински економичан систем који је максимално прилагођен потреби да се споразумевамо.

У ужем смислу, неодређеност се односи на оне изразе или структуре које су, по неким од дефиниција, инхерентно или интенционално неодређене. У њих се сврставају разни феномени: елипса, импликатуре, лексеме с изразито општим значењима, разни модификатори, неодређени квантификатори, поједини типови реченица (пасивне), итд. (Biber, 1995; Carter & McCarthy, 2006: 928). Такве и сличне појаве се описују у прагматици, корпусној лингвистици, повезане су са дискурским маркерима, модалношћу, оградама (у теорији учтивости) и сл.

Постоји и специфичан круг, углавном лексичких појава, којима се посебно приписује ‘намерна’ неодређеност. То су речи или изрази општер значења (нпр. у енглеском језику: *thing, stuff, or whatever, sort of, or something, or anything, nearly, many, at least, properly, more*) који се циљно користе да би означили људе, ствари на неспецифичан, непрецизан начин. Такви намерно неодређени изрази су поготово чести у неформалном говорном језику (Drave, 2002; Channell 1994; Carter & McCarthy, 2006), а за разлику од

неких других неодређених израза не могу се заменити неким прецизним изразом.

Неодређеност се приписује различитим узроцима: генеричком карактеру речи, чињеници да је значење у принципу нехомогено и промењиво у зависности од контекста, непостојању јасних граница у спољњем свету. Кристал и Дејви (Crystal & Davy, 1969) сматрају да се заправо ради о томе да говорници не могу увек да се сете или пронађу одговарајуће речи, или да у језику не постоји одговарајућа реч, те да је предмет разговора такав да не захтева прецизност, већ је опис или приближна реч довољна, и да намеран избор непрецизних израза доприноси одржавању друштвене атмосфере. Говорници једноставно нису сигурни у нешто, желе да уштеде на времену у разговору, поготово у неформалној комуникацији, да се одржи добар међусобни однос, да не звуче сувише категорички, превише учени, па настоје да буду мање прецизни. Оградама изражавамо несигурност, сумњу, избегавамо критику због сувише категоричне изјаве.

У многим од објашњења јавља се тзв. 'заједничко предзнање' (McCarthy, 2006; O'Keeffe et al., 2007). Ово заједничко предзнање може бити енциклопедијског типа, или оно које се ствара дискурзивним путем (нпр. током разговора). Сматра се да свака дискурсна група има заједничко предзнање које дозвољава да се буде не-специфичан, а то се посебно истиче за разговорни свакодневни језик (Channel, 1994). Захваљујући томе, неки референцијални израз и контекстуална информација омогућавају успешно међусобно разумевање саговорника (*Јуче сретнем оног Перу* – овакав почетак приче у разговорном језику увек може да се допуни ако саговорник жели додатне информације о ком „оном“ Пери се ради). О томе говори и један рад (Hognoiu, 2014) који показује да именичке синтагме уведене неодређеном придевском заменицом упућује на ентитет или особу чији „идентитет не захтева даље детаље јер је то небитно за причу, или је већ речено“, функционишући само евокативно за причу; осим тога, намерно користећи неодређене изразе, причу може слушалац да надопуњује звуковима и сценама у свом уму, стварају *заједничко значење* у процесу остваривања дискурса.

Зависно од предмета истраживања, неодређеност и неспецифичност се приписују различитим типовима дискурса. Тако се рецимо, поезија, а некада и шире уметност, сматра доменом у коме је неодређеност пожељна карактеристика. У језику науке, многи изрази неодређености, у којим се преклапају са појмом 'ограда', имају већ наведену функцију избегавања категоричности, па су и ту потребни. У језику политике, сматра се, непрецизност и неодређеност су обележја говора (употреба пасива, личне заменице у плуралу, и сл.). Интересантно је једно истраживање о

перцепцији прецизности, које показује да утисак читалаца/слушалаца више зависи од категоричности исказаног политичког става, а мање од тога колико прецизности, детаља садрже говори политичара. То говори о томе колико је сама 'прецизност' варијантан појам (D'Errico et al., 2013). До које мере иде варијабилност у схватању прецизности насупрот непрецизности показује чланак о употреби неодређеног језика у рекламама (Wenzhung & Jugyi, 2013) у коме се наводи да су основне функције неодређеног језика да омогући флексибилност комуникације, убедљивост реклама и тачност информације, или негативна функција да наведе примаоца рекламе на погрешан траг (намерно). Овако опречне функције се испољавају у употреби личних заменица, пословица, недовршених реченица, избором лексике, а рецимо, неодређеност дестинације у рекламама за путовања се тумачи 'прецизношћу', јер, како тврде аутори, ту се „прецизност постиже јер се даје баш онолико информације колико треба“, „јер се и не зна где читалац жели да путује“ (Wenzhung & Jugyi, 2013).

У разговорном језику (међу пријатељима и у релативно неформалним ТВ интервјуима) јављају се готово исти изрази неодређености (апроксиматори и екстендери), са сличним функцијама за постизање (псеудо)интимности међу саговорницима, у коме је доминантна импресија репрезентације заједничког искуства, ублажавање неслагања међу саговорницима, супституција „речи“ коју говорник или не зна или не може да се сети (*залепе, зашију (протезе) за месо, разредили чоколаду*), као маркер цитирања, проширивање категорије, делимитација сегмента у дискурсу (Половина & Панић Церовски, 2013). Интересантно је да аутори који се баве говором тинејџера истичу да је употреба неодређеног језика код њих једно од средстава да буду „cool to demonstrate that one cannot be bothered to be precise“ (Stenstrom et al., 2002, цитирано према Lin, 2013: 21). Овакви закључци можда имају основа, али би свакако било потребно још више истраживања у том правцу, пошто се ради о тенденцијама које могу зависити од низа фактора, на пример, колико често се међусобно друже и комуницирају саговорници. Свакако је то релевантно за наш корпус порука, с обзиром да се већина саговорника, поготово младих, дописује свакодневно и често.

У овом одељку позабавићемо се неким језичким јединицама којима се често приписује неодређеност, а које могу илустровати и омогућити поређење дискурса SMS порука са другим типовима дискурса. Иако је, како смо већ напоменули, број појава које различити аутори узимају као средства за исказивање 'неодређености' често много шири, ми ћемо се позабавити само мањим кругом лексичких средстава које се, било по томе што су релативно фреквентне, попут личних заменица *ја* и *ти*, као и деиктичких прилога *овако*, *онако*, *тако* од којих је овај последњи доста

фреквентан, као и низом апроксиматора и екстендера у ужем смислу (*и тако то, и сл., итд., бла бла*).

Специфичност *SMS* и онлајн комуникације је недостатак неких невербалних и паралингвистичких сигнала, али је то случај и са епистоларним дискурсом, па и са писаним текстовима уопште. Тачно је да је локација пошиљаоца и саговорника другачија од локације саговорника у случају разговора лицем у лице. Међутим, оно што је заиста ново у *SMS* комуникацији јесте то да се локација може мењати брже него раније, нпр. можемо извештавати на сваких пола сата где смо, или можда још интересантије, комуникација се може остварити у писаној *SMS* форми чак и када су саговорници близу једни других, на пример, на часу у школи, у некој бучној просторији, и сл. У зависности од ситуација, могуће је да се језик прилагођава специфичности овог типа комуникације, мада такве специфичности можемо више да очекујемо у смислу тенденција, него неких посебних језичких инвенција. Такође, релевантна разлика у односу на остале типове комуникације јесте чињеница да се 'оквир' комуникације, па и 'референтни оквир', бар када је у питању деикса, успоставља и средствима аутоматизованог приказивања имена аутора поруке и времена слања поруке, што омогућава неке измене у уобичајеним ритуалима ословљавања и постављања временске деиксе. То се односи на новије *Android* и *iOS* телефоне, који, заједно по примању порука, приказују тачан датум и време примања поруке, што је свакако релевантно и за неке особине дискурса порука (Jelić & Rađenović, 2022: 345). Осим тога, телефонски позив или порука, или телефон у подигнутој руци, могу да послуже препознавању саговорника који су сусрет договорили писаним путем (имејлом, порукама) а да се пре тога нису ни видели ни сусрели, нпр. *Ја сам ту, испред улаза* (ознаке места).

Деиктичке личне заменице *ја* и *ти*

У настојању да објасни зашто су деиктичке речи нужне у језику, и како то да рецимо, *ја* нема 'прецизно' значење, попут властитог имена, коме се приписује сингуларна референција, већ упућује на било кога ко је говорник, Лајонс (Lyons, 1977) наводи следећу аргументацију. Поставља питање да ли би језик уопште могао бити прецизнији када је у питању упућивање на говорника и саговорника. Тако уместо личних заменица *ја* и *ти* (а оне су присутне у свим језицима) можемо да замислимо неки квази „енглески“ у коме би уместо заменичког првог и другог лица, па и без граматичке категорије лица, употребили нпр. властито име, па бисмо уместо *I am hungry* морали рећи: *John Smith be hungry*, или, ако је употреба властитог имена опет помало неодређена, онда: *The master be hungry* (ако

су саговорници „господар“ и „слуга“), или: *The person who is speaking is hungry*, а ту реченицу бисмо опет морали протумачити на следећи начин: *The person who is uttering this very utterance is hungry* (Lyons, 1977: 639-646). У суштини могли бисмо ићи и даље са таквим резонувањем, па да претпоставимо да треба заменити и деиктичку неодређеност глаголског времена, да додамо „егзактно време, у секундама“ уместо презента, што би у крајњем исходу довело до бесмисла, јер заправо никада не бисмо могли ни да је саставимо – за њен сам изговор потребно је неколико секунди, и увек бисмо каснили, без „прецизности“.

Личне заменице представљају парадигму која је веома специфична по томе што се заменице за треће лице у многим језицима, па и у српском, значајно разликују од првог и другог лица, како по облику тако и по функцији. Док заменица трећег лица означава неког референта, особу, предмет, или нешто треће, заменице прва два лица „упућују“ на улоге говорника и слушаоца, односно на улоге у комуникацији. Већ је Бенвенист (Benveniste, 1966), истакао да деиктичке заменице *ja* и *ti* могу да се посматрају пре свега као прагматички феномен, карактеристичан за говорни језик (*ibid.*, 252). Саме по себи, оне су „виде“ – „празне, без садржаја“ (*ibid.*, 263) док се не употребе у неком разговору, комуникацији (шире у Polovina, 2022: 369).

Када се анализира фреквенција употребе заменица *ja* и *ti*, види се да су изузетно фреквентне у свим типовима говорног језика, што ћемо приказати следећом табелом.

Табела 3. Фреквенција личних заменица у различитим типовима дискурса изражена у процентима јављања у односу на цео корпус

SMS	Разговорни језик	TV интервју	Скупштина
<i>ja</i> – 1,26	<i>ja</i> – 1,43	<i>ja</i> – 0,71	<i>ja</i> – 0, 51
<i>ti</i> – 0,62	<i>ti</i> – 0,35	<i>ti</i> – 0,01	<i>ti</i> – (0,00)
(<i>mi</i> – 0,11)	(<i>mi</i> – 0,12)	(<i>mi</i> – 0, 43)	(<i>mi</i> – 0,79)
(<i>vi</i> – 0,04)	(<i>vi</i> – 0,01)	(<i>vi</i> – 0,30)	(<i>vi</i> – 0,25)

У Табели 3 се јасно види да тип комуникације мање или више утиче на употребу деиктичких заменица у различитим типовима говорног дискурса (Табела без ступца за SMS поруке објављена је у Polovina, 2022: 374). Разговорни језик и SMS поруке се значајно разликују по далеко већој употреби тих заменица у односу на формалније ситуације ТВ интервјуа и скупштинских говора што се могло очекивати, с обзиром да се и корпус

разговора и корпус *SMS* порука састоји од комуникације међу блиским пријатељима, често вршњацима, у неформалним ситуацијама. Пошто смо у наведеном раду (Polovina, 2022) указали на разлике између разговорног језика и формалније комуникације у ТВ интервјуима и скупштинским дебатама, овде ћемо акценат ставити на употребу личних деиктичких заменица у *SMS* порукама и поредити разговорни језик са њима.

Као што се да приметити из табеле веома је честа употреба заменица првог и другог лица једнине у порукама. У српском, наставак за лице на глаголском облику у принципу би требало да омогући да се личне заменице мање користе. Такође бисмо очекивали, с обзиром да је идентитет саговорника у највећем броју случајева с познатих бројева и да је међусобна идентификација саговорника аутоматска, да је употреба деиктичких заменица друкчија него у разговорном језику. Међутим, видимо да је њихова фреквенција велика и у порукама, с тим што се процентуално мање употребљава *ja* а више *ti* у порукама у односу на разговорни језик. (О употреби заменица *mi* и *vi* у порукама, са примерима ексклузивних и инклузивних значења, видети Jelić & Rađenović, 2022)

Употреба заменица *ja* и *ti*. Обавезност употребе заменица *ja* и *ti* најчешће се јавља уз везник *i*, углавном у комбинацијама: *ti i ja* (ретко *ja i ti*), а нешто мање у комбинацији са неким властитим именом: *ti i Milica, ja i Miloš*, и сл. Осим тога, поређење саговорника са писцем поруке или неком трећом особом, најчешће у значењу „и ти такође“ подразумева блискост, али и обавезност употребе заменице *ti*, као у следећих неколико примера:

(M22) < *Ej, je l' da prijavljujem i tebe za koncert? :-)* *Idemo Vanja i ja - aj i ti breeeeeeee* >
< *Ne moz' da zamislis sta sam sve pojo...[...]...nadam se da i ti uckas dok ruckas [...]* >

Изостављање, односно употреба заменица *ja* и *ti*, чини се, зависи од неких прагматичких фактора. Тако, рецимо, комуникација путем *SMS* порука између два саговорника често почиње питањем „Шта радиш/радите“, која се јављају или као самостална порука, а то је најчешћи случај, којом се и пита и сигнализира да аутор жели да започне комуникацију, или као почетак дуже поруке, нпр.:

(M23) < *Sta radis, sekooo? Vidimo se danas, jeeej! [...]* >

Јасно је да би у овом случају било необично употребити заменицу *ti* јер њена употреба имплицира контраст у односу на „шта ја радим“.

Управо је контраст имплициран када се заменица употреби у таквим питањима: *Šta ti radiš?* А то је питање које се обично јавља након претходног извештавања аутора поруке о себи, нпр.:

(M24) < [...] **Ja** sad iz teret, sta **ti** radis? :-* >
< Blejim Sta radis **ti** >

Глаголи који се често јављају уз заменице *ja* и *ti* у номинативу су: *doći, ići, javiti, kazati, krenuti, znati, misliti, videti*, с тим што се ова последња три, по свом значењу у контексту, могу сврстати уз модалне глаголе *moći, morati, hteti*. С обзиром да су глаголи са модалним значењем и иначе чести у многим варијантама говорног, па и писаног дискурса, пажњу ћемо посветити употреби заменица са другим глаголима честим у порукама: а то су глаголи кретања и глаголи комуникације. Већина употреба глагола кретања односи се на раније испланирану акцију којом се остварује неки ранији састанак, виђање.

(M25) < sad cu **ja** da krenem Ok? >
< Sofija **ja** krecem za 2 minuta! **Ja** cu da te nazovem kada udjem u bus i **ti** kreni jer meni treba 5 minuta :D >
< Miko, **ja** krenula sad s posla, cekam te tamo! :-* >

Употреба апелатива (*Sofija, Miko*), те тражење сагласности за акцију (*Ok?*) додатно показује да се ради о комуникацији којом се најављује отпочињање остваривања неког договора.

Када се упореди употреба глагола *krenuti* са деиктичком заменицом *ti* и без те заменице, чини се да је у случајевима „прелиминарног“ најављивања акције уобичајеније употребити заменицу, а ако се ради о већ добро утврђеном плану у непосредној будућности, онда заменица није потребна, као што показује следећи пример:

(M26) А.: < Jesi kuci? Krecem za 5 min. >
В.: < Jesam, kreni... >

Глаголи комуникације везани су за различита договарања:

(M27) < **Ti** mi odg na viberu a **ja** cu ti slati poruku >
< odg **ti** slobodno **ja** moram jos zube da operem >

Глаголи кретања и комуникације уз које се употребљавају заменице *ja* и *ti* су на тај начин везани за остваривање и рекли бисмо, неку врсту

разграничавања или контрастирања улога које планирају или обављају саговорници. Као још једну илустрацију овакве функције заменица навешћемо разговор из неколико реплика, које илуструју такво 'распоређивање улога':

(M28) 23:02 – R.: < *Idi spavaj sad!* >

23:02 – M.: < *Laku noc, pa se sujemo sutra u toku dana :) >*

23:03 – M.: < **ja** sam tu, pa **ti** pisi >

23:03 – R.: < 'ku noć ^^ >

12:10 – R.: < **Ja** sam još u krevetu. Je l' ti ne bi bio problem da ih nazoveš i питаš? :D >

12:31 – M.: < **ja** sam se tek sad probudio isto, jer sam bio na treningu >

У реплици M.: < *ja sam tu, pa ti pisi* > на крају слања порука, тј. разговора путем порука око поноћи додељене су улоге (пошто је R. обећао да ће се побринути за карте за утакмицу), док се наставак комуникације сутрадан око подне одвија успостављањем новог наступа на сцени, у измењеним околностима, па је сада потребно означити и употребом заменице *ja* ко је у каквој 'улози' тог, следећег дана.

Субјективно нијансирање поруке уз помоћ, између осталог, и личних заменица, види се и у примерима:

(M29) < *Idem ja jos malo da ucim.. >*

< *Idem i ja na kupanje pa.konacno da spavam >*

< *Moj plan je da ja cim dodjem kuci posle faha odspavam >*

Уз глаголе кретања *ići*, *doći* изражава се намера, „план” активности, као активност коју писац поруке намерава да искористи као извињење, или лични план којим ће се, можда, и окончати слање порука. Ово окончање поруке још је јасније изражено аористом:

(M30) < *a ja sad odoh, danas bas puno posla imam >*

< *...Odo ja pod tus, nemoj kuckati vise, please >*

< *Ne znam sta ces ti al ja odo :D >*

< *Nista ondak odo ja na night bus. >*

На крају морамо истаћи употребу заменица у релативно честој „карактеризацији лика“ неког од саговорника, којима један саговорник, шиљалац поруке, жели похвалити или покудити другог саговорника, примаоца поруке. Нашли смо око 20-ак примера са *ti: ti si car, ti si moja*

sreca, ti si my angel, ti si genije, или *ti si bas psihic, ti si debil*, или са нешто ширим описом саговорника: *ti si potpuna i celokupna licnost, ti si odrasla i zrela licnost*, па и поетизованим: *ti si moja sudbinaaaaaaa, ti si zena mojih spovaaaaa*. С друге стране, аутокарактеризација пошилаоца поруке: *ja sam flexi, ja sam student, ja sam zaboravna baba, a ja kreten*, и сл. везује се за извињења, оправдања, образложења неког става.

Прилози у функцији исказивања неодређености

Поред придева и деиктичких заменица, прилози су такође једна од лексичких категорија која се често разматра у вези са неодређеношћу. У овом одељку осврнућемо се на неодређене квантификаторе *мало, пуно, много* и приказати неке резултате истраживања на корпусу порука (Јелић, 2023). Неодређени квантификатори имају посебно важну прагматичку функцију пошто у различитим типовима дискурса, чини се, не могу да се доведу у везу са неким фиксним стандардом, већ њихово значење бива условљено одређеном ситуацијом и од тога како саговорници виде дату ситуацију. Они представљају стални предмет истраживања у лингвистици и прагматици, било у оквиру разматрања језика неодређености уопште (Channell, 2000; Cutting, 2007), било као уже теме (Ristić, 2009: 131-155; Mišković-Luković, 2009; Kovačević, 1996) или у оквиру изучавања специфичности појединих типова дискурса или језичких регистара, у којима изрази попут неодређених квантификатора могу бити њихови индикатори (Biber, 1995: 137)

Показало се да од ова три прилога прилог *мало* предњачи, док су *много* и *пуно* мање учестали, али заједно чине приближан проценат употребе. Наиме, у корпусу SMS порука, од 155 000 токена, адверб *мало* је међу првих 100 најфреквентнијих речи, а међу адвербима фреквентнији су: *samo* (569), *sutra* (543), *tako* (387), *onda* (382), *bas* (379).

Прилог *мало* јавља се у нашем корпусу 354 пута; као прилог уз именицу релативно ретко: *мало тренутка, мало времена, мало батерије (имам), мало пива, мало mustuluka*; много је чешћи као прилог из придеве и прилоге: *мало боље, мало раније, мало касније, мало дебиља, мало глупо, мало дузе, мало хаотична, мало много, мало клјаква, мало тамурно, мало нервозна, мало пијана, мало онако (пада киса), мало слогирана, мало промукла, мало теже*. Најчешће, пак, овај прилог модификује значење глагола: *одмарај мало, да се суете мало, читам мало, просетам мало*, и сл.

Ређе се јавља у значењу „а. у незнатној количини; испод потребне мере, недовољно” (Према Речнику Матице српске). Значење недовољности не произилази из самог прилога, већ из контекста у коме се појашњава неки тип стандарда у односу на који се испољава „недовољност”. Без тог

додатног контекста могло би се протумачити да се ради о „б. *извесној, не великој количини*” (Речник Матице српске). И иначе, како је већ примећено и у случају других језика, нпр. енглеског (*a little*), ова лексема је „мултифункционална” (Claridge et al., 2021), односно има изражену полисемију, те није увек једноставно без контекста одредити о ком се значењу ради. Иста недоумица се јавља и у примерима из нашег корпуса: „мало сам дремнула”, може да се разуме као значење „количине”, односно времена колико је „дремање” трајало, али и колико је ‘јак’ сан био: „мало сам дремнула, па нисам чула телефон”. Стога је у анализи оваквих, неодређених прилога, као што је прилог *malo*, најважније сагледати тип колокација и контекст који се јављају уз њега.

Анализа корпуса *SMS* порука је показала да се језички и прагматички аспекти употребе могу груписати према колокацијама и контекстима у којима се јавља прилог *malo* у следеће категорије: 1) *Временски ток*. Ова најчешћа улога је очекивана, пошто је већина порука усмерена ка договарању за виђење и дружење. Колокације *malo kasnije* и *malo ranije* се као ознака трајања у времену у корпусу ретко упоређују са неким другим трајањем, већ се јављају у оквиру говорних чинова извињења и имплицитним „него што сам ја/ти очекивао/ла”, као неком врстом стандарда. И најчешће иду уз глаголе кретања: *ići, doći, otići, izaći, vratiti, svratiti, prošetati, krenuti*, глаголе „некретања”: *ostati, biti (negde), čekati, sedeti, zadržati se*, и глаголе комуникације: *zvati, pozvati, čuti se*. Наравно, зависно од контекста временско трајање је у тачном физичком времену немогуће прецизирати. За разлику од *malo + „komparativ”*, прилог употребљен уз придев *malo rano* и *malo kasno* има другачије значење - „сувише”: < *odmah idete? pa zar to nije malo rano?* >. Временско значење се често подразумева уз глаголе кретања или физичког стационарања у неком месту: < *sad cu jos malo da krenem na fax* >. 2) *Психо-физичко стање*. Друга велика група колокација са *malo* односи се на физичко стање особе, углавном писца порука, и даље се може груписати у семантичку потподелу на: а) здравствено стање: < *E ipak ne dolazim veceras, sjebala sam nogu, pa sam malo kljakava...jbg, smotanka :-D* >; б) физички изглед: < *Taman da smrsas malo* >; в) психичко стање: < *Onako sam, nesto sam se ukocila, pa sam malo nervozna* :-(>. 3) *Понашање и социјалне односе*. < *Jeste malo glupo jer ce on onda odmah skontati [...]* >. 4) *Рад и одмарање*. < *pa reko aj sutra onda malo da ucim...i zato te nisam ni pitala* >, < *Je l' si uspela malo da dremnes i odmoris* >. 5) *Комуникацију*. < *I tu smo se malo dop i tako...<333* >. 6) *Атмосферско време*. < *Kod mene pada malo sneg uzasss* >.

Ове групе колокацијских контекста прилога *malo* су уочљиве, пре свега, по својој учесталости. Најчешће имају умањивачку функцију у оквиру говорних чинова, на пример, извињења или тражења образложења.

Прилог *mnogo* се донекле јавља у сличним колокацијама као прилог *malo*, што је и за очекивати с обзиром на то да су антонимни, на пример у вези са: 1) временским током: < *Ne.. Brate ja sutra moram mnogo ranije na posao tako da cu ici svojim autom* >, 2) физичким стањем: < *Evo lezim, mnogo me boli stomak, prvo sam povracala jos* >, 3) психичким стањем и евалуацијом: < *nista specijalno nije uradio, ali me nervira mnogo pricacu ti zasto :D* >. Будући да је уочена скоро дупло мања фреквенција у односу на претходни прилог, колокације и језички контексти прилога *mnogo* се могу свести на друкчије категорије везане за говорне чинове. *Mnogo* у значењу „у великој мери” налазимо у колокацијама са *hvala, voleti, ljubiti, značiti, nedostajati*, односно у одговарајућим говорним чиновима: 1) поздрављања: < ;-) *Sve naj, ljubim mnogo :-** >, 2) захваљујућа: < *Hvala ti. To mi mnogo znaci, onako bas bas. :-) :-)* >, 3) индиректних поздрава и исказа љубави: < *I mnogo nam nedostajes!* >, 4) и извињења: < *Drage moje devojke, ja vam se mnogoooo izvinjavam na ovom brutalnom kuliranju...* >.

Прилог *mnogo* се јавља као појачивач позитивних особина, уз предикате позитивног значења, уз придеве и прилоге попут *lako, lepo, bolje, srećna, zgodna, dobar, cakan, simpatican*, односно глаголе *voleti, svidati se*: < *I meni isto, mnogo mi je simpatican :)* >. Уколико је контекст негативан, значење овог прилога је 2. *сувише, претерано, преко мере* (Речник Матице српске), и то уз глаголе који означавају социјално неповољну конотацију: *čekati, cимати, oговарати, муčiti, šljakati* и сл. < *nadam se da su imali obzira i da te nisu mnogo cimati ;-* >, или се та негативност испољава кроз прагматичке импликације, чак и ако контекстуално реченица не садржи негативне конотације: < *Idem sama, neam s kim da podelim taxi a mnogo ce da me iznese za samo taj 1 pravac* >; < *ne znam sta je sa kamerom...losa je..mnogo belo..ko da je magla na slici hahahah* >

Прилог *puno* се у скоро три четвртине случајева јавља у говорним чиновима: 1) поздрављања, захваљујућа: < *Hvala puno mila moja!!! Ljub ljub ljub* >, 2) и честитања: < *Hristos se rodi!:-) Puno puno ljubavi, zdravlja, i sreće!* >. Чињеница да се прилог *puno* овако често јавља у овим говорним чиновима као појачивач, показује да је он преферирани појачивач када је неком потребно пожелети срећу, успех, честитати и слично.

Када се упореде ова три прилога: *malo, mnogo* и *puno*, заједничке црте су следеће: прво, сва три прилога се релативно ретко јављају као модификатори придева, прилога и именица, и најчешће модификују глаголе или предикатске синтагме. Даље, постоје заједнички тематски контексти у којима се јављају: физички изглед, физичко и психичко стање, временски ток и атмосферско време, понашање људи и социјални односи. Наравно, некада се и у оквиру истих контекста неки више употребљавају (*malo* у исказима везаним за временски ток се много чешће употребљава

уз лексеме „рано” и „касно”, односно њихове компаративне облике у поређењу са друга два прилога). На крају, имају исти значај за остваривање говорних чинова.

Међутим, управо код остваривања говорних чинова настају и знатне разлике. Док се *mnogo* а поготово *puno* често користе за појачавање позитивних и пожељних говорних чинова исказивања љубави, пријатељства при писању порука, упућивања честитки, захваљивања, па чак и експлицитног извињавања, прилог *malo* има прагматичку функцију ублажавања у оквиру давања образложења за одбијање позива на дружење, за приказ узрока и последица одређеног понашања које не мора бити пожељно за саговорника, и слично.

Битно је истаћи да се појачивачи *mnogo* и *puno* више јављају унутар негације или негативног прагматичког контекста, док се прилог *malo* само у једном примеру нашао у таквом контексту (< *ipak 5 puta nije malo* :>), што је и разумљиво с обзиром да се он налази на „негативном крају скале градирања”. У неким случајевима, *malo* можемо рећи да је антонимно наспрам *mnogo* и *puno*, па на пример, могуће је рећи: *мало ме боли стомак насупрот много ме боли стомак*, али исто тако у многим случајевима нису међусобно замењиви: *пуно поздрава* - *мало поздрава; однос антонимности мења се, дакле, у зависности од контекста: *немој ни много да чекаш* – *немој ни мало да чекаш*; *ако ти баš не недостajem puno* – *ако ти не недостajem (bar) malo*. У сваком случају, понашање ових прилога у смислу антонимности и њених могућих ограничења би била интересантна тема за неко будуће истраживање, као и неки други структурни и прагматички аспекти функционисања ових прилога.

Прилози за начин и количину са деиктичком семом

На почетку овог одељка о прилозима са деиктичком семом, неодређеним прилогом *некако* и неодређеном заменицом *нешто* у функцији прилога, навешћемо табелу учесталости укупног броја примера које смо нашли у корпусу SMS порука.

Табела 4. Фреквенција неких прилога неодређености изражена у процентима јављања у односу на цео корпус

Прилози	SMS
<i>toliko</i>	0,02
<i>ovoliko</i>	-
<i>onoliko</i>	-

<i>tako (tako da)</i>	0,24
<i>ovako</i>	0,03
<i>onako</i>	0,017
<i>nekako</i>	0,014
<i>nešto</i>	0,17

Као што се види у Табели 4, прилог *tako* спада у релативно фреквентне речи у порукама, док су неки веома ретки: *ovoliko*, *onoliko*. Управо нас је учесталост прилога *tako* навела да се позабавимо улогом ових прилога у порукама, с тим што треба истаћи да готово једна трећина његовог јављања има јасну функцију везника за последичне реченице, нпр.: < *misllila sam oko 7 da budem u atrijumu:*) *tako da ti opusteno kadgod da dodjes,...*>; <... *ne moze da ustane, tako da ste dobrodosli* >.

Неодређени прилог *некако* и неодређена заменица *нешто* у функцији прилога. Прилог *некако* је у Речнику Матице српске, у основном, првом значењу, готово таутолошки одређен: „1. *на неки неодређен начин, као да је онако како се то предикатом износи.*” Друга два значења су: „2. *отприлике (за време), приближно, отприлике.* — ... *некако* после Нове године ....“ 3. „*било како, ма како; мало боље, мало лепше.*“

У корпусу SMS порука налазимо овај прилог најчешће уз друге прилоге: *drugačije, puno, blam, prljavo, kul, čudno, lepo, uvek, sutra*. Најопштије прагматичко значење које му можемо приписати је илустровано следећим примером:

(M31) < *Pa to, oni su normalniji hahaha ali nekako je 92 puno, nemam pojma :P* >

Ради се о величини групе студената, а тврдња да их је 92 *puno* се модификује прилогом *nekako*, који и овде и другде јасно говори о правој ‘недређености’, субјективном осећању, коју говорник не уме да одреди или искаже, што показује и додатно речима: *nemam pojma*.

Такође се јавља уз глаголе који означавају неко ‘превазилажење одређеног проблема’: *naci cemo ga vec nekako, snaci cu se vec nekako, nekako uspeti da se iskombinujem, vec [ćemo] nekako utanaciti, snacicemo se valjda nekako, da pomognem tati nekako, da prepisem nekako sutra*; глаголе којима се означава ‘уопште животна борба’: *al guram nekako, borim se nekako, prezivljavam nekako, drzim se nekako*; затим уз глаголе који се односе на дружење: *iskombinovati za vidjanje nekako, snacicu se ja za sutra, nekako*; уз предикате којима се означава процена одређене ситуације: *nekako kao da*

ti se ne sviđa, nekako ne bih tako odmah da mu se javljam, nekako mi je jako zanimljivo, al nekako mi je glupoo, samo je mene nekako blamm, bas se nekako lepo osecam.

Било да су у питању позитивне процене одређене ситуације, а таквих је мање (*nekako zanimljivo*), или процена неке проблематичне ситуације (*guram nekako*), прилог *nekako*, праћен у истој поруци са *netam rojma, ne znam*, футуром глагола, често јасно показује да је недоумица код говорника когнитивног типа, односно да говорник сам исказује немогућност да тачно одреди степен неке особине, излаз из неке ситуације, превазилажење проблематичних ситуација. Готово да бисмо уз сваки такав израз са *nekako* могли додати „не знам тачно како, али осећам, очекујем да је стање присутно/ да ће се радња остварити/ али тренутно не може да се каже како”. Уколико би био изостављен овај прилог, искази би имали помало неоправдан степен категоричности и не би имали ту ноту субјективне неодређености коју осећа говорник.

У многим случајевима неодређена заменица *nešto* не „заменује” стварно неки прецизан садржај, већ као и многе опште речи, показује да у датом тренутку разговора, односно комуникације путем порука, не може да се каже нешто прецизно. Отуда се ова заменица јавља најчешће у питањима, нпр. *Jeste pricali nesto?; Jel pita nesto?* или нпр. у хипотетичким реченицама: < *ako marko opet bude rekao nesto za mene odmah mi javi!!!!* >. Има доста примера у којима та заменица поприма улогу прилога: <... *Msm jako me zanima sta je hteo da uradi jer mi uopste i ne pricamo nesto bas zato sto se meni on sviđao ...*> где уз негацију глагола *pričati nešto* нема логике да се разуме у смислу „нешто прича, али не знам тачно шта”, већ пре може да се парафразира са „причамо врло мало, скоро никако”. Слично је и са: < *Da bree, ja evo ustajem sad i bas razmisljam kako je nesto mračno :P* > – „помало мрачно” или < ... *Pa brte taman je marko nesto krenuo ka meni a onda je luka urao...* > – „некако кренуо”, „мало кренуо”.

Но, пошто и ова заменица уз *tako* може да постане израз – екстендер, овде смо само укратко приказали њене основне употребе. Неодређеност је у основи значења неодређених заменица и прилога, и њихова употреба је или јасно когнитивна немогућност одређивања неке појаве у реалности, или, а то је ређа појава, избегавање прецизније формулације јер је ирелевантна за дати исказ и комуникацију.

Прилози са деиктичким елементом значења – овако, тако, онако. Прилози *овако, тако, онако* упућују на одређени начин остваривања неке радње, користе се за модификације значења придева и прилога, као и глагола, али није увек лако одредити када ће се који употребити. Стога анализирамо њихову употребу у *SMS* порукама како бисмо видели да ли се и у којој мери испољава неодређеност приликом њихове употребе.

У Речнику Матице српске, основно значење сва три прилога је таутолошки описано: овако – „1. *на овакав, на овај начин; онако* – „1. а. *на онакав начин, на онај начин (у оној мери и сл.)*“; тако – „1. а. *на такав начин, на тај начин, као то*“. Као друго значење се даје „поређење“ и слична значења – „истицање“ неке особине, итд. Једино се у одредници за *тако* наводе још неке употребе (значења) карактеристичне за говорни, односно разговорни језик. „4. ... б. *кад се нешто само овлаш, у општим цртама одређује или кад се отприлике оцењује нека величина, износи сл. — [...] како је сасвим случајно упознао тако некога официра. [...] Дете, тако од дванаест година, [...].* „Висок степен“ и „овлаш ... отприлике“ односе се на неодређену квантификацију помоћу овог прилога.

Две употребе: „4. а. *при уводном представљању, сликању неке ситуације, позадине догађаја или околности у којима се нешто збива. — Била тако два суседа*“, и 5. ... б) и ~ даље уобичајени израз уместо даљег набрајања, ређања сврставамо у анализи као прагматикализовану, дискурсну функцију овог прилога, као иницијаторе и екстендере.

Јасно је, као и свагда кад се ради о „малим речима“, да је за утврђивање њиховог значења врло често пресудан контекст. Стога ћемо у следећој табели поменути неке карактеристичне колокације уз које се јављају ова три прилога:

Табела 5. Колокати прилога *ovako, tako, onako*

	<i>ovako</i>	<i>tako</i>	<i>onako</i>
Придеви	<i>ruzna, lepo, lep</i>	<i>divna, dobra, raspoložen, srecan, zaljubljen, mladi, mokat, vaspitan</i>	<i>mrzovoljna, pijana, bitan, nafurane, crna, zaobljene, decji</i>
Прилози	<i>otprilike, selektivno, super, bezveze, rano</i>	<i>brzo, kasno, lako, prohladno, bolesno</i>	<i>ustaklo, profi</i>
Прилошке одредбе	<i>na daljinu, u fulu</i>		<i>u detalje! u cetri oka</i>
Глаголи	<i>bude, biti, ispade, vracas, ocekivala</i>		<i>ici, pitati, raditi, caskati</i>

Када се погледа Табела 5, у којој су наведени типични колокати, чини се да постоје извесне тенденције везане за колокабилне придеве и прилоге уз које се јављају ова три адверба. Тако се рецимо *ovako* јавља уз само два придева, *ružno* и *lepo*.

- (M32) < Oooooo:-(*hvala puno puno mico! :-** <3 *Hvala ti na **ovako** lepom pismu!:-):-) >*
 < *a stvarno ne kapiram zasto mrm da budem **ovako** ruzna! Brte svima sam ruzna :'(>*
 < ... *Ne mogu ti opisati kako se osecam.. Nikad mi nije bilo **ovako**.. Premorena.. Misici me bole ... >*

Док је првом примеру захвалност истакнута комбинацијом лексема *ovako lepom*, у друга два примера негативне особине (*ovako ruzna, ovako... premorena*), које су узрок незадовољства писца поруке, додатно се објашњавају: ... *ne kapiram... Brte svima sam ruzna* (порука тинејџерке) и *ne mogu ti opisati.. Premorena.. Misici me bole*, а та објашњења заправо експлицитно показују немогућност коју осећа аутор поруке да тачно, прецизно искаже ситуацију.

Када погледамо примере с адвербима можемо уочити извесну контрастивну ноту, што произлази из њихове деиктичке семе:

- (M33) < [...] *Ma dobro sam, samo se nerviram sto sam ustala **ovako** rano. [...] >*
 < [...] *Ma ne znam kako bi svatila jucerasnju [poruku], da ne ispadne da ti izjavljujem ljubav, bolje **ovako**, selektivno ;-) >*
 < *Msm sve je **ovako** super, ali je hladno!>*
 < *Nije davala recenice bas iz lekcija ali se odnose na Rim, rimske pesnike, govornike a ima i nekih **ovako** bezveze [...] >*

У зависности од значења прилога уз који колоцира, *ovako* се понекад осећа као релативно прецизан по значењу (*ovako rano, ovako selektivno*) ако претпоставимо да саговорници имају заједничко предзнање, и тада даје и емфатичку ноту, док у другим случајевима (*ovako super, ovako bezveze*) прилог *ovako* могао би се заменити и неодређеним *nekako* а да се тон исказа не промени битно. Још је за степен одређеније значење кад следи адвербијал (предлошке синтагме):

- (M34) < [...] *Jaoo pa ne moze **ovako** na daljinu >*
 < [...] *A meni je **ovako** u fulu sto je toplo hehe >*

Уз глаголе деиктичко значење прилога *ovako* је сасвим јасно, бар саговорницима, којима је контекст претпоставка на којој могу да заснују своје поимање значења прилога *ovako*:

- (M35) < *Kolikoo je hladnoo, ako bude **ovako** veceras ja ne izlazim >*
 < [...] *nego mi bzvz sto ispade **ovako** >*
 < [...] *a ti mi **ovako** vracas [...] >*

Као што се види из ових примера, деиктички елемент значења у *ovako* је блиско везан за прво лице, за говорника, или за непосредну ситуацију у којој се налази говорник, тј. аутор порука. За разлику од *ovako*, прилог *onako* се односи на општије субјекте, ситуације које су временски и просторно удаљене од 'сада' и 'овде':

(M36) < [...] *kad ustanes sva **onako** mrzovoljna u 6, [...]* >
 < [...] *sinoc **onako** pijana sam verovala, :-[...]* >
 < [...] *gde pobeze danas sa chata u **onako** bitnom razgovoru :-D, :P, [...]* >

У сва три примера ради се о неком неодређеном општем или прошлом догађају, ситуацији, па би било немогуће заменити *onako* једним од друга два прилога, а неодређеност није више објашњавана додатним исказима, субјективно обојеним когнитивним недоумицама као код *ovako*. Као да се ради о значењској вредности која би се могла описати са „знаш на шта мислим”. Слично је и са адвербијалима као колокатима:

(M37) < [...] *da mi lepo pricas, **onako** u detalje!* >

које можемо протумачити као позивање на заједничко предзнање о томе како изгледа „*onako u detalje*”.

Ова деиктичка удаљеност прилога *onako* је вероватно разлог што је попримио и значење „небитно”, „без неког посебног, видљивог разлога” у исказима попут:

(M38) < *Jel ides **onako** u grad ili se nalazis sa nekim, [...]* >
 < *Pa pitam **onako** [...]* >

У нашем корпусу порука најчешћи је прилог *tako*. Јавља се уз придеве *divna, dobra*, више пута и појединачно уз придеве: *raspolozen, srecan, zaljubljen, mladi, mokat, vaspitan*, с тим што често следи, и то у оквиру говорног чина давања комплимента и захваљивања, нека врста допуне којом се поткрепљује особина појачана прилогом *tako*:

(M39) < [...] *Sve najlepse i da ostanes **tako** divna kao sto jesi :-)* [...] >
 < [...] *Hvala vam sto te **tako** dobre i brinete, bas ste BFFs :** [...] >
 < [...] *Ok zahvaljujem :) Ljubi te seka **tako** vaspitanog :-)* [...] >

Као што се види, у већини случајева ради се о порукама које се односе на саговорника, или на ситуацију, време, место које је саговорник поменуо, а које је релевантно и за говорника и за примаоца поруке.

За разлику од комбинација с придевом, *tako* + прилог се, у већини случајева, јавља у реченицама с експлицитном негацијом, или имплицитном, лексички подразумеваном:

- (M40) < [...] *jer brte ne moze **tako** brzo da promeni misljenje* [...] >
 < [...] *jutros bilo 12 stepeni...i bice **tako** prohladno sve do 5. Jula* [...] >

Иако по својој природи деиктички прилози имплицирају неку врсту поређења, па се може претпоставити да саговорници заједнички могу да одреде „како брзо” је „*promenio mišljenje*”, односно, у примеру са *tako prohladno*, да разумеју да претходна реченица даје ‘стандард’ за *tako*, у наредним примерима је значење неодређеније и ближе некој врсти појачивача.

Ова појачивачка улога се најбоље види уз лексеме које садрже негативну сему:

- (M41) < [...] *prekini da se smejes **tako** bolesno* [...] >
 < *E bas mi je zao za izlazak,jbg kad se **tako** sve bzvz potrefi* >

Значењска сема „поређења” код прилога *tako* постаје сасвим јасна када су експлицитно исказане две ситуације које се пореде:

- (M42) < **Kako** vi kazete, **tako** cu :-) >
 < *Sve ti ja pamtim, **kako** ti prema meni, **tako** cu i ja prema tebi :p* >
 < *...ali mislim da je jedne nedelje **tako** a druge **ovako**, meni odgovara petak <3* >

Из наведених примера види се и повезаност прилога *kako...tako, tako...ovako*.

Може бити и да је једна од поредбених ситуација поменута у претходној посебној реченици, или претходним порукама (контекстима):

- (M43) < *A gosn 01 navikao da ga goste? Je l' ga **tako** i kod kuce maze i paze? :-D :-D :-D* >
 < *Pa da, **tako** cu i ja.* >
 < ***tako** je i meni bilo kad sam uzela paket ...>*

Чак и кад нема експлицитне друге компоненте поређења, претходни примери показују да се таква компонента подразумева.

И прилог *ovako* може да се употреби поредбено:

- (M44) < Pa lepo! Po izgledu Igor **a ovako** po ponasanju mi se cini da su oboje okej :D >
 < ... pricala sam s tatom i bilo je kako sam i pretpostavila: vise bi voleli da iznajme nekom na duze vreme...jbg, da je do mene - ne bi bilo problema, a **ovako** oni odlucuju a ja se u to ne mesam :-/ [...] >

Када се упореди употреба горе описаних прилога са прилозима за количину, јасно је да се они могу у много случајева међусобно заменити, али је приметно да у малом броју примера са *ovoliko*, *onoliko*, које смо пронашли у корпусу, три су у оквиру говорног чина извињења:

- (M45) < E izvini sto smo se **ovoliko** zadržali...necu da te smaram posto malo >
 < Izvini sto sam te **ovoliko** puta zvala! <3 >
 < [...] ... i izvini sto mi je **ovoliko** trebalo ovu pslednju sam 3puta slala [...] >

Један се односи на комуникацију:

- (M46) < Ok, cim se ne javljas **ovoliko** dugo, znaci da ste se videli :-) Uzivaj >

А два на субјективно јаку емоцију:

- (M47) < Znaci ne znam zasto je danas **ovoliko** mracno! Ja sam sada u busu i skoro je mrak >
 < Nikad, alii nikaad nisam **ovoliko** jedva cekala zimski raspust!! >

За прилог *onoliko* само један пример смо нашли:

- (M48) < Hahahahaha..blagosloven bio moj novi tel.i **onoliko** sinocnog rada na njemu :-D:-D Sta bre do 6 nisam zaspala?do 5.. I ne bi se dop.do zore,rekla bih ti cao bila sam bas umorna:-D >

Најчешћи прилог за количину је *toliko*, са истом деиктичком семом као и код *tako*. Јавља се уз придеве: *bitna*, *lepa*, *neodlucna*, *opterecena*, *raznezen*, *darezljiv*; адвербе: *bitno*, *puno*, *lose*, *dugo*, *tesko*, *nisko*, *iznenadjujuce*; глаголе: *imati*, *videti*, *nedostajati*, *cimati*, *dati*, *daviti*, *iznajmiti*, *jesti*, *gledati*, *paniciti*, *nervirati*, *voleti*.

Готово половина јављања прилога *toliko* је уз експлицитну негацију:

- (M49) < I zamolila bih te da ubuduce ne panicis **toliko** jer to itekako utice na mene >
 < Stvarno ne mogu da se spustam **toliko** nisko...usinucu se :-D >

Или имплицитну негацију, условљену негативним значењем лексеме уз коју стоји:

- (M50) < Aj dodji ranije, sta se razvlacis **toliko** >
 < Ma oni me stalno smaraju zato sto se **toliko** nerviram, Zar sam te **toliko** izmorila? :) evo necu vise :p >
 < dovoljno sam debela, mrzi me da jedem **toliko** :p >

Слично прилогу за начин, *toliko* се јавља и као корелатив за последичне клаузе: < *Ovde je toliko hladno da nosim dzemper* >; < *billo je toliko dobro da smo plakale od smeha* >; < *jer me toliko boleo zub, da sam htela da flipnem!* >, поредбене: < *da imam toliko para ko ona za razne tretmane* >; < *Inace, imam toliko modrica na nogama kao da sam iz rata došla* >. У неким случајевима односи узрока и последице су имплицирани значењем реченица, без експлицитног везника: < *Ma opusteno, nije ni bitno toliko.* >. Ова порука следи претходне поруке у којима се договара и позива да „иду да заједно гледају утакмицу”, а претходи јој порука саговорника: < *E zaboravih da ti javim. Nece Sale, a ja ne mogu da ostanem do kraja utakmice...jel ti ides?* >. Дакле, могло би се значење протумачити: „Није ни битно толико да мораш да се оправдаваш”.

Специфичне дискурсне функције прилога. Прилози за начин и количину са деиктичком семом, с обзиром да у себи садрже имплицитно „поредбено“ или „контрастивно“ значење, могу у разговорном језику, па и у разговорима путем порука, попримити неке нове функције – метадискурзивне, да означе почетак неког говорног чина, као ‘иницијатори’, да импликују могући наставак – ‘екстендери’, да означе уопштену генерализацију на крају неког исказа – ‘финализатори’. Тим специфичним функцијама бавимо се у наредним редовима, али узимамо у обзир и друге сличне лексеме са истом, или врло сличном функцијом, имајући на уму да се све оне могу сврстати у категорију израза који су мање или више неодређени.

Иницијатори. Карактеристичне су за разговорни језик употребе неких прилога као иницијатора, у значењу „иначе, како иде“, или као дискурсних маркера „да ти објасним“ и сл. У значењу „иначе“, „у општем погледу“ примери употребе за *ovako* су:

- (M51) < *Kako je u skoli* **ovako?** >
 < *A kakva je* **ovako?** *Jel bila nadrndana?* <3 >

За нас овде су интересантнији случајеви када, уз неки додатни прагматички маркер, узвик на пример, заиста сигнализира почетак поруке. Тако *E ovako* као инципијатор може да се парафразира са: „да ти објасним“, „да се договоримо сада“, „да ти кажем/испричам“, и то углавном на почетку поруке и у комбинацији са узвицима *e, aj, pazi*:

- (M52) < **E ovako**, to sto nemas decka ne mora nista da znaci, nemam ga ni ja haha [...] >
 < **Pazi ovako...** Danas sam druga smena, sutra sam prva... Ali cu da vidim da ostanem nocas u trecoj posto Cipi ne radi pa da ne dolazim u prvu i u tom slucaju cu moci... :-) >
 < E, moze! **Aj ovako** (odma' da padne dogovor) ako vam obema odgovara se nadjemo u 19h u BREu. Koja prva dodje - seda :p moze? >

Међутим, може да се јави и негде у средини поруке, као сигнал за нову тему:

- (M53) < [...] receno mi je da ti se brat zeni, a da ti treba da obezbedis kicenje :) **e ovako**, mi smo za svadbu uzeli male haljinice i smokinge kao kicenje :) daj mi tvoj mail da ti posaljemo link :) >

Писац поруке у претходном делу говори о свадби, и да саговорник треба да обезбеди кићење, а онда отпочиње „свој“ удео у припремама.

Док се прилог *ovako* може наћи у правој иницијаторској улози, прилог *onako* се јавља на почетку репонсивних порука, обично као почетак одговора на питање *Како су?*:

- (M54) < Ma **onako**...nesto si veceras pominjao da si radio pa reko da vim dal sam dobro svatila >
 < E evo sad cu da se tusnem Idem do grada **Pa onako** sam..dobro sam A ti:-* >
 < Ekstra je napolju! **Pa onako** >

Екстендери. Посебну категорију са значењским елементом непрецизности и неодређености представљају ‘екстендери’, изрази попут *итд*, *и тако то*, *и сл*, *тако нешто*. Њихова значења су такође условљена контекстом, а међусобно се могу и разликовати од језика до језика, јер немају сви језици исте екстендере – неки се јављају као интернационализми (*итд* – *etc.*), неки су делимично слични (*and stuff* у енглеском могло би се превести на српски са *i tako to, i tako nešto*), а неки су и унутар једног језика прилично синонимни (*итд* и *сл* у српском).

Као превасходно прагматичке појаве екстендерима се приписују различите улоге: 'референцијална' – када сигнализира да је оно што претходи један, можда битни, пример неке шире категорије, 'интерперсонална' – када се употребом екстендера сигнализира да и говорник и саговорник имају заједничко предзнање, и да ће прималац поруке разумети дату импликацију сигнализирану екстендером. Другим речима, говорник или екстендером указује да „би могло још нешто да се дода, каже“ или „да није сигуран у то што каже“ (Terraschke & Holmes, 2007), а такође и да их користи, на пример, у говорним чиновима наредбе или предлога како би се умањио ефекат наметања, или да истакне само неке набројане примере у оквиру дате категорије, рачунајући на кооперативност саговорника, остварујући неки врсту блискости међу саговорницима и сл. (Половина & Панић, 2013).

Позабавићемо се неким од одлика употребе екстендера у корпусу порука, које могу да укажу како на сличност тако и на посебност њихове употребе у комуникацији порукама у односу на говорне ситуације. Те одлике почивају на: позицији, набрајању (кохипонима), синтаксичком облику, типу прагматичког значења (анафора, говорни чин, имплицатура).

Позиција. Као што се и очекује, екстендери се у највећој мери јављају на крају поруке, праћени знаком интерпункције, емотиконом, или њиховим комбинацијама:

(M55) < *Eto neka bude cetvrtak, dogovoricemo se sutra uvece sve u detalje, kad da dodjem i tako to. :)* >

Чак и када се јавља унутар поруке а не на крају, екстендер завршава један говорни чин, један сегмент, након чега отпочиње други, као у следећа два примера:

(M56) < *Nisam lose guapa, posao i sl.pa sam malo smorena&umorna...ajde keep me posted o razvojjima situacije sa Lukom...je l' se Nina javlja? Sve ok? :-)* Ljuuuuubim *** >
< *Gde da idemo uvece? Setnja itd, ili izlazak? Svakako bi se unoc vratili* >

У првом примеру, после уопштеног описа како се осећа (*Nisam lose...*), ауторка поруке уводи 'узрок' (*posao i sl.*) који резултира негативним аспектима (*pa sam malo smorena&umorna*). У другом примеру, једно општије питање (*Gde da idemo uvece?*) после кога следи само један предлог (*setnja itd*), у коме је могуће али непотребно претпостављати шта је све имплицирано помоћу екстендера, јер је 'необавезност' тог и сличних

‘предлога’ супротстављено *izlasku* ‘на неко одређено место’ (у ресторан, биоскоп, клуб, кафић?). Дакле, екстендер окончава ‘питање’ и један ‘предлог’, а након њега се говори о ‘другом предлогу’.

Број израза, кохипонима, који претходе екстендеру. У вези са екстендерима примећено је да се испред њих обично јавља низ израза – лексема, синтагма, клауза или реченица, али тај низ обично бива од два до четири (квази)кохипонима (подвучена пуном линијом у примерима), понекад уз појаву надређеног израза (подвучен испрекиданом линијом у примерима) испред тог низа (Channel, 1994). У нашем корпусу, убедљиво је најчешћи случај да или недостаје експлицитан хипероним као у првом наредном примеру:

(M57) < E da, obavezno da se vidimo i lepo iskafenisemo, na miru ;-) Aj, sto ti kazes, da nam obema prodje ova guzva oko radova i sl. pa se kombinujemo, oki? Смoка :-* >

или се ради о квазихипонимији (за разлику од ‘праве’ хипонимије када су у хипонимном односу исте врсте речи или исте структуре):

(M58) < Draga Liki, ovo je g od odmora. Mika mi se danas razboleo. Povraca, temperatura itd. Ovo mesto ima samo jednu apoteku i u njoj malo sta ima. Vetar non stop duva. Talasi su veliki i sve u svemu odmor bez odmora. ... >

Испрекиданим линијама подвучен радни глаголски придев *razboleo* разуме се као општа лексема, надређена двама кохипонимима: *Povraca, temperatura itd.*

У погледу броја кохипонима који се јављају пре екстендера углавном се јавља по један, два или три:

(M59) < [...] Napisi mu da sam danas odsutan i da mu se izvinjavam itd, itd > - 2
клаузе
< Ahahhaahaha, koji si kralj :-) Vidim ja da je neki typo, rekoh, sigurno nisi poludela da nasoj Jeci donosis ovcetinu, teletinu i sl. :-D > - 2 лексеме

У нашем корпусу порука интересантно је приметити да већи број кохипонимних израза корелира са настојањем да се оствари ‘хумористична’ нота поруке, што истовремено носи са собом и исказивање посебне присности међу саговорницима. Навешћемо неколико примера:

(M60) < *Sala super, za proslave, otmeno. Gradonacelnik, pop. drz sekretar, itd. Pocienje cirkus.* >

У овом примеру *otmeno* се даље илуструје важношћу гостију, угледних особа по функцијама који присуствују *proslavi*, па се порука закључује метафором *cirkus* којом аутор поруке заокружује свој осврт на догађај. Следећа порука даје кратак опис следа догађаја, иронично интонираног:

(M61) < *Naravno, banka radi do 3.30. Uzeo lk, izsljiskao me autobus, itd.* >

Овде *naravno* имплицира да је даље наведено радно време банке исувише кратко, да је следила још једна административна обавеза да се обави, и на крају је, као круна свега, аутор доживео да га аутобус *izsljiska*. Овај пример нам је посебно илустративан, јер се и ту можемо позвати на заједничко предзнање, или културолошку позадину „негативне процене радног времена институција”, које спада у низ негативних догађања везаних за административне послове, али истовремено и ширину и неодређеност самог појма „заједничког предзнања” који често користимо у нашим објашњењима.

У таквим порукама у којима је већи број претходних кохипонима често се шаљивост испољава додатно и смехом - емотиконом:

(M62) < *Hocemo samo da te vidimo, dakle: ne opterecuј se sredjivanjem, depilacijom, oblacenjem, sminkanjem i sl. ;-) hocemo te kao od majke rodjenuuuuuu :-D >*

а и додат је хиперболичан, антонимичан исказ *hocemo te kao od majke rodjenuuuuuu*, који ствара контраст са набројаним типичним или клишеираним „радњама припремања за виђење”.

У наредна два примера поред ноте хумора, видљива је поетска функција. У првом примеру, она се остварује ређањем ‘разлога’ што је „*leto lepo*”:

(M63) < *Leto je lepo zbog vremena, zbog toga sto nema skole, zbog fontana kupa, zbog decaka koji dolaze na fontana kup itd. Hahahahaha T <3 >*

Након четири набројана разлога, синтаксичким паралелизмом истакнута, са градираним губљењем општости, порука се завршава ономотопејом смеха. И наредни пример има изражену поетску ноту, а са три изреке, пословице, даје се посебан ритам, као и у претходном примеру:

(M64) < KAKO SE ONO KAZE RADOZNALOST JE UBILA MACKU:-))) . Strplje spasen :-)) ,ne zuri, sticices.....itd., kako sam mudraaaaa:-p. >

Коментар на крају (*kako sam mudraaaaa:-p.*) је самоироничан коментар на низање пословица уз експресивно продужавања гласа. Емотикони смеха су прошарали и наредну поруку:

(M65) < Taj vas posao zlata vredan...:-) Jel bi mogla i meni jedno mesto kod vas da nadjes ako bi se vratila u srbiju? Znas sto kuvam kafu? Ekstra...a posluzujem istu na vise stranih jezika :-) Umem i da kopiram, kucam, cistim...itd... :-) >

Иако се на први поглед екстендер односи на три претходна глагола (kopiram, kucam, cistim), с обзиром на конектор *i* можемо и *kuvanje kafe* и *posluzivanje* исте сврстати у квазикохипониме овог екстендера. Порука садржи емотикон после прве клаузе општег значења, и још један на крају поруке после екстендера.

Посебно је илустративна следећа порука:

(M66) < Ajmo, ajmo, rise and shine! Chop chop, idemo mrcino, ustajanje, skok na noge lagane, pranje zubica, jutarnja gimnastika i trbusnjaci da skines taj stomak...itd itd :-) :-) :-) >

јер садржи дугачак списак израза ‘подстицаја’ на устајање са поновљеним екстендером и емотиконима. Чак бисмо рекли да овакве поруке показују да је дружење и блискост међу интерактантима некада важније од сажетости, па стога и екстендер на извештан начин сам постаје средство остваривања хумора, јер имплицира, у оваквим случајевима, да нема краја набрајању.

Поред тога, неки екстендери: *itd, i sl, bla bla* употребљавају се у ‘цитирању’ и њима могу да претходе једна, две до три реченице, које се цитирају:

(M67) < E samo da ti kazem Kad si poceo da mi pricas ono ‘e znas ono kad si mi rekla da sam lazov..’ itd,i kad sam ti rekla da ne znam o cemu pricas >

Ауторка ове поруке је означила цитат једноструким наводницима, а тај цитат се може третирати као први пример категорије „оно што си ми рекао у том разговору”, те је екстендер одлично послужио као замена за остале исказе из тог разговора. Наравно, јављају се слична цитирања и без наводника:

(M68) < *onoga kad si mi reko da ih nisi upoznao itd. i onoga sto je ivana rekla [...]* >

Док су претходна два цитата уведена глаголима говорења (*pricas, si rekao*) следећи цитат је введен друкчијим глаголом (*slusam*):

(M69) < *samo da ga slusam 5min kako sam glupaca i sl. A ja ne znam sto se on uvek toliko nervira* >

Чини се да се цитирање обично јавља (бар у нашем корпусу) уз негативност ситуационе категорије присутне у већини случајева, те можда можемо окарактерисати употребу овог екстендера као неку врсту ублажавања и скраћивања непријатног садржаја.

С обзиром да готово сви екстендери садрже елеменат деиктичког значења, издвојићемо екстендер *bla bla* који сам по себи нема деиктичности, а који је специфичан јер додаје ноту пежоративности којом се прожима претходно речено. Оно што је интересантно у нашем корпусу је да је *bla bla* више употребљаван у односу на речи самог аутора поруке, него да се тиме карактерише текст поруке саговорника. У том погледу је изразит пример:

(M70) < *U zivotu ti zelim sve najbolje: zdravlja, veselja, ljubavi... Bla, bla, bla... Dosta tih pizdarija! Zelim ti neverovatan sex, takav da te "infarkt strefi" zelim ti da u pola manje radis, a da te placaju tri puta vise.* >

Екстендер се овде сасвим јасно односи на типизирано, клише-тизирано низање именица које се јављају у честиткама за рођендан (*zdravlja, veselja, ljubavi*) што се екстендером *bla bla* кратко и ефикасно потенцира, а после екстендера *bla bla* следи јасно изражена жеља да се 'праве' ствари пожелеле примаоцу поруке.

Слично видимо и у следећем примеру, с тим што је ономотопеја *bla, bla* праћена и емотиконом и трима тачкама и скраћеницом *itd*:

(M71) < *Dobrooo jutroooo :)... Ja samo da te pozZzZz i da ti kazem da nikako ne mogu stici na vezbe ...imam kolokvijum, svirku, bla, bla :D ...itd* >

Много је ређе, што је разумљиво, јер конверзациона учтивост захтева да сачувамо 'лице' особе којој се обраћамо, да се *bla bla* односи на поруку/речи саговорника. Наредни пример је део 6 порука у којим се два саговорника покушавају договорити за виђање у току недеље:

(M72) М.: < Pravo da ti kazem mani se nesto bleji preko dana.. %) :) neam pojma.. Zato sam htela sutra.. Od 12h sam u gradu..pa reko posle tvog posla.. Al moram da se vratim da ucim, otiso mi danas ceo dan, i juce.. I u sredu ce na neki nacin pa reko aj sutra onda malo da ucim...i zato te nisam ni pitala.. A bas mi se nekako preko dana bleji. Al posto tako ne mozemo ove nedelje onda nista :) uvece >

К.: < **Bla bla bla** -.- pa ne znam, sad sam se setila, u petak moram rano u krevet jer ustajem u subotu oko pola 6,6 :| >

Овде је *bla bla* на почетку друге поруке саговорнице К., којом се коментарише негативно како 'дужина', тако и развучено и прилично нејасно објашњење 'заузетости' саговорнице М. Сличан пример ироничног цитирања саговорника видимо и у наредном примеру, у коме се саговорник критикује због изосталог „прављење хаоса” очекиваним исказима наклоности, што претвара поруку у „замерку”:

(M73) < Pa pravo da ti kazem razmislijam, posto sam se nadao da ces juce napraviti haos, kao ono ti si htela da me vidis i si, jedva si cekala... **Bla bla bla**, a ti iskulirala potpuno :-D >

И код употребе *bla bla* у цитирању, било да се ради о замишљеном дијалогу, речима које се цитирају јер су некада изговорене, или које су замишљене, присутно је изразито негативно сенчење цитираног текста, управо захваљујући овом екстендеру:

(M74) < onda ispricas da je avgusta dostavljen koverat sa svim i svacim, plus bus karte, **bla bla**, je l' treba jos nesto? >
 < sta ce mu ona koji k.... ;) ja ne mogu bas tako da mu kazem, da mi ne bi milica sutra gundjala sto sam mu tako rekla i bla, bla...a on sve nesto pokusava da izvuce od mene... >
 < A kako znam da on zna-kad sam usla u kuhinju mama mu rekla '....ne jede ribu pa cu praviti pite....' **bla bla**:-D i nista specijalno!..sasvim normalno.. Eto tako:-) >

Индиректни говор је овде уведен глаголима *ispricas*, *gundjala*, *rekla*, а екстендер *bla bla* се односи опет на низ „административних” исказа (први пример), као и на пример разних „гунђања”. Негативан став према цитираном се највише испољава управо кроз *bla bla*, а коментар да то „није ништа специјално” у последњем примеру, већ „сасвим нормално”, донекле ублажава став негативности.

Комбиновање екстендера. Могуће је да се јаве један близу другог два екстендера или апроксиматор и екстендер, а то истовремено значи да говорник, тј. аутор поруке посебно настоји да истакне субјективност 'процене', да ублажи неки део свог исказа или да јасно заокружи своје набрајање примера:

(M75) < A u ostalom delu Evrope, **tipa** u Nemackoj, Engl, Holandiji **itd** su sve uzasne oluje i sve je krs samo je na Balkanu ful :D >
< ... imaju u skoro svim prodavnicama **popusti** i pise **lupam** 10%, 20% **itd.** >

Не само да комбинација екстендера, као и екстендера и апроксиматора, истиче да се ради само о илустративним примерима, него, чини нам се, додатно се позива саговорник да нема потребе да чини посебан напор да било шта схвати прецизно, јер је таква информација сасвим довољна за оно што говорник жели да исказе.

Иако је увек јасна веза између претходног набрајања или кохипонима у оквиру (квази)хипонимије, и екстендери, чини се, у неким случајевима могу бити супституисани једни другима, у другима не. Ако погледамо следећа два примера,

(M76) < Rekla mi je Katarina da je bilo kao **da ubacis after i tako to** :D <3 >
< Krle je imao 31, za Ninu jos ne znam. Najbolji, dvoje-troje, imaju 35. **Koske** su davali. **Should have come i sl.** >

видимо да су ова два екстендера *i tako to* и *i sl.* синонимна и могла би се, можда, међусобно заменити. Ради се о полагању теста из енглеског. У првом примеру, хипероним се претпоставља – „задаци на тесту”, а квотативна партикула *kao* уводи само један, не посебно битан пример низа задатака на том тесту. У другом се као хипероним јавља *koske*, па хипоним, тј. један пример „коске”, а екстендер *i sl.* само позива примаоца поруке да сам замисли „коске” исте тежине. Једина разлика између две поруке је у процени озбиљности задатака у тесту, па *i tako to* окончава поруку о мање тешким задацима, док *i sl.* следи после процене да су задаци били тешки. Другим речима, могло би се претпоставити да озбиљност и тежина поруке условљава избор колоквијалније или службеније форме.

Финализатори поруке, теме. Већина екстендера које смо до сада описивали налази се у финалној позицији, на крају списка одређених предмета, ситуација, али се после њих порука наставља. Постоји, међутим, неколико екстендера који заокружују целу тему, финални су не само на крају списка, већ на крају поруке.

Тако се израз *i tako to* јавио у 14 примера, и с обзиром на позицију, сасвим финалну у поруци, следе или емотикони или тачка или више тачака, а функција му је да заокружи поруку, или омогућује прелаз на нову тему, нови став.

(M77) < *Eto neka bude cetvrtak, dogovoriceмо се sutra uvece sve u detalje, kad da dodjem i tako to.* :) >
< *Marija, da li se iz biologije uci od membrane ili treba i ono pre, proteini i tako to :) >*

Обе функције, и финализаторску поруке и омогућавање нове теме, примећујемо у следећој поруци:

(O78) < *Evo mene nadje u krckanju sarmi, [...]U kucu usla tek oko sedam, gledla po radnjama sta cu Akiju za paketic, isla po njega u skolu,onda u prodavnicu..pa vecera pa sarmam. **I tako te** kucne gluposti..jedva cekam krevet:.) >*

У овом последњем примеру следи кратко уопштавање претходно реченог речима „*kucne gluposti*”, а порука се окончава делимичном променом теме: *jedva cekam krevet*, мада је и та последња клауза везана узрочно за претходно набрајање.

Чак и када се јави на почетку поруке, што је ретко, сигнализира да је претходило неко набрајање, прича, нешто што се тим почетком финализира:

(M79) < **I tako** :dd evo sad cu ja da krenem,pa cu biti u bibli. >

Као што се види, и овде је присутан емотикон, као додатни сигнал краја претходно реченог.

Постоје и варијације у форми овог екстендера финализатора, јер се *тако + показна заменица/прилог/деиктичка партикула* јавља у нашем корпусу порука у варијантама: *i tako, i tako toga, tako cemo, eto tako*. Иако не можемо тврдити да форма нужно повлачи за собом специфичну функцију, ипак учачамо заједничку црту код неких од тих варијанти. Рецимо да дужина претходног „набрајања“ обично има три тачке, емотикон уз себе,

(M80) < *malo sam vezbala testove i evo spremila sam se za spavanje... da se naspavam lepo. **liii tako to** ... >*
< *Hehehe:-) pa kad sam dosla kuci odmah mi se slosio stomak. Pocela da krce creva i da boli:-(Grejala sam ga sa onim malim rozim jastukom:-)bilo*

*mi lakse i tako...nisam se mucila da zaspim **Eto tako**:-) >
 < A skontala sam por.:-) ma ja sam odmah skontala da sam
 pogresila,prekinula sam slanje ali je prosla, cim ti je stigla E dobro sam:-)
 Evo sad cu da se istusiram..da jedem..**i tako** A ti? >*

док су *pa tako, aj pa tako* финализатори договора, „пристанка на неки предлог“:

(M81) < *Dobro, vazi se onda, **tako cemo...** :) >
 < *Pa doobro :) **aj pa tako** :) >
 < *Pa ajde, **moze i tako** :D reci cu im onda u 5 u meku kod fontane, pa ako
 hoce neka zovu jos nekog >***

У порукама које су у извесној мери „извињења“, па су углавном дуже, на крају „премишљања“, оправдавања, налазимо закључно *eto tako*:

(M82) < *E mare ipak se sutra necemo videti. Ceo dan ce da mi ode,a moram da
 kucam..treba da utorka da završim Ja nesto razmisljala i msm da je bolje
 ovako Pa lupam sl.vikend A za uvece cu da ti javim Ako me nema znaci
 nista **Eto tako**:-* >
 < *Da, petak otpada, mora da otpade..moram da legnem! U sredu ok..kad ti
 dogovara ako ides msm.. A ako ne ides eto cetvrtak :) **eto tako** >**

За разлику од претходних случајева, налазимо оне поруке у којима је оно што претходи овом финализатору краће:

(M83) < *Pa ok to, ne poznajem te jos skroz... Nego sam te provalila po pitanju
 мене, **i tako toga** :D :p >
 < *Srecan rođendan draga nasa slavljенице!!! Mi zovemo od jutros, i sada
nagadjamo da si verovatno negde u inostranstvu...**ili tako**... Zelimo ti divan
 dan i puno sreće i radosti i da naredne cetiri decenije tako maestralno
 savladas kao sto si ove prve cetiri! Ljubimo te! >**

Тако су ови примери слични следећем специфичном финализатору *tako nesto* коме најчешће претходи један „примерак“ нечега, мада се, ретко, јавља и након више набројаних ствари:

(M84) < *Dodji kod mene kad se vratis kuci ne idemo na biliar,jel imas listice za
jamb,monopol ili **tako nesto**? >*

Типичнији је случај са само једним „примерком“:

(M85) < *Hoces ti jesti u meku ili ces samo uzeti sejk ili **tako nesto**? <3 >*

Карактеристична је појава овог финализатора уз властита имена:

(M86) < *A ni osoblju nisam zapamtila imena. Valjda se jedna zove Buba, Beba... **tako nesto** >*

< *U grupi sam sa Radom, na odmoru je, valjda se zove Danica, **tako nesto**. Gore je neka mlada med.sestra i jedna starija. Jbg nisam im zapamtila imena. [...]*>

< *Kupicu skarabeje male ili **tako nesto**, mada uopste nije jeftin Egipat! Sad obisli nacionalni muzej, slikala mumiju Ramzesa III! >*

Иако овај последњи пример није везан за властито име, именица *skarabej* спада у мање познате предмете, тако да и ту одговара ова комбинација демонстратива и неодређене заменице као финализатора.

Вреди напоменути да се овај финализатор јавља или самостално или уз везнике *i* или *ili* и да као сигнал неодређености може да се употреби као финализатор уз низ неодређених заменица, као што показује следећи пример:

(M87) < *... E, Anci jel imam jos nesto u planu:-)?nije ekipa **nesto** za rock,mada bih i ja na **neku** nasu domacicu:-) ili **neki** house kao sto ti rece,jel biste vi isle na **tako nesto**?pazi,ima kod nas sad na keju isto svirke nije lose,a nije ni tebi daleko:-) >*

Још један финализатор је изузетно коришћен у нашим порукама, а то је везник *tako da* који, проширујући своју функцију у финализаторску, скоро обавезно бива праћен трима тачкама, и већином је по позицији на крају поруке:

(M88) < *A ionako si mator za poklone, **tako da...** ;-) >*

< *Pa neke stvari cu neminovno promeniti, neke cu svakako morati, a neke - i da hocu i da se nenormalno trudim, ipak necu moci da promenim, **tako da...** :-) >*

< *Pa naravno da sam se zgranula.. :D nisam ni ocekivala da ces da me se setis sad kad nemam fejs. :D a i ti da si mi poslao iz tog razloga poslao bi mi nesto drugo a ne :*.. **Tako da...** >*

У свим овим случајевима значење финализатора би се могло исказати речима „о последици претходно реченог, можеш и сам да закључиш“.

Није нужно да буде на крају поруке, мада је то чешћи случај, али је интересантно да у варијантама следи и кратко „објашњење“ или коментар могуће последице:

(M89) < *Haaha Mogu da pretpostavim kako bi to preslisavanje izgledalo :D Pa ja se inace stvarno vidjam sa njim ali drugarski naravno, **tako da znas...** Da ne bude posle da i ja nesto precutkujem :p >
< ... *Sad mi kaze Ivana, mali inace nosi 68, ali vec polako prelazi na 74, **tako daaaaaa...bolje uzmi ti onako kako si mislila - jedinicu ;-)** >**

Могуће је и да би исказивање последице представљало оптерећење за писца поруке, или се тиме испољава немогућност да се негативна последица искаже на учтив начин, у сваком случају, овај финализатор је доста чест у нашем корпусу (укупно 45 примера смо нашли).

Апроксиматори

Прилози-апроксиматори који се јављају у нашем корпусу порука су следећи (од најчешћих ка најређим): *oko, otprilike, nekako, npr, tipa, lupam, recimo*.

Од 230 примера употребе апроксиматора око у корпусу младих само се мали део, 13 примера укупно, односи на нешто друго осим сатницу. Од тих других, по неколико примера се односи на број + новац, цену неког артикла или услуге, одевног предмета, фарбања, патика, и сл.: *oko 3500din, oko 5,600, oko 2 soma*; на дане, датуме или празнике: *Imamo za uskras i prvi maj oko 10 dana to je tacno oko 15og kad mi treba da idemo na Plitvice..., ... trebalo bi posle Nove, oko Bozica*. Сви остали примери, 217 укупно, праћени су бројевима који се односе на сате: *oko pola 10, 10; oko 7ice; okoli 18h; oko 21.30h; za oko sat-sat i po*.

Неколико чињеница везаних за употребу *oko* сматрамо посебно интересантним. Једно су колокационо комбиновање уз апроксиматор, а то су често модални глаголи и изрази којима се такође исказује субјективна несигурност у прецизно време када се може остварити или догодити нека радња, нпр. *mislim, trebalo bi, može, možda, verovatno, verujem*, а такође често следе условне клаузе, нпр. *ako vam je to ok, ako mozes a ako ne mozes..., ako budes bio kod kuce*, и сл. Као што је и очекивати, у непосредном суседству уз апроксиматор + сатницу често се налазе адверби: *danas, sutra, tunajt*, итд., делови дана: *predveče, ujutro*, као и називи дана: *subotu, nedelju, utorak*, итд. О томе да се у порукама често саговорници договарају о сусретима сведоче и најчешћи глаголи: *doći* (20), *ići* (18), *izaći* (4), *videti se* (9), *odgovarati* (9), *čuti* (6), *dolaziti* (8), *svratiti* (6), и наравно глагол *biti* + *adverbijali tu, тамо*. Типични би били следећи примери:

(M90) < *samo da ti javim da cu sutra **oko** 13h opet biti u KCS* >
 < *svrati kod mene **oko** 7. na torticu* >

Друго, несигурност везана за одређивање тачног времена се додатно исказује и другим апроксиматорима уз *oko*. У следећим примерима:

(M91) < *Kad ste mislili otprilike? Npr. **oko** 14h, 15h?* >
 < *Dodjite **recimo oko** 20h (a mozemo i ranije/kasnije)* >
 < *Posle posla, **oko** pola 6 npr* >

поред *oko* јавља се и *otprilike* (само двадесетак примера), у сличном значењу, с тим што иако је њега могуће употребити и у позиције пре (*'otprilike oko'*), ипак га не налазимо у тој позицији, нити директно пре броја: < ... *Pa oko pola 8 mozda otprilike, zvacu te posto ne znam tacno ...*>, < *Oko 11 otprilikee idemoo alii mogu da vidim da idemoo i ranijeee...? :** >. Већ ова два примера, која садрже и друге апроксиматоре, укључивши и модале (*oko, mozda, ne znam tacno, mogu i ranije*), показују да је и значење ове лексеме „шира апроксимација“. То се потврђује и чињеницом да се јавља често у директним или индиректним питањима:

(M92) < *E milkice kada cete vi **otprilike** zavrсити, da krecem ja ka meku? :-** >
 < *Treba mi vremena da dodjem do Ade, ti mi javni **otprilike** kad se nalazimo:) cmoka:** >

Чини се да нам пронађени примери указују на већу тентативност апроксиматора *otprilike*, па је стога чешће усмерен ка саговорнику, док се *oko* јавља у предлозима самог писца поруке.

И апроксиматор *otprilike* употребљава се у контексту времена, само у једном случају говори се о дужини („мачка“): < ... *presladak je! Duzine mog stopala otprilike:-D ....*>

Следећа два апроксиматора могли бисмо, условно, назвати жаргонским. Док се *lupam* и *tipa* јављају и у контексту времена, са *oko*:

(M93) < *Ajd odo pa se cujemo **Lupam oko** 6,7 se cujemo Jel kasno ?* >
 < *Pa ti dodji do meka **lupam** oko 7, pola 8, pa ako smo mi jos tu, nema veze, budi malo sa nama i eto :D ionako nas ide samo 4* >
 < *oko 15 do 6 kod tebe... pa da izadjemo **tipa** oko 7 i 15... ali ja cu posle morati ...* >

Њихова употреба у корпусу порука је шира и у том погледу их можемо сврстати уз скраћеницу *npr.* и *recimo*, који су врло често међусобно

замењиви у датим контекстима, и могуће је да доприносе појачавању несигурности у опис елемента стварности који описују или појачавају степен субјективности процене. Та субјективност је посебно изражена кроз лексему *lupam*, као у примерима:

(M94) < *Ahahhahhah imaju u skoro svim prodavnicama popusti i pise lupam 10%, 20% itd. i onda pise kao ako kupis parce pice i sok dobijes kisobran hahahahaha* >
< *Pa nece biti sportska odeca...majcica (lupam top) i minic nije sportsko :-D ....* >

Уместо *na primer*, може да се употреби *tipa*:

(M95) < *... Pa jaooo, tu vas a Paris! Ocemo li se videti pre no odes? Tipa veceras? :-* :-* <3"*
< *... Hocete negde u centru, tipa Coffee Dream kod Doma omladine (gde smo onda sedeli), ili negde drugde, gde vama dvema vise odgovara? ;-) >*
< *Kad pocrnim! :D tipa, jul, sredina.. :D msm to je tvoj uslov >*
< *A u ostalom delu Evrope, tipa u Nemackoj, Engl, Holandiji itd su sve ...>*

Иако се јавља код више говорника (аутора порука) могуће је претпоставити да употреба овог апроксиматора има или ноту необавезности, или шире значење које произилази из његовог основног значења *образац, узорак, модел*, који има нешто заједничко са наведеним:

(M96) < *Jer ima jos neki raspust posle zimskog tipa prolecnii ili nesto tako? T <3 >*

То се посебно односи на ситуације које су представљене као замишљени 'модел':

(M97) < *I ne brini bice skroz spontano da on nis ne bi primetio :D tipa ja i ti setamo i dodjem ja kod njega i nes da ga pitam a ti samo stojis pored >*
< *Faca tipa: tukli su me kuci na red nemoj i ti sada. :D ... >*
< *... za stolom preko puta sede Markovic i Anica Tomovic... ako mu zelis nesto poruciti, da mu usmeno prenesem, tipa "sta ce ti Anica, ja sam zena tvog zivota" pravi je trenutak... sad 'ili ko zna kad' :-) >*

У првом примеру дат је образац „спонтаног” понашања које се планира, у другом *faci tipa* дат је опис 'ожалошћеног' изгледа лица неке особе, а у последњем пример модела исказа који би се могао применити у датој ситуацији.

Сличну употребу имају и *npr.* и *recimo*, осим што више делују као неутрални, стандардни изрази и чешћи су (*npr.* готово 4 пута од *tira* и *lurat*), а с обзиром да и они могу да стоје испред две, три лексеме које се набрајају као примери (попут екстендера *itd. i sl.*), али и у неким шире описаним ситуацијама (временским, месним, исказним клаузама):

(M98) < *Da li ce biti oni znaci **npr** otrovno, oksidujuce? >*
< *Možemo **npr** ako sutra bude kisa da odemo do usca? >*
< *Ne znam.. Msm vi idite do usca i onda cu ja **npr** kada dodjem kod babe da ti javim pa da se onda nadjemo **npr** ispred usca ili u uscu kako god :D >*
< *Realno jakoоо je glupo da ti kazes **npr** Veljku da on njega пита! Vazi, vazi >*

Да закључимо, ови апроксиматори се опиру прецизној диференцијацији, мада на основу контекста у коме се јављају може се претпоставити да су основне разлике у степену сигурности у оно што модификују (*oko/lurat*) и степену хумора (обично набрајање са *npr*/'модели' понашања код *tira*).

Разговорна макроструктура кратких порука

УПАРИВАЊЕ ТУРНУСА

По структури, дискурс кратких порука највише личи на говорни дискурс с обзиром на то да се његова основна организација заснива на систему по ком се говорна размена одвија устаљеним редоследом (А-Б-А-Б). За систем преузимања речи (*turn-taking system*, Sacks et al., 1974) Стевић (1997) користи термин систем 'реч-за-реч', док Савић (1993) користи термин 'ред говорења', а Половина (1987) 'редослед реплика'. С обзиром на то да ће у овом поглављу бити речи о целинама које се образују комуникацијом путем порука, а које врло често прерастају у 'разговор' од најмање две реплика саговорника, и чине тако разговорну целину, ми ћемо користити, пре свега, термин 'турнус'¹ јер у српском језику реч турнус (од грчког *tornos* = врста шестара за цртање кружница) означава „понављани слијед по унапријед установљеном реду“ што управо одговара појединачном учешћу једног од саговорника у разговору (Klaić, 1978). Тим пре што се ради о писаном медију, у коме не може доћи до преузимања речи у разговору, прекидања саговорника, преклапања говорења и сл. Оно што је заједничко размени порука и разговору је често брза размена кратких реплика, односно турнуса, што није случај са осталим писаним видовима комуникације. У размени порука, као и у разговору, интеракција се остварује као друштвена активност у којој саговорници стварају, усмеравају и обликују своју комуникацију заједнички, колаборативно.

У анализи конверзације уочене су карактеристичне форме, обрасци и схеме, као саставни делови интеракцијске говорне делатности. Основне јединице анализе узајамне говорне делатности су турнус (*turn*) и след (*sequence*) ког оне образују. На основу своје сложености, след може да буде прост и сложен, као и да има различите функције у говорењу, те се стога следови деле на различите типове (*sequence types*, Sacks et al., 1974).

Већ је било речи о томе да комуникација кратким порукама има много карактеристика говора, иако користи писану форму као медиј. Нас овде занимају структурна обележја интеракцијске размене остварене језичком делатношћу кратких порука. Сама асинхрона природа овог

¹ Други термин за турнус може бити и 'реплика' (Земская, 1981; Polovina, 1987).

вида комуникације намеће правилно и организовано језичко деловање, те је примарна структурна јединица конверзације и основа кохерентног интеракцијског следа управо *упарени турнуси* (*adjacency pairs*, Schegloff, 2007)². Појам упарени турнуси подразумева след од два турнуса, који су функционало тесно међусобно повезани. Анализом језика кратких порука, уочили смо да су упарени турнуси најчешћи облик интеракције, који учесници у комуникацији користе за обављање различитих функција. Њих је лако уочити јер се интеракција кратким порукама заснива на принципу послата и примљена порука, где иницијално слање поруке одређеној особи само по себи претпоставља/подразумева одређени одговор, односно реакцију примаоца поруке. Међутим, иако упарени турнуси имају своју препознатљиву структуру, често се појављују у мање или више проширеним следовима. Наш циљ је да прикажемо различите форме грађења интеракцијских следова у комуникацији кратким порукама полазећи од њихове основне јединице – упарених турнуса.

Број упарених турнуса

Шеглоф (Schegloff, 2007: 13) наводи основне карактеристике једноставног облика упарених турнуса: (1) састоје се од два турнуса; (2) учествују два говорника; (3) следе непосредно један иза другог; (4) деле се на 'први део пара' (*'first pair parts'*, *FPPs*) и 'други део пара' (*'second pair parts'*, *SPPs*), где први део упареног турнуса чине питања, захтеви, понуде, позиви и слично, док се у другом делу пара налазе одговори, дозволе, одбијања, прихватања, слагања или неслагања, и слично; (5) постоје различите врсте упарених турнуса, као на пример, поздрав-поздрав, питање-одговор, понуда-прихватање/одбијање, итд.

(01) G.: < *Gde si?* >

N.: < *Usao sam u bus upravo* >

(M2) M.: < *Jel mozes da mi doneses tablet i PS? PLIIIIIZ* >

G.: < *Ok, nosim ti tablet i PS.* >

(03) G.: < *Sutra pocinjem u 10h. Hoces li sa mnom u 9.15?* >

T.: < *Носу.* >

(04) V.: < *Hej draga, ni nama tata ne ide veceras na predstavu pa ako ti odgovara da idemo nas dve zajedno?!* >

D.: < *Vazi, sad sam u skoli pa se dogovaramo kasnije.* >

² Поред појма упарени турнуси, користе се и синоними: близински пар и искази у пару.

Наведени парови порука су примери различитих типизираних упарених турнуса, са препознатљивом структуром: питање-одговор (01), захтев-одговор/дозвола (М2), понуда-прихватање (03) и позив-слагање (04). У највећем броју случајева упарени турнуси задовољавају основне поставке своје дефиниције – састоје се од два турнуса, испуњавају услов јукстапозиције и реализују функционално релевантан однос између првог и другог дела пара.

Разговори путем порука могу међутим да буду и дужи, те у наредном примеру видимо да се нижу четири пара упарених турнуса.

- (M5) (1a) S.: < U taxiju sam, stizem sorrrrrrrry >
 (16) M.: < Polako, i ja kasnim... cekamo се :) >
 (2a) S.: < Nemam kisobran. :(>
 (26) M.: < Stani ispod onih stubova preko puta crkve na bulevaru, gde je springfild i to... >
 (3a) S.: < Pije mi se neki alkohol. Ok, nadjemo se tamo pa idemo zajedno. Ajmo u our ipak, a? >
 (36+4a) M.: < Ajde, taman nikad nisam bila tamo :-) Evo kod Pravnog sam, stizem :-) Si kod stubova? >
 (46) S.: < Jesam >

Први пар турнуса састоји се од обавештења саговорнице S. где се налази тренутно и извињења (1a). У другом турнусу (1b) исказано је разумевање за кашњење и прихватање извињења. Први турнус другог пара (2a) је констатација о проблему, док је други турнус (26) предлог за решење проблема. Трећи пар турнуса у првој реплици саговорнице S. (3a) садржи: позив на пиће, прихватање предлога где да се нађу и позив за одлазак на одређено место. Прималац поруке M. прихвата позив на дато место, обавештава докле је стигла (36) и новим исказом на крају поруке започиње последњи близински пар (4a) питањем да ли је S. стигла до одредишта, на који добија потврдан одговор (46).

Иако се реплике у претходном примеру нижу као у разговору једна за другом, то не значи да се хронолошки увек остварују једна за другом, као што ће још јасније показати следећи пример, са назначеном сатницом слања функционално упарених порука између саговорница А. и Е.

- (06) [20:15] A.: < A pa ja sam mislila da dolazis sutra na rucak >
 [20:41] E.: < Pa mislila sam i ja da dodjem i da prespavam vcrs..al izvini stvarnooooooooo >
 [21:20] A.: < Ma opusteno >

Турнуси се нижу у периоду од више од сат времена што није неуобичајена појава у комуникацији кратким порукама. Наиме, постоје три типа случајева кад су у питању поруке. Први је хронолошки блиско слање порука, слично разговорном језику јер следе непосредно једна за другом. Други је да се један од турнуса близинског пара остварује након извесног времена, више минута, више сати или чак и дуже. Трећи случај је да се један од очекиваних турнуса уопште и не оствари из различитих разлога, најчешће из ситуационих разлога (нпр. На питање < *Gde si?* > нема поруке одговора јер је у међувремену саговорник стигао).

Уметнути турнуси

Може да дође и до одвајања првог и другог дела упарених турнуса уметањем другог пара. Шеглоф (Schegloff, 2007: 97) користи појам *уметнути след* (*insert sequence*) да би означио језичку делатност која се обавља између два упарена турнуса. У својим ранијим радовима, Шеглоф (Schegloff, 1968, 1972a) наводи да појам уметнутог следа релативизује чврсту структуру близинског пара и доводи до другачије секвенцијалне организације у интеракцији. Као што ћемо видети у следећем примеру, на питање у првом турнусу одговор ће доћи након још једног уметнутог близинског пара:

- (M7) (1a) Т.: < *Hoćemo na pilates sutra u 10h? Setila se da ima* >
 (2a) N.: < *Si sigurna da ima? Pitaj Anu...* >
 (2б) Т.: < *Pa prvo sam pitala nju pa tebe talentuuu:) pokup te kolima na bul i idemo prvo da pokupim cvece za sadnju ako te mrzi da krenemo ranije vidimo se tamo u10h pusa* >
 (1б) N.: < *Hocu ofkors :-)* >

На питање које је Т. поставила (1a), N. одговара питањем (2a) којим проверава тачност примљене информације. То ново питање садржи уметнути елемент из претходне реплике са захтевом да се он додатно прецизира. Након тога Т. (2б) прво даје одговор на уметнуто питање, па тек после њене поруке следи одговор саговорнице N. (1б), чиме се заокружује 'основни' след у овој интеракцији.

С обзиром на то да се најчешће овакво уметање везује за поједине елементе исказа у првом турнусу, навешћемо да, на пример, Џеферсон (Jefferson, 1972) говори о *дигресивном следу* (*side sequence*) јер таква врста следа углавном почиње након првог дела упарених турнуса, који је довео до неразумевања код саговорника. Џеферсон сматра да је управо овакав *след неразумевања* (*misapprehension sequence*) најчешћи пример

дигресивног следа, којим се основни разговорни ток прекида да би дошло до његовог наставка након објашњења онога што је било нејасно у првом делу исказа. Ауторка даље наводи да след неразумевања има троделну структуру која се састоји од а) изјаве, б) неразумевања и в) објашњења.

- (M8) T.: < *svrati na pice* >
 N.: < *dje?* >
 T.: < *a gde bi mogla?* >
 N.: < *Gde si gde si?* >
 T.: < *u Dzibutiju* >
 N.: < *Amsterdam?* >
 T.: < *Jok u Berane* >
 T.: < *Naravno na Am* >
 N.: < *Hahaha vidimo se oko osmice* >

У овој помало шаљивој преписци између двоје блиских познатика, након позива који јој је Т. упутио, N. поставља питање јер јој није јасно на које се тачно место позив односи. Започети дигресивни след се даље одвија уметањем нових следова. Тек када је задовољен трећи предуслов, односно када је N. добила објашњење на тражени захтев, она даје одговор и употпуњује основни ток разговора, тј. даје други део првог започетог упареног турнуса.

Наведени пример показује сличност са феноменом исправки и самоисправки. Као што је већ било речи у поглављу о графолошким обележјима језика кратких порука, иницијатива за отклањањем 'извора' проблема може бити покренута од стране пошиљаоца поруке и тада говоримо о самоисправљању. По правилу, *самоисправка* следи непосредно после првог дела упарених турнуса. Шеглоф (Schegloff, 2007: 100) када говори о проширењима делова исказа, наводи да постоји више различитих врста уметнутих следова који функционишу као експанзија која претходи другом делу пара (*pre-second insert sequence*). Са друге стране, према истом аутору, постоји само једна врста уметнутог следа која следи непосредно после првог дела исказа (*post-first insert sequence*), а то је *исправка*.³

Ако слушалац у говору или прималац поруке у комуникацији кратким порукама има проблем са разумевањем примљеног садржаја, он природно започиње исправку изреченог тако што идентификује врсту проблема. На овај начин исправка коју иницирају примаоци поруке постаје први део нових упарених турнуса. Први део пара у случају исправке су углавном питања посебног типа јер се управо упитним речима (*Ко?, Шта?*,

³ О механизму исправке писали су Sacks et al., 1974; Schegloff, Jefferson, Sacks, 1977.

Када?, Где?, итд.) специфично одређује извор проблема⁴. У нашем корпусу уочили смо две типичне позиције таквих експанзија: на почетку и унутар разговора путем порука.

Без обзира да ли се ради о самоисправци или исправци, јасно је да је саговорницима стало до успешног споразумевања. Према Јелић и Половина (2015) чак и када је само једна словна грешка у питању, а синтаксички, лексичко-семантички и прагматичко-контекстуални елементи исказа могу бити у знатној мери недовољни да се порука разуме исправно, писци и примаоци порука настоје да то исправе. Ауторке, на основу детаљне анализе примера из заједничког корпуса *KoSMS*, истичу да оно што је специфично за феномен самоисправки и исправки у кратким порукама јесу појаве као што су препознатљивост неких графолошких грешака, па се саговорници ни не труде да их исправљају, коментари самих саговорника о техничком аспекту дописивања, спонтана 'анализа' синтаксичког и прагматичког аспекта грешака, па чак и функција исправљања у циљу успостављања контакта.

Постекспанзија другог дела упарених турнуса. Поред прототипа близинског пара који се састоји од по једног турнуса два саговорника, у комуникацији кратким порукама уочена је веома честа појава тзв. троделне јединице. Наиме, след од три реплике подразумева присуство коментара, који долази након упобичајеног следа од два дела. Ово враћање на претходно изречено, односно проширење, назива се *постекспанзија* (*post-expansion*, Schegloff, 2007:115) јер следи након добијеног другог дела пара. Исти аутор користи појам '*sequence-closing third*' да нагласи да трећи део следа представља завршетак, односно заокружавање следа.

(09) М.: < *Tanja kad ce biti uplacen onaj novac za predavanja na letnjoj skoli? Zoki* >

Т.: < *Krajem ned* >

М.: < *Hvala ;-)* >

(010) В.: < *Vozis? Sutra krecem na posao...* >

Д.: < *Pa naravno!* >

В.: < *Ok. Vidimo se...* >

⁴ Schegloff (2007) наводи да исправке које иницирају примаоци порука/слушаоци могу имати и мање специфичне облике упита (*Huh?, What?, Pardon me?*), могу садржати поновљени 'поправљиви' део исказа или могу тражити потврду онога што су примаоци поруке разумели или чули, а што се односи на извор проблема у комуникацији.

- (M11) K.: < *Stigla kucici? Sve ok? :-)* >
 N.: < *Upravo udjoh u sobu...Sve je super. Sweet dreams!;* >*
 K.: < *Super, i ti lepo pavkaj, cujemo se :-* >*
- (O12) D.: < *Niste dosli u mladenovic?! Mi se ponadali... >*
 V.: < *Nismo. Glupo ovo vreme a ja sutra putujem. Za prvi maj dolazimo obavezno. Cmok >*
 D.: < *Oki. Lep provod i da gledim slike na fb :) >*
- (O13) L.: < *Kako ste danas? >*
 S.: < *Dosta bolje >*
 L.: < *Dobro je! Videcu danas da svratim... pozdrav >*
- (O14) V.: < *Jel deca imaju skracene casove ili normalne? >*
 G.: < *Mislim da normalno traju, niko nista nije javio. >*
 V.: < *Ok... nego bilo nesto u novinama... pozz >*

Из наведених примера видимо да коментар може да има различите функције, али сваки има за циљ да заокружи разговорну целину. У прва два примера (O9/10) коментар представља начин да се потврди пријем одговора, било кроз захваљивање или слагање са добијеним одговором. У осталим примерима (M11 и O12/13/14) коментари имају сложенију структуру. Поред употребе кратких респонсивних исказа на почетку реплике који представљају директан коментар на садржај примљене поруке (*Super; Oki; Dobro je!; Ok*), следи нови исказ као додатак или проширење коментара, у виду поздрава и лепих жеља (< ... *Lep provod i da gledim slike na fb :) >*), обећања (< ...*Videcu danas da svratim... >*) или објашњења (< ...*nego bilo nesto u novinama...>*). Наравно, ово су само неке од могућих комбинација овог троделног следа.

Паралелизам у упареним турнусима

Видимо да као и у говору, упарени турнуси чине основну интеракцијску јединицу у комуникацији кратким порукама. Међутим, говорна размена путем кратких порука има своје специфичности. Наиме, исказ у кратким порукама се често састоји од више засебних јединица – реторичких целина. У послатој поруци, свака од ових јединица може да буде први део неког близинског пара, што за последицу претпоставља појаву одговарајућих других делова датих близинских парова, у поруци која следи као одговор. Могућност постојања паралелизма упарених турнуса представља једно од карактеристичних обележја комуникације

кратким порукама. Овде није у питању само асинхрони облик електронске комуникације, већ и специфичан стил својствен искључиво дискурсу кратких порука.

- (M15) M.: < *Sta ima? || Kako na kineskom? || Bila kod doktora?* >
 N.: < *Evo sad dosla iz grada. || Ok je, za sad deluje korisno.*
|| Aha, ne moram na kontrolu vise. || Sta ima kod tebe? >
 M.: < *Aha, dobro je. Nista, strebacina. Moram danas na faks.* >

У овој преписци саговорница М. у поруци поставља три различита питања. Прво питање је једно уопштено, неформално питање, којим се отвара разговор, док се на друга два питања тражи конкретан одговор. Саговорница N., у својој поруци, прецизно и јасно одговара на свако појединачно питање, с тим да на последње питање општег типа (да/не питање) даје и објашњење, односно додатну информацију. Након одговора, N. показује жељу за наставком конверзације, постављањем новог питања *Sta ima kod tebe?*. Свој одговор М. започиње кратким респонсивним исказом у виду коментара на претходну размену информација, а потом одговара на постављено питање. У прве две реплике видимо три паралелна близинска пара, који представљају примере високе учестаности, П-О (питање-одговор).

Сличну схему остварује и следећи след порука:

- (M16) G.: < *Jesi nasla cizme? Ja sam dobila temperaturu.* >
 S.: < *Nisam isla, sad cu. Morala sam da odmorim. Kolika ti je?* >
 G.: < *37.5, nije velika, ali me lomi da ne mogu da ustanem. Aj, javi da li si nasla.* >
 S.: < *Popij aspirin. Hocu.* >

Овај сегмент преписке приказује пример два следа која се развијају паралелно кроз употребу близинских парова. G., као иницијатор преписке, поставља питање и потом описује своје здравствено стање, чиме започиње два близинска пара. S. даје одговор на постављено питање, уз коментар, и поставља питање као реакцију на нову тему, које је уједно први део пара нових упарених турнуса. Сада G. одговара на питање, уз коментар, а затим се новим захтевом враћа на претходни пар турнуса и наставља започети след. У последњој реплици S. заокружује оба следа тако што даје коментар на претходни коментар као и одговор на постављено питање. Овде видимо два паралелна следа, али различите структуре. Први след има схему П-О-З-О (питање-одговор-захтев-одговор), док други след има другачију схему И-П-О+К-К (изјава-питање-одговор+коментар-коментар).

Свака следећа реплика у следу односи се на оно што јој је претходило и представља одређену реакцију на изречено/написано, односно на примљену поруку (респонсивни вид реплике). Истареплика је истовремено усмерена према наредној реплици (проспективни вид реплике) и тиме условљава оно што следи и ограничава избор потенцијалног одговора као другог дела упарених турнуса. Тако је на пример питање у другој реплици *Kolika ti je?* ретроспективно јер се односи на претходну констатацију да је G. добила температуру, али је и проспективно јер започиње нови близински пар тражећи одговор на питање. Оно што је такође занимљиво у овој преписци јесте да је дошло до замене места два паралелна следа у репликама. Наиме, пропозициони садржај другог близинског пара по свом значењу (у питању је здравље) постаје доминантан и прелази у први план конверзације.

Усклађивање макроструктуре са новим апликацијама – од нарације до само једне речи

Кратке поруке преко нових апликација (нпр. *Viber* и *WhatsApp*) по неким својим карактеристикама разликују се од стандардних кратких порука. Не само да су бесплатне, уколико корисници имају приступ интернету, већ немају ни ограничење од 160 карактера по поруци, што омогућава писање дугачких порука без прекида. Међутим, и поред тога, дискурс кратких порука преко апликација *Viber* и *WhatsApp* често се састоји од низова кратких порука. Кроз анализу различитих примера преписке, односно размена реплика, приказаћемо нека посебна обележја која су настала са појавом нових апликација, као напреднијег медија у развоју комуникације путем мобилних телефона, и представљају нову фазу у развоју језика кратких порука.

Управо наведени разлози омогућавају брзо и неограничено слање великог броја кратких порука, што може довести до истовременог писања порука и на тај начин до преклапања исказа, као што можемо видети у следећем примеру:

(017) M.: < Vazi. Sta ste pricale? >

M.: < Zvrzni. >

V.: < Ona je u S. Karlovcima do subote 18.40. >

V.: < Sad cu. 5 min. >

У наведеној размени реплика видимо да је V. послала одговор (<Ona je u S. Karlovcima do subote 18.40. >) на питање (< ... Sta ste pricale? >), чиме је заокружила започете упарене турнусе, док је у међувремену већ добила

нови захтев (< *Zvrčni.* >), као први део новог пара, на који такође одговара (< *Sad cu. 5 min.* >). Овај сегмент преписке представља пример унакрсног позиционирања упарених турнуса.

Као што је већ речено, упарени турнуси чине след од два турнуса, који су дефинисани као суседни, близински или спојени, од којих је други исказ респонсиван. Међутим, респонсивна реакција не мора уследити непосредно, што указује на то да јукстапозиција исказа није неопходан предуслов упарених турнуса. Појам *условљене релеванције* (*conditional relevance*, Schegloff, 1968) подразумева релевантан и очекиван други део пара и она представља суштинску карактеристику организације близинских парова. Наиме, свака прва акција је услов за неку наредну, односно за оно што из ње може да следи и са којом је у одређеној вези. Поштовање условљене релеванције омогућава да турнуси буду спојени, или другим речима да близински пар представља једну целину, без обзира што турнуси нису у непосредној близини.

У наредном примеру такође видимо два наизменична следа који се састоје из три дела, односно турнуса. Без обзира на недоследност у континуираном току једног следа до које очигледно долази због специфичности размене порука преко апликације *Viber*, могуће је без већих проблема пратити развој сваког појединачног следа. Овде је значајно указати на још једно начело које је по својој суштини уско повезано са поменутиим појмом условљене релеванције, а то је појам *секвенцијалне импликативности* (*sequential implicativeness*, Schegloff & Sacks, 1973: 206; Jefferson, 1978). Чињеница да сваки турнус може имати импликације за следећи турнус, односно да постаје условљавајући представља инхерентну карактеристику говорне размене као предуслов природне и логичке комуникацијске организације. На овај начин организација интеракције не мора да има строго устројену структуру, већ допушта да јединица као што су упарени турнуси не мора бити у непосредном окружењу да би остварила смислену целину.

(M18) B. (t1): < ***Jesi mu ispricala?*** >

S. (t2): < *Vidi sto sam bila u studiju.* >

B. (t3): < *Ajao ko je slikao?* >

S. (t4): < ***Bas smo se slabo dotakli te teme. Nekako mi nikad ni ne pricamo ni o cemu ozbiljno.*** >

B. (t5): < ***Ma doci ce to na red nekad spontano.*** >

S. (t6): < *Neki fotograf iz Novog Sada u fensi studiju. Da da, u pravu si.* >

У нашем примеру, до појаве уланчавања различитих исказа долази због готово синхроне размене порука, па ћемо у циљу јасније анализе

нумерисати турнуса у преписци. У непосредној близини се налазе два прва дела различитих упарених турнуса (t1 и t2). Истовремено стижу одговарајући други делови пара (t3 и t4). Међутим, овде учесници у комуникацији постају свесни преплитања својих исказа и настоје да заокруже целине. Тако, након одговора на питање у (t1) који се добија у турнусу (t4), следи коментар (t5), у виду проширења упарених турнуса. Одговор на питање у турнусу (t3) дат је у турнусу (t6), чиме је заокружен и други близински пар.

След као основна јединица комуникације може да буде прост или сложен. До сложене структуре следа може доћи услед разних уметања различитих узгредних говорних делатности, које могу бити у већој или мањој мери везане за основни след разговора. Анализом дискурса кратких порука преко апликација *Viber* и *WhatsApp* уочили смо специфична проширења реплика, која се реализују као низање засебних порука, али које се истовремено надовезују на основну мисао. Ову појаву смо назвали *експанзије кратких порука у новим апликацијама*. Као и све остале новине у комуникацији кратким порукама и ова појава је идејно потекла од младе генерације и показатељ је њихове креативности и њиховог активног учествовања у еволутивном процесу развоја дискурса електронске комуникације уопште, те се овакав стил писања може видети и на друштвеним мрежама, као што су *Facebook*, *Instagram*, али је донекле утицао и на стандардну размену SMS порука.

(M19) D.: < *Hoces kod mene?* >

L.: < *Nisam kuci. I can't.* >

D.: < *A smor. Ok.* >

< *Hoces do Usca?* >

< *Ili na kafu? A?* >

< *Mislila sam da idem na sajam... i u onaj Lili...* >

< *Ide mi se negde...* >

< *Jel ti treba nesto iz Lilija? Odgovoriii...* >

L.: < *Zeno!* >

< *Stani!* >

D.: < *Nisam zena, devojka!* >

L.: < *Dobro, gde na kraju?* >

D.: < *Do usca, pa Lili, mozda sajam...* >

< *E odoh na trening!* >

У овом примеру видимо како се суштински једна реплика састоји од више порука, од којих свака представља посебну јединицу. У својој другој реплици D. даје коментар на претходни упарени турнус и проширује

своју реплику низом питања и предлога, и на крају завршава захтевом за одговором. Експанзија ове реплике, у ствари, представља разраду основне мисли, односно захтева. У следећој реплици L. користи нову поруку како би нагласила експресивност свог исказа, те уместо једне реченице *Zeno, stani!*, она шаље две одвојене поруке са две узвичне реченице. Овде запажамо да експанзије кратких порука у новим апликацијама имају значајну прагматичку улогу јер често имају посебну комуникативну намену. Трећа проширена реплика садржи две различите мисаоне јединице, па бисмо могли закључити да овде нова порука управо служи да би се истакла промена у расположењу, односно жеља за завршетком комуникације.

Дакле, структура реплике јесте оно што је ново и различито у дискурсу кратких порука у новим апликацијама. Слична реплика са више јединица, у стандардној комуникацији кратким порукама - *SMS*, била би написана и послата као једна порука, као у наредном примеру:

(M20) < *Joooj ja sam tebi potpuno zaboravio da odg :-/... sry i nadam se da te necu probuditi ;)* ... *elem dobio sam 9 :D* >

На другом крају приказа дужине комуникације кратким порукама у новим апликацијама, налазе се кратке, концизне поруке, веома често од само једне речи. Овде се опет враћамо на технолошку иновативност нових апликација које нуде могућност слања мултимедијалних садржаја, као што су слике, аудио и видео записи, затим линкови ка различитим садржајима на интернету, а поред постојећих емотикона и емоција, ту су и тематски разноврсни и експресивни стикери.

Размена реплика може бити остварена кроз размену кратких текстуалних порука:

(O21) T.: < *Dolazis?* >
A.: < *Da* >

или комбинацијом текстуалне поруке и стикера или емотикона, најчешће као замена за кратки коментар са позитивном конотацијом.

(O22) B.: < *Presli granicu* >
D.: < [*Stiker (thumbs up)*] >

Кратку комуникацију је могуће остварити и слањем слика. Постојање заједничког знања о контексту комуникације омогућава да прималац поруке разуме послату слику, без потребе за додатним текстуалним објашњењем.

(O23) N.: < [Slika kilometraže] >

G.: < Super >

Овој краткој размени порука претходио је телефонски разговор у ком је пошиљалац поруке тражио од свог саговорника (супруге) да му услика пређену километражу пре него што одвезе ауто на мали сервис. Иако минимална, оваква комуникација задовољава све потребе за информацијама у датој ситуацији.

МАКРОУОКВИРАВАЊЕ **КОМУНИКАЦИЈЕ** ПОРУКАМА – ОТПОЧИЊАЊЕ И ЗАВРШАВАЊЕ КРАТКИХ ПОРУКА

Почетак кратких SMS порука

Како се успоставља контакт у разговорном језику или у писаном епистоларном дискурсу тема је која је одувек па и данас била интересантна за лингвистику, културну антропологију, примењену лингвистику, наставу страних језика, итд. Оно што овај феномен чини, између осталог, значајним у поменутих научним дисциплинама и поддисциплинама јесте чињеница да је успостављање контакта прво са чиме се у реалној комуникацији у некој странијој средини срећемо, као и постојање културног диверзитета у том погледу. Овај феномен је повезан са остваривањем учтивог, кооперативног језичког понашања, са чињеницом да је почетак и завршетак комуникације од важности за многе делатности (Walters, 2017), да обухвата формулаичке исказе који се касно усвајају код деце (Greif & Gleason, 1980) – другим речима, интересовање за ову тему може бити врло различито, а тиме и свестрано мотивисано. Осим тога, поздрављање и окончавање комуникације путем порука може бити у извесној мери и специфично, и карактеристично за овај тип дискурса, односно за онлајн комуникацију уопште (посебно интересантно када учествује више саговорника: Dunne & Malone, 2018).

Пошто су у питању важни сигнали дискурса који се јављају на почетку разговора и на крају, дакле, уоквиравају комуникацију порукама, обрадићемо дискурс кратких порука користећи на првом месту параметар блискости саговорника; на тај начин, вредноваћемо различите изразе према свом месту на замишљеној скали, на чијим супротстављеним половима стоји дистанцираност – блискост. Потом ћемо се кратко осврнути на специфичности начина отпоздрављања у кратким порукама. У анализи ћемо повремено повлачити паралеле са другим типовима дискурса – писаним, непосредним разговорним, лицем у лице и др., те указивати на тачке конвергенције и дивергенције.

Почетак, обраћање, начини ословљавања. Условљеност обележја дискурса, сматрамо, највише зависи од типа комуникације – формалне или неформалне. Иако су прикупљане оне поруке које су најближе свакодневном разговору међу блиским пријатељима, део порука ипак показује и формалније садржаје, те смо у могућности да их упоређујемо и по овом основу.

Дистанца – непознати саговорници. У порукама које се шаљу особама које су социјално на дистанци – непознати, пословни клијенти, сарадници, особе различитог социјалног статуса, дакле, у формалној употреби, обраћање се остварује само апелативом *poštovani* или *poštovani* + социјални идентификатор (*kolega, profesore, roditelji* и др.) и/или име/ презиме; такви случајеви нису чести, забележено је само пар десетина порука код старијих особа.

У контексту пословних порука, без обзира дали се ради о институцији какве су банке или телефонске компаније, или, пак, о појединцима који обавештавају о некој пословној активности, обраћање се састоји од 'неутралног' облика за сва лица – *poštovani*, а само у једном случају је искоришћена могућност означавања оба пола:

- (024) < **Postovani**, na Vas racun 0001234500 je uplaceno 4.000,00 RSD. Vasa Banka. >
 < **Postovani**, promenjen mi je broj telefona. Novi broj koji ce biti u upotrebi je 0632113093. Pozdrav Mika Jovanovic >
 < **Postovani/a**, nas kolega Milutin Jovanovic se ozenio. U zelji da ocevamo nasu tradiciju, pozivamo vas da ucestvujete u kupovini poklona. Ako zelite i ako ste u mogucnosti, prilozite 500 dinara kod devojaka u Sekretarijatu. >

Док је у првом примеру ствар институционалног одређивања форме граматичког рода са *postovani*, видимо извесну разлику између другог примера у (024) у коме се аутор поруке обраћа свима чији су бројеви телефона у његовом, претпостављамо службеном телефону, и трећег у коме се позивају сви сарадници на послу, значи ипак одређена група познатих људи, што је, можда, условило и употребу женско/мушко варијанти.

Употреба титула и властитих имена донекле ограничава групу или појединца којој је упућена порука:

- (025) < **Postovani roditelji**, izvinite sto vam se sada javljam. Sutra ne mozemo da odrzimo precas zbog vanrednog odrzavanja Nastavnickog veka. [...] Hvala vam na razumevanju i molim vas da poruku prosledite ostalim roditeljima sa kojima ste u kontaktu. Uciteljica Mila >

Овакво обраћање је такође институционално и формално, и претпоставља такође одређену групу особа: колеге (запослене у једној школи), родитеље деце (у школи), двоје пословних странака. У оваквим случајевима нити има, нити се очекује повратна информација.

Наравно, уколико се у порукама с формалним обраћањем на почетку жели даље наставити комуникација, она ће вероватно садржати неко питање, молбу, захтев:

(026) < **Postovana profesorka**, ja sam u medjувремену poceo da radim neki honorar posao, pa se nisam pojavljivao na treninzima. Imate li neke informacije o el.jadi?Jovan >

Поред оваквих експлицитних питања и молби, постоје и случајеви у којима су они имплицитно дати:

(027) < **Postovani Milorade**, poslala sam Vam sinoc na mail 6 zadataka iz lekcije 7. Izvinjavam se sto kasnim nekoliko dana, jednostavno ne stizem od obaveza u skoli. Pozdrav, Milenija [...].>

У обраћању само са проф. или са поштовани + властито име без презимена може се претпоставити извесни степен присности, али је дистанца између пошиљаоца поруке и примаоца ипак још увек одржана, што показује и употреба заменице *Bu* у претходном примеру.

За разлику од обраћања са *postovani/-a*, обраћања са *dobro jutro* (59), *dobar dan* (13), *dobro vece* (13), као што видимо по бројевима у загради, има више него претходних примера. Код овог типа обраћања можемо констатовати да је однос између саговорника и даље дистанциран, али је 'лични контакт' присутнији, на пример:

(028) < **Dobro vece Vanda**, dolazim, ali kasnim, izvinite. Pocrnite vi. Miona >
< **Dobar dan** :) Da li ste slobodni danas ili sutra u bilo koje vreme, treba mi nesto iz engleskog, kratko? Dragana Jovanovic >

У свим већ наведеним примерима, уочава се напоредна употреба заменице *Bu*, као и другог лица множине глагола, што такође показује дозу формалне учтивости. У наредним примерима дистанца се смањује употребом солидарног *Tu* и другог лица једнине глагола:

(M29) < **Dobro jutro!** Krenula radna nedelja, dobro sam, imam bas mnogo posla. U subotu noc se vratila iz Brisela, i tamo bio naporan program. Ovde ni s od snega, cak suncano. Ljubim te. >

< **Dobro jutro**, a sad vec i **dobar dan!** :-) *Nemas pojma koliko me je uveselila i oraspolozila tvoja poruka! :-) Hvala ti puno, divan si! A kako si mi ti, sta ima?:-* >*

Осим ових јасних формалних показатеља смањивања дистанце, видимо и по варирању текста, спонтанијем мењању садржаја, и појачавању експресивности да се ради о приснијој комуникацији. Занимљиво је да се у корпусу младих, којем припадају и наведена два примера, *dobar dan* јавља спорадично, док се *dobro jutro* јавља најчешће. Могуће објашњење за ту појаву је да се дружење и преко порука отпочиње порукама, а претпоставља даљи наставак комуникације било порукама, виђањем током дана и сл. То врло јасно показује следећи пример:

(030) < *Јао, **dobro jutro** i tebi u 11 sati, uzas.:-) Vazi, javljam.*>

Примећујемо да се после ових, приснијих поздрава, све чешће јављају и ускличници и емотикони, као и мултипликација графема.

Још су приснији поздравни са изразима *zdravo* (82), *cao / caos* (77). Када се анализирају примери из корпуса, видимо да се *zdravo* најчешће јавља уз властито име а понекад и уз речи које означавају присност (*drugarice*):

(031) < **Zdravo** Lalo, gde si? *Ја idem iz Vince, pa ako si negde u centru mogli bi da se nadjemo. [...]. Pozz >*
< **Zdravo** *drugarice :-). Evo me na poslu, jos ne mogu da se adaptiram na beogradski ritam. Dosli smo pre par dana, Mika i deda se cuvaju .. Kako ste vi - jeste li svi u BG? Pozzz :-). >*

Почетак размене порука може да се означи и поздравом *cao*, најчешће без имена:

(032) < **Caο!** *Tanja moze za vikend. Kada bi tebi vise odgovaralo, subota ili nedelja? >*
< **Caο**, *u koje vreme bi se nasle? >*

Будући да су неке информације у наведена два примера изостављене (где и шта треба за викенд да се деси; ко то треба да се нађе), можемо да претпоставимо да се поздравни са *cao* јављају као врло кратак сигнал почетка наставка претходне комуникације, не нужно преко порука већ и лицем у лице, док у њима следи наставак договарања, заједничке теме отпочете у недавном контексту.

Међутим, овакав степен солидарности може да се испољи и између међусобно мање блиских особа; а такву солидарност можемо, за разлику од претходних примера, окарактерисати пре као вршњачку и/или ситуациону, но 'другарску':

(033) < **Caο Ivana**,ovde Jelica Petrovic :) receno mi je da ti se brat zeni, a da ti treba da obezbedis kicenje :) e ovako ,mi smo za svadbu uzeli male haljinice i smokinge kao kicenje :) daj mi tvoj mail da ti posaljem link :) >
< **Caο Miko**, Emina ovde, sreli smo se u busu za Kragujevac u subotu :-)>

У првом од два наведена примера видимо да саговорнице (Ивана и Јелица) нису у сталном контакту, с обзиром на то да се једна од њих представља примаоцу поруке, али их очито повезује 'припрема за венчање'; док се у другој поруци пошиљалац поруке такође представља, а сам поздрав *caο* указује на недавно успостављено вршњачко познанство.

Иначе, комбинација *ћаο* и властито име је честа, те је њихово појављивање у корпусу права потврда степена блискости који се тим изразом исказује; а исти је случај и са фатичким питањем *како си*:

(M34) < **Caο Dragana**, kako si? Znas da cemo obe biti za ng u Sarajevu?:) hajde da se vidimo ovih dana, mozemo posle posla, ako je kasno veceras?:) >

Делимично епистоларни, али и приснији однос у односу на претходне случајеве имају обраћања само са *dragi/draga* или комбинација *dragi/draga* + име/присвојна заменица и/или име (око 200 порука). У порукама које почињу оваквим обраћањем доста је честа појава употребе других сигнала присности, као што су интимни поздрави на крају поруке; у наставку ћемо дати више примера са овим изразима (подвучено), како бисмо указали на фреквентност ове појаве. Уз оваква обраћања често наилазимо на потврду блискости, кад је крај поруке исказан интимизираним облицима 'пољупца', неког страног израза као емфазе, или нпр. употреба деминутива:

(M35) < **Draga moja**, ja sam od sad free, al posto sam na NBGu i trebate mi vremena da dodjem do Ade, ti mi javni otprilike kad se nalazimo:) smoka.*:>

А појединачно налазимо и примере са 'драги' на страном језику, што сигурно представља идиосинкратичност или групну специфичност у порукама, на пример:

(M36) < **Darling**, kada cemo raditi nokte? >

Овакво обраћање на страном језику може бити обележје специфичног пара саговорника или га можемо прогласити утицајем страних језика на српски, али је таквих примера мало и често их можемо приписати тренутној припадности школској/студентској популацији. Осим тога, употреба архаичних, дијалекатских, па и страних израза има функцију стварања ‘непосредних’, блиских контаката и елементе стварања хумора.

На скали колоквијалности и дистанцираности, најближи овом првом су обраћања са *hej*, *ej*, и сл., којих има неколико десетина у корпусу. Овде се, наравно, подразумева употреба ових израза у функцији отпочињања ‘разговора’ или појединачне поруке, а не у функцији дискурских маркера, када саговорник унутар разговора жели на пример да промени тему разговора или да сигнализира одређени тип говорног чина (нпр. упозорење, претња и сл.). Дакле, типични примери обраћања са *hej* на почетку су:

(M37) < **Hej,hej**:-) *gde si bre? Sta ima?:-)* >
 < **Ehej**,Miko samo htedoh da ti se javim pre nego sto zapalimo:-)))*.Idemo vecers Daca i ja, [...]:-)))]!kisssss* >

Као и у претходним интимнијим разменама порука – са *cao* или са *draga/-i*, тако и у овим порукама са *hej* (*ehej*, *ej*) често су у низу присутни колоквијални изрази (подвучено у примерима) који су експресивни и појачавају нијансу блискости.

У корпусу су се јавиле још неке варијанте колоквијалних израза којима се саговорници обраћају на почетку, као што су *ej*, *e*, *ae*, *yo*, *gde si*, *sta ima*, као и отпочињање разговора именом или, још чешће, надимком:

(M38) < **Ae...** *Inace, u jazbini smo ako vam nisam rekao* >
 < **sta ima?** *jesi li poslala aplikaciju. mislim da mozes zatraziti termin i prije nego skupis sve dokumente* >

али су они мање бројни него претходно описани и такође су у неким случајевима индивидуално обележје појединих говорника, мада се опет могу приписати присном, интимном, вршњачком говору младих.

На крају, највишим степеном неформалности можемо сматрати отпочињање разговора без било ког вида поздрава и уводних форми, на пример:

(M39) A.: < Jedem tortiljeee :) >
 B.: < Blaagooo tebiii >
 < Jesi mi živ? >

До сада смо издвојили различите изразе за отпочињање разговора, које смо навели према степену формалности – од најформалнијег ('поштовани') до најнеформалнијег ('нулта' форма). На крају, можемо још додати да су наведене језичке датости присутне у оба поткорпуса. Исто тако, приметили смо да само око десет посто порука из корпуса одликује епистоларна форма, бар када је у питању употреба издвојених уводних структурних јединица (Јелић, 2016).

Отпоздрав. Када се један саговорник обрати поруком некоме, отпоздрав најчешће не садржи никакво обраћање, ни именом, ни титулом. Дакле, типичан и кратак пример комуникације порукама са упареним турнусима је:

(O40) D.: < *Draga u pola 6 dodji* >
G.: < *Ok, super, zurim ;-)* >

Употреба таквог израза готово да није могућа када је порука сложена у смислу говорних чинова које садржи, као што је случај у наредном примеру са сукцесивним порукама саговорнице А: обраћање + имплицитан позив (А.1–А.2); питање (А.3); предлог (А.4); поздрав за крај (А.5):

(M41) A.1: < *Drage devojke, doslo je vreme za nasu prvu kaficu u ovoj godini, iliti otvaranje sezone* >
A.2: < *Mohita 2014 :-)* >
A.3: < *Kako stojite s vremenom ovih dana?* >
A.4: < *Npr. petak, ili nekad za vikend?* >
A.5: < *Смок од мене :-* :-* :-** >
R.1: < *Ja necu moci, spremam Slavu, i ovaj put cete morati bez mene! ;(. Смоок :-** >

У поруци-одговору R.1 садржано је одбијање позива и образложење одбијања; имплицитно иронично жаљење; поздрав за крај, али нема почетног поздрава који би се упарио са почетним поздравом саговорнице А.

У ствари, многе поруке нису намењене покретању дужег разговора. Такве поруке су углавном кратка обавештења, која не захтевају нужно неки одговор; иако, наравно, саговорник на њих може одговорити (нпр. *OK, Vazi* и сл.). Исто тако, може да изостане одговор у потпуности, што се може објаснити да у датом тренутку комуникација није била могућа (спреченост саговорника да одговори, недоступност мреже и сл.) или је била могућа али је настављена лицем у лице или преко телефона.

Као што смо већ рекли, мали део порука садржи форме обраћања, поздраве, Навешћемо још неке примере, без поздрава и израза обраћања, сада са забележеним временом слања порука, како би било јасно о каквом временском размаку се може радити:

(M42) [14:38] В.: < *Hocemo da idemo sutra na onaj dogadjaj?* >
[18:16] М.: < *Meni se ide* >

У овом дијалогу између В. и М. протекло је скоро 4 сата, али је јасно да се ради о упареним репликама с обзиром да су лексички и синтасички кохезивне (понављање глагола *idemo/ide*; модалност: *hocemo* и *meni se ide* + елидирано *sutra na onaj dogadjaj*).

За разлику од временски удаљених порука два саговорника, поруке се често нижу непосредно једна за другом, сукцесивно, секундама или минутима одвојене, и у том случају упаривање реплика, чини се, остварује се много кохерентније. Већина таквих разговора готово да нема никаквих посебних начина обраћања или поздрављања:

(M43) [11:24] В.: < *Sta je bilo danas Comi?* >
[11:26] М.: < *Slikacu ti posle sta smo radili* >
[11:26] М.: < *Imamo i domaci neki* >
[11:27] В.: < *A iz koje knjige radimo?* >
[11:28] М.: < *Javice nam na mejl* >
[11:28] М.: < *Kako si ti?* >
[11:31] В.: < *Okej* >
[11:31] В.: < *Pa imam jos temperaturu* >
[11:33] М.: < *Pa jesi bila kod lekara?* >

Ова размена је између младих од којих једна није била у школи те се првих пет порука односи на то шта се дешавало на часу на коме она није била, а даље поруке се односе на њено здравствено стање. Једини сигнал почетка комуникације, обраћање властитим именом, налазимо у жаргонском облику имена на крају прве реплике - *Comi* („Мицо“).

Овакав почетак комуникације без правог обраћања именима, поздравима и слично је сасвим легитиман међу блиским пријатељима, једино би било проблематично у случају да дуго нису међусобно комуницирали. Овако, њихово отпочињање директним питањем или узвиком управо и показује да су и блиски пријатељи и у сталној, блиској комуникацији.

Можемо закључити да тип обраћања на почетку комуникације у највећој мери зависи од ситуације, формалне или неформалне у којој се

одвија разговор, затим од међусобног односа међу саговорницима, али и од начина на који се комуницира – у директном сусрету, разговором преко телефона или путем SMS порука.

Завршетак кратких порука

У поређењу са фреквентношћу употребе структурних форми обраћања при отпочињању комуникације, учесници у комуникацији кратким порукама чешће користе различите форме одјављивања, односно поздрављања при окончавању комуникације.

Поред уобичајених израза који се користе у епистоларном дискурсу, као што су *pozdrav, srdacan pozdrav, s postovanjem, volim te* и слично, или само потпис, само име или име и презиме, у порукама налазимо већу разноврсност, како појединачних лексема за поздрављање при растанку, тако и више средстава комбинованих у низ: од понављања истих, преко комбинације различитих лексема, до комбинације речи и логограма, а проценат порука које имају тако обележен крај, на начин који подсећа на епистоларну комуникацију у писаном језику, већи је и износи око двадесетак посто порука. Поготово код младих, али делимично и старијих аутора порука, који емотиконе такође употребљавају за крај својих порука, односно исказа, можемо рећи да се готово две трећине порука завршава на овај начин, емотиконима. Та разноврсност се огледа и у варијантама лексема поздрав: *pozz, pozzz, pozz&cmok, pozz svima...*, ђао: *caos, aj cao, aj ć*, и пољубац: *ljubac, ljubavac, ljub, pusa...*, *cmok, cmokic, cmoka, cmokici...*, *kiss, kisser, kisses, big kiss, xxx...* (Јелић, 2016).

Најчешћи 'изрази' за завршетак исказују поштовање, добре жеље, уверење у поновно виђање, љубав, пријатељство, другарство. Карактеристична варијабилност, која је нарочито приметна код интимнијих израза (*poljubac* и његове ономотопеје *cmok*, као и варијанте енглеског или неког другог страног еквивалента: *besos*, на пример), па и емотикона, указују на могућности које пружа тастатура и медиј који користе како би изразили било своје тренутне емоције било степен блискости са саговорником. Већи проценат завршавања порука на епистоларни начин код старијих не мора се приписати искључиво старосним већ и социјалним факторима; наиме, тип група којима припадају старији (породица, институција запослења) и социјалне активности које преовлађују у њиховим порукама свакако су фактори који условљавају више приближавања формалнијим облицима комуникације.

Поздрави којима се окончава или сигнализира окончавање комуникације могу да се јаве у појединачним порукама, које не чине низ неког разговора, као у примерима попут следећих:

(044) < *Postovana Gordana, želim da Vas obavestim da Vam je odobren kredit i da možete doći na realizaciju. **Srdačan pozdrav. Iva** >
< *Podigla sam karte, dobile smo 7. Red! **Cao, poz. Danka** >**

У наведеним примерима искази у порукама имају асертивну или експресивну функцију и често не сигнализирају захтев за даљом конверзацијом; када су саговорници у чешћој интеракцији или када постоји приснији однос међу њима, врло често поздрави овог типа (*ћао, поздрав, срдачан поздрав*) изостају.

Наш корпус је показао да се поздрави често јављају када један од саговорника жели на суптилнији начин да оконча конверзацију, на пример:

(M45) < *Dobro dobro... Izudaracu te ja par put, i odma ce ti biti bolje :) **aj zdravo sada, odoh na kolokvijum** :) :-* >
< *Ne Marko. Golf, polo. :P Jao.spavam...ne mogu oci da otvorim. **Ajd' zdravo** :) >**

Као што примери показују, уз поздрав се често даје и разлог прекидања конверзације (подвучено пуном линијом), чиме се ублажава овај осетљив моменат прекида комуникације; овакав начин закључивања разговора, у којем је потребно више припреме, чешћи је код дужих разговора. На овакве поруке често нема отпоздрављања од стране саговорника, мада може да се јави:

(046) В.: < *I ja sad legao. Bio redar ceo dan, pa dok sam sve završio tek sad se spremio. Necu jos, tek krajem oktobra... Odoh da veceram pa cemo se cuti ovih dana. :) >
I.: < *Aj prijatno ti bilo. Odoh i ja da spavam. Laku noc. Cujemo se...:-) >**

Исто тако, као реакција на такав начин прекидања разговора може да се јави блажи или оштрији приговор саговорника:

(M47) Z.: < *Da brteee! Auuu! Aj odo da spavam <3 laku noc! T <3* >
T.: < *22:22!!! To mackooo!!!!* >
T.: < *Ma mars... :p **Aj laku noc** :) >*

У порукама-одговорима видимо изненађење саговорника на овакав начин завршавања конверзације, који су различитог интензитета, али се завршетак конверзације ипак прихвата.

Међутим, корпус нам је показао да постоје случајеви у којима један од саговорника (К.) може игнорисати позиве другог саговорника (Л.) да се оконча разговор:

(M48) К.: < *Ajmo sad - nes kafa, smoki, zuti marker, stara druzina ponovo na okupu xD Kod tebe pretpostavljam laku noc i ti fazoni? :-P* >

Л.: < *Kolko nisi normalna :-D Ja evo samo sto sam obukla pidzamu i krevet :-D* >

К.: < :-D *Zovite me Vidovida odsad* >

Л.: < *Aj uci ne glupiraj se... ja kuntam ^^ Ako ti nesto treba zovi,poruku cuti necu :-D* >

К.: < *My location - Repnica! WATAFAK??? DE SAM TO JA??* >

К.: < *Bajdvej, u Repnici je trenutno 21 stepen i pise suncano...telefon mi se teleportovao u toplije krajeve, drugog objasnjenja nema :-D* >

Л.: < *Veruj da bi se i ja teleportovala,nemoj mu zamerati :-D* >

К.: < *Radije bih sad na mapi trazila Repnicu, nego ucila ovo, aaaaaaaa* >

Л.: < *Otisl sam zenska. LJUUUBIM! :-D* >

Говорница Л. у наведеном примеру у две своје реплике безуспешно покушава да прекине разговор на индиректан начин (*Ja evo samo sto sam obukla pidzamu i krevet :-D; ja kuntam*), што представља учтив начин прекидања конверзације, без обзира колико су саговорници блиски; на крају, говорница Л. разговор ипак прекида на директан начин (*Otisl sam zenska*), али, знајући да је употреба оваквих директних форми у окончавању конверзације ипак неучтива, она то ублажава поздравом 'љубим' (који је болдован и написан верзалним словима) и емотиконом ': -D'.

Средство за завршавање разговора може да буде и најавна неодређеног настављања разговора (преко порука или преко телефона) у ближој и даљој будућности; уз такву најаву често иде и неки вид поздрава:

(M49) D.: < *E bem ti bas u petak idem na rođendan. Moze posle toga :) Hehe, i moj fon tako zapuca :D Pozdravi Rasica. Hajde cucemo se pa da svratis kod mene. Ljubim te :)* >

S.: < *Može, javi kad ti bude odgovaralo pa ćemo se dogovoriti. Ljubim i ja tebe. :-*Lepo se provedi. :-D* >

У корпусу смо пронашли и пример завршавања конверзације експресивима (захваљивање) уз поздраве:

(M50) O.: < *Ne znam ni sam zasto sam ti popustio. Ovo ti je poslednji put, kada si samnom ima da postujes moje zelje :) Upravo se parkirao :***** >*

T.: < *Videcemo jos za to ;-;) Hehhehehehe :-) Hvala ti za sve! Ljubim ja tebe puno i volim! :-*>*

O.: < *Hvala tebi duso predivna. Love you >*

Разлог зашто мали проценти порука (10% и 20%) имају формално обележен почетак и крај лежи у чињеници да је комуникација порукама увек неки наставак претходног разговора, директног виђања или разговора преко телефона, или једноставно размена порука између особа које редовно свакодневно комуницирају. Конверзација се често касније наставља неким новим темама те саговорници не очекује никакву врсту формалног завршетка кратке размене порука.

Поред приватне преписке и пословна преписка може имати свој континуитет. У следећој ситуацији приказаћемо квазиофицијелну преписку између управника зграде и службеника Водовода. Према договору, службеник Водовода једном месечно шаље SMS поруку која гласи:

(O51) Službenik (SMS): < *Je l možete da mi javite stanje na vodomeru u Ustaničkoj? Ivan >*

Upravnik (Viber): < *[slika] >*

Službenik (Viber): < *Hvala Vam. >*

Даља комуникација се одвија преко апликације *Viber* јер управник зграде шаље слику бројила на водомеру. Службеник се једноставно захваљује на поруци и оваква конверзација се понавља сваког месеца. Оба саговорника су упозната са контекстом, односно договором и не постоји потреба за формалним почетком и крајем комуникације. Службеник Водовода увек најпре шаље SMS јер је, због домета, везе са интернетом, сигурнији да ће саговорник примити поруку, а и пре ће је видети с обзиром на то да се генерално мање размењују SMS поруке.

Као што видимо, комуникација кратким порукама је увек контекстуализована, увек се наставља, те се саговорници одјављују у складу са темом и контекстом који су предмет слања поруке, било да се захваљују на информацији или се слажу са неким договором (*ok, važi, dogovoreno* и сл.).

Мултимедијалност, односно визуелни аспект комуникације замењује и допуњује текстуалне поруке и значајно мења структуру дискурса путем нових апликација. Када се слике размењују између пријатеља, очекује се барем некакав кратак одговор, најчешће позитиван.

То су обично селфији (*selfie*) самог пошиљаоца, слике деце или неког догађаја. Међутим, постоје ситуације где се слике шаљу по договору, а не међу пријатељима, па не захтевају одговор. На пример, продавац који након телефонског разговора шаље слику артикла на коју није потребно одговорити. Такође, размена видео клипова веома често нема никакав одговор, најчешћа реакција на примљени видео клип је емотикон, стикер, врло кратак коментар или само *like* у нпр. *Viber* групама. Чак се и бројеви телефона не куцају већ се пошаље слика контакта са информацијама на коју није потребно одговорити јер јој је претходио договор.

На крају овог одељка морамо рећи да, иако највећи број примера порука које смо навели садржи јасне и експлицитне сигнале којима се отпочињу и завршавају разговори путем порука, то никако не значи да је то доминантна карактеристика порука уопште. Напротив, за разлику од дужих сусрета непосредних, лицем у лице, или телефонских разговора или телевизијских интервјуа, употреба таквих сигнала у порукама најчешће изостаје. Комуникација чешће отпочиње питањима попут *Gde si?*, или *Sta radis?* или једноставно неком констатацијом, обавештењем (Нпр. *Milan Milić 063 2221114*) која је резултат неког претходног разговора (у коме је речено: „Пошаљи ми телефон свог мајстора“), а који уопште и не подразумева неки наставак комуникације. Осим тога, ко се обраћа коме види се и по идентификацији на самом телефону.

То нам све показује како и медиј којим се служимо, фиксни телефон или мобилни телефон, тип усменог разговора који се води, са једним или више саговорника, присуство трећег лица (или публике која није присутна као у телевизијским програмима), формални или неформални разговор, а најпре и најважније, односи међу саговорницима, условљавају коју ће врсту сигнала почетка и краја разговора да употребе, од формулаичког поздрава: *dobro vece* до *oooo, pa tu si*, или *ee*, од употребе пуног имена и презимена уз титулу до потпуног изостављања таквих елемената, од формалних и учтивих отпоздрава и растанка до неформалних: *Aj dzonjaj, Sad spavanjac, Laku nos* или емотикона, слика, итд. Чини се, успостава комуникације некада лакше иде од прекида, а понекад окончање може да уопште не буде исказано, опет све у зависности од разних ситуационих и социјалних фактора, којих су говорници, врло јасно, свесни и са којима усклађују свој говор.

Када? Где? Ок?

– питања у порукама

Као што је већ речено, поруке могу бити појединачне, само обавештење које се пошаље саговорнику и не претпоставља одговор. Ипак, у највећем броју случајева, имамо поруке које се развијају у краће или дуже разговоре. Структура тих разговора показује да се упаривање турнуса веома често успоставља као однос питања и одговора. Питања су веома честа у порукама па ћемо најпре њих анализирати као део карактеристичног упареног турнуса. Она могу бити општа, формирана помоћу свезе *да* и речце *ли*. Општом упитном реченицом се тражи информација о томе да ли је дати садржај истинит или не, односно да ли се одређена ситуација реализује или не. Ова питања су затвореног типа јер захтевају кратки одговор, само „да“ или „не“, или евентуално „можда“. Општа питања почињу „свезом *да* са упитном речцом *ли*, неким глаголским обликом и речцом *ли* иза њега, речцом *зар*, или на неки сличан начин“ (Стевановић, 1980: 274), али „се може употребити и неутрална реченица, јер се питање обележава и упитном интонацијом (дизањем гласа), односно упитником“ (Станојчић & Поповић, 2011: 349).

Друга врста упитних реченица су посебне упитне реченице. „Посебно упитном реченицом се тражи информација о садржини неког дела упитне реченице, а одговор на такво питање је израз којим се исказује та садржина“ (Станојчић & Поповић, 2011: 350), па се оваква питања називају отворена питања. Она почињу неком упитном заменицом и упитним прилогом (*ко, шта, који, какав, колики, чији, где, куда, камо, одакле, докле, кад, откад, докад, како, колико*).

У овом делу покушаћемо да одговоримо на следећа питања: који облици упитних речи се остварују у писаној форми комуникације путем порука, у ком лингвистичком контексту се јављају упитне реченице, те какво значење и функцију остварују у порукама.

ОПШТА ПИТАЊА – ДАЛ? ЈЕЛ? ЗАР?

Ако изузмемо случајеве у којима се општа питања формирају афирмативном реченицом плус знак питања *Идеш? Учиш?*, много је

случајева у којима се користе речца *ли* плус *да* или неки од облика презента глагола *јесам/бити*.

Речца *ли* се комбинује са речцом *да* и по правописним правилима она се увек пише одвојено *да ли*. Наиме, постоје различите графолошке реализације ових упитних израза јер се упитне речце јављају у правописно правилном облику, али и у разговорном облику *дал* – облику који се најчешће сусреће у порукама младих.

(M1) < *Draga, znam da si u guzvi, ali moram da te pitam nesto:)* **da li** ti je slobodan 1 stan za iznajmljivanje samo za mesec dana:*) *ljubim puno:** >
 < *E a sta da radim sa futrolom?? Ne znam dal da je vracam ili da je zadrzim* >
 < *:-) videcemo :-)* *ne znam dal bi mu to prijalo...odgovaralo...msm dal zeli* >
 < *Aj vazi, pitaj Anu i Lelu dal hoce, na picu ili sladoled, svejedno je :D* >
 < *Ja sam lupila 3 :-D Nzm dal je tacno :-D* >

(O2) < *Drage moje, da li neko zna nekoga ko daje casove iz nacrtne za gradivo na gradjevinskom fakultetu?* >
 < *Majo kako si? Da li ostaje dogovor da idemo ujutro u INFOSTAN?* >
 < *Da li je ostalo da si ti dezurna u prvoj smeni, moram da javim Marini koja je ona smena.* >

Ови примери показују да пуну форму углавном пишу одрасли. Чини се да се *да ли* најчешће јавља у контексту када се поставља питање које треба да добије јасан одговор и то отпочињањем неке нове теме, за разлику од *dal*, које се јавља у кратким питањима са често понуђеном алтернативом или је као индиректно питање убачено у неки шири контекст.

Општа питања се могу формирати и помоћу упитног израза *је ли*. У односу на претходно да ли постоји већа варијабилност графолошке реализације, па се пише или у пуној форми *је ли*, затим са апострофом као две речи (*је л'*), као две речи без апострофа и скраћено (*је л*), скраћено и спојено са апострофом (*јел'*) и скраћено и спојено без апострофа (*јел*).

(M3) < *Eej je l' imamo danas onaj precas iz francuskog i je l' ides?:** >
 < *Je l idemo veceras u Bastu kod juge?:)* >
 < *Jel' ti nije kasno oko pola jedanaest? Da sacekam veceru... :-)* >
 < *a jel ima garancija na te delove i na ceo komp uopste?* >

(O4) < *Je l' ti dala Sanja nesto iz Avona za mene?:)* >
 < *Je l veceras od 9h joga?* >
 < *Smrzli smo se. Idemo sad na rucak. I gladni smo. Jel' tu hladno?* >
 < *Jel ono danas sretni dogadjaj? Mislim na tebe i cekam da se javis:-** >

Као што се види из наведених примера, аутори порука углавном пишу ове упитне партикуле као: *je l', je l, jel', jel*. У правописима и граматикама српског језика постоје различити ставови о томе да ли разговорно *јел'* треба писати спојено или одвојено. У Правопису српскога језика Матице српске из 2015. године, у т. 133 наводи се да се одвојено пише и „узречица“ (у разговорном стилу) *је ли*; у множини се употребљава редуковани облик *јелте*, док се у Речнику уз наведени Правопис наводи спојено писање разговорних облика: *јел', јелте, јелда*. Клајн (1992: 72) прописује само одвојено писање *је ли* и скраћено *је л'*; *је л' да*; *је л' те*? Пипер и сарадници (2005: 674) напомињу да је *је ли* у усменој, колоквијалној комуникацији фреквентније од *да ли* и обично се користи у скраћеној форми, као *јел'*. Дакле, и у стручној литератури видимо непотпуно слагање лингвиста у вези са начином писања овог упитног израза, док наш корпус кратких порука јасно показује тенденцију изостављања апострофа и размака између две кратке речи. Могуће објашњење за то је чињеница да се *јел* осећа као једна партикула која означава да је реч о питању, а не о обавештењу, док код оних 'верних' правописној норми опстаје и раздвојено писање двеју речи и апостроф.

Упитни израз *је ли/је л'*, када се *је* употребљава као помоћни или егзистенцијални глагол у конструкцији са *ли*, као у примерима: *Је л' дошла Ивана?* (перфекат), *Је л' би дошла Ивана?* (потенцијал), *Је л' Ивана срећна?* (копула у именском предикату), *Је л' хладно напољу?* (копула у прилошком предикату), односи се на треће лице једнине глагола *бити (јесам)*. Међутим, из свакодневне неформалне комуникације у језик кратких порука пренесена је употреба израза *је ли/је л'* (најчешће написаног спојено и без апострофа - *jel*) и са осталим лицима једнине и множине глагола *бити (јесам)*, било у функцији помоћног глагола (< *Jel ste vecerali?* >) или као део именског или прилошког предиката (< *Jel si ti normalan?* >, < *Jel su kod kuce?* >). У наведеним случајевима правилно би било: *Јесте ли вечерали?*; *Јеси ли ти нормалан?*; *Јесу ли код куће?*, будући да се у упитним реченицама облици помоћног глагола *бити (јесам)* са осталим лицима према правописним правилима у српском језику употребљавају само у свом пуном (акцентатском) облику. Анализирајући разговорни језик на примерима из новинског подстила публицистичког стила, Ковачевић (2020: 56) објашњава како и зашто је настала тмезичка упитна конструкција *јел*.¹ Аутор закључује да у функцији општеупитне речце као

¹ Позивајући се на речнике, Ковачевић (2020: 49) даје дефиницију тмезе као граматичког термина који означава „растављање једне по правилу сложене ријечи тако што се између њених дијелова умеће нека друга ријеч. Тмезичку структуру у српском језику увијек имају одричне замјенице употријебљене у неком зависном падежу с предлогом, тј. у некој предлошко-падежној конструкцији, као нпр.: *нико* → *ни од кога*, *ни за ким*, *ни о коме*, *ни због кога*; *ништа* → *ни од чега*; *ни за чим*, *ни на што*, *ни због чега*, и сл.“

што је разговорно *јел* „лексема - „је“ губи статус глаголске енклитике, уједињујући се са партикулом *ли* у сложену партикулу“, другим речима „акцентовани презентски облик глагола *бити* раставља се на два дијела – *на је* и енклитички облик: *сам, си, смо, сте* и *су*“, што резултира „тмезичком тролексичком структуром: *је+л’+енклитички облик презента глагола бити* (у свим лицима сем у трећем лицу једнине)“, која се у нашем корпусу кратких порука углавном графолошки реализује кроз састављено писање *јел*, односно као дволексичка тмезичка структура. Према Ковачевићу (2020: 57), обе наведене тмезичке структуре су примери разговорног колоквијалног стила и као такве не могу се сматрати нормативном језичком употребом.

Навешћемо неке примере из нашег корпуса. Прва група примера показује употребу партикуле *јел* уз глагол *јесам* који има егзистенцијално значење:

(M5) < *Tea **јел сте** kod kuće popodne da svratim?pa mozemo do usca? >*
< ***Јел си** pri kraju? .* >*

(O6) < ***Јел си** zadovoljna kajsijama? >*
< ***Јел је** i veceras cas u pola 9? >*
< ***Јел су** ti lepe >*

У неким случајевима *јел* се употребљава уз помоћни глагол у перфекту:

(M7) < ***Јел су се** završile reklame? >*
< ***Јел ти је** odgovorila nesto? >*
< *Јаоо hahah aj,aj.. **Јел си** otisla za karticu ono? >*

(O8) < *Pita mara **јел си јој** ostavila ključ? >*
< *Gde si veverka, **јел сте се** lepo vratili, **јел сте се** aklimatizovali? Kako ste? **Јел** Laki jos na raspustu ili je vec posao u drugo polugodiste? Ljubim vas. >*

У наведеним примерима, колоквијално *јел*, у ствари, замењује разговорно *дал*. У граматикама се наводи да се *јел*, у колоквијалном говору, може употребити уз презент пунозначних глагола (*Јел’ читааш?*), али се као помоћни глагол и као глагол копула употребљава у пуном облику у сва три лица и оба броја, а уз пунозначне глаголе у другим облицима осим у презенту имплицитно се одбацује оваква употреба партикуле *јел* (Пипер и др., 2005: 675). Другим речима, таква употреба каква је у нашим примерима (M7 и O8) сматра се ‘неправилном’.

Занимљиво је да је пронађен само један пример писања пуног облика *je li* у порукама младих, док одрасли чешће (укупно 57 примера) пишу пуни облик овог упитног израза за постављање питања општег типа.

(M9) < **A je li**, oklen ti ta info o prevozniku? Btw, je l' znas da meni uopste nije stigla ni jedna poruka od Vivatravela? Verovatno kontaju da, ako jave tebi, javili su svima nama ;-) Inace, jos nisam ni pocela da se pakujem, evo me u gradu :-) >

У овом примеру употреба пуног облика је сасвим оправдана јер поставља неку врсту увода у метапрагматичко питање, па би овде *jel* као упитна партикула била потпуно нејасна.

Специфичност употребе пуног облика *je li* може се видети и у следећим примерима:

(O10) < Jeco, izvini, nedelja je jutro. **Je li** zgodno da te pozovem? >
 < **Je li** ti odgovara da se nadjemo ranije tokom dana jer ja u 3 moram da sam na Novom bgd. Recimo oko 12 na Trgu da se nadjemo? >
 < Meni izgleda nisu. **Je li** moram to preko Pece da resim ili ih mogu ja nazvati? >
 < To ne znam. Morao bih da pogledam. Nisam trenutno pri Internetu. **Je li nije** problem kasnije da pogledam pa da ti javim? >
 < **Je li** ti **nece** smetati da nam se i Milena pridruzi? >
 < Ivona **je li nije** kasno da te nazovem nesto da te pitam? Dule >

У прва три примера пуни облик се јавља у контексту у коме постављено питање својом садржином представља могуће проблематичну ситуацију за примаоца поруке, док се остала три питања са негацијом такође односе на проблематичну ситуацију, али се очекује позитиван одговор.

У порукама младих, пронашли смо 5 примера погрешне употребе везника *jer* на месту упитне партикуле. Наиме, може се приметити да се у говору понекад уместо речце *jel'* чује везник *jer*, што представља грубу грешку. Грубо нарушавање српске граматичке норме једнако представља употреба речце *jel'* уместо везника *jer*: *He може доћи јел' је болестан.* (Пипер & Клајн, 2015: 428, 522)

(M11) < **Jer ste** u gradu da se vidimo? >
 < **Jer ides** vc na Avalu? >
 < **Jer si poneo** kljuc >
 < A sta ima kod vas **jer ste imali** goste? >
 < Bato **jer imas** ti USB za nokiю, da ubacim neku muziku u mobilan ?! >

С обзиром на честу употребу речце *јел* ради постављања општих питања у говорном језику могуће да је ова честа грешка у писаном језику, тј. мешање сложене упитне партикуле и везника *јер* пренесена из говорног језика, пошто је и ових 5 примера превише примера такве грешке. Иако се слажемо са констатацијом да је њихово мешање 'неисправно', морамо приметити да гласови *р* и *л* јесу доста слични у изговору, а и да је контекст често довољан да упуту на исправно тумачење значења целог исказа, што донекле објашњава 'немарност' говорника.

Следе примери општих питања која су формирана употребом глагола у личном (финитном) облику плус енклитичка речца *ли*. Оно што је интересантно везано за ове примере јесте чињеница да *ли* углавном колоцира са глаголима: *imati, znati, moći, ići*, што је последица тематских, садржинских особина кратких порука (договори и сл.)

(M12) < **Imas li** instalacioni disk za Fotosop? >

< **Ima li** nekih news? >

< Ma sto da ne, mozes ti to...:D **Idemo li** vcrs koji krug da prosetamo? >

(O13) < **Imamo li** jogu veceras? Pozz >

< **Znas li** koga sa 36? >

< **Mogu li** te pozvati nakratko htela bih te nesto pitati? >

Општа питања се постављају и коришћењем речце *зар*, и пронађени су примери у оба поткорпуса. Речца *зар* даје упитној реченици експресивну вредност и често се користи и за формирање негативних питања, када се изражава неко чуђење, изненађење, или се тражи потврдан одговор. Било да је формулисана у афирмативном или негативном смислу, упитна реченица са *зар* у функционалном смислу садржи уверење о реалности супротног (Пипер & Клајн, 2015: 431).

(M14) < **Zar** se na poslu spava :p Ja evo pijem kafu, pokusavam da se razbudim, pa da krenem da ucim :D >

< **Zar** nisi bolestan? Haha >

< **Zar** sam te toliko izmorila? :-) evo necu vise :p dobro jutro :-) >

Ови примери су употребљени у шаљивом тону што се види и из ширег контекста јер се претпоставља да се на послу ради, а не спава. Смех после питања о болести такође показује да је шала у питању. А последњи пример са „изморити неког“ такође претпоставља шаљиво питање које се односи на претходну дужу комуникацију.

Супстандардна и структурна елипса

Питања у којима пошиљалац намерно прави грешку у правопису или граматички честа су појава у порукама младих. Млади свесно преносе елиптичност и неформалност из говорног језика у језик кратких порука како би били духовити и како не би били схваћени превише озбиљно. У разговору са студентима о њиховим навикама писања порука, сазнали смо да би се формално, граматички правилно обликовано питање могло протумачити као нека врста резервисаности, превелике озбиљности или, чак, љутње и агресије. У порукама одраслих нису примећене овакве намерне правописне грешке у постављању питања.

- (M15) < **Si gladan, oces da ti kupim nesto da jedes?** >
 < **Ces sutra posle faksa da svratish? :-)** >
 < **Se vidjamo danas? Ili imas neke druge planove, da ne kazem gosce?:-P** >
 < **Ste jos tu? Stizem** >

Ова група питања, са употребом глаголске енклитике на почетку исказа (< *Ces sutra posle faksa...*>, < *Ste jos tu? ...*>). спада у супстандардна стилска обележја разговора младих. Као и на плану лексике, млади желе да успоставе генерацијску идентификацију и на синтаксичком плану.

Структурна елипса у питањима манифестује се изостављањем упитних речци *da, li* и/или изостављањем помоћних глагола.

- (M16) < **Vazi...samo internet i dalje ne radi... S tobom sve ok?** >
 < **Jesi prevela do kraja?** >
 < **Hoces u pola 8 kod fontane?** >
 < **Mogu da te nazovem?** >
 < **Proverio Viber? Probacu sad na brzaka nesto da vidim, a ako ne stignem - javljam da pogledate vi...** >

- (O17) < **Ujko gde ste brinemo. Krenuli?** >
 < **Jesmo se nesto dogovarali za sutra?Kod kuće sam za pola sata pa se sujemo;)>**
 < **Kako bolesnik?** >
 < **Hocemo na kafu danas?** >

Без обзира на изостављање упитних речци, сва питања се лако разумеју и не доводе до потешкоћа у комуникацији. Употреба питања са елиптичном структуром одлика је неформалног стила комуникације и њихова употреба у језику кратких порука указује на присност између саговорника.

Према Јелић и Векарић (2020) елиптична питања се углавном користе анафорично. Могу да се односе на неко претходно питање или изјаву унутар исте поруке, и као таква најчешће настају на почетку разговора путем кратких порука и њима се утврђује став саговорника у вези са неким договором. У поруци < *Evo ucim, nije lose. Ti?* > уочавамо постојање заједничког знања контекста и формулаичких упарених реплика на почетку комуникације, у смислу *шта ти радиш/шта има ново код тебе/шта планираш* и сл. Такође, елиптична питања могу да се односе на претходни саговорников исказ или претходну комуникацију, као у примерима < *Znaci ne mozes?:(>; < U koju radnju prvo? >*. Из наведених примера можемо да закључимо да саговорници поседују заједничко знање те да је порукама, вероватно, претходило раније договарање.

Ауторке наводе и примере у којима су питања исказана само једном речју и као таква садрже довољно информација да буду недвосмислено јасна примаоцу поруке, као на пример < *Spavas? :* >; < Vikend? >*. Иако могу да изгледају, семантички гледано, недоречена, она су веома јасна учесницима у комуникацији, јер тако кратка, језгровита, 'крња' питања могу се поставити само блиској особи са којом често комуницирате и поседујете заједничко знање о свакодневним дешавањима, плановима, навикама и слично.

Да клауза у функцији питања-предлога

Ова врста општих питања представља још један облик елиптичних питања јер је у њима изостављен упитни исказ *da li*, а њихово тумачење се у великој мери ослања на ванјезичку ситуацију и контекст. Употреба везника *da* с (релативним) презентом у упитној реченици има значење циља или намере да се нека ситуација оствари.

- (M18) < *Druzimo li se sutra? Da planiram? >*
 < *Da kupim haljinu za subotu? Sada sam u teranovi >*
 < *Da ponesem tablet kod tebe? Hahaha :D >*
- (O19) < *Biljani R sutra rodjendan. Dolazi. Da joj kupimo poklon? >*
 < *Usle u 73. Da dodjemo do tebe? >*
 < *Da te cekam da rucamo zajedno? >*

Питања која почињу да-клаузом често можемо чути у говорном језику. Ова појава је још један од показатеља да језик кратких порука представља прелазни облик између говора и писма и присутна је у оба поткорпуса. Можемо претпоставити на основу садржаја да-клаузе да

се готово увек ради о неком предлогу за чије прихватање се тражи сагласност од саговорника: „Хоћеш ли да ја урадим то и то?“ или „Шта мислиш о томе да урадим то и то?“ Такође уочавамо да оваква питања подсећају на жељне (оптативне) и вољне реченице јер се у њима „осећа“ модално значење жеље, хтења, намере, планирања и слично, па би се из наведених примера могло закључити да пошиљалац поруке „планира да се дружи сутра“, „жели да купи хаљину“, „намерава да купи поклон“, „жели да руча заједно“.

ПОСЕБНА ПИТАЊА – ГДЕ? КАДА? ШТА?

У нашој анализи посебних питања, показало се да су она сва заступљена, али да постоји варијабилност у њиховом облику и употреби у неким случајевима. Иако Кристал (Crystal, 2008a: 105)² с правом истиче да су поруке у принципу кратке и да то, када је реч о посебним питањима, утиче на то које ће се упитне речи јавити, ипак сматрамо да су у данашњој комуникацији порукама ограничења све мања у дужини порука, а поготову у броју порука које се размењују између два саговорника. Стога, скоро се за сваку од упитних речи (*ко, шта, где, када, зашто, како*, итд.) јавља подједнако велики број примера, што ћемо показати у даље анализираним примерима.

- (M20) < **Gde** se uzimaju karte u Pioniru? Msm **sa koje strane** je blagajna? :-) >
 < **Sta** sutra radimo iz srpskog? >
 < **Koji** cas imate francuski sutra? >
 < Ja sam i dalje za :-) **Koliko** nas na kraju ide? >
 < A **otkud** znas? :P >
 < Vazi, a **dokle** cete biti odprilike?:) >
 < **Kakva** je haljina? :-) >
 < A **ko** peva tamo? I **ko** sve ide? >
- (O21) < Vlado, **kakva** je situacija za sutra? >
 < Ok. **Sta** te sad zadesilo? >
 < Veko, sad izlazim... **Gde** si ti? >
 < **Kad** ides na Taru? >

² Crystal (2008a: 91).“Plainly, if most texts are single sentences, and the average length is around six words, the routine content of text messages must be pretty limited, concentrating everyday and largely ephemeral notions of who, what, where, and when (rather than on more profound and long-lasting explorations of how and why).“

Када се погледа позиционирање ових посебних питања види се да се само нека од њих јављају као почетак комуникације *gde si, šta radiš, kad ideš*. Питања са другим упитним речима се углавном јављају као наставак комуникације, односно унутар комуникације, што се види и по језичком контексту, било да су други део поруке или је сигнализирано нпр. дискурсном партикулом *a, pa*, итд. Директност парцијалних питања у кратким порукама, односно жеља пошиљалаца порука да добију прецизне одговоре о различитим сегментима неког договора, на пример *gde si, kad ideš, ko peva, koliko nas ide, šta radimo sutra, dokle ćete biti*, указује на то да је комуникација кратким порукама изузетно ефикасан начин да се размене информације које су битне за прављење планова и договора у свакодневной комуникацији.

Варијабилност облика се односи на само неке од упитних речи у парцијалним питањима па се тако *zašto* јавља и као *sto, koliko* као *kolko, gde* као *de, dje, di*. Дакле, кад је то могуће, углавном се врши скраћивање.

- (M22) < *Ok... A sto tako rano?* >
 < *A cek bre. Kako cu ja da znam gde je hotel jugos.?? Kolko ima od zelenjaka?* >
 < **De ste?** *U konacima ili na jimmy-ju?* >
 < **Haha a dje si ti?** *Haha* >
 < *E bre,sta uradi s Viberom?-(Di si, jel' sve ok? Pisala sam ti danas na gtalku, ne znam da l' ti je stiglo... Mislim, cmoka :-* >*

Постоји и употреба питања која имају формулаички облик који је типичан за разговорни језик, а која су по позиционирању обично крај једне поруке и којима се распитује за догађања, ситуацију, стање, најчешће слично оној коју је претходно описао аутор поруке.

- (M23) < *Nista evo mrzi me da ustanem. Gde si bila, kako bilo?* >
 < *Pa ne moze, tek sam dosla... s mora, mislim ;-) Pa sta ima bre?* >
 < *Evo nista, na poslu sam, radim drugu danas... :) Kod tebe? Kako ide? :) >*
- (O24) < *Sutra krecem. A sad sam seo u bus, krenuo sam za Bg. Sta se radi? ;-* >*
 < *Tek u cetvrtak uvece mogu da se ubacuju stvari. Vidimo se. Kako ste vi? >*
 < *Svakako sam draga moja. Ima li te na skype? Mogle bi se nekada cuti. Kako si ti? Kako family? >*

Нека од ових формулаичких питања су врло честа на почетку поруке и мада на први поглед захтевају шири, детаљнији одговор, она су истовремено једна врста поздрава, типична за разговорни језик.

- (025) < **Kako si kolega, jel sve u redu, svi ste zdravi i veseli? Kiss.** >
 < **Doblooo jutlooo :-* kako ste danas? Jel ste se naspavali? :) >**
 < **Zdravo Vera, kako ste? Sta ima novo? Cula sam se sa Gocom juce. Kaze da se seli? >**

Примери оваквих парцијалних питања представљају отворени увод у даљу комуникацију, на који може да се одговори мање или више детаљно.

„Kad се видимо/гледамо?“

Два глагола: *видети* и *гледати* често се јављају у специфичној, презентској употреби. Познато је да се временски глаголски облици употребљавају и у преносном смислу, презент да означи будућност, футур да означи радњу у прошлости и слично. Како Пипер и Клајн (2015: 401) наводе „Када се нека реч ради веће сликовитости у изражавању употреби изван свог основног значења, говори се о њеној преносној (транспонованој или метафоричкој) употреби. Њена основна функција је да стил излагања учини живљим и сликовитијим.“ Таква преносна употреба је изразито приметна код глагола *видети* и *гледати*, у повратном облику и у презенту.

- (M26) < **Darling kad se vidimo danas? :-) Je l' ti ok oko 8, pola 9? Ili reci ti kad :-) Смок :-* >**
 < **Vazda bio! :-) Se vidimo sutra kod Milenice? >**
 < **Kako bilo kod palme? Da, bicu na bir festu u sredu.. Se gledamo tamo? :) >**
- (027) < **Kad se vidimo, nevidljiva zeno? >**
 < **Je li se vidimo sutra? Slobodan sam od 7. Mita >**
 < **Jel se gledamo u 15 do 9? >**

У језику кратких порука употреба футурског презента *Kad se vidimo?* уместо футура *Kad ћемо се видети?* указује да је радња будућег сусрета извеснија него кад би се употребио футур, а та ‘извесност’ је и очекивана с обзиром на то да се обично ради о саговорницима који су блиски међусобно. Као што видимо, футурски презент је често праћен прилошким одредбама, за време: *danas, sutra, u 15 do 9*, и место: *tamo*, што додатно потврђује извесност будућег сусрета.

„Ko то беше?“

Два глагола *беше* и *рече* се често употребљавају у облику аориста у разговорном језику, међутим, иако аорист означава генерално прошлу

радњу сматра се да његова употреба има афективну вредност (Пипер & Клајн, 2015: 398). У језику кратких порука употреба аориста може представљати и препознатљив лични стил писања, код неких пошиљалаца порука уочена је већа склоност ка употреби аориста.

(M28) < *Otprilike tamo negde izmedju 4 i 6, ako vam je to ok? Javljam kad tacno ;-) Ulica bese koja? >*

< *Ondak neka ostane za sutra :-)* *Rekle smo u 17h, a gde bese? >*

< *Alo na kom je bese kanalu x faktor? Hahaha T <3 >*

(O29) < *Kako bese ona prodavnica, sajt? Sutra cu verovatno da je obidjem, uzivo. :-)* >

< *Sanja, koji je bese br kod tvoje mame, imam nesto za prepravku? >*

< *Sta ima kod tebe? Sta ono rece, kad ides na odmor? Bese u avgustu? >*

< *Daco, da li bese u 7 i 10h da cekam? Ili 10 do 7h. :) Izvinjavam se sto ovako kasno saljem... >*

Сви ови примери указују да се аорист ових глагола употребљава када писац поруке жели неку информацију, али имплицира да је он ту информацију знао само га треба подсетити тачно како она гласи. Као што видимо у наведеним примерима, најчешће се употребљава аористни облик *bese* у комбинацији са различитим упитним речима *ko*, *kako*, *gde*, *koji* и слично, али и са упитним партикулама *da li*. Такође, краћа форма аориста у поређењу са перфектом више одговара сажетом изразу кратке поруке и брзини овог вида комуникације (упореди <... *Sta ono rece...*> са „Шта си оно рекао/рекла...“).

ФИНАЛНЕ УПИТНЕ ПАРТИКУЛЕ

Једна од карактеристика говора јесу и тзв. финалне упитне партикуле (привесци или формулаичка питања). То су непромењиве језичке форме које се користе у говору како би се проверило разумевање саговорника, навело саговорника на непосредан одговор или како би се потврдило нешто што је речено или договорено. У српском језику, упитне партикуле, као што су „зар не“, „је л’ тако“, „а“ и слично, често се користе у говорном језику. У оба анализирана поткорпуса кратких порука пронашли смо различите изразе у функцији финалних упитних партикула, од којих је најчешће употребљавана енглеска скраћеница *Ok?*, било као додаток питању или као засебно елиплично питање. У неким примерима видимо да често може да се развије у самосталну упитну реченицу (нпр. < [...] *Je li vam to OK? >*).

(M30) < Vera, htela sam da vas pitam da izadjem malo ranije danas, posto putujem za Sloveniju, pa da bih stigla, **ako je ok?** >
 < I hear ya, i ja jurim svom bratu poklon - njemu je danas rođj :-D Za nedelju bi trebalo da mogu, zvrčni pa cemo da se iskombinujemo, **ok?** >
 < Ajde u 1. **Ok?** >

(O31) < Nismo, samo smo u guzvi. Bar ja. Neopisivo. Pregledam upravo pismene. Javicu ti se sutra, **ok?**
 < Piletina u slatko-kiselom sosu i pire. **Ok?** >
 < Biljo, mozemo posle podne. **Je li vam to OK?** >

Коришћење финалне партикуле *zar ne?* уз изјавне реченице такође представља чест облик питања којима се тражи слагање са изјавом, попут тагованих реченица на енглеском језику (*question tags*).

(M32) < Pa ti si mi rekla Tanja Popovic, **zar ne?** Petra, Danica i valjda ovi neki iz bloka, videcu jos sa Petrom, ali nista nije sigurno jos >
 < Pa rođjendani se najbolje i proslave peglanjem, **zar ne?** ;-) Samo ti zovi, kad god, ali ne zaboravi da od veceras i ja imam dva bonusa na kuliranje poziva :-P

Ређе, али ипак у сличној употреби је и упитни израз *je li?*.

(M33) < E, ipak ne idem na koncert dipesa, a ti sigurno ides, **je l'?** >
 < Pada снег i minus 1, **je l' tako?** >
 < Najlepsi je u porodilistu, **je l' da?** Izljubi ga za mene, lepo proslavite, pozdravljam sve i ljubim. >
 < Moze u cetvrtak u 18h, i mozemo da se nadjemo npr. kod Vuka, pa cemo zajedno da se dogovorimo gde cemo, **je l' se slazes?** >

(O34) < Ja sam predlozila Sonji u 16.45 kod Pravnog, jer ne mogu ranije da stignem. **Jel' ti to odgovara?** >
 < Da. Oko 12, **jel' da?** >
 < Sefe u 6 i 20 te kupimo. **Jel jasno :-P** >

Без обзира да ли стоје самостално (*je l'?*, *je l' da?*) када се очекује потврдан одговор, тј. слагање саговорника са претходно исказаним ставом, или у реченици (*je l' se slazes?*, *Jel' ti to odgovara?*, итд.), када се потреба за одговором, или сагласношћу више осећа, и ове финалне партикуле имају основну функцију проверавања разумевања, подстицаја на разговор, настојања да се заокружи неки договор и слично.

У функцији упитних партикула јавља се такође и *moze?*, треће лице једнине глагола *моћи*, које се односи на цео претходни исказ, као самостално елиптично питање, као део исказа одвојен запетом, или у комбинацији са другим речима.

(M35) < *Samo da javim da idemo sutra, a zvace te Maja ujutru da utanacite, moze? >*
 < *a ja sad odoh, danas bas puno posla imam, ako završim ranije javljam ti se, moze tako? >*

(O36) < *Nemoj da ubacujes kola u garazu da bismo isli po Vesnu. Moze? >*
 < *Imam prvu i jedinu pauzu u 5. Moze tada? >*

Коришћење речце *a?* (дуго упитно „а“ с назалним призвуком у говору) у функцији упитне партикуле је карактеристично за говорни језик и њена употреба у језику кратких порука указује на присност и неформалност интеракције међу саговорницима.

(M37) < *Ti sad mislis, posto nisam vise ljuta na tebe, da ne moras vise da mi saljes poruke, a? >*
 < *kafana, a? >*

(O38) < *Popodne smo tu, osim S. Dodjite pre aerodroma, a? U 2 imam kako kazes bal vampira kod B. Grr >*

Док се употреба речце *a?* као упитне партикуле може у неким говорним ситуацијама доживети као непримерена и сувише жаргонска и неформална, у кратким порукама она представља стилску формулацију и нема негативну конотацију, већ такође има функцију тражења одговора, слагања и сл. од стране саговорника, у смислу „Шта кажеш?“, „Како ти се свиђа предлог?“

АЛТЕРНАТИВНА ПИТАЊА

Посебну скупину чине алтернативна питања, *или-питања* (енг. *or-questions*). Примећено је много примера у којима се у питањима нуде две опције, помоћу везника *или*. Поред примера у којима се експлицитно наводи друга опција, било у истој реченици или у самосталној реченици/питању које следи, јављају се и питања која се завршавају везником и као таква остављају отвореним постојање друге опције. Ова друга врста

алтернативних питања је карактеристична за језик кратких порука, и могло би се рећи за електронску комуникацију уопште, јер нам се чини да оваква непотпуна питања, односно питања која подразумевају постојање алтернативе, али је не наводе директно, нису честа у другим писаним жанровима.

- (M39) < *Jel latinski sutra pita i ovo novo **ili samo staro**? <3 >*
 < *Paaa, u petak i subotu sam druga smena, slobodan sam sutra i prekosutra, mogu u cetvrtak, na primer...?! **Ili sledece sedmice**...?:) >*
 < *Vazi.. Aa mozes i pre da dodjes...:p :D hocemo na bazen **ili** ?:) >*
 < *Jesi planirao sa nekim vec **ili**? Nije stari grad nego neki Teatro band, tako nesto, meni rekose da su slican fazon kao Stari grad... :-) >*
- (O40) < *Da li nam je uz pilates ukljucena i teretana za dz **ili je to ukinuto**? >*
 < *Dolazis li kuci **ili spavas tamo**? >*
 < *Odmaras li **ili**? >*
 < *Jeee! Posle prozivke na fb **ili**? >*

Док питања која нуде избор, као на пример, *pita novo ili samo staro; dolazis kuci ili spavas tamo*, прецизно наводе потенцијалне одговоре, видимо да су питања која се завршавају везником *ili* специфична утолико што аутор поруке не нуди алтернативу, већ од примаоца поруке тражи одговор у виду објашњења. На пример, у поруци < *Odmaras li ili?* >, пошиљалац поруке на индиректан начин пита саговорника шта ради. У поруци, < *Jeee! Posle prozivke na fb ili?* > пошиљалац није сигуран како је његов саговорник *сазнао/чуо/доживео* одређену реакцију, те нудећи само једну алтернативу, оставља простор саговорнику за објашњење.

НЕГАТИВНА ПИТАЊА

Негативна питања смо издвојили као посебан сегмент с обзиром на њихову учестаност у кратким порукама. Према Белићу (Белић, 2000: 288) негативна питања се повезују са неизвесношћу; кад је онај ко поставља питање у неизвесности, кад „се боји да неко нема, да нешто није или не може, када неко претпоставља да неко нешто нема, али би ипак радо хтео добити позитиван одговор“. Дакле, негативна питања углавном имплицирају потврдан одговор, али је пошиљалац ипак свестан да постоји и друга опција.

- (M41) < ***Lule ne spavas?** :-) >*

< *Ee, Anci, jel nemamo sutra kont. iz informatike? :-| <3 >*
 < *A ni vi ne idete svi na francuski? Onda prvo 7, realno njih je 36! Sta su dobili ovi iz tvog odeljenja? <3 >*
 < *Neces da dolazis? >*
 < *Nijeee brrr? :* >*

(042) < *Bojana ne ide ove godine? >*
 < *Nema odgovora? >*
 < *A ranije ne mozete? Tu smo, cekamo vas >*
 < *Gogo nisam kod kuće. Je li nije problem da se cujemo sutra, nisam u mogucnosti sada da pricam. Pozz. >*

Негативна питања могу личити на реторичка питања (стилска фигура у којој се на постављено питање не очекује одговор) када су по својој комуникацијској функцији више експресивни него упитни искази. Оваква питања су веома сугестивна и упућују на један одговор, често искључујући могућност да се на њега одговори супротно говорниковом ставу.

(M43) < *Pa ne znam! Msm da nije mozda malo glupo?>*

(044) < *Hej, gde si? Neces valjda da propustis ove iz agencije?>*

Иако иза наведених негативних реторичких питања стоји упитник, она више имају функцију узвичне реченице и указују на емотивно-психолошко стање и лични став пошиљалаца, појачани употребом речца *mozda* и *valjda*.

Све наведене специфичности питања у порукама које смо истакли у овом делу могу се уопштити по следећим основама. По форми, уочљиви су облици који одступају од стандарда неких других писаних типова дискурса, а блиски су разговорном, неформалном стилу. По позицији унутар поруке, могу да се јаве на почетку или у финалном делу, зависно од типа упитних речи и од тога да ли обављају не само говорни чин питања већ и неке друге чинове, нпр. тражење сагласности и слично. Такође је уочљива и њихова дискурсна функција – отпочињање разговорне комуникације путем порука или иницијација специфичних тема на које се очекује нека реакција, одговор или коментар у поруци саговорника.

Респонсивне поруке – кратки одговори и коментари

У комуникацији кратким порукама од саговорника се очекује нека врста одговора на примљену поруку, без обзира да ли је њен садржај питање или једноставно обавештење. Прималац поруке или одговара на постављено питање или изражава свој коментар на одређену информацију или само ставља до знања да је поруку прочитао. С обзиром на то да размена турнуса у дискурсу кратких порука може бити кратка, од само две или три реплике, а може да се развије и у дужу ‘конверзацију’, тако и реакција саговорника у одређеној ситуацији може бити конкретан и јасан одговор на примљену поруку, а може имати и посебне дискурсне намене.

КРАТКИ РЕСПОНСИВНИ ИСКАЗИ – ДИСКУРСНЕ ФУНКЦИЈЕ

У дискурсу *SMS* комуникације, одговори и коментари претходних порука најчешће обухватају врло кратке респонсивне исказе у виду једне речи, групе речи или специјалних независних реченица, што се чини битним за остваривање комуникације међу саговорницима. Углавном заузимају иницијални положај у поруци и имају различите дискурсне функције, као што се може видети у следећим разменама реплика.

(M1) Т.: < *E bas sam htela danas da te zovem! :-)* Aj oko 7 da se nadjemo na nasem mestu na Bulevaru :-)>

М.: <**Extra! Moze!** :-) Cujemo se samo jos blizu 7 da te ne cekam na ladcini...;)) >

G.: < *Ljubi ga seka :-*E, a oces ti kod nas na rucak? Imas sta da jedes :-D*>

В.: < *Mrzi me, naci cu nesto :-)*>

G.: < **Pu, lenstino mala!** :-P Ako se predomislis, javi pa dodji, ce smuckamo nesto, a ima i rakijice ;-)>

P.: < *Zakljucio mi je 2* >

D.: < **Kreten!** >

У првом од наведених примера, истакнуте речи на почетку поруке представљају прихватање позива, док је остатак поруке нови предлог за детаљније договарање. У другом, видимо замерку због одбијања, а у трећем, коментар на догађај („професора који је закључио двојку“).

Овакви минимални одговори су иначе карактеристични за говорни језик, односно за дијалогску форму комуникације (Стевић, 1997). Картер и МекКарти (Carter & McCarthy, 2006: 922, 189) минималне одговоре називају *респонсивни токени (response tokens)* и дефинишу их „као речи или фразе које се користе да потврде оно што саговорник каже и да покажу пажњу, разумевање и интересовање слушаоца за оно о чему се говори” и као такви „се односе на цео претходни исказ”. Међутим, као што претходни примери порука илуструју овакви и слични кратки искази, који се у порукама не преклапају са говором саговорника, као што може бити случај у усменом разговору, имају и друге, различите дискурсне функције: одобравања, слагања, прекора и слично, па их управо због тога треба детаљније анализирати што ми чинимо у овом пододељку.

Водећи се поделом језичких функција према Јакобсону (1966), можемо рећи да је употреба и комуникацијска функција кратких респонсивних исказа у језику кратких порука првенствено усмерена на конативну и фатичку функцију језика. Наиме, како је конативна или апелативна функција језика усмерена на примаоца, односно има за циљ да делује на његова осећања, мисли и да изазове одређену реакцију, она представља непосредан „покретач/извор” кратког респонсивног исказа. Фатичка функција је усмерена на контакт и комуникациони канал и њен првенствени циљ је одржавање комуникације, а не размена информација. Кратки респонсивни исказ у *SMS* комуникацији представља очекивану реакцију и заиста готово увек у себи садржи неку од ових двеју функција. Изостанак оваквог одговора би се могао протумачити као нарушавање ‘нормалне’ комуникације и могао би указати на негативно расположење или реакцију примаоца поруке.

Њихова улога је тим значајнија услед недостатка физичког контакта. Другим речима, мора се истаћи да у комуникацији *SMS* порукама долази до преклапања функција јер кратки респонсивни искази, поред своје фатичке функције у комуникацији, најчешће имају и функцију коментара. Њима се преносе целовите, али специјалне поруке, прилагођене конкретним комуникативним садржајима.

(M2) <E *strava*. Ne verujem da cemo se videti ovaj vikend jer prepostavljam da ti neces ici veceras do usca jer si vec tamo a i ja idem kod babe a sutra idem na banjicu.. mogli bi sledece nedelje da odemo do osnovne! :P >
<Naravno :D a para ti treba mnogo, kapacitet je :D >

<**No frx**, izvini ti sto se ne javih, neplanirano sam otisla... >
 <**Auu tek sada?!?Haos..** Aj pa ti mi javi za napolje! Aj u 7? Haha >
 <**Stvarno?! Strasno.** Znas li kad tacno pocinje Panic? Imas tremicu? >
 <**Bravo vi!** Dakle imacemo klope do novembra. Vidimo se u utorak, Boze zdravlja. Ljub sve >
 <**Ma opusteno**, dobri smo bili...;) >
 <**e jbg** ne da ti se xD>

- (03) <**Naravno**, mozemo da se nadjemo i negde u gradu. >
 <**E, pa lepo.** Uzivaj. Cujemo se, pozz >
 <**Super...aj** javni se pa da se gledamo...tu sam ove nedelje i red je da se vidimo... >
 <**Odgovara.** Da li od ovog cetvrtka? >
 <**Izvini**, bilo mi je iskljuceno zvono. Zeleni bukvar 112-114 str. M-M nista za domaci. Pozz >
 <**Ako**, neka si uzela. Hvala ti za lep provod, Mihajlo je dosao odusevljen.>
 <**Nema veze :-)** >

У највећем броју наведених примера кратки респонсивни искази припадају категорији експресива јер указују на емоционални однос писца поруке према пропозиционом садржају примљене поруке. Говорни чинови извињења, одушевљења, слагања, неслагања и слично, који се реализују кроз кратке респонсивне исказе у SMS порукама углавном представљају реакцију на претходне исказе. Навели смо неколико примера различитих говорних чинова, као што су, говорни чин изненађења (*Auu tek sada?!?Haos..*), говорни чин неверице и чуђења (*Stvarno?! Strasno.*), или говорни чин дивљења (*Bravo vi!*). Кратки респонсивни исказ може представљати коментар, који се односи на неку ситуацију или догађај (*Ma opusteno; No frx; E, pa lepo; Nema veze :-)*), или изражавати задовољство (*Super...; E strava.*), односно незадовољство (*e jbg*), одобравање и слагање (*Ako; Naravno; Odgovara.*), извињење (*Izvini*).

Навешћемо и примере у којима се групишу респонсивни искази (*pairs and clusters of response tokens* - Carter & McCarthy, 2006: 190-191), који или представљају уобичајено груписање говорних чинова слагања и захваљивања, емфатичку допуну, или неку другу комбинацију говорних чинова и коментара са субјективним ставом према неком садржају.

- (M4) <**Dogovoreno! Hvalaaaaaaa :-***>
 <**Super! Deal ;-)**>
 <**Nee, ne! Ne brini necu vise! :P**>

< **Dobro je, to je vazno ;-) Aj drzim palceve da sve bude ok, pa se cujemo :-* >**

< **E jbg, steta...super je prilika, narocito sto ne bismo placale kartu... >**

(05) < **Nista, sorry. Vidimo se u ponedeljak? >**

< **A, ne, evo nije poslata?!? >**

< **Super. Bas mi je drago. Kazem ti, cak se i meni svidja. ;) >**

< **Uf, dobro je. Sad mozete da se svi napijete i zaboravite, kao i mi ovde. Ljubim vas:-* >**

< **stvarno? Jeeeeee uzas! >**

< **:-) e, dobro! A sad da nastavim da spavam. :-) >**

Видимо да је кратки респонсивни исказ, као коментар на примљену поруку, често проширен још једним коментаром (*Dobro je, to je vazno ;-); E jbg, steta...super je prilika; Super. Bas mi je drago*). Такође, можемо уочити да су коментари у неким порукама „појачани” употребом узвика *Uf, E, Jeeeeee, A* и слично.

Али у примерима, попут следеће поруке:

(M6) < **Neee, ne! Nemoj molim te!:-D ne ozb, nemoj! Nije okej:-D Nema veze >**

уочавамо чак пет засебних исказа исте комуникативне намене у којима аутор употребљава неколико различитих обележја језика кратких порука, као што су понављање графема, скраћеница и емотикони, да би убедио свог саговорника да „нешто не уради”.

У неким другим случајевима постоји више кратких одговора и коментара, који могу имати различите комуникативне функције јер се односе на различите исказе из претходне поруке.

(M7) < **Aaaa, extra, ides na svadbicu :) opusteno, ja vas samo anketirala ako hocete, nista obavezno, cmokisaaa:* >**

(08) < **He he, da! Necu, ne brini! ;-) >**

Често се деси да саговорник у једној поруци одговара на више питања постављених у примљеној поруци. Када су кратки респонсивни искази праћени коментарима, онда се лако може протумачити њихово значење, као у примеру (M7) где *Aaaa, extra* изражава одушевљење информацијом „о одласку на свадбу”, а *opusteno* указује да се ауторка поруке „не љути” што је њен позив одбијен. У другом примеру, значење респонсивног исказа се не може разумети ван контекста преписке, па ипак у првом исказу,

где вербализација смеха претходи потврдном одговору, препознајемо говорни чин слагања, док негација уз поруку „не брини“ и емотикон намигивања, у другом респонсивном исказу, представља говорни чин обећања.

Кратки респонсивни искази углавном имају иницијалну позицију у кратким порукама, као непосредан одговор или реакција на садржај примљене поруке. Као такве, било их је лако уочити када смо све поруке у корпусу поредали по абecedном редоследу. Сви примери касније приказани у табелама 1 и 2 појављују се у корпусу најмање три пута. Много је теже уочити кратке респонсивне исказе који немају иницијалну позицију, тако да ћемо само навести неколико примера и констатовати њихово појављивање у корпусу.

(M9) < Zato se i ja plasim da probam:-D crko' od smeha. **Nista**, da probamo za struk :-) >
 < Ne jedu tikvice. A, karbonare cu. **Tnx :-)** pridruzite se! >
 < Uuuuu, persun, pa ti ides 20 dana na more – **siroko, nema sta** ;-) >

У сва три примера, аутори порука најпре дају објашњење или констатацију, а потом следи кратки респонсивни исказ, као реакција на садржај примљене поруке. У првом примеру, *Nista* има значење „шта ћемо, шта да се ради, ајде да...“ *probamo za struk*. Говорни чин захваљивања је у другој поруци посебно наглашен управо избором аутора да употреби скраћеницу-англицизам, праћену ‘смајлијем’: *Tnx :-)*, те да је напише на крају поруке уз позив на заједнички ручак. У последњем примеру, аутор поруке резимира примљену информацију, а потом издваја свој шаљиви, али благодоклони коментар, уз емотикон намигивања – *siroko, nema sta ;-)*. Из наведеног видимо да се и избором положаја кратког респонсивног исказа може појачати ефекат и експресивност коментара.

Поред очите нужности јављања кратких респонсивних исказа у комуникацији и преклапања комуникативних намена које они имају, у наредним одељцима истаћи ћемо неке синтаксичке и лексичке специфичности таквих респонсивних порука. Ипак, пре тога, напоменућемо да је понекад идентификација и класификација кратких одговора и коментара у великој мери „арбитрарна и субјективна“ (Tagg, 2009: 314). У свим класификацијама, првенствено треба имати на уму да кратки респонсивни исказ углавном има функцију непосредне реакције на примљену поруку и претходи пуном одговору, објашњењу или коментару, осим у случајевима када стоји самостално, као засебан турнус. Постоје неизбежна ограничења у овој анализи јер не можемо сагледати целовиту преписку, односно размену порука у свим случајевима, па не можемо

увек бити сигурни да ли је у питању кратки респонсивни исказ или на пример, пуни одговор на *Да/Не* питање. Ово се посебно односи на кратке одговоре и коментаре који стоје самостално, без додатних објашњења. Без ширег контекста, не можемо бити сигурни да је, на пример *Ок* кратки респонсивни исказ, односно реакција у виду слагања или одобравања, или је једноставно одговор на општу упитну реченицу у смислу потврдног одговора.

СИНТАКСИЧКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ КРАТКИХ ОДГОВОРА И КОМЕНТАРА

У складу са економичношћу овог медија, аутори кратких порука често као одговор користе сажете реченичне форме, како би на ефикасан начин кроз њих изразили одређени садржај. Синтаксички гледано, већина тих случајева може се сврстати у специјалне независне реченице или елиптичне реченице, које се састоје најчешће од једне или две речи, или синтагме у функцији само једног реченичног члана, и које се, због свог економичног израза, веома често користе у говорној комуникацији, док се у писаном облику знатно ређе употребљавају.

Специјалне независне реченице

Овакве сажете форме реченице се различито називају: специјалне, непотпуне, дефектне и слично. Оне немају изречен предикат, а њихово лексичкојезгрозчинепојединачнелексемилисинтагме-именице,прилози,придеви, речце и глаголи у инфинитиву. Иако представљају непотпуне реченичне исказе чије се значење често у потпуности не може разумети изван контекста и одређене ситуације, са аспекта функционалности, такве 'реченице' преносе потпуну поруку и остварују посебне комуникативне функције помоћу минималне лексичко-синтаксичке формулације. На почетку, наводимо типичне примере кратких одговора и коментара код младих и код одраслих:

(M10) < *E kukavice :-D* >

< *konacno vise...* >

< *Uzasnoooo!* >

< *Ma ocajji:-/*>

< *Da, da* -- >

< *Sjaajno! Sjaaaaaajno! Hahahahaha Cestitam mozgu! :-D E znas sta bilo na vestima? Nema vise zemunske marine :- (splavovi otisli..nema ih vise..*

spaseno samo 10 splavova.. Koji su bese bili tamo splavovi osim keopsa?
>p >

- (011) < **Srecno na maturi!:-)** >
 < **Blago vama:-)** >
 < **Strasno;-)** >
 < **Nego sta:-)** >
 < **Ziva. Idem kuci.** >
 < **Samo napred. Tako ti je lakse. Sutra idemo na svadbu. Ostalo standardno.** >

Као што се може видети из наведених примера, порука-одговор може бити само једна реч, или једна дуплирана реч, или продужена, а може даље бити проширена додатим текстом у виду једне реченице или више њих (као у последњим примерима у М10 и О11). Такође је уочљиво да се код младих више испољава 'експресивност' у виду наведеног дуплирања, продужавања речи, али и по избору саме лексике.

Употреба специјалних независних реченица у језику кратких порука јесте још један од показатеља колико комуникација кратким порукама по својим карактеристикама личи на говорни језик. Управо учесталост размене порука, налик на непосредно низање реплика у спонтаном дијалогу у говору, омогућава разумевање оваквих минималних респонсивних исказа, са одређеним комуникативним функцијама, прилагођеним конкретним комуникативним условима.

Многе овакве специјалне независне, непотпуне реченице најчешће представљају коментар примаоца поруке (< *E kukavice :-D* >; < *konacno vise...*; < *Blago vama:-)* >) или реакцију на примљену поруку и шири контекст комуникације (< *Sjaajno! Sjaaaaajno!...* >; < *Strasno;-)* >). Анализом смо уочили честу употребу специјалних независних реченица у оба поткорпуса, што указује да и млади и одрасли теже краткоћи језичког израза ради брзине комуникације.

Елиптичне реченице

Постоји разлика између непотпуних, специјалних независних реченица и елиптичних реченица, из којих је изостављен предикат, као и други комуникативно сувишни (редундантни) делови. Изостављањем делова реченице чији информативни садржај није од великог значаја или се подразумева, елиптична порука представља сажет али јасан исказ, чије се пуно значење може лако реконструисати захваљујући граматичким и језичким правилима.

У језику кратких порука, према Јелић и Векарић (2020) постојање заједничког знања између учесника у преписци увелико олакшава

разумевање, убрзава комуникацију и омогућава економичан и концизан језички израз, пожељан у оваквом виду комуникације. Пошиљалац поруке се ослања на одређену ситуацију или контекст, који су познати примаоцу поруке, чиме се понављање познатих информација чини непотребно и сувишно. Ауторке дају шири приказ елиптичног језичког израза у језику кратких порука, кроз иновације на плану графологије, те опис различитих врста елиптичних конструкција на синтаксичком и прагматичком нивоу и њихових комуникативних функција.

У наведеном раду се разликују ситуациона, текстуална и структурна елипса, као основни типови релевантни за *SMS* поруке. Овде ћемо само дати кратак преглед основних типова.

Ситуациона елипса се јавља у оним случајевима када је шири контекст познат саговорницима, као у нашем примеру:

(012) < *Javili sutra po auto* >

Овој поруци не претходи непосредно нека друга порука из које би се „реконструисало“ изостављено, па ипак представља елиптичну реченицу у којој су изостављени следећи делови: [*Они су*] *Javili* [*да*] *sutra* [*можемо доћи*] *po auto*, а саговорници знају да се „ових дана очекује да поправке на ауту могу бити завршене“.

Затим текстуална елипса, која обухвата и граматичку елипсу унутар клаузе или сложене реченице, нпр. < *Ostavi kod tetkice ili u biblioteci* >, али и на интеррепличком нивоу:

(013) A.: < *Izaci cu verovatno na pice u kraj, kasnije* >

D.: < *sa kiiim?* >

A.: < *Sa Smoki* >

У оваквим случајевима, елипса је сасвим уобичајена, и чак би употреба конструкција са неизостављеним елементима (*Ostavi kod tetkice ili* [*остави*] *u biblioteci*, односно *sa kiiim?* [*ћеш изаћи*], [*Изаћи ћу*] *Sa Smoki*) деловала као маркирана појава у тексту.

Посебан тип елипсе је структурни, који се односи на нека изостављања граматичких речи, рецимо честа употреба крњег перфекта, без помоћног глагола јесам, изостављања предлога, заменица и слично. Навешћемо овде још један пример структурне елипсе:

(M14) < *Sad ce vidim* >

Овакви примери су једнако супстандардни као и примери попут < *Si tu?* >, које смо навели у претходном потпоглављу о питањима, али напомињемо да су у респонсивним исказима много ређи.

Употреба кратких одговора и коментара који су по дискурсној структури елиптични јасно сигнализира да је постојала претходна порука саговорника или је у питању наставак договора из раније конверзације, на пример од претходног дана.

- (M15) < **Bukvalno pre minut** :) >
 < **Do 23h najkasnije** :) :* >
 < **Ovog puta tvoj** :p >
 < **E i ja isto. Sve kao aj sutra pa nikako** :P pa ajd mozemo u pon ako tebi odgovara? Hocemo do grada ili? :* ma strava je u skoli haha :D >
- (O16) < **Busom. Jer ce kasnije Milan i Ogi da me pokupe pa idemo za Pozarevac. A ti, radis?** >
 < **Dobro, polako danas. Nije smak sveta.** >
 < **Evo me za 10min** >
 < **I ti tvoje. Moramo nekako da se vidimo u nedelju. Smokic** >
 < **Jos nista. Ocigledno, tek kada se vratim. Znaci selimo se krajem avgusta. Doduse, meni teksada kada dodjem predstoji najzesci deo. Cujemo se uskoro. Pozz** >

Иако нам нису познате поруке које су претходиле наведеним примерима, елиптичност кратких исказа показује да прималац поруке мора и може да 'реконструираше' претходни контекст. У неким случајевима лакше је претпоставити тај контекст, на пример „путујем/идем бусом“, „поздрави и ти твоје“, „стижем за 10мин“, док у другима није лако то исто урадити, на пример „[састанак/представа/кување компота/пожар... је завршен/окончана/реализовано/букнуо] *Bukvalno pre minut*“. Видимо да такви искази никако не могу бити почетак неке комуникације, већ само одговор или коментар.

ЛЕКСИЧКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ КРАТКИХ ОДГОВОРА И КОМЕНТАРА

Неки аутори (Carter & McCarthy, 2006: 922; Tagg, 2009: 298) деле кратке респонсивне исказе на минималне (*minimal*): речи или звукови, као што су *yeah, oh, okay, mm*; и не-минималне (*non-minimal*): придеви и прилози као нпр. *fine, good, great, lovely, absolutely, certainly, definitely, really*;

као и фразе или клаузе као што су *Is that so?; By all means; Fair enough; Not at all; True enough; Of course; What a pity!*. Ми ћемо такође класификовати кратке одговоре и коментаре пронађене у нашем корпусу на минималне и не-минималне, а ове друге на појединачне лексеме, синтагме и клаузе којима је свима заједничко да представљају типичне формулаичке исказе у разговорној комуникацији. Посебно ћемо издвојити кратке респонсивне исказе специфичне за језик кратких порука. То су углавном различити емотикони и скраћенице, на српском и енглеском језику, те вербализација смеха, различити знакови интерпункције и ономотопеја.

Узвици и речце

У минималне одговоре и коментаре убрајамо узвике и речце, одређене гласове, али и неке ономотопејске речи. Могу да се јаве самостално, као целовити искази: <Aiiiii... >; <Nope>; <Ok>; <da> и слично, али ипак чешће су праћени неком дужом клаузом или синтагмом. У Табели 1 приказани су минимални респонсивни искази, али тако што су облици који представљају варијације речи са истим кореном груписани заједно. Наведени су примери за сваки од датих облика.

Табела 1. Минимални респонсивни искази: узвици и речце

Узвици и речце	Пример(и)
Ok/Oki/ Okу/Oкеј/ Okok	< Ok , naci cemo ga vec nekako! ;-) Ljubim te pa se vidimo! ;-* > < Oki , lepo se provedi! Pa javi kako je bilo... > < Okу , meni box u 9h pocinje...U principu je bolje sutra, ali eto ako bas budes zeleo zrtvovacu se i danas J > < Oкеј , sad cu ja jos malo. > < Okok :D pa to ti kazem, kao telefon, a nije telefon hahahah ali ne bih se zalila da ga imam hahaha :D >
Da/Da, da/ Daаа	< Da , znam hahaha > < Da, da! Ma sada je neka krs pesma msm znam je ali je krs > < Daаа . Jos ne govorim dobro c, a nekad i s. Smeh. >
Ma da/Ma daj/ Ma ne	< Ma da , a guzva je nenormalna. > < Ma daj , kakvi stara. Necu to da cujem. > < Ma ne... samo da vidim sta radis...pozdrav i da nesto ugovorisj >
Ne	< Ne , nikako...ipak necu ici...pozzz >
Nope	< Nope , ni u subotu ni u nedelju...a sta ces u DZ, je l' sve ok?>
O, neee	< O, neee . Nadam se da ne prilazu sliku. J >

Au/Auuu	< Au , dobro si mi javila. Prilicno sam doruckovala tako da necu vise nista da stavim u usta. Cmok:-* > < Auuu... >
A/Aaa	< A , okej. Cekam vas > < Aaa , cekaj, cekaj! Treba da koncipiram izvestaj, pa ti saljem J >
Aha	< Aha . Ha, ha. Uporan je majku mu >
Ae	< Ae vazi ali tesko xD >
Aj/Ajd/ Ajde	< Aj, aj hahah pa nije to nista cudno hahahhhah P<3 > < Ajd vazi, moze, moze, dog cemo se napolju<3 > < Ajde ajde , ne 'vataj zjala tu, nego uci! Necu posle da slusam kukanje :-P ...i vidimo se u petak ;-)>
Ako, ako	< Ako, ako domacice... divno je bilo i ambijent i muzika i klopa a ponajvise vi – jer ste bili veseli!..vec sam Saletu to pisala...A iskreno, od tebe nisam ni manje ocekivala;-)>
Uh	< Uh , hoce to s godinamaJ I jesam ti pricala za Haralampija. Samo koju su slavu slavili kumovi, pojma nemam...Bitno da si se ti mene setila:)) jubim >
Uf	< Uf.L i sad je besna? Vezite je J >
E/Eee/ Eeeeeee	< E , bas bezveze. Proci ce ga to. Nemoj da se nerviras. Pokusaj malo da se odmoris. Pozdrav od nas za tebe i Luku. > < Eee , hvala, hvala☺hajde da se druzimo ovih dana ako ste tu? > < Eeeeeee a taman sam mislila da te preudam za nekog engleza J>
Eh	< Eh , svakako smo. Sa ovim montinigersima nije lako. Pozdrav sa crnogorskih vrleti i vazduha punog dima. >
Ejjj	< Ejjj , voljela bi' ja, al' moram bit' dobra cura, da ostanem kod kuće i ucim ;-) Cuvaj mi brata, uživaj, super se provedi i popij nesto i za mene! :-*>
Evo	< evo , na auto putu stizemo brzo >
Eto	< Eto , vidis da je sve ok, bas kao sto sam ti ja rekla, ali nisi hteo da me slusas ;-)>
Pa da/Pa daa	< Pa da , u svim zemljamaJ> < Pa daa , a u nedeju, jel vam zauzeto posle podne? >
To, to	< To, to , to sam bas razmisljala, moramooo <3 >
Jao/Jaooo	< Jao , vilica i stomak me bole od smeha! Bas mi je trebalo! Cuvaam neke bisere da ih procitam kad propistim od muke od prevodjenja :-D > < Jaooooo sjajnoo!!! To je divnaaaa vest! Bas bas mi je dragooo...Ja veceras idem na neki koncert pa svakako ne mogu. Najbolje je neki petak ili za vikend kad ti je Dejan tu. >
Jeee/Jeeej	< Jeee! > < Jeeej! ;-) Dodjes po mene u 15h u Merkator?;-) Pa idemo...>
Joj	< Joj ...nisi..ostao je kod mene...>

Hvala/Hvalaaa/ Hvala ti/ Hvala puno/ Hvala draga /Hvala mnogo	< Hvala , ali ipak ide kod bake i dede, da i mama malo predahne. > < Hvalaaaa :) nadam se da necu :) :-* > < Hvala ti . To mi mnogo znaci, onako bas, bas JJJ> < Hvala puno . Jesi se lepo provela? Gde si bila? I ja bio vani u Parizu dve nedelje kod prijatelja. > < Hvala draga!!! Uzivajte, ljubim vas!!! > < Hvala mnogo , pozdrav svima. >
Jasno	< Jasno . Idemo i po drugog sefa? >
Sorry/Sori	< Sorry , al' tako je ;-) > < Sori , cekam mastora za masinu. Verovatno ce da je penzionise:-/, al' da probam nesto. Cekam pricu. U pon idem na rodit, vidi kakva si s vremenom. >
Ne znam	< Ne znam , ja bih sad, ali tata nece. Mozda dodjem sama. Veceraj. Ljubim te. >
Valjda	< Valjda ...Jel Sashu zanima spedicija? >
Nazalost	< Nazalost , sutra nikako ne mogu. Ako ti odgovara neki dan sledece nedelje. >
Moze	< Moze , e ali ja mogu u petak.u subotu idem za ns. >
Naravno	< Naravno . To sam i mislila! >
Lepo/Lepo, lepo	< Lepo . Ja krecem oko 7.30. a B u 7.50. > < Lepo, lepo . Bas mi je drago sto si se odlucila da odes. Pricacemo sutra. Pozdrav >
Odlicno	< Odlicno! Deki u kom delu grada se ti nalazis? Svratio bih do tebe na kratko da to preuzmem ako si negde u centru. Sto se mene tice mogu da sacekam i do sledece nedelje ako tebi nije hitno. Hoce li biti i malo orahovace? >
Super/Su- peeeeeer/ Superiska	< Super . Cujemo se kasnije. > < Supeeeeeer! Vidimo seeeeee :-* > < Superiska! :-) Pozdravi dve smizle, cmok! :-) >
Stvarno	< Stvarno? Kako izgleda?! >
Strava	< Strava: D sta imas ti sad iz fizike? <3 >
Strasno	< Strasno!!!! Hahahahahaha >
Znam	< Znam . Samo se nadam da ce biti dobro. >
Nemam pojma/ Pojma nemam	< Nemam pojma . Neku vecu lutku s kolicima? Moramo da se otvorimo. Javi ako ne mozes, kupicemo na bb. > < Pojma nemam . Mozda sutra a mozda u pon... >
Nije problem/ Ma nije problem/ Ma nema veze/ Nema na cemu	< Nije problem , uzecu kada se vratim, oko dva, danas idemo za lo. J> < Ma nije problem . I da si ostavila ne bih video kad zablentavim. Nisam spavao > < Ma nema veze , hvala ti u svakom slucaju :D > < Nema na cemu . Samo da uspevamo da se prevozimo do nase destinacije. >

Vazi	< Vazi. Cujemo se. Luka i ja so oko pola pet u stanu. Mozes i sutra, ako ti odgovara. >
Jebem li ga/ Jebem ti/ E jebiga	< Jebem li ga. Taksa je za plastiku ista, a videcemo za ostalo. > < Jebem ti, da poludis > < E jebiga >
Zao mi je	< Zao mi je, ne osecam je!! :-D hahahahah >
Divno/Bas divno	< Divno, vidimo se u pola 21J> < Bas divno! Nadam se da ste se lepo proveli! Ja sad odoh na posao, pa se cujemo popodne. Mi smo za tvoj rodjendan isli uneki skroz otkaceni restoran na spargle/asparagus. (trebao nam povod :-)) >
Nego sta	< Nego staj >
U redu/Onda u redu/ Sve je u redu	< U redu. Lep provod. Pozdrav > < Onda u redu. Odmorite malo. Ljubimo vas > < Sve je u redu, dao nam je Dragan knjigu. Ja sam j!utros saznala da mu treba lektira za danas. Poruke cemo prebaciti kad se vratis, uz kafu. >
Odgovara	< Odgovara. Da li od ovog cetvrtka? >
Dogovoreno	< Dogovoreno, javni se kad si slobodna, busy zeno ;-)) Cmoka :-* >
Obavezno	< Obavezno! Evo pozdravlja te Aca puno..?>
Bravo	< Bravo, vidis sta znaci inspiracija, motivacija, koncentracija, i jos po neka -acija ;-)) >
Izvini	< Izvini ali ne osecam se najbolje, boli me stomak i zao mi je sto ne mogu da dodjem. Nemoj da se ljutis verujem da ce biti uskoro druzenje >
Nikako	< Nikako! Samo smo u ovom modernom dobu potpuno zaboravili na razglednice! >
Sjajno	< Sjajno! Pa sta da ti kazem. >
Takodje	< Takodje. Ajde da se vidimo tokom tjedna. >
Svejedno	< Svejedno. Onda ti biraj. J>
Svaka cast	< Svaka cast. Samo napred. >
Drago mi je	< Drago mi je. Poslala bi ti smajlija ali ne znam da ga pronadjem >
To	< To, konjuuuuuuu J>
Sve je ok/Sve ok	< Sve je ok. Dogovorili smo se. > < Sve ok, nista ne brini guapa;-)) Ljubim te, laku noc***** >
Mi smo za	< Mi smo za. Negde oko 11h?! >
Ekstra	< Ekstra. Kod vas sam u sedam na kafici? >
Haos	< Haos! Aj odo da spavam <3 >

U pravu si	< U pravu si. Kreten. Hvala ti. >
Imas sreće	< Imas sreće! Sedim pored kompa-Elettromeccanica Piossasko. Vlasnik je neki Giacinto a sin Alessandro >
Uzivajte	< Uzivajte, ljubim vas :-* :-* >

Као што смо већ истакли, кратки респонсивни искази представљају реакцију примаоца поруке на примљени садржај. Најчешће су у питању одговори и коментари на различите захтеве, предлоге или објашњења, у вези са различитим тематским садржајима, од уговарања виђања и позива на дружење, преко размене информација различитог степена интимности до захтева за услугама у виду молбе или индиректног питања, а ређе и директне наредбе. На основу комуникационо-функционалног модела за класификовање говорних чинова који су направили Терлоу и Браун (Thurlow & Brown, 2003), можемо да изведемо категоризацију комуникативне и функционалне оријентације кратких порука из Табеле 2 као:

- Говорни чинови којима се изражава слагање, неслагање или неодлучност на дати предлог, идеју, захтев или слично: *dobro, nista posebno, jasno, ne znam, valjda, moze, naravno, znam, nemat pojma, vazi, divno, nego sta, onda u redu, odgovara, dogovoreno, obavezno, nikako, takodje, svejedno, mi smo za, ekstra, haos, imas sreće, u pravu si.*

- Говорни чинови којима се изражавају честитке. Такви примери су: *lepo, odlicno, super, divno, bravo, sjajno, svaka cast, to, drago mi je.*

- Говорни чинови којима се изражава извињење: *sori, nazalost, jebiga, zao mi je, izvini.*

- Говорни чинови којима се изражава захваљивање: *hvala, nije problem, sve je u redu, sve je ok.*

- Говорни чинови којима се изражава чуђење: *stvarno, strava, strasno.*

Анализа указује да највећи број кратких респонсивних исказа представља реакцију примаоца поруке на примљени захтев, реализовану кроз говорне чинове којима се изражава слагање, неслагање или неодлучност.

Специфични графолошки кратки респонсивни искази: графолошко представљање паралингвистичких појава

Иако се емотикони обично користе на крају синтаксичке јединице, која функционише као изјава, или на крају целе поруке, постоје примери у којима емотикон стоји на почетку поруке и као такав представља реакцију примаоца на претходну поруку. За разлику од емотикона, вербализација смеха често стоји на почетку поруке и изражава позитивну реакцију на

Ономатопеја:	<p><Mwah mwah:-):-* > <Mmmm, sto imam dobar dorucak! I bas cu biti fitj hvala:-* > <Hmmm ne veruj u sve sto cujes j> <Nja nja nja :p -- !Pa znam da je extra:-) Oni su moji idoli :-D > <Njaaaaaoooo..O:) :) hahah > <ccc skrasi se malo kuci :-P sa kim ides? :-D evo odmaram pa da se oku- pam dosla sa promocije i tako... ></p>
--------------	---

Поред емотикона и вербализације смеха, анализом минималних одговора у обрађеном корпусу пронашли смо и примере понављања знакова интерпункције, као и примере понављања графема, што се односи на појаве које смо описали као графостилистичке иновације у писању кратких порука. Такође бисмо издвојили употребу скраћеница те неких ономатопејских речи у функцији кратких одговора и коментара, као још једну од специфичности комуникације кратким порукама.

У овом прегледу респонсивних порука – одговора и коментара показали смо варијабилност лексике, неке специфичне синтаксичке форме и делимично какву функцију обављају „одговори и коментари”. Обиље материјала, кратких порука које су прикупљене, свакако би могло да се још детаљније анализира и прикаже, али сматрамо да то превазилази наш циљ у овој књизи, а то је да дамо преглед уобичајеног дискурса комуникације порукама међу пријатељима, колегама и сарадницима, дакле, оне врсте комуникације која је најближа појму уобичајеног, свакодневног дискурса.

ЛИТЕРАТУРА

ЛИТЕРАТУРА објављена на ћириличном писму:

- Ајџановић, Ј. (2018). О експанзији префикса из- код глагола: семантичко-синтаксички и прагматички аспекти. У С. Гудурић и Б. Радић-Бојанић (ур.) *Језици и културе у времену и простору*, Тематски зборник VII/2, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, стр. 13-21.
- Драгићевић, Р. (2007). *Лексикологија српског језика*. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд.
- Драгићевић, Р. (2018). *Српска лексика у прошлости и данас*. Нови Сад: Матица српска, Одељење за књижевност и језик.
- Земская, Е. А. и др. (1981). *Русская разговорная речь; общие вопросы, словообразование, синтаксис*. Москва: Наука.
- Јелић, Г. (2016). *Лингвистичка обележја и дискурсна структура кратких порука у мобилној телефонији*. [Докторска дисертација, Филолошки факултет, Универзитет у Београду].
- Ковачевић, М. (1996). О једном типу перифрастичке интензификаторске партикуле. *Ријеч* 11/1-2. Институт за језик и књижевност филозофског факултета, Никшић, 70-85.
- Ковачевић, М. (2020). О тмезичкој пермутацији енклитике „ли“ у разговорном језику. У С. Гудурић и Ј. Ајџановић (ур.) *Језици и културе у времену и простору*. VII/2, Тематски зборник. Нови Сад: Филозофски факултет, 99-118.
- Мршевић-Радовић, Д. (1987). *Глаголско-именичке фразеолошке синтагме*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Пешикан, М., Јерковић, Ј., & Пижурница, М. (2010). *Правопис српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Пешикан, М., Јерковић, Ј., & Пижурница, М. (2015). *Правопис српског језика. Треће издање*. Нови Сад: Матица српска.
- Пипер, П., Антонић, И., Ружић, В., Танасић, С., Поповић, Љ., & Тошовић, Б. (2005). *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Пипер, П., & Клајн, И. (2015). *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Половина, В., & Панић Церовски, Н. (2013). Функције апроксиматора у српском разговорном дискурсу. У *Српски језик, књижевност, уметност. Традиција и иновације у савременом српском језику*. (Књига 1) (Ур. Милош Ковачевић). Крагујевац: ФИЛУМ, 157-168.

- Ристић, С. (2009). Модификација значења и лексички модификатори у српском језику. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Станојчић, Ж., & Поповић, Љ. (2011). *Граматика српског језика за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике.
- Стевановић, М. (1980). *Граматика српскохрватског језика за школе средњег образовања*. Цетиње: ОБОД.
- Стевановић, М. и др. (Ур.) (1990). *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Нови Сад: *Матица српска*.
- Шипка, М. (2010). *Правописни речник српског језика са правописно-граматичким саветником*. Нови Сад: Прометеј.

ЛИТЕРАТУРА објављена на латиничном писму:

- Agar, J. (2003). *Constant Touch: A Global History of the Mobile Phone*. Icon Books, Cambridge, England.
- Aitchison, J., & Lewis, D. (Eds.) (2003). *New Media Discourse*. London: Routledge.
- Allan, K., & Burridge, K. (2007). *Forbidden Words. Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press.
- Auer, P. (2000). A conversation analytic approach to codeswitching and transfer. In L. Wei (Ed.), *The bilingualism reader* (pp. 154-174). London and New York: Routledge.
- Austin, J. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon.
- Belić, A. (2000). *Univerzitetska predavanja iz savremenog srpskohrvatskog jezika. Izabrana dela. XIV tom*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Benveniste, E. (1966). *Problèmes de linguistique générale*. Paris: Gallimard.
- Biber, D. (1995). *Dimensions of Register Variation: A Cross-Linguistic Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bieswanger, M. (2007). 2 abbrevi8 or not 2 abbrevi8: A Contrastive Analysis of Different Space- and Time-Saving Strategies in English and German Text Messages. In T. Hallett, S. Floyd, S. Oshima, & A. Shield (Eds.): *Texas Linguistics Forum*, vol. 50, Austin: University of Texas.
- Bryant, J. A., Sanders-Jackson, A., & Smallwood, A. M. K. (2006). IMing, text messaging, and adolescent social networks. *Journal of Computer-Mediated Communication* 11(2): article 10. <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue2/bryant.html>
- Bugarski, R. (1987). Pojam i klasifikacija jezičkih varijeteta. U D. Kalodera, & G. Mikulić (Ur.), *Jezični varijeteti i nastava jezika*, Zagreb: Društvo za primijenjenu lingvistiku SRH, 3-9.
- Bugarski, R. (2003a). *Uvod u opštu lingvistiku. XX vek*. Београд.
- Bugarski, R. (2003b). *Žargon. XX vek*. Београд.

- Butts, L., & Cockburn, A. (2002). An evaluation of mobile phone text input methods. *ACM Proceedings of the Third Australasian Conference on User Interfaces*. Melbourne, Victoria, Australia, vol. 7, pp. 55-59.
- Carter, R., & McCarthy, M. (2006). *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Claridge, C., Jonsson, E., & Kytö, M. (2021). A Little Something Goes a Long Way: Little in the Old Bailey Corpus. *Journal of English Linguistics*, Vol. 49(1) 61– 89.
- Channell, J. (1994). *Vague Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Clayman, S., & Heritage, J. (2002). *The News Interview*. Cambridge: CUP.
- Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2008a). *Txtng: the Gr8 Db8*. Oxford: Oxford University Press.
- Crystal, D. (2008, July 5). 2b or not 2b. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/books/2008/jul/05/saturdayreviewsfeatures.guardianreview>
- Crystal, D., & Davy, D. (1969). *Investigating English style*. Longmans, Green and Co. London and Harlow.
- Cutting, J. (Eds.) (2007). *Vague Language Explored*. New York: Palgrave Macmillan. <http://dx.doi.org/10.1057/9780230627420>
- Davie, R., Panting, C., & Charlton, T. (2004). Mobile phone ownership and usage among pre-adolescents. *Telematics and Informatics* 4, 359-373.
- D'Errico, F., Vincze, L., & Poggi, I. (2013). Vagueness in Political Discourse. In C. S. Villalta (a cura di): *Proceedings of 2nd International Workshop on Argumentation in Artificial Intelligence and Philosophy: computational and philosophical perspectives*. Argaip. (pp. 1-12).
- Drave, N. (2002). Vaguely speaking: a corpus approach to vague language in intercultural conversations. In *New Frontiers of Corpus Research, Papers from the Twenty-First International Conference on English Language Research on Computerized Corpora*. Sydney. 25-40.
- Dunne, J., & Malone, D. (2018). Hello & Goodbye: Conversation Boundary Identification Using Text Classification, *29th Irish Signals and Systems Conference*.
- Elwood-Clayton, B. (2005). Desire and loathing in the cyber Philippines. In R. Harper, L. Palen, & A. Taylor (Eds.), *The Inside text: Social, Cultural and Design Perspectives in SMS*. Dordrecht: Springer.
- Égré, P., Spector, B., Mortier, A., & Verheyen, S. (2023). On the optimality of vagueness: “around”, “between” and the Gricean maxims. *Linguistics and Philosophy*. 46:1075–1130.
- El-Falaky, M. S. (2016). Text me! Interpersonal Discourse Analysis of Egyptian Mobile Operators' SMSs'. *Advances in Language and Literary Studies*. ISSN: 2203-4714, Vol. 7, No. 1.

- Emoticon. (2023, September 24). In *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Emoticon>
- Fairon, C., & Paumier, S. (2006). A translated corpus of 30,000 French SMS. *LREC*. Geneva.
- Farina, F., & Lyddy, F. (2011). The Language of Text Messaging: 'Linguistic Ruin' or Resource? *The Irish Psychologist*. Vol. 37, Issue 6.
- Faulkner, X., & Culwin, F. (2005). When fingers do the talking: a study of text messaging. *Interacting with Computers*. 17/2: 167-185.
- Filipan-Žignić, B., Sobo, K., & Velički, D. (2012). SMS Communication – Croatian SMS Language Features as Compared with those in German and English Speaking Countries. *Revija za elementarno izobraževanje*. 5 (2012). 1; 5-22.
- Filipović, J. (2009). *Moć reči: ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević/Filoški fakultet.
- Fillmore, C. J. (1971). *Lectures on Deixis*. CSLI Publications (reprinted 1997).
- Fine, G.A. (1987). *With the boys: Little league baseball and preadolescent culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gardner-Chloros, P., Charles, R., & Cheshire, J. (2000). Parallel patterns? A comparison of monolingual speech and bilingual codeswitching discourse. *Journal of Pragmatics*, 32 (9), 1305-1341. <http://www.sciencedirect.com/>
- Glasser, A., & Strauss, B. (1971). *Status passage*. London: Routledge.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole, & J. L. Morgan (Eds.). *Syntax and Semantics*. Vol. 3, Speech Acts (pp. 41-58). New York: Academic Press.
- Greif, E. B., & Gleason, J. B. (1980). Hi, thanks and goodbye: More routine information. *Language and Society*, 9:159-166.
- Grinter, R. E., & Eldridge, M. A. (2001). y do tngrs luv 2 txt msg?. In W. Prinz et al. (Eds). *ECSCW 2001*. pp. 219-238. Springer, Dordrecht.
- Grinter, R. E., & Eldridge, M. A. (2003) Wan2talk? Everyday text messaging. *ACM Conference on Human Factors in Computing System (CHI)*.
- Hajdu, D. (2018). *Pragmatička ekvivalencija izraza sa konotativnim značenjem u švedskom i srpskom jeziku*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Hansen, M.-B. M. (1998). *The function of discourse particles*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hard af Segerstag, Y. (2002). Use and Adaptation of the Written Language to the Conditions of Computer-Mediated Communication, [Doctoral Dissertation, University of Goteborg].
- Hard af Segerstag, Y. (2005). Language in SMS – a socio-linguistic view. In R. Harper, L. Palen, & A. Taylor (Eds). *The Inside Text: Social, Cultural and Design Perspectives on SMS*, 33-51. USA: Springer.

- Harper, R., Leysia, P., & Taylor, A. (Eds.)(2005). The Inside Text: Social, Cultural and Design Perspectives on SMS. In *The Kluwer International Computer Supported Cooperative Work*, 4. New York: Springer.
- Hornby, A. S. (2010). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. 8th Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Hornoiu, D. (2014). Vagueness and the reference to people and places in Romanian conversational discourse. *Analele Universității Ovidius din Constanța. Seria Filologie*. XXV/2: 104-115.
- How, Y., & Kan, M.-Y. (2005). Optimizing predictive text entry for short message service on mobile phones. *Human Computer Interfaces International (HCII 2005)*. Las Vegas
- Humphrys, J. (2007). I h8 txt msgs: How texting is wrecking our language. In *MailOnline*. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-483511/I-h8-txt-msgs-How-textingwreckinglanguage.html>
- Hunston, S., & Francis, G. (1999). *Pattern Grammar: a corpus-driven approach to the lexical grammar of English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139524773>
- Jacobsen, W. C., & Forste, R. (2011). The Wired Generation: Academic and Social Outcomes of Electronic Media Use Among University Students. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*. Vol. 14, No. 5: Mary Ann Liebert. Inc.
- Jakobson, R. (1966). *Lingvistika i poetika*. Beograd. Nolit.
- Jefferson, G. (1972). Side sequences. In D. Sudnow (Ed.) *Studies in Social Interaction*. New York: The Free Press (294-338).
- Jefferson, G. (1978). Sequential Aspects of Storytelling in Conversation. In J. Schenkein (Ed.) *Studies in the Organization of Conversational Interaction*, (pp. 219-248). New York: Academic Press.
- Jelić, G., & Polovina, V. (2015). *KoSMS, neobjavljeni tekstovi SMS poruka u okviru korpusa Katedre za opštu lingvistiku*. Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Jelić, G., & Polovina V. (2015). Samoisppravka i ispravka u jeziku kratkih poruka. *Anali Filološkog fakulteta*. Vol. 27, No. 2, p. 419-436. (ISSN 0522-8468)
- Jelić, G., & Vekarić, G. (2020). Elliptical constructions in SMS communication. U M. Matešić i B. Martinović (Ur.) *Značenje u jeziku - od individualnoga do kolektivnoga*. Zagreb: HDPL i Srednja Europa. 89-102. ISBN: 978-953-8281-05-1
- Jelić, G., & Rađenović, A. (2022). Deixis in the Discourse of Short Messages – Examples from the Serbian and Modern Greek Language. *Српски језик: студије српске и словенске*. – Vol. 27, No. 1, p, 341-354 (ISSN 0354-9259). <https://doi.org/10.18485/sj.2022.27.1.18>

- Jelić, G., Mamula Tartalja, D., & Osmani, E. (2022). Potencijal SMS komunikacije u mobilnom zdravstvu. *Zbornik radova, LXVI konferencija ETRAN, SSDI1.7*, 844-848, 2022. ISBN 978-86-7466-930-3
- Jelić, G. (2023). Priložimalo, mnogo, puno u SMS porukama. *Primenjena lingvistika*. Br. 24. Str. 199-216. <https://doi.org/10.18485/primling.2022.24.12> UDC 811.163.41'367.624 UDC 811.163.41'27
- Junco, R. (2012). In-class multitasking and academic performance. *Computers in Human Behaviour* 28, 2236-2243. Elsevier.
- Kaewphanngam, C., Broughton, M. M., & Soranasataporn, S. (2002). Corpus/ Based Analysis: Guidelines for Getting Practical Language Input in Materials Development. *SLLT, Journal of Mohidol University*, 2, 16-32.
- Kasesniemi, E.-L., & Rautiainen, P. (2002). Mobile culture of children and teenagers in Finland. In J. Katz, & M. Aakhus (Eds.), pp. 10-192.
- Klaić, B. (1978). *Riječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Klajn, I. (1992). *Rečnik jezičkih nedoumica*. Beograd: Nolit.
- Kyburg, A., & Morreau, M. (2000). Fitting words: vague language in context. *Linguistics and Philosophy* 23: 577-597.
- Legg, T. J., & Holland, K. (2018, June 4). How to Identify and Manage Phubbing. *Healthline*. <https://www.healthline.com/health/phubbing>
- Lepp, A., Barkley, J. E., & Karpinski, A. C. (2015). The Relationship Between Cell Phone Use and Academic Performance in a Sample of U.S. College Students. *SAGE and Open Access page*.
- Lin, Y. L. (2013). Vague Language and Interpersonal Communication: An Analysis of Adolescent Intercultural Conversation. *International Journal of Society, Culture & Language*. 1(2).
- Ling, R. (2000). We will be reached: the use of mobile telephony among Norwegian youth. *Information Technology and People*. 13 (2), 102-120.
- Ling, R. (2004). *The Mobile Connection: The Cell Phone's Impact on Society*. San Francisco: Morgan Kaufmann.
- Ling, R. (2005a). Mobile communications vis-a-vis teen emancipation, peer group integration and deviance. In R. Harper, A. Taylor, & L. Palen (Eds.) *The Inside Text: Social perspectives on SMS in the mobile age*. London: Klewer. Pp. 175-189.
- Ling, R. (2005b). The socio-linguistics of SMS: An analysis of SMS use by a random sample of Norwegians. In R. Ling, & P. Pedersen (Eds.) *Mobile communications: Renegotiation of the social sphere*. London: Springer. Pp. 335 - 349.
- Ling, R. (2008). *New Tech, New Ties: How Mobile Communication is Reshaping Social Cohesion*. London: MIT Press.
- Ling, R., & Baron, N. (2007). Text Messaging and IM: Linguistic comparison of American college data. *Journal of Language and Social Psychology*. 26/3: 291-298.

- Lyons, J. (1977). Deixis, space and time. *Semantics*, Vol. 2, pp. 636–724. Cambridge: CUP.
- McEneaney, A., Xiao, R., & Tono, Y. (2006). *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. London: Routledge.
- Meeuwis, M., & Blommaert J. (1998). A monolectal view of code-switching: Layered code-switching among Zairians in Belgium. In P. Auer (Ed.), *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity* (pp. 76-98). Routledge: London and New York.
- Milian, M. (2009, May 3). Why text messages are limited to 160 characters. *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/archives/blogs/technology-blog/story/2009-05-03/why-text-messages-are-limited-to-160-characters>
- Mišković-Luković, M. (2006). *Semantika i pragmatika iskaza: markeri diskursa u engleskom jeziku*. Filološki fakultet. Beograd.
- Miskovic-Lukovic, M. (2009). Is there a chance that I might kinda sort of take you out to dinner?: The role of the pragmatic particles *kind of* and *sort of* in utterance interpretation. *Journal of Pragmatics*. 41, 602–625.
- Nastri, J., Peña, J., & Hancock, J. T. (2006). The construction of away messages: A speech act analysis. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 11(4). article 7. (Preuzeto: 16. 4. 2011) <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue4/nastri.html>
- Noder, S. L. (2009). Talking and Texting While Driving: A Look at Regulating Cell Phone Use Behind the Wheel, *44 Val. U. L. Rev.* 237.
- Norman, D. (1998). *The Invisible Computer*. Cambridge: MIT Press.
- O’Keeffe, A., McCarthy, M., & Carter, R. (2007). *From corpus to classroom. Language use and language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pavlovych, A., & Stuerzlinger, W. (2004). Model for non-expert text entry speed on 12-button phone keypads. *Proceedings of the 2004 Conference On Human Factors In Computing Systems*. Vienna, Austria, pp. 351-358.
- Phubbing. (2023, August 7). In *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Phubbing>
- Plester, B., Clare, W., & Bell, V. (2008). Text Msg in school literacy: Does texting and knowledge of text abbreviations adversely affect children’s literacy attainment? *Literacy* 42(3): 137-144.
- Polovina, V. (1987). *Leksičko-semantička kohezija u razgovornom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Polovina, V. (1996). *Prilozi za kognitivnu lingvistiku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Polovina, V. (1999). *Semantika i tekst-lingvistika*. Beograd: Čigoja.
- Polovina, V. (2019). *Signali diskursa*. Beograd: Filološki fakultet.
- Polovina, V., & Jelić, G. (2020). Shortening and Clipping in Serbian Text Messaging. *Anali Filološkog fakulteta*. Vol. 32, No. 2, p. 321-343. ISSN 0522-8468.

- Polovina, V. (2022). Non-omission of Deictic Personal Pronouns. In N. Panić Cerovski, B. Kovačević, & M. Dinić Marinković (Eds.) *BeLiDa 1 Thematic Collection of Papers*. Belgrade, 2022. 367-406.
- Popović, Lj. (2009). Leksičke inovacije u elektronskom diskursu srpskog i hrvatskog jezika. // Tošović, B. (Hg.). *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen. Lexik – Wortbildung – Phraseologie*. Gratz: LITVerlag, 165–183.
- Prčić, T. (2005). *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.
- Prčić, T. (2008). *Semantika i pragmatika reči*. Novi Sad: Zmaj.
- Puro, J. P. (2002). Finland: a mobile culture. In J. E. Katz, & M. Aarkhus (Eds.) *PerpetualContact*. Cambridge: CUP, pp. 19-30.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.
- Radić-Bojanić, B. (2007). *neko za chat?! DISKURS ELEKTRONSKIH ČASKAONICA NA ENGLESKOM I SRPSKOM JEZIKU*. Filozofski fakultet: Futura publikacije. Novi Sad.
- Radosavljevic V., Radosavljevic S. & Jelic G. (2019). A Model of Adaptive Learning in Smart Classrooms Based on the Learning Strategies. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 5(2), 662-679.
- Rafi, M. S. (2009). SMS Text Analysis: Language Gender and Current Practices. *Language Vitality in South Asia*, Aligarh. Department of Linguistics, Aligarh Muslim University Press, India, pp 393-405.
- Rock, F. (2001). Policy and practice in the anonymization of linguistic data. *International Journal of Corpus Linguistics* 6/1: 1-26.
- Romaine, S. (1995). *Bilingualism (2nd ed.)*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sacks, H., Schegloff, E. A., & Jefferson, G. (1974). A Simplest Systematics for the Organization of Turn-taking for Conversation. In *Language* 50/4, 696-735.
- Sapir, E. (1944). Grading: A study in semantics. *Philosophy of Science*. 11 (2): 93-116.
- Savić, S. (1993). *Diskurs analiza*. Filozofski fakultet. Novi Sad.
- Savić, S., & Mitro, V. (1998). *Psovka u srpskom jeziku*. Futura publikacije. Novi Sad.
- Schegloff, E. A. (1968). Sequencing in Conversational Openings. *American Anthropologist*, 70, 1075-1095.
- Schegloff, E. A. (1972). Notes on a conversational practice: formulating place. In: Sudnow, D. (Ed.) *Studies in Social Interaction*. pp. 75-119.
- Schegloff, E. A. (2007). *Sequence Organization in Interaction: A Primer in Conversation Analysis*. Vol. 1. Cambridge: CUP.
- Schegloff, E. A., & Sacks, H. (1973). Opening up closings. *Semiotica* 8(4), 289-327.

- Schegloff, E. A., Jefferson, G., & Sacks, H. (1977). The preference of self-correction in the organization of repair in conversation. *Language* 53 (2): 361-382.
- Schiffrin, D. (1987). *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scott, M. (1996). *Wordsmith Tools*. Oxford: Oxford University Press.
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Shannon, L. N. (2009). Talking and Texting While Driving: A Look at Regulating Cell Phone Use Behind the Wheel. *44 Val. U. L. Rev.* 237.
- Shortis, T. (2007a). Revoicing Txt: spelling, vernacular orthography and 'unregimented writing'. In S. Posteguillo, M. J. Esteve, & M. L. Gea-Valor (Eds). *The Texture of Internet Netlinguistics in Progress*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Shortis, T. (2007b). Gr8 Txtpectations: the creativity of text spelling. *English Drama Media Journal* 8: 21-26.
- Silfverberg, M., MacKenzie, I. S., & Korhonen, P. (2000). Predicting text entry speed on mobile phones. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors In Computing Systems*, The Hague, The Netherlands, pp. 9-16.
- Sotillo, S. (2012). Illocutionary acts and functional orientation of SMS texting in SMS social networks. In S. O. Ebeling, J. Ebeling, & H. Hasselgård (Eds.) *Studies in Variation, Contacts and Change in English*. Volume 12: Aspects of corpus linguistics: compilation, annotation, analysis. University of Oslo.
- Stenström, A., Anderson, G., & Hasund, I. (2002). *Trends in teenage talk: Corpus compilation, analysis, and findings*. Amsterdam: Benjamins.
- Stević, S. (1997). *Analiza konverzacije*. Monografije, Knjiga 84. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Sutherland, J. (2002, November 11). Cn u txt? *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/technology/2002/nov/11/mobilephones2>
- Tagg, C. (2007). *A corpus based analysis of SMS text messaging*. In P. Teo, & C. Ho (Eds), pp. 267-284.
- Tagg, C. (2009). *A Corpus Linguistics Study of SMS Text Messaging* [Doctoral Dissertation, University of Birmingham].
- Tagliamonte, S. A., & Denis, D. (2008). Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language. *American Speech*. 83(1): 3-34.
- Terraschke, A., & Holmes, J. (2007). 'Und Tralala': Vagueness and General Extenders in German and New Zealand English. In J. Cutting (Ed.) *Vague Language Explored*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230627420_11
- Thurlow, C. (2001). The Internet and Language. *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier.
- Thurlow, C., & Brown, A. (2003). Generation Txt? Exposing the sociolinguistics of young people's text-messaging. *Discourse Analysis Online*. 1/1.

- Thurlow, C. (2006). From Statistical to Moral Panic: the metadiscursive construction and popular exaggeration of new media language in the print media. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 11/3: 667-701.
- Tošović, B. (2002). *Funkcionalni stilovi*. Beograd: Beogradska knjiga.
- Twitchell, D. P., & Nunamaker, J. F. (2004). Speech act profiling: A probabilistic method for analyzing persistent conversations and their participants. In *37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 2004. Proceedings of the Big Island, HI, USA*, (pp. 10-pp). IEEE.
- Walters, C. (2017). *From Hello to Goodbye: Proactive Tips for Maintaining Positive Employee Relations* (2nd ed.). USA: Society for Human Resource Management.
- Wenzhong, Z., & Jingyi, L. (2013). A Pragmatic Study on the Functions of Vague Language in Commercial Advertising. *English Language Teaching*. Vol. 6, No. 6. Canadian Center of Science and Education.
- Wood, E., Mirza, A., & Shaw, L. (2018). Using technology to promote classroom instruction: assessing incidences of on-task and off-task multitasking and learning. *Journal of Computing in Higher Education*. Springer Science+Business Media, LLC, part of Springer Nature 2018.
- Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

621.395.7215SMS:81'42
316.774:81
811.163.41'38

ЈЕЛИЋ, Гордана, 1972-

Дискурс SMS порука – језички процеси и иновације / Гордана Јелић, Весна
Половина. - Београд : Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2024
(Београд : МАБ). - 261 стр. ; 24 cm
Тираж 50. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија:
стр. 209-218. - Регистар.

ISBN 978-86-6153-737-0

а) СМС поруке -- Језичка анализа б) Комуникација -- Културолошки аспект
в) Српски језик -- Стилистика

COBISS.SR-ID 14490292

Monografije – jezik

www.fil.bg.ac.rs

ISBN 978-86-6153-737-0

9 788661 537370